Lucian Dan
TEODOROVICI

Fiction-Ltd

Matei Brunul

Lucian Dan Teodorovici

Matei Brunul

roman

Editura Polirom
2011

© 2011 by Editura POLIROM

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728
ISBN eBOOK: 978-973-46-2191-0
ISBN: 978-973-46-2288-7

Redactor: Bianca Burţa-Cernat
Coperta: Radu Răileanu

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Lucian Dan Teodorovici (n. 17 iunie 1975, Rădăuţi, Suceava) este coordonator al colecţiei „Ego. Proză“ a Editurii Polirom şi senior editor al săptămînalului *Suplimentul de cultură*. Între 2002 şi 2006, a fost redactor-şef al Editurii Polirom. Între 2005 şi 2008 a fost coscenarist, alături de Florin Lăzărescu, al serialului TV *Animat Planet Show*, difuzat de Antena 1. A scris scenarii pentru trei lungmetraje cinematografice, trei scurtmetraje şi un film documentar, toate premiate şi finanţate de Centrul Naţional al Cinematografiei. Volume publicate: *Cu puţin timp înaintea coborîrii extratereştrilor printre noi* (roman, OuTopos, 1999; ed. a II-a, Polirom, 2005); *Lumea văzută printr-o gaură de mărimea unei ţigări marijuana* (povestiri, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi“, 2000); *Circul nostru vă prezintă:* (roman, Polirom, 2002, 2007); *Atunci i-am ars două palme* (povestiri, Polirom, 2004); *Celelalte poveşti de dragoste* (povestiri, Polirom, 2009). Coautor, împreună cu Dan Lungu şi Cătălin Mihuleac, al volumului de teatru *Antologia DramatIS* (Cartea Românească, 2008). Coordonator, împreună cu Dan Lungu, al volumului *Str. Revoluţiei nr. 89* (Polirom, 2009). Coautor, împreună cu Florin Lăzărescu şi Dan Lungu, al volumului de povestiri *Pas question de Dracula*, apărut în Franţa (Editions Non Lieu, 2007) şi în curs de apariţie în Spania (El Nadir, 2012). Volumul *Atunci i-am ars două palme* a apărut în Germania (Pop Verlag, 2009); romanul *Circul nostru vă prezintă:* a fost tradus şi publicat în S.U.A. (Dalkey Archive, 2009), Ungaria (L’Harmattan Könyvkiadó, 2009), Italia (Aìsara Edizioni, 2011) şi Spania (El Nadir, 2011); de asemenea, volumul *Celelalte poveşti de dragoste* este în curs de apariţie în Italia (Aìsara Edizioni, 2012). Prozele sale au fost publicate în numeroase reviste şi antologii din România, Ungaria, Polonia, Croaţia, Franţa, Germania, Marea Britanie, S.U.A. etc. Cea mai recentă apariţie, în *Best European Fiction 2011* (S.U.A.), a atras semnalări elogioase în publicaţii importante, precum *The New York Times* sau *The Guardian*. Mai multe detalii, pe site-ul autorului: www.teodorovici.ro.

Nota autorului

Se cuvine să adresez de la bun început mulţumiri unor oameni ce au avut amabilitatea de a-mi oferi diverse informaţii, atît de utile acestui roman. Pentru răbdarea cu care au acceptat să-i bat la cap cu tot felul de întrebări, dintre care unele trebuie să li se fi părut măcar ciudate, le rămîn în continuare dator, fiind convins că o serie de fraze în care-mi exprim această recunoştinţă nu sînt nicidecum de ajuns. Dar sînt, în mod cert, necesare.

Încep deci prin a-i mulţumi şi aici excelentei traducătoare Ileana M. Pop, care m-a ajutat să creionez perioada din Italia a protagonistului. Traducerile pasajelor în limba italiană îi aparţin, de asemenea. Îi sînt în egală măsură recunoscător doamnei profesoare Anca Ciobotaru, de la Universitatea de Arte „George Enescu“ din Iaşi, a cărei pasiune pentru teatrul de păpuşi s-a transferat în paginile cărţii. Istoricii Andrei Muraru şi Dumitru Lăcătuşu, cercetători în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, m-au ajutat să depăşesc, apoi, probleme pe care recursul la diverse surse bibliografice nu le rezolvase – le rămîn dator pentru efortul lor şi promptitudinea cu care mi-au oferit datele necesare. Un sprijin deosebit întru o corectă dezvoltare a protagonistului din punct de vedere medical mi-a fost oferit de Dr. Bogdan O. Popescu, unul dintre cei mai pasionaţi şi mai apreciaţi medici neurologi din România, Secretar General al Societăţii de Neurologie din România şi membru al Comitetului Ştiinţific pentru Demenţă al Federaţiei Europene a Societăţilor de Neurologie. Norocul a făcut ca Bogdan să fie, totodată, şi un cunoscut şi foarte talentat scriitor, astfel încît a înţeles foarte bine necesităţile romanului.

Fără a mai trece aici numele tuturor, se impune totuşi o notă aparte pentru a le mulţumi acelor prieteni care mi-au citit manuscrisul şi mi-au oferit observaţii folositoare. Tot pentru asemenea observaţii, îi mulţumesc soţiei mele, Adela. Ei îi sînt în plus recunoscător că mi-a suportat lecturile parţiale de-a lungul scrierii acestei cărţi, dar şi, trebuie să recunosc, deloc simpaticele schimbări de dispoziţie, în funcţie de evoluţia personajelor mele.

Nu pot încheia fără o precizare: necesităţile naraţiunii m-au obligat, uneori, să părăsesc stricteţea documentării, asumîndu-mi anumite forţări ale cadrului istoric şi transformîndu-l, atunci cînd a fost cazul, într-unul fictiv. Pentru toate acestea, responsabilitatea îmi revine mie, exclusiv, nicidecum celor care mi-au însoţit cartea cu sprijinul lor, fie el direct sau bibliografic. Altfel spus, expertiza a fost excelentă, decizia de a mă abate de la ea în

unele locuri mi-a aparţinut.

Capitolul 1

Clădirile apăreau strălucitoare de-aici, de pe Podul Trancu. Înspre grupul de blocuri noi, pînă şi zăpada asta sleită, de la jumătatea lui martie, se vedea continuă şi albă, acoperind noroiul, străzile, aleile. Acoperind un oraş ale cărui construcţii erau atît de diferite, măcar în zona asta, de acea clădire gri în care adunase amintiri vreme de cîteva luni, aproape un an, şi pe care-o descoperise în tabloul ei exterior, uimit, abia la ieşire. În faţa imaginii din afară a acelei clădiri, Brunul rămăsese atunci crucit, cu Vasilache atîrnîndu-i inert pe braţul drept, timp îndelungat.

Vasilache se clătina acum uşor sub bolta podului.

Acum, ca şi atunci – înţepenit de privelişte, cu gîndurile aiurea, fără a aduna o frază, o idee. Şi-apoi, o mînă pe umăr. Se întoarse, iar Vasilache prinse a se mişca haotic sub pod, urcă apoi cîţiva centimetri, mai mulţi, poate chiar jumătate de metru. Miliţianul se aplecă peste balustradă, privi către marioneta tremurîndă, apoi din nou către Brun:

— Te-am întrebat ce faci aici.

Ştia că trebuie să-i răspundă. Nu frigul, frica îl făcea să tremure acum. Ştia că trebuie să-i spună ceva, altfel amuţirea asta prelungă avea să-l enerveze pe celălalt. Dar gîndurile din momentul ăsta, toate, refuzau să se transforme-n cuvinte.

Se întoarse spre balustradă şi arătă, ca un fel de explicaţie, spre Vasilache. Tăcere, miliţianul privi şi el în josul podului, apoi din nou către Brun. Care, după alte cîteva clipe stînjenitoare, deschise gura. În sfîrşit. O deschise însă pentru a spune ceva ce n-ar fi trebuit să spună.

— Am ieşit cu el la plimbare.

— La plimbare, pufni miliţianul. Eşti nebun sau...? Cu păpuşa la plimbare?!

— E duminică, adăugă imediat Brunul, ca şi cum asta ar fi explicat totul.

În fiecare duminică ieşea cu Vasilache, asta ar fi vrut să spună. Nu-l deranjau ceilalţi, oamenii de pe stradă care-l credeau nebun, se obişnuise. Raiul nu era perfect, dar dacă ştiai cum să trăieşti în el, nici nu-ţi punea mari probleme. Învăţase să nu dea atenţie celor care chicoteau, rîdeau, nici măcar copiilor care uneori îl înjurau sau chiar aruncau cu cîte ceva după el. Cu miliţienii era însă mai greu.

În urmă cu cîteva luni, doi îl opriseră chiar în faţa Teatrului de Păpuşi de Stat, unde li-l arăta pe Vasilache copiilor ce ieşiseră din sala de spectacol. Duminică el era liber, numai actorii aveau spectacol. Pe-atunci,

încă se temea să se aventureze prin oraş, venea în ziua lui liberă în faţa clădirii teatrului din curtea bisericii catolice şi aştepta ieşirea copiilor de la spectacol. Apoi li-l arăta pe Vasilache. Mai tîrziu, după ce tot mai mulţi copii începuseră a-i reproşa că păpuşa lui nu se mişcă şi nu vorbeşte, asemenea celorlalte, celor de pe scenă adică, pe care ei tocmai le văzuseră, Brunul renunţase la obiceiul lui. Dar atunci, în duminica aceea, încă n-apucase să se simtă jignit şi inutil, nici să plîngă-n garsoniera lui, discutîndu-şi amarul cu un Vasilache care-l asculta tăcut şi inexpresiv din pat, sprijinit de-o pernă. Atunci Brunul încă spera să-i cucerească pe copii. Cînd apăruseră primele nemulţumiri, cînd începuseră să comenteze că o păpuşă adevărată se mişcă singură, fără ca vreun om s-o ţină de picioare şi să i le mişte, nu ştiuse ce să le răspundă, aşa că înţepenise-n poziţia aceea aplecată, cu Vasilache uşor ridicat şi cu picioarele atîrnîndu-i în gol, strîngîndu-l de mijloc cu mîna dreaptă, privind ţintă către figurile mirate, poate chiar dezamăgite, ale celor trei-patru copii şi ale părinţilor. Apoi, cînd unul dintre ei o apucase de mînă pe maică-sa, cerîndu-i să plece, pentru că păpuşa asta nu ştie să vorbească, nu ştie să dea din mîini, nu ştie să dea din picioare, e doar o bucată de lemn şi-atît, Brunul, panicat, începuse să vorbească, brusc, oferind buzelor nişte gînduri venite parcă de nicăieri, ca şi cum le-ar fi recitat, gînduri fără viaţă, fără intonaţie, atît de nepotrivite într-o discuţie cu nişte copii. Gînduri despre sufletul marionetei. Mecanic, nelăsînd pauze, de parcă se temea să nu fie întrerupt sau contrazis. Le vorbise cumva ca o scuză, ca o explicaţie. Sau, pur şi simplu, le vorbise pentru că simţise nevoia să spună ceva, să umple golul pe care lipsa de coordonări a marionetei îl crease.

„Orice marionetă are suflet“, aşa-şi începuse el atunci, în faţa Teatrului de Păpuşi de Stat, discursul. „Doar că trebuie să ştii să i-l descoperi. Se găseşte, poate la fel ca la oameni, în interior. Cu siguranţă însă că unii vor dori să-i dea un alt nume, aşa că îl vom numi centru de greutate. Orice mişcare a marionetei se bazează pe un centru de greutate. Dacă e mînuit cum se cuvine, dacă marionetistul îl cunoaşte, îl simte pînă la identificarea cu el, celelalte părţi ale corpului, care sînt doar nişte pîrghii, pendule, se mişcă pe linia dorită de el. Forţa gravitaţiei îşi face datoria. La om, sufletul e o necunoscută. Sufletul marionetei e însă uşor de găsit, e tocmai acel centru de greutate. Şi el dictează mişcarea, acţiunea, îi dictează practic viaţa. Viaţa marionetei stă în mîinile marionetistului. Niciodată nu poţi manipula păpuşa, niciodată n-o poţi face să trăiască aşa cum vrei tu, dacă nu înveţi să-i controlezi în profunzime sufletul, indiferent de locul în care se află. Sufletul sau centrul de greutate...“

Se oprise atunci nu pentru că i-ar fi zărit pe cei doi miliţieni care se

apropiaseră de grup, nici pentru că acele vorbe prea preţioase, artificiale, i se păruseră în fine şi lui nepotrivite în faţa unui asemenea public, se oprise pentru că, pur şi simplu, nu ştiuse cum să continue. O tăcere bruscă – şi-abia atunci bărbaţii în uniformă veniseră către el. Unul dintre ei, care părea a fi şef, îl luase pe Vasilache în mînă, îl studiase puţin, apoi i-l întinsese celuilalt şi-i ceruse Brunului documentele. Nu le-avea la el. Le spusese că lucrează la Teatrul de Păpuşi de Stat, ca îngrijitor. „Ca îngrijitor de ce?“ „De păpuşi.“ Nu-l crezuseră sau poate nu înţeleseseră ce meserie mai poate fi şi asta. „Deci nu eşti actor“, se încruntase miliţianul care părea a fi şef. „Şi faci speculă aici? Le iei bani copiilor pe-un spectacol în afara incintei instituţiei?“

Deşi actorii-mînuitori ai trupei semnaseră, în aceeaşi zi, nu doar cîte o declaraţie personală, dar chiar şi o petiţie prin care garantau că Brunul nu ţinea spectacole în interes propriu şi nu urmărea cîştiguri băneşti, deşi însuşi directorul teatrului îi invitase în biroul său pe miliţieni, dîndu-le mai întîi reţeta cafelei cu rom pe care le-o servise, două ceşti de licoare brună la trei de cafea, la care adaugi cel mult patru linguri de zahăr, iar apoi explicîndu-le, vreme de jumătate de oră sau poate chiar mai mult, întreaga situaţie a Brunului, pînă la urmă lucrurile se rezolvaseră doar în parte. Adică miliţienii se lăsaseră convinşi să nu-l ia la secţie decît pe Vasilache, pînă la clarificarea situaţiei. Clarificare ce s-a produs două zile mai tîrziu, cînd Brunul, care nu mai ieşise din casă după ce-şi pierduse păpuşa, a fost chemat să semneze nişte foi pe care n-a putut să le citească, marioneta fiindu-i apoi înmînată fără alte vorbe. Ba chiar fără nici o atenţionare. Dar, deşi lucrurile se rezolvaseră în felul ăsta, fără alte consecinţe, întîmplarea l-a speriat atunci pe Brun. Iar amintirea ei îl speria şi-acum, în faţa miliţianului bondoc, gras, roşu la faţă, care aştepta un răspuns.

— Documentele la control, repetă omul, iar încruntarea nu i se curmă odată cu zîmbetul scurt, dispreţuitor, care-i însoţi mormăiala. Auzi, ai ieşit cu păpuşa la plimbare, pufni. O fi cîine, ce să zic...

Brunul privi în lungul podului, apoi îndărătul lui. Se aflau doar ei acolo. Ei doi şi Vasilache. Începu să învîrtă sforile pe cruce, iar cînd capul marionetei apăru după balustradă, o trase la piept, un gest protector pe care nu mintea, ci instinctul i-l dictă. După care începu, la fel de nepotrivit ca şi atunci, în faţa copiilor, cu aceeaşi voce fără intonaţie, ca şi cum ar fi recitat, cu capul plecat, privind spre Vasilache, nu spre miliţian:

— Marioneta are suflet. Doar că trebuie să ştii să i-l descoperi. Se găseşte, poate la fel ca şi la oameni, în interior. Cu siguranţă însă că unii...

— Am zis că vreau să-ţi văd documentele, ridică vocea omul în uniformă, întrerupîndu-l. Poate vrei să-ţi găsesc eu centrul de greutate, ce

zici? – îi arătă miliţianul pumnul.

Brunul ridică mîna dreaptă, împăciuitor. Cu cealaltă îl strînse pe Vasilache şi mai tare la piept.

— Aş vrea doar să nu vă supăraţi.

Trase aer adînc, privi în lungul podului, apoi picioarele-i făcură ceea ce mintea le şoptise încă de la bun început – singura idee coerentă, care sufocase toate celelalte şoapte ale gîndului de cînd miliţianul apăruse lîngă el. Picioarele-l smulseră din frica aceea care-l făcea să tremure mai rău decît tremurase întreaga zi de frig. Şi, strîngîndu-l la piept pe Vasilache, se lăsă purtat de goana lor pe toată lungimea micului pod, apoi pe strada încă îngheţată ce străjuia Bahluiul, apoi pe aleile dintre blocuri... Alergă în neştire, fără să privească înapoi, trăgîndu-şi doar, din cînd în cînd, fulgarinul. Şi-abia după ce-ncepu să-şi simtă gîtlejul, să-i simtă durerea, îşi încetini galopul, închise gura şi porni să tragă aer adînc pe nări.

Se uită în urmă numai după ce se adăposti în scara unui bloc. Miliţianul nu se vedea. Poate nici nu-l urmărise. Sau poate că galopul lui lăsase la un moment dat undeva în spate, mult mai în spate, galopul miliţianului gras, care, în mod sigur, avusese o singură intenţie: să i-l confişte pe Vasilache.

Privi marioneta de la pieptul lui. Îi îndepărtă chiciura de pe cîlţii cusuţi în creştet. Zîmbi. Apoi deschise gura şi trase adînc aer în piept.

*

Era deja după-amiază spre seară şi mai trebuia să aştepte. Ştia că Eliza n-avea să iasă de la serviciu mai repede, dar gîndul de-a sta acasă în timpul ăsta nu-i plăcu. Ce-ar fi putut face acasă? Întîmplarea cu miliţianul o ştia şi Vasilache, asistase la întreaga scenă, ba chiar fusese responsabil în mare măsură pentru ea, aşa că n-avea cum să-şi umple timpul povestindu-i-o. Ar fi stat două ore în camera aceea cu un pat, o masă, două scaune şi-un dulap, poate ar fi adormit, aşa cum i se întîmpla deseori, încercînd să adune de undeva o fărîmă de amintire, pornind apoi pe urma ei, fără rezultat, ca întotdeauna, lăsînd-o într-un final copleşită de amintiri mai noi, lipsite de haz, complet inutile. Ar fi adormit poate. Şi ar fi ratat întîlnirea.

Începu să se plimbe prin Piaţa Unirii, aproape pustie la ora aceea, pentru a-şi dezmorţi picioarele pe care şoşonii nu le feriseră întru totul de îngheţ. Mai întîi, pe desenul de beton, pe care zăpada lăsase doar urme vagi. Apoi, după vreo oră, în care se oprise de cîteva ori, parcă încercînd să grăbească timpul, lăsă punga lui Vasilache jos şi intră în perimetrul peteculuialtădată verde, acoperit acum de zăpadă, din spatele Pieţei.

Traversă dreptunghiul de zăpadă, numărîndu-şi atent paşii, către

casa cărămizie din capăt. Ajuns acolo, se întoarse, privi. Cele şaptezeci şi patru de urme ale paşilor lui marcau doar albul zăpezii, nederanjate de vreo altă pată pe desen. Şaptezeci şi patru, de exact atîţia paşi avusese nevoie pentru a traversa micul parc, pînă la capăt. Iar acum, înapoi, n-ar fi trebuit să fie mai mulţi sau mai puţini.

Pe la jumătatea drumului, cum calculă din priviri, ajunse deja la patruzeci. Se uită mirat înapoi. Călcase pe vreo urmă lăsată la prima trecere? Continuă mai atent. Piciorul drept lîngă urma din faţă, uşor înaintea ei. Piciorul stîng, la fel, pas ceva mai mare. Uşor mai mare. Imperceptibil pentru alţii, clar pentru el. Uşor mai mare, cît să acopere jumătatea rămasă cu numai treizeci şi patru de paşi. Se apropie de trotuar. Îi rămăseseră zece, numără urmele de la prima trecere. Nu era în regulă. Mai avea loc de cinci paşi. Poate şase, dacă ar fi păcălit urmele anterioare. Greşise undeva. După cîteva clipe, renunţă. Călcă de şase ori pe zăpada nebătătorită, fără a mai urmări golurile. Şaptezeci de paşi.

N-are importanţă pînă la urmă, gîndi Brunul. Nu numărul paşilor contează. Oricum, la această a treia trecere, nu prea mai avea cum să se ghideze după urmele anterioare. Şaptezeci şi patru prima dată, şaptezeci a doua oară. În total... N-are importanţă pînă la urmă, îşi spuse din nou. Scopul lui era cărarea, nu paşii. De cîte treceri prin zăpadă e nevoie pentru a te alege cu o cărare bătătorită, numai bună de străbătut, o cărare lină, netedă, poate chiar sticloasă? Porni pentru a treia oară pe urmele paşilor, fără a le mai număra. Se concentră doar asupra zăpezii, asupra acelor porţiuni de zăpadă afînată dintre urmele de paşi.

La a patra trecere, nu prea mai găsi zone afînate. Doar o cărare plină de bulgări. În următoarea oră, trecu încă de paisprezece ori înainte şi înapoi. Optsprezece treceri în total. Optsprezece. Ridică privirea. Cărarea nu arăta mult mai bine decît la a patra trecere. Prea multă zăpadă în neorînduială.

De cîte treceri e nevoie pentru a avea o cărare de zăpadă bătătorită, lină, poate chiar sticloasă? Peste douăzeci de treceri. Sigur peste douăzeci. Porni înapoi pe cărarea lui, uşor enervat. N-avea să ştie exact numărul trecerilor. N-are importanţă pînă la urmă, îşi zise printre dinţi.

Poate încă o oră, poate mai mult. Cam atît îi luă pînă cînd, obosit, îngheţat, clătină din cap oarecum mulţumit, privindu-şi cărarea. Era suficient de bătătorită. Poate încă nu lină, netedă. Sigur nu sticloasă. Dar o cărare făcută numai şi numai de el. Una pe care se putea merge. Una pe care inclusiv Vasilache, cu picioarele lui micuţe, de lemn, putea călca fără a se umple de zăpadă pînă la brîu. Fără a-şi uda pînă la brîu pantalonii.

Îl scoase pe Vasilache din punga de pe trotuar, în care-l lăsase încă

dinaintea primei treceri prin parc. Îşi trecu pe după gît crucea de care atîrnau sforile, îl apucă de piciorul drept cu mîna dreaptă, de piciorul stîng cu mîna stîngă, se aplecă şi începu să-l mişte pe cărarea lui. Un pas, doi, trei...

Vasilache înainta greu, drumul părea mult mai lung. Pe la jumătate, Brunul fu aproape de a renunţa. Se îndreptă, duse mîna spre mijlocul şirei spinării, acolo unde un sloi ascuţit de gheaţă părea a-şi face loc între vertebre, apoi strînse din dinţi, se aplecă la loc, continuă. Mai încolo, ruşinat, după ce la un moment dat îl ajută pe Vasilache să facă un pas uriaş, săltîndu-l prin aer, se întoarse în locul din care pornise nefireasca săritură şi reluă spăşit mersul pitic pe cărare, oftînd din cînd în cînd.

Pînă la capătul celălalt al parcului, Vasilache făcu două sute nouăzeci şi patru de paşi pe cărare. Iar acolo, după ce-şi îndreptă spatele cu alte suspine, Brunul îl ridică în faţa ochilor, îl cercetă cu de-amănuntul şi zîmbi, mulţumit că nu-i erau ude decît labele de lemn ale picioarelor. Se întoarse pe cărarea din parc, de astă dată păşind lejer.

La capăt, îşi l-uă de jos punga şi-l vîrî pe Vasilache în ea. Abia apoi îşi privi ceasul primit în dar, cu aproape un an în urmă, de la tovarăşul Bojin. Făcu ochii mari şi se repezi spre dreapta, încercînd, în semiîntunericul ce deja se aşezase peste Piaţa Unirii, să recunoască una dintre umbrele din faţa uşii Hotelului Victoria.

Se întîlneau o dată la două săptămîni, duminica, în acele duminici în care ea lucra. Iar asta pentru că nu îndrăznise niciodată s-o caute acasă şi nici ea nu-i dăduse de înţeles că ar putea s-o facă. O aştepta întotdeauna numai la ieşirea de la serviciu – deşi ştia unde locuieşte, întotdeauna o conducea pînă în faţa blocului. În timpul săptămînii se întîlniseră rareori, programul ei era unul destul de neregulat, dar Brunul l-ar fi ţinut minte pe dinafară chiar şi-aşa dacă i-ar fi cerut asta. Fie şi văzîndu-se la asemenea răstimpuri, îşi închipuia uneori, mai ales în ultima vreme, că ea îi era cel mai apropiat prieten, căci nici actorii de la Teatrul de Păpuşi de Stat, nici pictoriţa de păpuşi, nici maistra de croitorie, nici electricianul montator de decoruri, cu atît mai puţin directorul teatrului, cu care de altfel n-avusese de-a lungul vremii mai mult de două-trei conversaţii, nu puteau fi numiţi prieteni, deşi mai toţi îi plăceau, cu mai toţi şi-ar fi petrecut ore întregi, zile întregi, era sigur, fără a se plictisi. Cu nici unul nu se întîlnea însă în afara unui cadru oficial. Poate, pe lîngă Eliza, şi tovarăşul Bojin îi era totuşi prieten. Nici n-avea cum să nu-l privească astfel, la cît de mult îl ajutase acesta în ultimul an şi jumătate. Dar pînă şi el, singurul om care-i intra, o dată la cîteva zile, uneori săptămîni, în garsonieră, aducînd întotdeauna o sticlă de vin pe care-o goleau împreună, timp de două-trei ore, povestind

cîte-n lună şi-n stele, pînă şi tovarăşul Bojin, Brunul simţea asta fără să i se spună direct niciodată, îi călca pragul tot dintr-un fel de interes de serviciu. Într-un fel pe care nu-l înţelegea pe deplin – dar simţea că era vorba de întîlniri de serviciu. Nu pentru el, bineînţeles, ci pentru tovarăşul Bojin.

Femeia îi strînse uşor braţul, Brunul îi răspunse trăgînd mîna către piept, ridicînd-o uşor. Şi-apoi, aproape nelăsînd alte clipe să se scurgă, îi zise nerăbdător:

— Ştii, azi am fugit de-un miliţian.

Se opri din mers, ochii ei mari îl ţintuiră, îşi scoase mîna de la subraţul lui.

— Nu-i nimic grav, o linişti. Mi-a cerut doar documentele.

— Şi nu le-ai avut la tine?

— Ba da. Dar mi l-ar fi luat pe Vasilache.

— De ce să ţi-l ia?

— Încercam să...

Zîmbi, plecă privirea şi dădu din umeri. Îngrijorarea nu i se şterse femeii de pe chip, dar clătină din cap a înţelegere, îl apucă din nou de braţ, un frison o făcu chiar să-l apuce mai strîns şi să-şi apropie capul de umărul lui. Reîncepu să meargă, trăgîndu-l uşor pe Brun după ea.

— Şi cum s-a întîmplat?

— Am fugit, dădu el iarăşi din umeri. Dacă o să mi se mai întîmple asta, o să fug din nou. Aşa-i cel mai bine. Alerg foarte repede, spuse pe un ton din care nu lipsea o undă de mîndrie. Era gras, n-ar fi putut să se ţină după mine.

— N-ai apucat să-i arăţi documentele?

Brunul dădu din cap.

Îşi continuară drumul, iar pînă la Rîpa Galbenă îi povesti toată întîmplarea. Ea îl ascultă în tăcere, pînă ajunseră în josul Rîpei nu-i mai puse nici o întrebare, nu-l întrerupse nici măcar cu un sunet. Acolo se opri însă, pentru a treia oară în drumul lor. Se opri după ce el păru a-şi fi încheiat povestirea, îşi duse mîna la gură, parcă gîndindu-se la ceva, apoi se încruntă.

— Ascultă, îi zise, coborînd mîna, vrei atît de mult să-nveţi să mînuieşti marioneta asta. Eu n-am priceput niciodată: cum de nimeni din teatru nu te învaţă? De ce nu le ceri asta, în loc să te duci pe poduri, să te chinui de unul singur să descîlceşti sforile şi să... S-ajungi să fugi de miliţieni, poftim.

— Pentru că ăia din teatru nu ştiu. Au păpuşi pe mînă, nu lucrează cu marionete.

— Cum să nu ştie? Păi, ce fel de teatru de păpuşi ar fi ăsta? Cred că

tu nu ştii, de fapt, cum să întrebi. Sau pe cine să întrebi, adăugă ea, apoi colţul din dreapta al buzelor i se ridică spre obraz, un gest de alint, dar care, fiind urmat de o nouă alipire a obrazului de braţ, putea să însemne la fel de bine că Eliza nu-şi mai dorea să continue discuţia, cel puţin nu aici, în josul Rîpei Galbene, ţintuiţi în loc, pradă frigului.

Se încruntă, îşi trecu mîna prin păr. N-ar fi ştiut cum s-o contrazică. Nici el n-avea o explicaţie pe care s-o poată formula, iar asta nu pentru că n-ar fi vrut. Încă de cînd tovarăşul Bojin îl adusese la Teatrul de Păpuşi de Stat pentru a-l angaja, în luna mai a anului trecut, i se păruse ciudat că păpuşile de pe afişele lipite în curtea largă a bisericii catolice în care şi teatrul îşi avea sediul n-arătau deloc asemenea lui Vasilache, n-aveau sfori, n-aveau cruce. Erau şi ele păpuşi vii, e adevărat, mai tîrziu le văzuse mişcările, ba chiar îşi închipuise că poate la rîndu-i să le înveţe, şi încă destul de uşor. Cu toate astea, erau altfel. Vasilache n-avea cum să fie trecut pe mînă, Vasilache n-avea braţe din cîlţi, n-avea braţe din paie, Vasilache avea mîini de lemn, care se îndoiau din coate, ca la om, Vasilache n-avea tije cu care să fie împins, Vasilache avea picioare cu care putea păşi, Vasilache avea sfori, Vasilache era diferit. Şi era al lui. Aşa cum i se spusese, al lui încă din viaţa anterioară, cea din perioada mare, de peste douăzeci de ani, pe care n-o mai regăsea în amintirile sale. Iar dacă era al lui, în mod cert fusese cîndva viu, la fel cum el însuşi fusese cîndva viu, într-un alt mod decît acum, trăind o altă viaţă decît cea de-acum. Şi numai amintirile sale, lipsa lor mai degrabă, îl împiedicau să-l aibă din nou alături pe Vasilache cel viu, cel din viaţa anterioară, asta era concluzia la care ajunsese singur.

Dar despre viaţa anterioară a lui Vasilache ştia acum la fel de puţine lucruri ca şi despre cele peste două decenii blestemate din viaţa lui anterioară. Mai exact, nu ştia mai nimic. Primise o explicaţie cu privire la diferenţa dintre păpuşa lui şi celelalte, a lui era o marionetă, aşa i se spusese, iar el ştia foarte bine cuvîntul „marionetă“, celelalte erau păpuşi de mînă. Apoi, mai tîrziu, poate într-o duminică la fel ca asta, după vreo încercare de spectacol în faţa copiilor ce ieşeau din teatru, unul dintre tinerii actori-mînuitori îl luase deoparte, îl rugase să facă împreună cîţiva paşi în jurul bisericii în a cărei curte se aflau şi-i povestise despre el. Despre cum se angajase aici în urmă cu aproape opt ani, în toamna lui ’52, despre primul său spectacol, cel în care păpuşa mînuită fusese un ţar rus, un animal de personaj, rău pînă-n vîrful cîlţilor proprii, aşa glumise actorul-mînuitor, despre ce înseamnă să-ţi iubeşti păpuşa chiar şi atunci cînd e atît de rea precum ţarul şi s-o cucereşti de-acolo, din străfundul existenţei ei, din trapa în care se cufundă mînuitorii, s-o cucereşti în aşa fel încît ea să se-arate

plină de viaţă şi de sentimente, pentru a le putea transmite copiilor viaţă şi sentimente. Brunul îl ascultase atunci fără a spune o vorbă, fericit că unul dintre actori îl trata cu atenţia la care tînjise de la bun început. Îl ascultase fascinat, fără a-şi pune întrebări, fără a se mira că omul îl luase în această plimbare în jurul bisericii doar pentru a-i vorbi despre el, despre pasiunea sa pentru păpuşi. Şi-abia cînd, aflaţi pe partea din care intrarea în teatru nu se mai vedea, tînărul coborîse vocea, spunîndu-i că Vasilache al lui nu poate fi Vasilache, căci acela era o păpuşă românească de bîlci cu care marioneta lui, îmbrăcată în alb şi cu nas mare, cu o mască neagră pe jumătate de faţă şi cu o pălărie înaltă şi ţuguiată în vîrful capului, nu aducea nici vag. Deşi vorbele pe care le auzise îl supăraseră, ba chiar îl înfuriaseră, se dumirise totuşi că scopul actorului fusese altul, nu acela de a-i relata, cu vorbe mari, povestea vieţii sale. Scopul lui fusese de a-i transmite un mesaj pe care nu-l voia auzit de altcineva. Iar furia lăsase locul curiozităţii. Îl întrebase pe tînăr dacă ştie mai multe despre trecutul lui, acel trecut pe care nu-l putea regăsi în amintirile proprii. Iar actorul dăduse cumva amărît din cap, spunîndu-i că nu ştie, n-ar fi avut de unde să ştie. Un singur lucru mai ştia, în afara faptului că pe Vasilache nu-l putea chema Vasilache: anume că nici Brunul nu putea fi cu adevărat magazioner sau, cum se prezenta el însuşi, îngrijitor de păpuşi. Căci o asemenea „meserie“ nici nu exista de fapt – sau exista, dar nu aici, la Teatrul de Păpuşi de Stat, unde fiecare actor îşi îngrijea singur păpuşile. Funcţia asta, îi spusese actorul, apăruse aici odată cu Brunul, nu existase niciCînd înainte, fusese creată special pentru el. Magazioner? Îngrijitor? De ce-ar fi avut nevoie păpuşile să fie îngrijite, de vreme ce exista o pictoriţă care le reînvia oricînd culorile, de vreme ce hainele le erau cusute sau, la nevoie, cîrpite de-o maistră de croitorie?

Brunul se supărase atunci pentru a doua oară, chiar se înfuriase pentru a doua oară. Dar după discuţia aceea, întreruptă brusc în momentul în care, ajunşi din nou spre partea din faţă a bisericii, întîlniseră alţi trei actori, începuse să-şi pună anumite întrebări. Dintre care cea mai importantă rămăsese totuşi prima: de ce Vasilache nu putea fi Vasilache? Ce viaţă anterioară avusese Vasilache al său de vreme ce trecutul lui nu putea fi povestit în faţa tuturor, ci doar pe-ascuns, în spatele bisericii catolice, cu o voce aproape şoptită?

În timp, încercase să afle mai multe. Numai că nu primise nici un alt răspuns, actorii pe care-i întreba ridicau din umeri, nici măcar tînărul care-i vorbise în spatele bisericii nu mai vrusese să adauge nimic, ba chiar părea a regreta ceea ce deja-i spusese, iar într-o seară, într-o discuţie cu tovarăşul Bojin, începută după ce jumătate din sticla de vin se golise deja, Brunul nu primi drept răspuns decît o încruntare severă, aşa că pînă la

ultima picătură de vin se văzu nevoit să refuze în mai multe rînduri să-i dezvăluie tovarăşului Bojin de unde veneau „informaţiile astea“, cum se exprimase el. Nu înţelegea exact de ce trebuie să se abţină în faţa omului care-l vizita, cu sticla lui de vin la subraţ, o dată la cîteva zile, uneori săptămîni, însă tonul coborît, secretos, al actorului care-i povestise toate acele lucruri despre el şi despre Vasilache îl făcuse să înţeleagă că despre aşa ceva nu se putea vorbi cu oricine, oricînd. Nici măcar cu tovarăşul Bojin sau, poate, era doar o şoaptă a minţii sale apărută după reacţia încruntată a partenerului de discuţie, poate în nici un caz cu tovarăşul Bojin. Aşa că, după ce se strădui să-l convingă pe acesta că erau întrebări pe care şi le pusese el singur, părîndu-i-se stranii atît munca proprie, de vreme ce existau şi alţi angajaţi care aveau grijă de păpuşi, cît şi numele lui Vasilache, de vreme ce găsise printre păpuşile din teatru un Vasilache din cîlţi (aceasta din urmă fiind o minciună pe care şi-o asumase pe loc, bucurîndu-se chiar că-i venise ca explicaţie), Brunul renunţă la a mai căuta răspunsuri. Mai mult, pentru că i-ar fi fost dificil să se despartă de numele cu care se obişnuise deja, îl lăsă pe Vasilache să fie pe mai departe Vasilache.

Iar în timp, în lunile care urmară, nevoia de a descoperi de ce era atît de diferit Vasilache de alte păpuşi se estompă, fiind înlocuită de preocuparea de a descoperi mişcările potrivite pentru marioneta sa şi de grija de a nu întîrzia la întîlnirile cu Eliza. Cea care acum, doar printr-o întrebare, îi turnase un vălmăşag de amintiri recente în minte, însoţite de îndoieli pe care se străduise o vreme să le lase în seama trecutului.

Se opriră în faţa blocului în care locuia ea, în locul unde, în ultimele luni, Brunul îşi luase întotdeauna la revedere, uneori de-a dreptul ceremonios, alteori doar printr-un simplu salut, continuîndu-şi apoi, vreme de încă jumătate de oră, drumul spre propria garsonieră. Se apucă şi-acum, ca şi-n alte duminici din iarna asta, să verifice punga în care se afla Vasilache, de parcă s-ar fi îngrijorat să nu-l fi pierdut pe drum, să-şi vîre fularul spre mîneci, să-şi strîngă fulgarinul spre piept, negăsind alte gesturi, fireşti, de despărţire.

De astă dată însă, Eliza, deşi se-ndepărtă uşor, ca de obicei, nu-i mai dădu drumul la braţ. Îl privi fix, poate puţin amuzată, preţ de cîteva secunde, apoi zise:

— De obicei nu te invit sus.

— Niciodată, dădu din cap Brunul, fără urmă de reproş sau de dorinţă.

— Dar azi ai fost fugărit de-un miliţian.

— Am fost, acceptă el, în timp ce obrajii, înţelegînd parcă mai repede decît mintea că urmează o invitaţie, i se-nroşiră.

— Şi cred că, după ziua asta grea, nu m-ai refuza dacă te-aş ruga să bei un ceai cu mine, încheie femeia.

Brunul nu-i răspunse. Buzele i se atinseră însă de cîteva ori, aşa cum se ating buzele unui peşte, fără a fi obligate de vreun gînd. Abia după cîteva clipe capul i se înclină un pic, temător, în semn de accept. Însă atunci cînd capul lui făcu această uşoară coborîre, uşa de la intrarea blocului era deja deschisă, picioarele lui se aflau deja în mişcare, păşind peste pragul de metal vîrît în cimentul holului, iar mîna dreaptă i se ridicase deja puţin spre piept, strîngînd uşor braţul femeii.

Capitolul 2

Anchetatorul avea în jur de patruzeci şi cinci de ani şi o figură pe care părea a nu şi-o dori blajină, făcînd eforturi s-o corecteze prin încruntări succesive, fără a reuşi să şi le păstreze însă de-a lungul discuţiei. Îi ştia toată istoria personală. N-avea rost să-l contrazică nici măcar pe micile amănunte ce lui i se păreau greşite.

Încercase. Nu, tatăl său n-a fost trădător, îşi iubea ţara – dar o nouă încruntare a omului i-a retezat elanul. Nu, nu voia să-l inducă în eroare, a simţit iarăşi nevoia să explice, e adevărat că n-a fost niciînd înscris în partid, dar în tinereţe fusese un simpatizant al comunismului, tocmai de asta îşi trimisese fiul aici, în România. Da, e adevărat, a acceptat el contraargumentul, în ’45, democraţia nu se instalase încă pe deplin în România, dar guvernul lui Petru Groza conducea deja de cîteva luni, semnele bune apăruseră.

Aceste schimburi de replici nu i-au fost însă deloc folositoare. De fiecare dată cînd a încercat nu să-l contrazică, dar măcar să completeze o informaţie, s-o ajute să devină mai clară, cel din spatele biroului din scînduri negeluite, singura bucată de mobilier din încăpere în afara celor două scaune şi a lămpii, a mormăit, a aruncat cîte-o privire scurtă prin dosarul din faţă, apoi l-a readus la ceea ce îl interesa pe el, pe anchetator.

— Şi totuşi, aţi plecat în ’37. Nu v-a mai plăcut România?

— Mama era italiancă.

— Nu asta v-am întrebat.

— Chiar dacă nu mi-ar fi plăcut, care-ar fi fost problema? În România încă nu era... Pe-atunci, nu era democraţia de-acum.

— Nu asta v-am întrebat.

— Aveam abia şaisprezece ani. Eu n-am vrut să plec, n-am vrut cu nici un chip să plec. Pînă atunci trăisem numai aici, aici îmi aveam prietenii... Tatăl meu a hotărît asta.

— Tatălui dumneavoastră nu i-a mai plăcut România?

— Familia mamei a insistat. S-a dus să preia afacerea lor.

— Conform declaraţiei lui din 1945, de la data de...

Aici, dialogul rapid, aproape sufocant, s-a oprit. Anchetatorul l-a oprit, pentru cîteva clipe doar, avea nevoie de ele spre a răsfoi dosarul. Şi-apoi, acelaşi ton tăios.

— Conform unei declaraţii pe care a dat-o în 1945, a părăsit ţara pentru că a vrut ca dumneavoastră să vă faceţi studiile acolo.

— Nu, n-a dat de fapt o declaraţie, a fost vorba de-o scrisoare pe

care-o ceruse domnul...

Buzele i s-au oprit din mişcare, fraza s-a poticnit brusc. Nu, nu era bine, deloc bine să aducă discuţia în zona asta. Deşi, a gîndit Brunul, cu siguranţă că anchetatorul ştia deja. Dar era mai bine să-l lase pe acela să vină cu întrebările, era mai bine să nu deschidă el discuţii pe care n-avea nici un interes să le poarte. Apoi, bărbatul din faţa lui i-a confirmat temerile. Ştia foarte bine despre ce e vorba.

— Nu asta v-am întrebat. Despre declaraţia, mă rog, scrisoarea către Lucreţiu Pătrăşcanu avem tot timpul din lume să vorbim. Un zîmbet, poate o jumătate de rînjet. N-aveţi nici o grijă, pe toate le vorbim – iar jumătatea de rînjet s-a transformat într-unul întreg, forţat ameninţător, deşi figura sa blajină nu se potrivea deloc cu mimica pe care părea a se strădui din răsputeri să şi-o compună. O să vorbim. Acum sîntem însă la capitolul patriotism. Al dumneavoastră, al tatălui dumneavoastră. Aşa că vă spun din nou: el declara că de-asta a plecat, că a vrut să vă faceţi studiile acolo. E adevărat?

— Nu ştiu.

— Cum să nu ştiţi?

— Aveam şaisprezece ani. Tatăl meu voia să urmez avocatura, eu încă nu ştiam exact ce vreau să fac. Aşa că nu ştiu. Dar nu cred că s-a gîndit pe-atunci la studiile mele.

— Şi totuşi, aşa a scris.

Un oftat din partea lui Bruno, un moment de cedare, apoi o licărire în ochi, o explicaţie.

— Cred că... V-am spus, simpatiza comunismul. Dar a fost nevoit să preia afacerile familiei după mamă. Cred că n-a vrut să vorbească despre afacerile sale, poate... Poate că i-a fost ruşine.

— Îmi ziceţi deci că a minţit.

Din nou scăpase nişte vorbe pe care nu le-ar fi vrut rostite. Deşi, a încercat iarăşi să se liniştească Bruno, deşi omul din spatele biroului sigur ştia cu siguranţă şi despre afacerile tatălui său. Chiar şi aşa, nu era bine, deloc bine, ca el însuşi să aducă în discuţie amănuntele astea. Dar anchetatorul, cu toată mimica lui artificială, cu toată bunătatea pe care aproape că i-o putea citi dincolo de grimase, mă rog, poate nu bunătate, cu toată disponibilitatea de înţelegere pe care-o ascundea după încruntări, după ridicări ale buzelor în semn de dispreţ, după insinuări ameninţătoare în voce, cu toată această disponibilitate, avea ceva ce-l făcea să spună lucruri care, altfel, era mai bine să nu fie spuse.

— Nu. Adică nu ştiu. Nu ştiu ce a spus atunci. Nici nu ştiu de ce a fost nevoie să declare ceva despre plecarea lui din România.

— Nu asta v-am întrebat.

— Ştiu, dar... Toate întrebările astea... Înţelegeţi, tatăl meu a murit anul trecut. Nici dacă aş încerca să aflu care i-au fost intenţiile, n-aş mai putea acum.

— Mda, a dat din cap anchetatorul.

După care a luat o nouă pauză. Muşcîndu-şi buza de jos, clătinînd din cap nemulţumit. Nici Bruno n-a mai spus nimic. Cu greu ar mai fi găsit ceva de spus.

— El nu mai e, deci totul se şterge, aşa credeţi. Dacă nu mai e, şi-a luat trecutul cu el, aşa credeţi, a mormăit omul după un timp, mai mult pentru sine.

Apoi, brusc, încruntîndu-se, schimbînd subiectul, ducînd firul discuţiei cîţiva ani mai tîrziu şi luîndu-l prin surprindere pe Bruno:

— Atunci spuneţi-mi ce ştiţi despre... – şi-a lăsat în jos privirea, citind iarăşi în dosar şi silabisind numele străin, rostindu-l exact aşa cum se scria – Heinrich von Kleist.

Fusese adus acolo de dimineaţă, lăsat singur cîteva ore. În doar cîteva ore puseseră mîna pe manuscris, îl citiseră deja? Era unica explicaţie. În manuscrisul lui, doar acolo din cîte-şi amintea, îl pomenea şi pe Kleist, cu scurtul său eseu, atît de important însă, *Über das Marionettentheater* – se referea la el aşa cum se referise la atîţi alţi dramaturgi sau teoreticieni, aşa cum se referise şi la cele mai vechi scrieri ale lumii, la *Ramayana*, spre exemplu. Pentru un marionetist era imposibil să nu se oprească la ea. Avea să fie întrebat şi despre *Ramayana*?

— Am scris ceva despre Kleist, a acceptat, cu ochii spre podea, Bruno Matei.

— Serios? Aţi scris?

— Da.

— Unde? La ziar? În vreun almanah?

— În manuscrisul meu.

— Ce fel de manuscris?

— Un... eseu. Sau un fel de... Un fel de curs. Ceva personal.

A accentuat ultimul cuvînt.

— Un curs... Anchetatorul şi-a dus mîna la barbă, gînditor. Un curs nu e ceva personal, domnule Matei Bruno, un curs se predă la şcoală, la universitate. S-a ridicat brusc, a venit în faţa lui şi s-a aşezat cu fundul pe tăblia biroului. Un curs se predă la şcoală ! a repetat omul, rostind rar şi apăsat fiecare cuvînt în parte şi apropiindu-se de astă dată de chipul lui, cumva ameninţător. Dumneata la ce şcoală voiai să-l predai?

O ridicare din umeri, Bruno. O grimasă deranjată, anchetatorul.

Apoi, omul a pufnit, a început să umble prin camera aceea întunecată, aproape goală, din sediul Ministerului de Interne. Nu s-a oprit din mers cînd şi-a început tirada, învîrtindu-se practic în jurul scaunului pe care stătea Bruno Matei, punînd din cînd în cînd mîna pe spătar, plecînd iarăşi spre pereţii încăperii, revenind, obligîndu-l pe tînăr să se răsucească practic după el pentru a-i arăta că este atent la ceea ce spune.

Iar în timpul acestei tirade, Bruno a simţit, treptat, cum respiraţia i se accelerează, cum privirea îi oboseşte, iar ochii i se măresc în căutarea unui punct de odihnă. Nu pentru că spaima sa abia acum îşi găsea o explicaţie, în cuvintele bărbatului care se învîrtea în jurul lui, nu pentru că ameninţarea de care devenise conştient de cîteva luni se concretiza acum, în gesturile omului cu care se afla închis într-o cameră întunecoasă, murdară, cu mobilier sărac. Ci pentru că abia acum, în timpul discursului, a simţit că e singur aici, aici însemnînd nu doar locul unde se afla de cîteva ceasuri, ci spaţiul ăsta larg, pe care în Italia îl considerase întotdeauna al lui, străin cum nu se mai simţise nicicînd, străin, într-un fel ciudat, pînă şi de limba pe care-o auzea în camera asta rece şi întunecată, cu miros de lemn jilav, limba natală, limba în care continuase să gîndească pe toată perioada şederii sale în Italia. Străin întru totul şi, prin asta, lipsit întru totul de orice posibilitate de apărare.

— Eu ştiu, aşa a început anchetatorul, apoi, accentuînd, s-a corectat, noi ştim că dumneata ai fost invitat aici, în ţara care te-a crescut pînă la vîrsta de şaisprezece ani, pentru că puteai să dai o mînă de ajutor la crearea unei instituţii de care România, într-o nouă eră, avea nevoie. Noi ştim că ai revenit în România, pe banii statului român, accentuă iarăşi omul, în calitate de aşa-zis specialist, la Teatrul de Păpuşi şi Marionete, în anul 1945. Noi ştim că ai avut o treabă pe care, cum-necum, ai dus-o la capăt, asta poate şi pentru că nu s-a găsit nimeni să te controleze mai din vreme. Noi ştim că, de curînd, ţi s-a mulţumit pentru treaba făcută şi-ai fost trimis să-ţi găseşti un alt loc în cîmpul muncii, aşa cum se cuvine să aibă un cetăţean cinstit. Noi nu ştiam – şi a ridicat vocea, apăsînd pe „nu“ – că dumneata ai de gînd să strîngi aici, în România, un grup de derbedei, de legionari, de bandiţi, cu care să lucrezi în defavoarea statului, în defavoarea poporului din care te tragi. Mai exact, n-am ştiut, dar am aflat. Aşa că, aici omul lăsă o pauză mai lungă, aşezîndu-se din nou cu fundul pe tăblia din scînduri a biroului şi privindu-l fix în ochi pe Bruno Matei, vreau şi eu să-mi explici: de ce mama dracului, mă boule, în loc să-ţi cauţi de treabă, te-ai apucat să dai în poporul tău, poporul care te-a crescut?! Vii tu, mare căcat de specialist din Italia, şi-mi spui mie, care-am trăit şi-am muncit pentru ţara asta, că eşti mai deştept? Vii şi-mi scrii tu mie un căcat de curs, nişte

prostii în care-mi bagi idei reacţionare scrise de-un neamţ, de Kleist ăsta, şi zici că le predai unor studenţi?! Ce studenţi, mă animalule? Trebuie eu să cred că nişte legionari nenorociţi, pe care i-ai adunat în jurul tău, au venit la tine să se joace cu păpuşile, după ce în aceleaşi mîini au ţinut puşti şi pistoale?! Zi, mă dobitocule, asta vrei să cred eu?!

Nu i-a răspuns. Însă, pînă ce bărbatul din faţa lui să sfîrşească ce avea de spus, toată empatia de care-l crezuse capabil pînă atunci, toată acea atmosferă indusă de chipul ce părea a ascunde sub grimase o expresie blajină, tot acel aer, pînă cu cîteva clipe în urmă oarecum respirabil, a pătruns, în timpul suspinului profund de la capătul acestui discurs al anchetatorului, în plămînii lui Bruno Matei, blocînd alte suspine, aproape sufocîndu-l.

N-a răspuns, a dat doar din cap, mecanic, de la stînga la dreapta. O mînă i s-a ridicat apoi, vrînd parcă să vorbească în locul lui, dar, după cîteva clipe, a căzut la loc, într-un gest de renunţare, în josul spătarului scaunului. Umerii i s-au lăsat, corpul întreg i-a însoţit în mişcarea lor, gîtul i s-a curbat moale, lăsînd capul în voia gravitaţiei, pînă cînd bărbia i-a atins pieptul.

Nici anchetatorul n-a mai zis nimic. Sprîncenele i s-au ridicat puţin, înlocuind încruntarea cu o mirare sinceră. Privirea i-a rămas ţintuită pe creştetul tînărului de pe scaun. Apoi, cînd într-un sfîrşit mirarea i s-a transformat în curiozitate, anchetatorul a coborît de pe birou, săltîndu-se cu ajutorul mîinilor, şi s-a aplecat pentru a-i vedea chipul lui Bruno.

*

La nici douăzeci şi doi de ani, cu proaspăta diplomă de actor în buzunar, fără grija directă a unui război pe care, nefiind italian în acte, n-avea de ce să-l poarte alături de italieni şi, nelocuind în România, n-avea de ce să se întoarcă pentru a-l purta alături de români, Bruno s-a încăpăţînat în a-şi vedea de viaţa lui aşa cum a considerat de cuviinţă, trecînd peste dorinţa familiei, cea care, dincolo de ştiinţa lui, se ocupase pînă la urmă de formalităţile ce-l scăpaseră de chemarea pe front. Pentru autorităţile române, care s-au interesat totuşi de soarta sa, tînărul Bruno era incapabil să lupte pe vreun front, orice fel de front, din pricina unui beteşug la spate, o boală pompos numită Marie-Strümpell, care-i îndurera cumplit umerii, braţele, picioarele şi care, conform familiei copleşite de necaz, urma să-l transforme, peste cîţiva ani, prin înţepenirea umerilor şi a articulaţiilor, într-un adevărat *burattino* uman.

În pofida acestei boli recunoscute de medici italieni în diverse hîrtii trimise la Bucureşti, medici care-i recomandau deplasări scurte şi şederi lungi în casă, Bruno nu a renunţat la pasiunea pe care-o descoperise în

Italia. Şi n-a cedat nici măcar în faţa rugăminţilor familiei sau a ţipetelor tatălui său. Pur şi simplu, nu-şi vedea în nici un fel viitorul într-un birou de conducere din sediul central al „Macellerie Pignatelli“, o *azienda* care luase fiinţă în urmă cu mai bine de jumătate de veac, prin strădaniile bunicului din partea mamei, Antonio Pignatelli, şi care dezvoltase o întreagă reţea de măcelării mult dincolo de Salerno, în sud.

Nici un *burattino* uman n-avea să ajungă, pentru că boala Marie-Strümpell se dezvolta, în cazul lui, numai pe hîrtiile trimise la Bucureşti, nicidecum acolo, în Italia. Iar după ce-a aflat despre acele hîrtii, pe care familia, cu ajutorul unor prieteni medici, le trimisese fără ştiinţa sa, lui Bruno povestea i s-a părut aproape comică, într-o anumită măsură considerînd-o un semn al destinului, căci de la *burattino* la *marionetta* era un singur pas, unul mic, pe care el deja îl făcuse.

În fapt, nu neapărat destinul îi impusese familiei sale opţiunea pentru o asemenea boală, ci tocmai alegerea pe care Bruno o făcuse în urmă cu ceva timp, cînd tot încăpăţînarea lui, ajutată de-un fond pe care bogaţii săi bunici se înduplecaseră în cele din urmă să-l lase spre folosinţă singurului lor nepot, îl trimisese la Accademia Nazionale d’Arte Drammatica „Silvio D’Amico“, în locul studiilor preferate în special de tatăl său, care-l vedea absolvind avocatura. Actoria nu se împăca deloc cu o funcţie de conducere în întreprinderea „Macellerie Pignatelli“ cu sediul central în Salerno, dar, în cele din urmă, inclusiv inflexibilul său tată, George Matei, sau Giorgio Matei, cum semna pe acte începînd cu 1937, se văzuse nevoit să renunţe, consolîndu-se cu gîndul că, mai încolo, fiul său îşi va recăpăta judecata tulburată de-o adolescenţă tîrzie, iar atunci o diplomă de actor nu va fi chiar o piedică pentru un post într-un birou, cu atît mai mult cu cît biroul urma să fie unul din cadrul companiei conduse de el.

Însă nici simpla actorie nu l-a mulţumit întru totul pe Bruno, deşi pornise cu gîndul entuziast că viaţa asta-l va aduce, într-un viitor nu foarte îndepărtat, alături de artişti ce-i înflăcăraseră copilăria şi adolescenţa, precum Warner Baxter, Wallace Beery sau Clark Gable. În timpul celor trei ani de studii, mult mai mecanice, mai puţin pasionante decît şi le imaginase, studii pe care şi le-a dus la capăt cu o tot mai firavă tragere de inimă, a descoperit păpuşile. Se îndrăgostise de-o marionetistă. Povestea petrecută alături de ea se terminase repede, rămăsese însă în urma acesteia cu o dragoste pe termen lung – faţă de arătările acelea cu sfori pe care tînăra le adusese în viaţa lui. Iar după ce a părăsit Academia „Silvio D’Amico“, a coborît spre sud, e drept, nu însă în Salerno, unde era aşteptat de familia sa, ci mai jos, mult mai jos, pînă-n Sicilia, acolo unde o altă familie, cu care corespondase de-a lungul ultimului an al învăţăturilor actoriceşti, îl

acceptase în rîndurile ei. O familie de păpuşari excentrici, dar chiar prin asta cunoscuţi şi apreciaţi, care, tocmai în patria *Operei dei pupi*, cu palatinii ei supradimensionaţi, încercau să nu piardă tradiţia unui *teatro delle marionette* cu păpuşi mai mici, mai vechi, născute în Antichitatea orientală şi ajunse, pe calea războaielor, la romani, care le lăsaseră apoi moştenire întregii Europe a Evului Mediu şi în special Italiei.

Despre această nouă pasiune, ce-l făcuse să ocolească Salerno în drumul către Sicilia, îşi înştiinţase părinţii printr-o simplă scrisoare, fără alte amănunte. Era tocmai perioada în care din ţară începuseră să apară acele semnale conform cărora românul Bruno Matei era căutat spre a fi înrolat în armata naţională. Cînd, într-o seară, pe terasa vilei din Salerno a familiei Pignatelli, după ce goliseră cîteva pahare cu vin şi fumaseră cîteva trabucuri, un prieten medic îi prezentase tatălui său, George Matei, zis şi Giorgio Matei, cîteva variante de boli ce-aveau să garanteze că Bruno nu va fi înrolat, acesta se oprise, mai degrabă amuzat decît decis, asupra maladiei Marie-Strümpell. Îi atrăsese atenţia cuvîntul *burattino* – cu ale cărui mişcări sacadate, înţepenite, comparase medicul urmările acestei boli. George Matei tocmai citise scrisoarea fiului său, aşa încît vorbele medicului îl trimiseseră către ideea unei pedepse ironice pentru Bruno. Măcar atît putea face şi el, de vreme ce încăpăţînarea tînărului nu-i oferea alternative. După alte cîteva pahare cu vin, boala Marie-Strümpell cîştigase definitiv concursul cu celelalte boli eliberatoare.

Semnul divin întrezărit inclusiv de Bruno în acea simptomatologie a bolii ce-i fusese oferită cadou de familie nu s-a concretizat însă în destinul ulterior perioadei de ucenicie. Una, e adevărat, destul de scurtă, dar suficientă pentru a deprinde arta mînuirii marionetei şi pentru a deveni totodată un mult prea învăţat, cel puţin asta fusese senzaţia sa, în istoria acestui gen de teatru. Sau măcar în partea de istorie căreia îi dădeau o mare importanţă membrii familiei de păpuşari şi pe care reuşise să şi-o asume în perioada petrecută alături de ei, cea a spaţiului oriental adică, locul de origine al tuturor păpuşilor lumii. Fusese obligat să citească sau să asculte nenumărate poveşti indiene, egiptene, chineze ori persane, traduse în italiană de multe ori pe nişte foi de hîrtie scrise de mînă, lucru care, la drept vorbind, nu i se păruse totuşi nici pe sfert atît de chinuitor precum studiul la Academie, căci pasiunea pentru poveşti nu-i lipsise niciodată. Iar în cadrul acelor lumi vechi, mitice, renăscute de metodica răbdare a maeştrilor săi, începuse să-şi însufleţească marionetele, fir cu fir, pas cu pas, mişcare cu mişcare. Evoluţia lui spre o desăvîrşire a însufleţirii păpuşilor şi spre o învăţare aplicată a istoriei ceva mai recente alături de păpuşari, deşi mulţumitoare, a întîmpinat însă un obstacol după ceva mai mult de jumătate

de an, la începutul lui ’43. Abia începuse să înţeleagă, pe baza celor învăţate de-a lungul studiului artei Antichităţii, jocul marionetelor tradiţionale italiene, ce-şi aveau originea în Commedia dell’Arte, cînd familia de artişti-păpuşari, intrată într-un conflict cu autorităţile, care nu gustaseră defel anumite reprezentaţii ce făceau trimiteri nu foarte subtile către Sua Eccellenza il Duce, s-a văzut nevoită să se retragă spre nord. Bruno nu intrase în planurile lor de fugă, la fel cum, din fericire pentru el, nu fusese acceptat în cadrul acelor incriminatorii reprezentaţii, întrucît nu era încă îndeajuns de pregătit pentru asemenea încercare. Totuşi, pentru a-l răsplăti pe sîrguinciosul ucenic Bruno Matei, capul familiei de păpuşari i-a oferit, înainte de inevitabila despărţire, un înscris care putea ţine loc de diplomă, un înscris ce nu-i conferea vreun titlu de maestru, dar îi atesta perioada petrecută alături de maeştri. Fie ei şi nişte maeştri excentrici, căzuţi la acel moment în dizgraţie.

Cu diploma obţinută la Accademia Nazionale d’Arte Drammatica „Silvio D’Amico“ şi cu înscrisul oferit de capul vechii familii de păpuşari, tînărul s-a întors în Salerno. Nu neapărat pentru că şi-ar fi văzut viitorul acolo, dar pentru că începuse el însuşi să simtă vremurile grele de care se plîngeau toţi ceilalţi, astfel încît o apropiere de familia sa bogată nu era, în asemenea momente, deloc de lepădat. Şi-a adus cu sine şi-o mulţime de speranţe, aşa încît nu l-au descurajat eşecurile din primele luni în a-şi găsi de muncă pe măsura calificărilor. Însă, odată cu trecerea timpului şi cu înmulţirea eşecurilor, biroul ce-l aştepta la sediul central al lanţului „Macellerie Pignatelli“ devenea, tot mai clar, o ameninţare.

Momentul pe care, nici măcar el însuşi nu ştia exact de ce, poate pentru că înscrisul de fost ucenic al unor păpuşari în dizgraţie căpăta o altă valoare, poate pentru că se alăturase unor speranţe mai ample, ale celor din jur, l-a considerat hotărîtor în viaţa lui, anume revolta din cadrul Marelui Consiliu Fascist, nu-i ajută de fapt la nimic. Istoria mare, oricît de entuziasmantă, n-are întotdeauna efecte asupra istoriei mici, a gîndit atunci, dezamăgit, Bruno. Mai mult, fapt pe care nu l-a prevăzut, *Opera Nazionale Dopolavoro*, deja slăbită considerabil de război, după mazilirea lui Mussolini părea a-şi fi pierdut definitiv suflul, aşa că artele, inclusiv cea de care Bruno se îndrăgostise, nu prea mai interesau pe nimeni. În lunile ce urmaseră, nici o încercare de a se angaja undeva nu primi măcar iluzia unei şanse, astfel încît, în afara căutărilor unui loc de muncă, lui Bruno nu-i rămăseseră decît lecturile, tot mai multe, tot mai acaparatoare, şi-o permanentă dorinţă de perfecţionare, de astă dată de unul singur, a ştiinţei de mînuire a marionetei pe care şi-o însuşise alături de păpuşarii din Sicilia.

Dar, deşi n-are întotdeauna efecte, sînt totuşi momente în care

istoria mare poate interveni decisiv asupra istoriei mici. Aşa a gîndit Bruno după ce, într-un mod dramatic, istoria sa personală s-a schimbat. Pentru micul imperiu construit din carne de porc şi de vită al familiei Pignatelli, a cărui existenţă se întinsese de-a lungul a mai bine de jumătate de veac, toamna care a urmat a însemnat şi începutul unor probleme cu care nu se confruntase niciodată. Cînd sediul central din Salerno a devenit o ruină, în septembrie 1943, în urma luptelor dintre nemţii ce ocupau oraşul şi armata a cincea americană, membrii familiei Pignatelli s-au refugiat la Roma, unde au închiriat o casă din banii puşi deoparte pentru zile negre precum cele pe care le trăiau atunci, lăsînd măcelăriile din sudul ţării închise şi fără posibilitatea de a mai fi controlate.

Pentru românul George Matei, ţara de origine a devenit din nou o soluţie, deşi, la drept vorbind, niciodată nu dispăruse dintre preocupările sale. Însă încercările de a-şi convinge soţia să-şi părăsească familia pentru a se întoarce în România, acolo unde, odată cu plecarea lor din ’37, lăsaseră în urmă doar cîţiva prieteni, cîteva rude foarte îndepărtate şi nici măcar o locuinţă şi unde, conform socrilor săi, americanii urmau să intre curînd, la fel ca-n Italia, ştergînd de pe faţa pămîntului armata nemţească, au eşuat, în ciuda insistenţelor.

După 23 August 1944, citind în ziarele libere din Roma ştiri despre România, George Matei l-a descoperit ca ministru Secretar de Stat pe fostul său coleg de la Facultatea de Drept din Bucureşti, Lucreţiu Pătrăşcanu. Îl lega de acesta nu doar prietenia anilor de studii, o prietenie în urma căreia, fără a se înscrie în partid, ajunsese să cunoască şi chiar să fie de-acord cu unele principii comuniste, dar şi cîteva întîlniri din ultimii doi ani dinaintea plecării sale din ţară, întîlniri sporadice, cărora le păstra însă amintiri frumoase, căci indezirabilul comunist, abia întors de la Moscova, îşi păstrase pasiunea, patima chiar, antrenîndu-l şi pe el, pe apoliticul, dar pe-atunci încă entuziastul George Matei, în proiectele sale de viitor. Proiecte nefinalizate în vreun fel, dat fiind că şefia unor măcelării italiene îl atrăsese în cele din urmă mai mult. Însă datorită lor, datorită acelor discuţii şi acelor proiecte, speranţele lui George Matei cel din 1944, afacerist fără afacere, responsabil pentru o familie formată din socri, soţie şi un fiu care nu lucrase niciodată în viaţa lui, au căpătat un nou contur. Chiar dacă unul slab, care-l viza, într-o primă fază, doar pe fiul cu vise de artist-păpuşar.

A reuşit, prin intermediari, să ia legătura cu fostul său coleg. Nu chiar imediat, după cîteva luni bune, cînd deja Lucreţiu Pătrăşcanu nu mai ocupa postul de ministru Secretar de Stat, ci pe cel de ministru al Justiţiei în noul Guvern Petru Groza, instalat în martie 1945. Într-un tîrziu, George Matei a primit o scrisoare amicală, ba chiar entuziastă din punctul lui de

vedere, de la ministrul român, cu un număr de telefon la care Lucreţiu îl invita să-l sune, cu menţiunea zilelor şi-a orelor la care poate fi în general găsit. Apoi, la începutul lui mai 1945, la cîteva zile după ce ieşise şi el în stradă, alături de nenumăraţi cetăţeni ai Romei, pentru a-şi arunca pălăria în aer, sărbătorind măcar sfîrşitul războiului, dacă alte lucruri nu prea mai erau de sărbătorit în Italia, George Matei l-a sunat pe Lucreţiu Pătrăşcanu la Bucureşti. Şi, după ce s-au felicitat reciproc pentru ieşirea din război, după ce şi-au amintit, scurt, cîteva momente petrecute împreună, după ce George a pus cîteva întrebări, mai degrabă de complezenţă, despre munca de ministru, iar Lucreţiu i-a răspuns poate cu tot atîta complezenţă, în discuţia celor doi a apărut în fine şi tînărul Bruno Matei, al cărui vis, conform tatălui său, era acela de a reveni în ţara natală. Situaţia devenise prea încurcată pentru capul întregii familii ca să mai ţină cont de-o posibilă împotrivire a fiului.

Interesîndu-se cu privire la calităţile, dar şi la studiile tînărului, exprimîndu-şi apoi uşoara dezamăgire că, în asemenea condiţii, era greu de crezut că ar putea găsi pentru el un loc în minister, Lucreţiu Pătrăşcanu l-a asigurat totuşi pe vechiul său amic din Italia că se va gîndi la ceva. Apoi discuţia s-a încheiat, căci alte treburi, de astă dată cu implicare naţională, îl solicitau pe ministrul de Justiţie al României.

Iar pînă spre sfîrşitul anului, dar şi al banilor rămaşi de pe urma afacerii familiei Pignatelli, George Matei n-a mai primit nici un semn de la amicul său vechi, ajuns ministru. Abia pe la mijlocul lui noiembrie pe adresa lui a sosit din ţară un plic, fără vreun însemn oficial. L-a desfăcut, nebănuind cine e expeditorul. Iar ochii i-au fugit mai întîi spre semnătura de la finalul scrisorii, o semnătură simplă, din partea unui fost coleg şi amic, nimic mai mult. O semnătură sub un text care-l îndemna să-şi trimită fiul la Bucureşti, unde Lucreţiu îi găsise un post de consilier la Teatrul de Păpuşi şi Marionete „Ţăndărică“. De fapt, a ţinut ministrul să sublinieze în scrisoare, nici măcar nu el îi găsise acest post, ci soţia sa, Elena, care era scenografă la acel teatru şi care, într-una dintre puţinele seri liniştite de care aveau parte, auzind povestea vechiului amic al soţului său, pocnise din degete, uluită de coincidenţă, căci teatrul, proaspăt înfiinţat, avea mare nevoie de-un om priceput la marionete. Tot ceea ce îi cerea ministrul lui George era să-şi trimită fiul specialist în Bucureşti cît mai urgent. Avea totuşi, în ultimul paragraf, şi-o rugăminte: aceea ca fiul să aibă asupra lui, pe lîngă documentele ce-i justificau studiile, şi o scrisoare explicativă din partea tatălui, căci plecarea acestuia din România, în urmă cu opt ani, deşi nu era gravă, putea provoca anumite întrebări. Îi promitea că acea scrisoare nu va avea nici un fel de urmări, ci doar va intra într-un dosar, după ce el însuşi,

ministrul Lucreţiu Pătrăşcanu, va garanta cu propria semnătură că cele scrise de George Matei sînt întru totul conforme cu adevărul.

O săptămînă mai tîrziu, cărînd după el un geamantan voluminos în care vîrîse şi-o marionetă Pulcinella, cumpărată încă din vremea cînd, după despărţirea de familia siciliană, se străduise să se perfecţioneze singur în arta italiană a marionetelor, Bruno Matei a coborît pe peronul îngheţat al Gării de Nord. Nu doar că nu se împotrivise soluţiei, dar o acceptase cu o bucurie întrecută doar de uimirea că o asemenea propunere venise din partea tatălui său. Pentru întîia oară în viaţă, bătrînul ţinuse cont de dorinţele sale şi, de parcă acest lucru n-ar fi fost în sine un eveniment, îi mai şi obţinuse un post. Unul pe măsura viselor proprii, ajunse într-un moment în care abia se mai întrezăreau prin mulţimea de neîmpliniri.

În drum spre apartamentul ce-i fusese alocat, urmînd să-şi plătească singur chiria din viitorul salariu, s-a lipit cu obrazul de geamul maşinii care-l aşteptase în faţa gării, iar entuziasmul i s-a topit într-un soi de mirare, poate chiar de tristeţe, căci regăsea locuri pe care o memorie îndepărtată, de copil, le pictase cu totul diferit, în tonuri mult mai puţin mohorîte decît le descoperea acum, după un război ce acoperise culorile sub moloz, sub praf, aducînd parcă şi cerul mai jos, făcîndu-l mai plumburiu decît şi-l amintea.

Dar nu numai Bucureştiul trecuse prin acest dezastru.

Pe prietenul tatălui său, ministrul, nu l-a întîlnit în zilele, săptămînile, lunile următoare. Nu l-a întîlnit niciodată. Nici nu şi-a dorit prea mult asta, munca la Teatrul de Păpuşi şi Marionete îi ocupa timpul şi-i era suficientă. Scrisoarea din partea părintelui său i-o dăduse, chiar în ziua în care intrase pentru prima oară în clădirea noului teatru bucureştean, soţiei ministrului, scenografa Elena Pătrăşcanu, o femeie de treizeci de ani, volubilă, poate un pic cam afectată, cam prea stăpînă pe sine şi, într-un fel nu tocmai plăcut, pe cei din jur – însă pentru Bruno aceste amănunte n-au contat prea mult, mai cu seamă că femeia îi arătase de la bun început, în mod straniu, un soi de recunoştinţă, de parcă favoarea angajării în teatru venise din partea lui, ca specialist în marionete. De parcă nu ea fusese cea care îl ajutase, în fapt, să-şi găsească un post, fie şi la asemenea depărtare de părinţi, pe un tînăr ce n-apucase, pînă la cei douăzeci şi patru de ani împliniţi, să facă altceva decît să viseze.

Apoi a descoperit munca. Acea muncă aşteptată de suficientă vreme deja, de care se temuse oarecum, dar de la care nu se dădu deloc înapoi în lunile următoare, luni ce se scurseră fără prea multe schimbări, dar cu destule satisfacţii personale şi ale grupului de marionetişti din care simţea că face parte, luni ce se transformară într-un an, în doi ani...

Entuziasmul, în loc să se epuizeze, i-a sporit de-a lungul vremii.

Poate şi pentru că muncii de la teatru, provocatoare în sine, căci, deşi consilier, învăţa alături de colegii săi, construia alături de ei, se emoţiona alături de ei pentru fiecare reuşită a secţiei de marionete, i s-a adăugat, încă de la începutul lui ’47, o satisfacţie la care nu se gîndise vreodată înainte. Atunci, la rugămintea unui coleg, a acceptat să-i dea ore particulare unui nepot al acestuia care, deşi student la actorie, fusese atras de marionete, sub evidenta influenţă a unchiului. Nu doar propriile nostalgii, iscate de destinul asemănător al tînărului, îl făcuseră să accepte provocarea, ci şi mîndria că, în sfîrşit, el, ucenicul din urmă cu numai patru ani al unor păpuşari italieni, trecea oficial la statutul de învăţător, de profesor, de maestru. Iar spre sfîrşitul lui ’47, orele particulare au început chiar să-i ocupe mai mult timp, căci numărul ucenicilor săi, al studenţilor săi, crescuse între timp la patru şi, odată cu el, crescuse şi respectul de sine al proaspătului profesor de marionete.

Şi-apoi, anul 1948 a venit cu schimbări radicale în viaţa lui Bruno. Nu cele politice, învăţase să treacă tăcut pe lîngă ele, neavînd pentru prezent decît o vagă curiozitate, suficientă doar să-l facă să cumpere, poate o dată la două săptămîni, poate uneori mai des de-atît, un ziar bucureştean. Rubricile politice, a căror lăbărţare crescîndă în spaţiul tipografic o remarcase totuşi în cei doi ani şi mai bine de cînd se reîntorsese în ţară, erau chiar şi-atunci citite la final, după ce răsfoia agendele culturale, bucurîndu-se de cea mai mică trimitere la Teatrul „Ţăndărică“.

O primă schimbare pe plan personal a apărut la sfîrşitul primăverii – şi era una tragică. Tatăl său murise la Salerno, acolo unde se întorsese-n 1946 pentru a încerca să dea o nouă şansă întreprinderii „Macellerie Pignatelli“. Un infarct, neanunţat de vreun semn anterior. Iar drama lui Bruno a sporit în momentul cînd nu a primit de la autorităţile române permisiunea de a pleca în Italia pentru a-şi înmormînta părintele. Nu i s-a dat nici un motiv oficial, singura explicaţie a unui funcţionar încruntat fiind aceea că oricum nu va mai prinde înmormîntarea, trenurile neavînd cum să-l ducă atît de repede în sudul Italiei. Lucru pe care Bruno îl ştia, de altfel, însă datoria i-ar fi cerut să petreacă măcar cîteva zile alături de mama şi bunicii lui, pe care nu şi-i putea închipui altfel decît devastaţi în urma unui asemenea eveniment.

A fost însă nevoit să răspundă tot cu o telegramă, una în care a trebuit să-şi caute cuvintele cu atenţie, căci un alt funcţionar, de astă dată de la poştă, i-a refuzat primul bilet, găsind că explicaţia cu privire la neputinţa sa de a părăsi ţara nu era necesară, cu atît mai mult cu cît învinuia autorităţile române.

A doua schimbare a venit înaintea Crăciunului lui 1948. N-ar fi

trebuit să fie neaşteptată. Diversele întîmplări ale anului ce se-apropia de sfîrşit, peste care Bruno a încercat să treacă cufundîndu-se în muncă şi păcălindu-şi în felul acesta neliniştile ce se alăturaseră neliniştilor generale, ar fi trebuit să-l pregătească. Mazilirea din guvern a lui Lucreţiu Pătrăşcanu, în februarie. Apoi, arestarea lui şi a Elenei Pătrăşcanu, la al cărei nume colegii din teatru n-aveau cum să nu reacţioneze, la al cărei nume mai ales el, Bruno, n-avea cum să rămînă insensibil. Şi totuşi, a primit chiar şi-această a doua lovitură ca şi cum ar fi venit de nicăieri. În decembrie, într-un birou care nu era al şefei şi în care nu ea îl aştepta, i s-a mulţumit mai întîi pentru contribuţia adusă la dezvoltarea secţiei artistice a Teatrului „Ţăndărică“, apoi i s-a comunicat, fără vreo încercare de menajare, fără vreo privire vinovată, fără măcar o minimă schimbare a tonului, că ajutorul lui nu mai era necesar. Cel din faţa sa nu ocupa un post de conducere, nu era nici măcar un angajat, era doar un bărbat ale cărui vizite în teatru, nu pentru spectacole, ci pentru discuţii întîmplătoare cu diverşi colegi, începuseră încă din vară, un bărbat căruia simpla rostire, cu o anume incantaţie, e adevărat, a numelui instituţiei de care aparţinea de fapt, Ministerul de Interne, îi fusese suficientă pentru a primi un birou în clădirea Teatrului „Ţăndărică“. Iar omul folosise acest birou pentru a transforma discuţiile întîmplătoare în unele mai lungi, departe de ochii şi urechile celorlalţi, discuţii despre care, odată ieşiţi din încăperea respectivă, colegii nu pomeneau nimic. Cei care n-apucaseră să intre în birou îşi dădeau coate şi-şi trimiteau şoapte, uneori vesele, şoapte care dăduseră un nume camerei cu pricina, camera spovedaniei, căci toţi cei ce ieşeau de-acolo arătau ca nişte oameni eliberaţi de-o povară pe care-o purtaseră pînă atunci pe umeri, altfel nu se putea explica de ce umerii deveneau atît de uşori, atît de eliberaţi, încît se ridicau instantaneu, ba chiar de cîteva ori la rînd, dacă-l întrebai pe vreunul din vizitatorii biroului despre cele discutate în interior. Camera eliberării de povară.

Deşi Bruno Matei intrase în birou cu gîndul că i-a venit rîndul să poarte o asemenea discuţie, în momentul cînd, în cîteva fraze scurte, i s-a comunicat altceva, nu s-a lăsat copleşit, n-a pus nici o întrebare, nu a ripostat în nici un fel. Prin nici un cuvînt. A clătinat doar din cap, cumva aprobator, sau poate doar vrînd să sugereze astfel că a înţeles tot ce era de înţeles, s-a întors cu spatele şi a ieşit.

Şi-a strîns apoi lucrurile, tăcut, nemaiaşteptînd, nemaidorind o altă confirmare a demiterii sale. Apoi, cu două plase pline cu materiale pe care le cumpărase în timp, ţinînd la subsuoară marioneta înveşmîntată-n alb cu care venise aici din Italia, a plecat spre locuinţa din apropierea Muzeului Simu – clădire ce semăna cu Hephaesteionul de la poalele dealului

Acropole vizitat în copilărie şi care-i fusese reper încă din prima zi a revenirii în ţară, reper unic, distinct, suficient pentru a nu se încurca pe străzile unui Bucureşti unde, la început, orice cotitură reprezenta o posibilitate de rătăcire.

Acolo şi-a petrecut sărbătorile, nemaiieşind din apartament decît pentru a-şi cumpăra cîte o pîine sau un litru de lapte. Înainte de această însingurare autoimpusă, Bruno şi-a cumpărat însă toate ziarele pe care le-a găsit pe tarabe. Pentru că abia atunci, în iarna dintre 1948 şi 1949, a început să înţeleagă că istoria mare avea întotdeauna o putere covîrşitoare asupra istoriei mici, personale. Chiar dacă nu întotdeauna aveai şi şansa de-a înţelege asta la timp. Iar istoria mare se scria, în zilele acelea, printre rînduri din ziare.

După ce-a trecut Anul Nou, Bruno n-a mai citit ziarele. A început, în schimb, să scrie. Să scrie nu pentru istoria mare, căci o masă şi cîteva foi întinse pe ea, într-un apartament oarecare al Bucureştiului, nu-i erau acesteia suficiente, ci poate pentru istoria lui mică, personală. Sau poate doar pentru prezentul lui mic, înghesuit în spaţiul acestui apartament închiriat, de la fereastra căruia se vedeau o stradă largă, cenuşie şi cîteva capete de coloane ale unui muzeu ce semăna cu Hephaesteionul de la poalele dealului Acropole.

A început să scrie despre o pasiune pentru care renunţase la o carieră într-un birou din Salerno, pentru care renunţase la Italia, pentru care, iată, renunţase pînă şi la părinţi. O istorie a marionetelor, aşa cum le descoperise el, o istorie care, pe măsură ce se scria, semăna tot mai mult cu un eseu amplu, poate chiar cu un curs despre marionete, deşi nu spera cu-adevărat că experienţa lui pusă pe hîrtie ar fi putut ajunge cîndva să fie predată în faţa unor studenţi.

Publicul căruia i se adresa Bruno Matei era unul dintr-o altă istorie, unul dispus să-l asculte, dispus să-l înţeleagă, dispus chiar să-i adreseze întrebări. Iar el căuta răspunsuri pentru aceste presupuse întrebări, le dădea mai întîi în gînd, iar apoi le transforma în fraze atente, adresate direct acestui public atît de receptiv, pe care, altfel, nu-l vedea nicăieri în jur, pe care nu-l descoperea cînd privea pe fereastră trecătorii, un public de care însă, în acele zile îngheţate, avea mare nevoie. În acel public închipuit îi vedea uneori pe studenţii săi, patru repere reale, cărora renunţase însă să le mai predea la începutul lui ’48, odată cu moartea tatălui. Era un public pe care şi-l dorea, dar pe care ştia că-i va fi greu să-l regăsească vreodată.

Şi-apoi, o dimineaţă din luna martie a anului 1949. Abia trezit după încă o seară tîrzie petrecută la masa de scris. Mulţumit oarecum, întristat în aceeaşi măsură că ideile sale se apropiau de epuizare, iar manuscrisului îi

vedea deja concret, în foile de pe masă, forma finală. Numărîndu-şi ultimii bani din rezervă. Constatînd, cu amărăciune, că abia de-i ajungeau pentru plata încă unei luni de chirie. Ridicîndu-se la un moment dat, poate uşor mirat, mai degrabă însă deranjat de bătăile repetate în uşa de la intrare.

O dimineaţă oarecare din luna martie a anului 1949. La uşă, doi bărbaţi în uniforme l-au invitat să-i însoţească, pentru a da o declaraţie. Bruno n-a întrebat ce fel de declaraţie. Nici măcar nu şi-a schimbat hainele, n-avea de ce, adormise în cele de oraş, cele pe care le îmbrăcase în după-amiaza precedentă pentru a ieşi să-şi ia lapte, pîine. Nu şi le-a mai schimbat, a cerut timp doar cît să-şi tragă bocancii în picioare, căci altfel bălţile de-afară, aşa le-a spus el oamenilor în uniforme, încercînd chiar şi un zîmbet, altfel gheţurile alea nenorocite ce se topeau pe străzi n-aveau să fie prea ocrotitoare cu picioarele sale încălţate în papuci de casă.

Capitolul 3

Era trecut de opt şi jumătate cînd Brunul intră, înfrigurat, în garsonieră. Iar cînd aprinse lumina, îl văzu încă de pe hol, aşezat pe pat, cu nelipsita sticlă de vin în mînă, pe tovarăşul Bojin. Încruntarea acestuia îi aminti brusc Brunului de biletul primit, ca de fiecare dată, la poarta teatrului, unul care-l anunţa că azi, duminică, va trebui să fie acasă cel tîrziu la opt. Nu-i vorbă, de obicei tovarăşul Bojin întîrzia, uneori chiar mai bine de jumătate de oră, o oră întreagă. Dar nu obişnuita lui întîrziere îl făcuse pe Brun să n-ajungă acasă la ora stabilită, ci întîmplarea neaşteptată de astă seară, invitaţia la ceai venită din partea Elizei, care-l bulversase într-atît încît, ca niciodată, uitase complet de tovarăşul Bojin.

— Chiar aşa? îl întrebă acesta, fără să se ridice. Am ajuns să fiu eu nevoit să te-aştept pe tine? N-ai primit biletul sau ce?

Bîigui un „ba da“, apoi vru să-i spună că a condus-o pe Eliza acasă, dar se opri, oarecum ruşinat, ştiind că povestea va trebui continuată, explicaţia ar fi ajuns poate şi la unele amănunte pe care le simţea ale lui, doar ale lui, cel puţin acum, în seara asta. Cum avea să-i spună că, după ce băuse ceaiul fierbinte, după ce Eliza îi zisese, privindu-l fix în ochi, că e un om bun, femeia se apropiase de el, îi prinsese în mîini obrajii înfierbîntaţi, apoi îl sărutase? Mai întîi, chiar deasupra sprîncenelor, într-un loc pe care încă îl simţea mai rece decît restul frunţii, dar rece într-un fel plăcut, uşor arzător, o senzaţie ce păstra şi-acum forma buzelor femeii, apoi, coborîndu-şi mîna dreaptă, Eliza îşi înclinase capul şi-l sărutase pe obraz, curmîndu-i jena de moment, nu şi emoţia, cu un surîs cum Bruno nu mai văzuse poate niciodată, unul ce răsplătea multe seri, inclusiv pe cele friguroase, în care o aşteptase pe femeie să iasă de la serviciu, o condusese pînă la intrarea în bloc, apoi plecase, la fel de singur ca întotdeauna, spre garsoniera lui. Toate astea nu i le-ar fi putut spune acum tovarăşului Bojin, deşi în alte dăţi îi povestise întîlnirile cu Eliza fără nici un fel de reţinere, ba chiar cu o anume plăcere. Aşa că, în loc să continue, după bîiguiala iniţială, Brunul dădu doar din umeri, în semn de scuză. Şi-apoi se dezbrăcă în tăcere, îşi puse fulgarinul în cuier, iar dedesubt aşeză punga în care se afla Vasilache.

Abia după golirea primelor două pahare, tensiunii îi luă locul amiciţia ce se crease între ei în ultimul an şi jumătate. Iar schimbarea atmosferei i se datoră tovarăşului Bojin care, după muştruluiala de început, ce dură minute bune, şi după ce obţinu promisiunea fermă a Brunului că un asemenea incident n-avea să se repete, dădu din mînă a cedare, împăciuitor, apoi spuse:

— Am ceva pentru tine. De-asta era important să ne vedem acum. Dar tu ai alte treburi, reluă el, pentru ultima oară, reproşul. Nu-i nimic. Trecem. M-am zbătut să-ţi fac rost de cadoul ăsta, e important pentru tine, aşa că uit de restul.

Duse mîna la buzunarul de la piept, scoase o hîrtie veche, verzuie, nu mai mare decît un bilet de loterie, şi i-o întinse Brunului. Iar acesta privi mai întîi desenele: în dreapta, un grup de trei bărbaţi şi trei femei, avînd în faţă cîte un ziar deschis şi citindu-l cu interes vădit, iar deasupra imaginii, o stemă cu secera şi ciocanul, între spicele de grîu scriind, mare, „RPR“; în stînga, un şantier desenat sub diverse înscrisuri. După ce studie aceste desene, care nu-i spuneau nimic, Bruno începu să citească de sus în jos: „Seria D – LEI 20 LEI – douăzeci pentru – Casa Scînteii“. Şi-abia după ce, întrebîndu-se din care motiv îi dăduse amicul său o asemenea hîrtie, ridicînd privirea întrebătoare spre el, iar acesta îi spuse să citească în dreapta, jos, pe Brun îl cuprinse emoţia. Căci acolo, într-un colţ, scria mai întîi cu litere de tipar: „Depus de“, apoi, cu creionul, abia se vedea un nume. Numele lui, aşa cum era trecut în actul de identitate.

— E din urmă cu nouă ani, zise tovarăşul Bojin. A fost pe-atunci o subscripţie naţională, în care s-au strîns voluntar fonduri pentru Casa Scînteii din Bucureşti. O clădire frumoasă, poate-o s-o vezi cîndva. Şi uite c-ai dat şi tu bani pentru ea, douăzeci de lei. Nu era chiar puţin, să ştii. Ai fost generos, care va să zică. Om al muncii prima clasă, zîmbi bărbatul.

— Am revenit deci în Bucureşti, nu aici...

Emoţia i se-ncolăcise în jurul corzilor vocale, abia reuşi să articuleze şoptit vorbele. Iar tovarăşul Bojin făcu ochii mari, ezită cîteva secunde, părînd surprins. Apoi clătină din cap, îşi regăsi aerul acela de om sigur pe sine.

— Stai puţin... De unde? Subscripţie naţională, n-auzi? Puteai fi de oriunde. Ţi-am mai zis asta, te-ai întors din Italia în Iaşi, după ce ţi-au murit părinţii într-un bombardament. Nu ştiu de ce-ai venit aici, asta chiar nu ştiu. Dar am găsit-o în arhive. Şi-ncă numai din noroc, omule. I-am povestit unui prieten despre tine şi, cînd i-am zis numele, l-am şi auzit: „Cunosc numele ăsta, tovarăşe, l-am văzut pe-un tichet de subscripţie naţională pentru Casa Scînteii din 1950“. Aici în Iaşi, omule. Nu la Bucureşti.

Deducţia celuilalt nu-i picase deloc bine tovarăşului Bojin, fusese clar încă din primul moment. Iar dacă Brunul ar fi fost mai atent, şi-ar fi pus întrebări cînd l-ar fi auzit pe amicul său turuind rapid povestea tichetului de subscripţie naţională, de parcă o învăţase pe de rost. Însă pe el alte întrebări, o sumedenie, îl măcinau acum.

— E semnătura mea?

— A ta.

— Şi cum se dădeau banii?

— La locul de muncă.

— Deci munceam?

— Erai în cîmpul muncii, da. Cum adică, încă te-ntrebi asta? Ce, la noi poţi rămîne în afara cîmpului muncii?

— Unde munceam?

— Da’ de unde să ştiu eu, omule? Nu vezi că nu scrie nimica acolo?

Brunul îşi îngustă ochii, privi în altă parte, cumva nemulţumit.

— Uită-te la el. Ce nu-ţi convine? Eu credeam că-ţi fac o bucurie, îţi arăt ceva din trecutul tău, pe cînd tu...

— Nu-mi spune nimic, clătină din cap Brunul. Nu zice unde-am lucrat, nici măcar despre oraşul în care eram nu-mi zice.

— Aici erai, ce naiba.

— Nu ştiu la ce-mi foloseşte.

— Tu chiar nu pricepi? Arată că încă de pe-atunci, dinainte, erai corect, contribuiai la societate, aveai dorinţa asta de mai bine. Cum la ce-ţi ajută? Îţi arată clar că măcar intenţiile tale erau bune, că voiai să-ţi ajuţi poporul, ţara. Ce s-a întîmplat mai apoi nu ştiu. Dar, pînă la urmă, intenţiile contează cel mai mult.

— Mda, acceptă Brunul.

— Mda, auzi! făcu tovarăşul Bojin. Mai cu viaţă, omule. Bucură-te de ce-ai aflat despre tine.

— Mă bucur.

Tichetul rămase pe masă, între cele două pahare, în care tovarăşul Bojin turnă din nou vin. Apoi ciocniră.

— Parc-ai fi copil, zise Bojin, după ce plescăi din buze. Eu mă dau peste cap să-ţi fac un cadou, iar tu-i cauţi nod în papură. Nu-ţi convine. Ce-ţi trebuie? În timp, încetul cu încetul, o să mai primeşti cîte o informaţie, o să mai afli cîte ceva... Mai bine zi-mi ce-ai mai făcut azi, schimbă el brusc vorba.

— M-a fugărit un miliţian, răspunse Brunul, oarecum absent.

— Poftim?!

Cu ochii măriţi, lăsă paharul pe masă, deşi tocmai îl ridicase pentru a-l duce iarăşi spre gură. Brunul dădu din umeri, fără să-l privească.

— Ce-ai, mă, tu eşti dus cu pluta? Tocmai te-am lăudat c-ai fost bun cetăţean şi uite cu ce-mi vii. Pfuu, făcu bărbatul, dîndu-şi apoi ochii peste cap. Ce naiba ai mai făcut?

— Nimic, chiar nimic. Eram pe-un pod, cu Vasilache.

Tovarăşul Bojin lovi cu palmele în masă şi se ridică, enervat. Se duse spre perete, se sprijini de el cu ambele mîini, cu spatele la Brun. Apoi se întoarse către gazda lui din seara asta, ridică un deget şi, clătinîndu-l dojenitor, începu:

— Eu ţi-am zis doar: nu mai ieşi naibii cu păpuşa aia tîmpită după tine, c-or să zică oamenii că eşti nebun. Tîmpitul ăla de medic, trebuia el să-ţi dea păpuşa! mormăi mai mult pentru sine, apoi reveni spre Bruno. Şi ce-ai făcut? Te-a dus iarăşi la secţie? O să am iar de umblat pentru tine?

— Dar cînd ai mai umblat pentru mine? se miră Brunul, ridicînd ochii spre celălalt.

— Lasă-mă, omule, cu prostiile. Zi-mi ce s-a întîmplat.

— Adică tu ai vorbit cu miliţienii data trecută să mi-l dea pe Vasilache înapoi?

Veni şi se aşeză pe scaun, ridicînd ambele mîini cu palmele spre Brun, clătinîndu-le, căutînd prin gestul ăsta mai mult să se liniştească pe sine decît să-l tempereze pe celălalt. Brunul, pe de altă parte, nemişcat în scaunul lui, simţi brusc un val de recunoştinţă faţă de amicul său. Nu făcuse niciodată legătura, iar acum se întreba cum de-i scăpase un lucru atît de evident. De la bun început, de la prima întîlnire cu tovarăşul Bojin, cînd încă nici măcar nu-ndrăznea să-l privească, darmite să-i vorbească, acesta îi spusese că fusese desemnat „de partid“ să-l aibă în grijă, să-i ofere toate cele necesare, să-l ajute oricînd are nevoie. Şi-apoi, toate se întîmplaseră pe măsura promisiunii. Garsoniera în care se aflau chiar acum i-o datora tot lui, alături de el intrase prima oară aici, tovarăşul Bojin îi înmînase apoi cheia, păstrîndu-şi una şi pentru sine, în cazul în care Brunul o va pierde pe-a lui. Şi-apoi, acelaşi tovarăş Bojin îl dusese în curtea Teatrului de Păpuşi de Stat, el vorbise mai întîi cu directorul pentru angajarea Brunului. Cum nu se gîndise oare că tot el fusese cel care, după primele probleme cu miliţienii, intervenise pentru eliberarea lui Vasilache?

— Povesteşte-mi, îi zise tovarăşul Bojin după ce se aşeză înapoi pe scaun, de astă dată pe un ton blînd.

— Nu-i cine ştie ce. Am fugit.

Celălalt făcu iarăşi ochii mari, apoi îşi duse mîna la frunte şi se lăsă, sprijinindu-şi astfel capul, cu cotul pe masă.

— Omule...

— Nu, stai, nu te speria. Era gras, n-a putut să se ţină după mine, îl linişti, cu un fel de mîndrie în glas, Brunul.

— Ah, deci ai scăpat. Nu ţi-a luat documentele...

— Nu.

— Şi nu te-a ajuns, n-ai mai avut nici o treabă cu el?

— M-am ascuns într-un bloc, pîn-am fost sigur că am scăpat de el. Şi-apoi am plecat. Nu s-a întîmplat nimic, îţi spun. Era doar aşa, o poveste. N-ai de ce să-ţi faci griji.

Tovarăşul Bojin răsuflă uşurat, apoi dădu din cap şi-şi întinse mîna după paharul cu vin.

— N-ai altceva de făcut, n-ai cu cine să-ţi petreci vremea aşa cum se cuvine, ca oamenii normali? Lasă naibii păpuşa aia, n-o mai căra după tine, mai zise.

Apoi arcuirea sprîncenelor i se îmblînzi, printr-un gest al mîinii drepte păru să-şi alunge gîndurile neplăcute, ochii i se îngustară a curiozitate, ajutaţi şi de-un zîmbet abia schiţat, iar tonul îi redeveni prietenos.

— Că tot veni vorba de păpuşi... Ce mai e pe la teatrul ăla al vostru?

— *Sînziana şi Pepelea*.

— P-ăsta l-am văzut.

— O să fie şi *Iepurii împăratului*, se lucrează la el, dar nu ştiu cînd e gata.

— Repetiţii?

— Da. Aproape în fiecare dimineaţă.

— Dimineaţă? se strîmbă Bojin. Dimineaţa lucrez.

— Sigur e o repetiţie şi duminică, spectacolele sînt abia după-amiază.

— Sînt şi animale? Adică, mă rog, tot păpuşi, dar animale, înţelegi?

— E ceva istoric în primul rînd. Dar sînt şi animale. Doar se numeşte *Iepurii împăratului*.

— Istoric... Asta-i bine, dădu din cap tovarăşul Bojin, devenind brusc serios, dregîndu-şi chiar glasul. Istoria e bună. Aşa, în general, din istorie înveţi cîte ceva. Da’ istoria cea mai bună e tot aia care se face azi. Uite cometa interplanetară sovietică. Asta nu-i istorie?

Brunul aprobă din priviri, fără a părea însă că ştie prea bine despre ce-i vorba.

— Pfuu, făcu celălalt, dîndu-şi ochii peste cap. Vezi? Eu îţi tot spun: ia şi citeşte. Doar pentru tine faci asta. Ţi-am tot adus ziare, omule, dar mai cumpără-ţi şi tu. Un fleac, un ziar e 20 de bani. Cum vrei să poţi citi din nou ca lumea, ca mine, dacă nu faci exerciţii? Şi dacă citeşti, afli. E puţin lucru să ştii că pe deasupra noastră zboară o rachetă interplanetară, construită de sovietici? E prima planetă artificială, omule, se-nvîrte-n jurul Soarelui. Au scris toate ziarele la-nceputul anului, dar tu nu citeşti, tu stai şi te joci cu păpuşa, ce-ţi pasă ţie de istorie... Iar asta-i istorie adevărată! ridică

din nou degetul, clătinîndu-l spre el, tovarăşul Bojin. Şi de asta-i bună istoria cînd se-mbină cu arta. Că şi arta-i bună, dacă-i făcută cu cap. Ce, să construieşti o rachetă nu-i tot artă?

Dădu din cap nemulţumit, dar, dacă Brunul ar fi fost atent, ar fi găsit în acea nemulţumire a amicului său ceva la fel de artificial precum pretenţiile de nouă planetă pusă să se-nvîrtă în jurul Soarelui ale rachetei sovietice. Însă tovarăşul Bojin nu-i lăsă timp pentru o asemenea observaţie, căci se ridică în picioare, gata de plecare, şi spuse fără nici o legătură cu vorbele anterioare:

— Duminică?

— Poftim? ridică privirea spre el Brunul.

— Repetiţia la spectacolul ăla cu iepurii. E duminica viitoare?

— Duminica asta a trecut deja, zîmbi celălalt.

Dar zîmbetul nu-i mai era deja adresat tovarăşului Bojin. La drept vorbind, nici nu mai era de-o vreme foarte implicat în discuţia cu el, încă de cînd îl întrebase dacă n-avea cu cine altcineva să-şi petreacă vremea. Zîmbetul care-i scăpă venea din amintirea orelor petrecute alături de Eliza. Duminica asta, în ciuda spaimei pe care-o trăise în timpul fugii de miliţian, se-ncheiase mai bine decît oricare dintre duminicile pe care şi le amintea.

Iar acum, odată cu golirea sticlei de vin de pe masă, şi partea de duminică petrecută alături de tovarăşul Bojin se sfîrşise, ceea ce Brunului îi făcea de astă dată plăcere. Şi asta pentru că încă din timpul drumului spre casă îşi imaginase, cu o nerăbdare care-i grăbise paşii mai mult ca oricînd, seara de astăzi. O seară petrecută-n pat, cu lumina stinsă, cu Vasilache alături, cu gîndurile ce-aveau să-i umple orele de dinainte de somn, întrucît era sigur că înainte de a adormi nu vor trece de astă dată minute, ci ore întregi.

— Nu mai lua păpuşa cu tine peste tot, îi zise tovarăşul Bojin din uşă, înainte de a-şi pune pălăria pe cap. Treburile astea nu se rezolvă cu fuga, omule. Azi ai avut noroc, dar nu se ştie niciodată.

Iar Brunul îi dădu dreptate.

După ce închise uşa în urma tovarăşului Bojin, îl scoase din pungă pe Vasilache, îi aranjă pălăria, merse către pat, se aşeză, îi prinse capul în mîini şi-l privi lung. Îşi apropie gura de fruntea lui, trăgînd în jos masca neagră şi lăsîndu-şi pentru cîteva secunde buzele lipite de lemnul geluit al marionetei, după care coborî una dintre mîini, pe cea dreaptă, îşi înclină uşor capul şi-l sărută pe Vasilache chiar lîngă urechea sculptată, pe sub cîlţii ce-i coborau spre obraz.

Îşi păstră surîsul în timp ce aşeză cu grijă marioneta alături de pernă, se duse să se schimbe-n pijama, stinse apoi lumina şi, odată vîrît în

pat, se întoarse cu spatele la Vasilache. Era o seară în care nici măcar prietenului său de lemn n-avea să-i povestească nimic despre Eliza. Cu toate că acesta şi-ar fi dorit să afle ce se întîmplase în apartamentul femeii, de vreme ce acolo Brunul nu-l scosese nici măcar pentru un singur moment din pungă.

*

Zăpada se subţia în fiecare zi, lăsînd loc bălţilor şi noroaielor, sfîrşită de-un val de căldură încă prea firav totuşi pentru a doua parte a lunii martie. Brunul îşi ocupă săptămîna, pe lîngă lucrurile obişnuite de la serviciu, cu tichetul de subscripţie naţională. Nu-l trăgea inima cine ştie ce, pe tichet nu apărea nici un fel de dată, nu-i oferea, în fapt, aproape nici o informaţie despre el. Sigur, după ce-i trecuse dezamăgirea iniţială, atunci cînd se trezise şi-l găsi pe masă, între cele două pahare goale, îşi aminti de spusele tovarăşului Bojin şi se lăsă, pentru cîteva clipe, în voia căldurii ce-i umpluse corpul dinspre creştet spre picioare. Era bine să ştie că în trecutul lui, cel despre care cunoştea atît de puţine lucruri, fusese acelaşi om, îşi iubise ţara la fel de mult cum o iubea acum, văzuse cu aceiaşi ochi raiul care se construia lîngă el şi contribuise, cît de puţin, la această construcţie. Poate contribuise chiar mai mult, de ce nu?, căci dacă se găsise doar un singur tichet nu însemna că nu mai existaseră şi altele. Dar bucuria asta, care merita trăită, simţită, nu i-a fost de-ajuns. Aşa că, după scurtă vreme, în loc să-l ajute, tichetul începu să-l poarte spre alte întrebări, agasante, chinuitoare, pentru că-şi dădea seama cît de departe e de răspunsuri. Se linişti abia spre seară, cînd hotărî să fie mulţumit de acea unică informaţie pe care bucata de hîrtie verzuie i-o oferea, semnătura lui sub cei douăzeci de lei oferiţi pentru ridicarea Casei Scînteii.

N-ar fi căutat deci şi alte amănunte, din simplul motiv că-şi putea da seama şi singur cît de inutilă era această căutare. Avea însă un motiv să-şi ţină mintea ocupată, iar tichetul era un bun pretext. Altfel, mintea lui, îmboldită uneori de o surescitare ce se sfîrşea cu senzaţia de înăbuşire, i-ar fi îndrumat paşii spre Hotel Victoria, locul de muncă al Elizei. Ar fi găsit-o acolo, da, şi n-ar fi făcut nimic neobişnuit, căci uneori, e adevărat, rar, o mai căutase şi-n timpul săptămînii, nu doar în duminicile în care era de serviciu, o căutase în unele zile ce i se păruseră prea lungi şi prea lipsite de întîmplări, iar venirea lui părea să-i facă femeii plăcere de fiecare dată. Acum însă Brunul simţea altceva. Deşi ar fi vrut, deşi mintea împinsă de nerăbdare l-ar fi trimis către Piaţa Unirii, o emoţie puternică, una care-i făcea inima, de fiecare dată cînd era pe punctul de-a se lăsa dus într-acolo, să treacă rapid de la bătăi de orologiu la zbateri asemenea aripilor unui

hulub, îi transmitea minţii să se liniştească, să se lase în voia altor preocupări, să aştepte seara obişnuită, aceea de duminică, una în care, probabil, emoţia va fi la fel de copleşitoare, poate şi mai şi, dar măcar nu şi-o va crea singur. Căci serile de duminică, chiar dacă veneau o dată la două săptămîni, atunci cînd Eliza era de serviciu, îi erau dedicate ei parcă dintotdeauna, erau obligatorii, n-avea cum să le ocolească nici măcar acum, cînd dorinţa de-a se ascunde undeva, într-un loc în care ea n-avea să-l mai găsească vreodată, era exact la fel de mare ca dorinţa de-a o revedea, de-a se lăsa din nou sărutat. Pe frunte. Pe obraz. Chiar pe buze.

Nici unul dintre colegii chestionaţi nu-i putu spune absolut nimic despre tichetul de subscripţie naţională. Nici măcar actorii. Deloc surprinzător pînă la urmă, mai toţi erau tineri, cei mai mulţi n-ajunseseră încă în cîmpul muncii în anul 1950, cel în care, aşa-i spusese tovarăşul Bojin, acel tichet fusese eliberat şi semnat de el, cu numele din buletinul de identitate.

În după-amiaza de vineri însă, cînd se pregătea să încuie magazia păpuşilor pentru a pleca spre casă, femeia de serviciu, pe care nici măcar nu ajunsese s-o întrebe, se apropie de el şi-i zise:

— Am auzit că v-aţi interesat de-un tichet de subscripţie. Nu mi-l daţi să-l văd şi eu?

Brunul îl scoase din buzunarul pantalonilor şi i-l arătă.

— Mda, făcu femeia, muşcîndu-şi buzele. Aşa cum credeam. Cunoaştem! Am dat şi eu, şi bărbată-miu. Tot cîte douăzeci de lei. Lucram amîndoi la „Ţesătura“, dacă ştiţi. Eu tot cu curăţenia mă ocupam. El încă lucrează acolo, e maistru, eu m-am transferat aicea pe caz de boală acu’ nici doi ani, în aprilie ’57. Că aicea e mai uşor, aşa m-am gîndit eu la început. Dar ştiţi ce? Nu-i deloc mai uşor, dădu din mînă a lehamite femeia. Da’ nu-i nimica, adăugă ea, că doar ş-aşa mai am trei ani pîn’ la pensie, dacă nu m-a omorît pînă acuma, n-o să mă mai omoare de-acuma-ncolo.

— Şi tichetul? întrebă Brunul.

— A, da. Păi, ne-a chemat direcţiunea într-o zi şi cică la ei că e subscripţie voluntară. Voluntară să fie, dacă asta înseamnă că te obligă să dai bani. Am dat, că ce era să facem, nu mergea după noi. Şi eu, şi bărbată-miu. Acuma, nu-i mare problemă, că doar n-am făcut foamea din cauza asta, că nu erau cine ştie ce bani douăzeci de lei. Da’ numai aşa, vroiam să vă zic dacă am auzit că întrebaţi. Că ziceau de Casa Scînteii, d-apăi eu nici n-am călcat în viaţa mea în Bucureşti, ce folos să am din ea? Poate doar că-i mai frumoasă ţara cu ea acolo, că am văzut poze. Da’ putea să ne spună: fraţilor, tovarăşilor, haideţi să facem ţara mai frumoasă, daţi şi voi douăzeci de lei. Şi dădeam, zău că dădeam. Da’ numa’ ne-a chemat direcţiunea şi-a

zis: haide de daţi cu subsemnatu'. Şi-am dat şi ne-a reţinut la salar. Da' nu-mi pare rău, numa' am vrut să vă povestesc că am auzit c-aţi întrebat.

Fruntea Brunului se încreţi. Îi mulţumi femeii, apoi ieşi în curtea largă a bisericii catolice, privi încă o dată hîrtia verzuie, după care, nervos, o mototoli în palmă şi o aruncă dincolo de-un morman de zăpadă îngheţată, care supravieţuise încălzirii din ultimele zile. Nici măcar bucuria dintîi nu-i mai rămăsese.

După cîteva zeci de metri, se întoarse. Căută tichetul, îl luă din zăpada murdară, îl şterse şi-l îndreptă, cu palma, pe genunchi, apoi îl vîrî la loc în buzunar. Nu-i adusese nici un cîştig, nici cel mai mic cîştig. Doar încă o dezamăgire acum, la sfîrşitul unei săptămîni în care-l mîngîiase măcar gîndul că a aflat ce fel de om fusese în urmă cu nouă ani. Însă era totuşi un cadou din partea tovarăşului Bojin, iar cînd îşi amintise asta, cu cîteva clipe mai înainte, se simţise suficient de vinovat pentru a face drumul înapoi. Pînă la urmă, deşi nu-i era defel folositor, nici n-avea cu ce să-l încurce.

*

La sfîrşitul repetiţiilor pentru spectacolul *Iepurii împăratului*, pe care le urmărise din culise alături de Brun în dimineaţa duminicii care urmă, tovarăşul Bojin nu-şi reţinu deloc aplauzele, ba dimpotrivă. Iar în clipa aceea, dacă ar fi fost întrebat de Brun cum i s-a părut ceea ce tocmai văzuse, dintr-un motiv pe care cu greu şi l-ar fi putut explica, i-ar fi spus adevărul.

La drept vorbind, tovarăşul Bojin nu minţea niciodată. Nu era cine ştie ce filosofie la mijloc, dar, atîta cîtă era, îi fusese folositoare în viaţă. Iar în ultimii ani îl ajutase chiar foarte mult, atît de mult încît ajunsese s-o aplice oricînd, în orice împrejurare, inclusiv în discuţiile cu soţia.

Pur şi simplu, începuse prin a crede că, pe lîngă minciună, exista nu un singur adevăr, ci două adevăruri mari şi late. Un adevăr din mintea proprie, care de cele mai multe ori era mai bine să rămînă acolo. Iar celălalt adevăr, tot mai important în viaţa lui, era adevărul rostit, oficial. Nu era nici o ipocrizie la mijloc. Pentru tovarăşul Bojin, adevărul oficial era exact la fel de important ca şi cel neoficial, cel din minte. Credea cu exact aceeaşi fermitate în amîndouă şi faptul că, de cele mai multe ori, se contraziceau unul pe altul nu-l deranja cîtuşi de puţin, de vreme ce doar unul era rostit, pe cînd al doilea era ţintuit acolo, într-un colţ al minţii, păzit cu străşnicie de experienţa pe care bărbatul ce se-apropia acum de patruzeci şi şase de ani o căpătase de-a lungul vieţii.

Cu timpul, consecvenţa acestor două tipuri de adevăr ajunsese să i se pară întru totul firească, guvernîndu-i mai toate mişcările, astfel încît la un moment dat pînă şi ideea de minciună i se ştersese complet din minte,

nemaideranjîndu-i în vreun fel conştiinţa. Cine ar mai fi avut nevoie de minciună cînd simplul adevăr, simplele adevăruri în acest caz, rezolvau absolut toate lucrurile, îl scoteau pe tovarăşul Bojin din orice încurcătură? Sau, mai bine zis, îl protejau pe tovarăşul Bojin de orice încurcătură?

Cînd, în urmă cu o săptămînă, spre exemplu, îi spusese Brunului că istoria e bună, exact la fel de bună ca şi arta, tovarăşul Bojin aplicase, cu toată credinţa, cel de-al doilea tip de adevăr. Şi cuvintele îi ieşiseră pe gură uşor, lin, curat, fără a întîlni în cale cea mai mică oprelişte. Pentru că, în acel moment, bărbatul nu se îndoia nici o clipă de cele spuse.

Conform adevărului din mintea lui, pe de altă parte, pe tovarăşul Bojin arta îl plictisea teribil. Dar gîndul ăsta nu trebuia exprimat. Era un gînd bun, sănătos, nimic de zis, era un adevăr adevărat, dar numai atîta vreme cît rămînea acolo unde-i era locul. Ar fi fost o prostie uriaşă să-l lase să fie auzit de alţii, mai ales atunci cînd arta însemna, de pildă, un spectacol de teatru pe care-l văzuse cu ani în urmă, spectacol cu vreo doi chiaburi puşi cu botul pe labe de-un ţăran erou, membru de partid. Sau cînd, spre altă pildă, tot artă fuseseră numite nişte picturi, unele cu chipul tovarăşului Iosif Visarionovici Stalin, pentru care se prezentase la datorie la inaugurarea unei secţii, galerii de tablouri ori ceva de genul ăsta, nu-şi mai amintea exact cum se numea, dintr-un muzeu proaspăt deschis în oraş. Or, pe tovarăşul Bojin experienţa nu-l lăsa, în ruptul capului, să facă asemenea prostii. Astfel încît, cum era normal, de fiecare dată în asemenea cazuri cuvintele îi fuseseră coordonate de celălalt tip de adevăr. Şi ieşiseră frumoase, lăudînd de fiecare dată cele văzute, fără a se împotmoli în vreun fel, căci vorbele adevărate n-au cum să fie ezitante, n-au cum să-şi întrerupă cursul firesc.

Adevărul din mintea tovarăşului Bojin legat de istorie era la fel de simplu: o ura. Şi încă nu de ieri, de azi, ci din vremea şcolii, cînd se văzuse obligat să reţină date şi nume pe care niciodată n-avea să le mai folosească în viaţă. Cît despre istoria nouă, care pînă-n urmă cu cîţiva ani îi era predată inclusiv la serviciu, la cursurile obligatorii unde se citea ziarul *Scînteia* şi se discuta pe marginea unor articole, aici nici nu mai încăpea discuţie asupra tipului de adevăr ce-l împingea să aplaude de fiecare dată la finalul acelor cursuri, apoi să discute înflăcărat cu colegii despre învăţămintele extrase în urma lor.

În dimineaţa asta, nimic nu-l obligase pe tovarăşul Bojin să-şi activeze al doilea tip de adevăr în care credea. Şi totuşi, se afla în culisele Teatrului de Păpuşi de Stat, urmărind, cu o plăcere pe care numai un om ce i-ar fi cunoscut filosofia de viaţă ar fi găsit-o ciudată, un spectacol de păpuşi. Un spectacol în care arta se îmbina cu istoria. Un spectacol intitulat *Iepurii împăratului*.

Adevărul, de orice tip ar fi fost el, era că, în urmă cu cîteva săptămîni, tovarăşul Bojin mai văzuse un asemenea spectacol. Sau, mă rog, tot o repetiţie dinaintea spectacolului propriu-zis. Venise atunci să-l întîlnească pe Brun, avea să-i comunice ceva. Iar aici, în teatru, se repeta pentru un spectacol numit *Sînziana şi Pepelea*. Unul căruia, la început, nu-i dăduse nici un fel de atenţie, dar pentru care, încetul cu încetul, începuse să neglijeze discuţia cu Brunul, motivul prezenţei sale în teatru, lăsîndu-se atras de ceea ce se întîmpla pe scenă. Nu de poveste, n-aveau cum să-l prindă pe el asemenea prostioare pentru copii. Îşi pierduse însă atenţia pentru discuţia cu Brunul din cauza actriţelor care, dînd glas personajelor, păreau a se alinta, ţuguindu-şi buzele, vorbind copilăreşte, scoţînd limba printre dinţi şi suflînd cuvinte stîlcite, ceea ce bărbatului i se păruse mai întîi enervant, apoi ciudat, iar într-un final, irezistibil de atrăgător. Făcuse atunci ochii mari, oprindu-l la un moment dat pe Brun din vorbă, printr-un gest al mîinii, şi vreme de douăzeci de minute nu-şi îndepărtase privirea de la mişcările femeilor, nu-i permise auzului să fie atent la alte sunete în afara celor scoase pe gură de actriţe. Plecase apoi, preocupat, fără a mai relua discuţia cu Brunul, asigurîndu-se doar că acesta înţelesese ceea ce avusese să-i transmită. Încă de-atunci, căutase un prilej de a reveni în teatru. Serviciul îi ocupa însă tot timpul, iar întîlnirea de duminica trecută cu Brunul fu prima după acea întîmplare.

Dacă Brunul l-ar fi întrebat acum, în dimineaţa asta tîrzie de martie 1959, imediat după sfîrşitul repetiţiei pentru *Iepurii împăratului*, cum i s-a părut ceea ce tocmai văzuse, tovarăşul Bojin n-ar fi putut să-i povestească nimic. Dar, din pricina unei emoţii pe care încă nu şi-o putea explica întru totul, ar fi lăsat un al treilea tip de adevăr, unul pe care încă nu-l descoperise niciodată pînă atunci, să se transforme în cuvinte. De fapt, tocmai pentru că nu avusese de-a face cu acest fel de adevăr niciodată pînă atunci, tovarăşul Bojin nici n-ar fi ştiut cum să-i pună stavilă. Pentru că acesta nu i se adunase nici în minte, nici în vorbe. Era un adevăr care i se ghemuise în coşul pieptului şi îl făcea să creadă, cel puţin în acele momente, că era îndrăgostit. Nu de teatrul de păpuşi, nu de spectacol în sine. Ci de-acele voci şi de-acele trupuri de femei care se mişcau după paravan. De toate la un loc, de fiecare în parte.

Brunul însă, pentru că nu-l mai văzuse nicicînd pe amicul său dînd o asemenea atenţie păpuşilor, ba chiar închipuindu-şi că le urăşte, dat fiind comportamentul pe care-l avea faţă de Vasilache, nu-l întrebă nimic – de teamă că un răspuns, orice răspuns, ar putea să curme momentul frumos pe care, tocmai datorită reacţiei neaşteptate a celui ce-l însoţise aici, îl trăise şi el.

Astfel încît, odată ieşit la aer, tovarăşul Bojin reuşi să alunge din coşul pieptului, urmînd să se gîndească altcîndva la cele întîmplate, acest tip de adevăr straniu, pe care, neputîndu-l controla, îl găsi periculos, poate cel mai periculos lucru ce i se întîmplase în ultimii ani. Iar în momentul cînd se despărţi de Brun, nu mai mult de-o sută de metri mai încolo, îşi recîştigă pe deplin controlul asupra singurelor tipuri de adevăr pe care le cunoştea în viaţa asta şi-şi promise să nu mai calce niciodată pragul Teatrului de Păpuşi de Stat din curtea bisericii catolice. Desigur, în afară de cazul în care prezenţa lui acolo ar fi fost o obligaţie de serviciu.

Capitolul 4

Pe 17 martie 1950, în clădirea tribunalului de pe strada Negru Vodă nr. 3 din Bucureşti se desfăşura, cu uşile închise, procesul a cinci bandiţi, în frunte cu Bruno Matei, tînăr român întors din Italia cu scopuri duşmănoase – consecinţă a unei educaţii fasciste pe care organele de anchetă o dovediseră fără urmă de dubiu.

Acuzaţiile nu mai erau de mult surprinzătoare pentru Bruno. Le cunoştea încă din ziua primului interogatoriu, cel din sediul Ministerului de Interne. Anchetatorul cu faţă blîndă, cum i se păruse la început, i le adusese la cunoştinţă rînd pe rînd. Acuzaţii mult mai numeroase şi mai înspăimîntătoare chiar decît cele cu care avea să se confrunte la proces, căci între timp, după mai bine de-un an petrecut în fosta Închisoare militară nr. 1 din Dealul Arsenalului, de pe strada Uranus, multe dintre învinuirile de la început se şterseseră. Sau măcar ar fi trebuit să se şteargă, de vreme ce răspunsurile inocente, complet naive deseori, ale lui Bruno reuşiseră să-i scoată din sărite pînă şi pe anchetatori, care se lămuriseră, uneori cu voce tare, chiar în faţa lui, că tînărul venit din Italia n-avea habar de lucrurile pe care ei se străduiau să-l convingă că le comisese.

Înainte de proces, Bruno acceptase totuşi învinuirea de complot împotriva statului. Acţionase alături de cei patru foşti studenţi ai săi, dintre care doi, Mihai Rotaru şi Octavian Padina, fuseseră dovediţi ca membri ai Frăţiilor de Cruce. Şi măcar despre aceştia n-ar fi crezut nimeni, niciodată, că din bandiţi se transformaseră, preţ de cîteva întîlniri întinse pe durata a mai bine de şase luni, în nişte iubitori şi mînuitori de păpuşi. După perioada de anchetă, nici măcar Bruno nu mai credea sau nu mai voia să creadă asta. Şi, pentru că nu mai credea sau nu mai voia să creadă, semnase la un moment dat, acceptînd să scrie cuvînt cu cuvînt, după dictare, o declaraţie din care reieşea că organizaţia pe care-o crease în apartamentul său închiriat viza, dacă nu răsturnarea regimului, măcar şubrezirea lui, prin răspîndirea de idei contrarevoluţionare cu ajutorul unor manifeste, scrieri şi al altor materiale reacţionare.

Era un compromis mic, aşa i se păruse, în comparaţie cu alte declaraţii ce i se puseseră în faţă de-a lungul vremii, foi gata scrise în care apăreau multe nume necunoscute, dar şi altele pe care le cunoştea din anii petrecuţi în teatru, precum Lena Constante, Harry Brauner, Elena şi Lucreţiu Pătrăşcanu. Chiar bătut şi ameninţat, nu putuse semna acele foi. Mai întîi pentru că, în timpul interogatoriilor, nu ştiuse ce să răspundă. Ar fi fost gata, în cîteva rînduri, să şi inventeze lucruri, numai pentru a scăpa,

numai pentru a se întoarce în celulă. Dar pînă şi lucrurile inventate trebuiau să aibă o bază de pornire, una reală, pe care Bruno n-o putuse găsi în amintirile sale de după întoarcerea în ţară. Un al doilea motiv pentru care nu semnase foile, apoi, era recunoştinţa păstrată Elenei Pătrăşcanu şi, deşi nu-l întîlnise niciodată, soţului ei. Îşi dăduse seama că orice ar fi recunoscut prin propria semnătură s-ar fi adăugat la acuzele aduse binefăcătorilor lui, pe care îi bănuia în continuare arestaţi. Aşa că, dincolo de propria inocenţă, avusese grijă să se ferească de orice trimitere la familia Pătrăşcanu, oricît de nevinovată ar fi putut părea.

În dimineaţa de după primul interogatoriu, în timp ce era transportat cu un Jeep către un alt centru, aşa cum îl informase bărbatul de la Ministerul de Interne, Bruno a încercat să-şi mute gîndurile de la ceea ce avea să urmeze, concentrîndu-se asupra drumului. Îşi închipuise că va fi dus, aşa cum auzise înainte că se întîmplase cu alţii, în una dintre închisorile din apropierea Bucureştiului, poate Văcăreşti, poate Jilava, poate chiar Tîrgşor, nume pe care le auzise şoptite în ultimele luni şi care, probabil tocmai din cauza tonului pe care erau rostite, îl îngrozeau. Cînd însă, în faţa clădirii noului Teatru Municipal, Jeep-ul a cotit-o pe Podul Izvor de peste Dîmboviţa, trecînd apoi pe lîngă construcţia aceea impozantă, frumoasă, ce adăpostea Arhivele Statului, pentru a urca pe Dealul Arsenalului, Bruno a răsuflat cumva uşurat. Ştia deja că se îndreptau spre cazărmile Armatei, acolo trebuia să fie „centrul“ care-l înspăimîntase într-atît – iar faptul că era situat tot în Bucureşti, încă într-un loc destul de familiar lui, l-a făcut să se simtă oarecum protejat. Nu se putea întîmpla nimic rău aici, aşa a gîndit sau măcar aşa a simţit, nimic dramatic, nimic înfricoşător.

În primele zile, siguranţa căpătată pe drumul către închisoarea de cărămidă nu i-a fost tulburată nici măcar de colegul său de celulă, un bărbat de treizeci şi patru de ani din Tîrgovişte, fost legionar, cum avea să afle mai apoi, care, imediat după deschiderea uşii, se pusese cu faţa la perete, cu spatele către el şi gardian, neîndrăznind să privească înspre ei. Abia după ieşirea gardianului, omul s-a întors, cu o privire încă speriată, rugîndu-l, înainte de orice altceva, să-i spună ce închisoare e asta. I-a povestit apoi, în orele ce au urmat, cum fusese băgat într-o maşină, legat la ochi şi transportat pînă aici – bănuise de la bun început că era o închisoare din Bucureşti, mai întîi pentru că drumul cu maşina nu fusese foarte lung, şi apoi pentru că auzise zgomotul oraşului, iar într-una din zilele trecute, cînd îl scoseseră pentru o jumătate de oră într-un ţarc, la aer, deşi n-avea voie să vorbească şi nici măcar să ridice ochii, privise pe sub sprîncene şi văzuse turlele unei biserici.

Abia după o săptămînă, timp în care Bruno s-a obişnuit să respecte

indicaţiile primite de la bun început, anume ca în timpul zilei să stea permanent pe taburet sau în picioare, cu faţa la vizetă pentru a putea fi văzut de gardian în cazul în care acesta se interesa de cei din celulă, unul dintre paznicii săi, altul decît cel care-l adusese aici, l-a scos din încăperea aceea care, aşa cum era ea, începuse totuşi să contribuie la sentimentul său de siguranţă, tocmai prin faptul că, în afara privirilor aruncate prin vizetă, a orelor de masă şi a celor două vizite pe zi, dimineaţa şi seara, cînd atît el, cît şi colegul de celulă erau duşi la toaletă, cu ochelari negri pe ochi, nimeni nu-i deranja. Bruno a început să creadă chiar că avea să stea aici, în celulă, poate cîteva săptămîni, poate în cel mai rău caz cîteva luni, iar apoi cineva, unul dintre gardieni ori chiar anchetatorul din clădirea Ministerului de Interne, avea să intre, să-i rostească numele, să-i comunice că ancheta a ajuns la final, iar nevinovăţia lui a fost dovedită şi să-l elibereze. Eventual chiar cu nişte scuze.

Deşi abia trecuse ora prînzului, în acea a opta zi a şederii sale la Uranus, pentru că din privirile gardianului şi-a dat seama că nu era asta ziua eliberării visate, Bruno şi-a închipuit că urma să-l ducă la toaletă, cu atît mai mult cu cît îi acoperise ochii cu acei ochelari negri, cu sticlă mată, pe care-i cunoştea deja atît de bine. Din celulă a fost scos însă numai el, ceea ce l-a făcut, fie şi pentru cîteva clipe, să se gîndească din nou la eliberare. Numai că, după cîţiva paşi pe diverse culoare, au intrat într-o altă încăpere unde, după ce ochelarii i-au fost îndepărtaţi, s-a trezit în faţa unui bărbat fără uniformă, dar pe care gardianul l-a salutat cu mult respect înainte de a ieşi.

După două ore poate, care lui i s-au părut însă fără sfîrşit, Bruno Matei s-a întors în celulă tremurînd, cu ochii înlăcrimaţi încă ieşiţi din orbite, cu sentimentul de siguranţă spulberat pînă la ultima rămăşiţă, cu disperarea adunată din nou în gît, pînă la sufocare, simţindu-şi oasele spatelui şi ale pieptului încălecate precum crengile unui copac răvăşit de furtună, încîlcite, rupte, agăţate între ele. Căci discuţia cu acest al doilea anchetator din viaţa lui se sfîrşise după primele cîteva minute, după primele cîteva împotriviri, după primele cîteva negări. Se sfîrşise sub pumnii grei ai omului, care-l trîntiseră la podea, urmaţi apoi de picioare, de lovituri date cu sete, cu ură, lovituri sporite de fiecare oftat, geamăt sau ţipăt pe care Bruno nu şi-l putuse reprima. Iar cînd începuse să plîngă, cînd durerea se transformase-n rugăminţi, anchetatorul îl întorsese cu faţa-n sus şi, urcîndu-i-se cu genunchii pe coşul pieptului, îl întrebase, aproape firesc, aproape omenesc, dacă totuşi nu simte acum nevoia de a-şi mărturisi crimele. Asigurîndu-l totodată că, dacă n-o va face acum, o va face mîine, poimîine, răspoimîine, într-o zi de-acum şi pînă la sfîrşitul veşniciei sau pînă la

sfîrşitul lui, al lui Bruno Matei, bandit care se gîndise că-şi poate bate joc de un întreg popor şi de regimul democratic ce eliberase ţara de nenorociţi ca el.

În serile următoare, după fiecare revenire din camera de interogatoriu în celula lui, se ruga lui Dumnezeu. Acelui Dumnezeu de care nu mai fusese interesat din copilărie, de-atunci cînd, în casa bunicilor, cei care-l crescuseră pînă la gimnaziu, doica lui, fată bătrînă din sat, îl punea de multe ori să se aşeze în genunchi alături de ea, în rugăciuni fierbinţi, pentru a cere ajutor, într-un cor şoptit, femeie şi copil, împotriva Babei Samca şi a oştirii sale de moroi, care, în spaimele doicii, erau vinovaţi de toate morţile celor tineri din satul bunicilor, venind în nopţile cu lună mare din podurile unor case sau de prin negurile pădurii de la hotar. Pentru Bruno, nici măcar atunci Dumnezeu nu căpătase chip, fusese complet subjugat de Baba Samca – şi numai ochii ei roşii, mişcîndu-se precum două felinare bătute de vînt, şi părul rar şi lung, pînă la pămînt, îl făceau să bolborosească în cor rugăminţile către singura fiinţă, fie ea şi nevăzută, fără trăsături, care putea alunga ameninţarea.

Baba Samca, pe care bunicii lui o alungaseră la un moment dat, alături de doică, atunci cînd spaimele copilului nu mai putuseră fi ţinute-n frîu de fata bătrînă din casa lor, apăruse însă, sub chip diferit, căci tot de la doică învăţase despre puterea acelei vietăţi mai aspre decît diavolul însuşi de a-şi schimba înfăţişarea după dorinţă, aici, în Penitenciarul Uranus. Chiar dacă anii de pînă acum o trecuseră, în mintea lui Bruno, pe tărîmurile unor legende prosteşti, zidurile aspre ale celulei o reînviaseră. Poate fără ochi roşii, ca nişte felinare, poate fără păr despletit, curgînd pînă la pămînt. Dar, în mod clar, marcîndu-şi prezenţa printr-o spaimă la fel de mare ca în copilărie, trimiţîndu-şi răsuflarea ameninţătoare dincolo de uşa grea a celulei, pentru a-l înconjura pe Bruno, pentru a-l otrăvi.

Şi, odată cu Baba Samca, îi reînviase nevoia de-a se adresa acelei fiinţe necunoscute, dar în stare să alunge duhurile. O comunicare purtată mai degrabă în gînd, în pat, cu buze abia mişcate. Cu rugăminţi precise. Bruno îi cerea lui Dumnezeu ca anchetatorul să-i pună întrebări cărora să le poată da răspuns. Îi cerea ca anchetatorul să-l chestioneze despre tatăl lui, despre fuga acestuia din România – putea să recunoască pînă şi că acesta nu fusese patriot. Îi cerea să fie întrebat despre mama lui, deşi nu prea avea ce să spună despre ea, sau să fie întrebat despre bunicii din partea mamei, era pregătit să admită că fuseseră exploatatori, nu s-ar fi ferit acum nici să-i povestească anchetatorului cum, în Salerno, aceştia-l sfătuiseră pe tatăl său să le ofere mici daruri soldaţilor germani, naziştilor germani, adică pachete cu carne de vită, cu carne de porc, cu alte produse pe care „Macellerie

Pignatelli“ le comercializau în sudul Italiei. Ar fi recunoscut, dacă întrebările ar fi mers într-acolo, că el însuşi, întors în România, nu cumpărase niciodată, absolut niciodată înainte de ziua în care fusese dat afară de la Teatrul „Ţăndărică“, ziarul *Scînteia*. N-ar fi şovăit nici chiar să mintă despre el însuşi, dar să mintă puţin, să mintă, de pildă, că a plîns în urmă cu mai bine de-un an, atunci cînd Regele Mihai şi-a anunţat abdicarea, deşi în realitate pe el lucrul ăsta nu-l prea afectase, nu-l interesa mai deloc politica şi nici nu ştia atît de multe despre rege încît să sufere cu adevărat, ar fi putut să mintă, şi era sigur că ar fi jucat bine minciuna, că înainte de a pleca în Italia simpatizase cu ţărăniştii sau cu liberalii, deşi pe-atunci era încă un copil.

Ar fi putut să spună asemenea lucruri. Dar anchetatorul, acelaşi zi de zi, săptămînă de săptămînă, indiferent la forţa cu care Dumnezeul invocat de Bruno încerca să-i schimbe întrebările, se încăpăţîna în încercările de a afla de la el cu totul altceva. Voia să ştie în ce fel l-ar fi putut ajuta Bruno Matei pe Lucreţiu Pătrăşcanu să fugă din ţară. Voia să ştie apoi ce legături erau între grupul legionar pe care-l crease în propriul apartament şi familia Pătrăşcanu. Voia să i se spună cu cît îl plătise tatăl lui, burghez trădător, pe fostul ministru pentru a-i înlesni angajarea fiului său spion în România. Toate întrebările pe care i le adresa erau legate fie de Pătrăşcanu, fie de studenţii legionari Mihai Rotaru şi Octavian Padina, care deja îl recunoscuseră pe el, Bruno Matei, drept cap al organizaţiei, fie erau întrebări în care cele două idei fixe ale bărbatului ce-l interoga se împleteau. Iar tînărul marionetist nu ştia, pur şi simplu, ce să răspundă. Căci niciodată n-auzise despre intenţiile lui Lucreţiu Pătrăşcanu de a părăsi ţara, nici măcar despre ale soţiei acestuia, deşi aceasta îi fusese colegă. Niciodată nu-i întrebase pe studenţii săi despre trecutul lor politic, pentru simplul motiv că nici nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să fie legionari. Niciodată nu se gîndise măcar că tatăl lui ar fi putut să-l plătească pe fostul ministru pentru angajarea sa în România, la Teatrul „Ţăndărică“. Nici una dintre aceste întrebări ale anchetatorului nu-şi găsea un răspuns în mintea lui, cu atît mai puţin un răspuns pe care l-ar fi putut rosti.

După două luni şi mai bine, adus la rîndu-i de la interogatoriu, colegul de celulă s-a aşezat pe taburet, cu faţa la vizetă, şi-a început să plîngă în hohote, bolborosind despre fratele său şi făcîndu-l pe Bruno să înţeleagă abia după multe minute că a cedat şi a semnat o declaraţie. Una în care fratele cu nume greu inteligibil din pricina vorbelor bîiguite printre lacrimi devenea şef al unui cuib legionar din care, în realitate, nu făcuse niciodată parte. În afara compătimirii, în afara plînsetelor înfundate ale colegului de celulă, plînsete prelungite pînă tîrziu în noapte, nu aceea a fost

ziua hotărîtoare pentru Bruno, ci următoarea. Mai exact, dimineaţa următoare, cea în care gardianul l-a scos din celulă pe tîrgovişteanu şi, în locul său, doar cîteva clipe mai tîrziu, a fost împins un alt anchetat. Iar înainte de-a ieşi, gardianul i-a făcut cu ochiul lui Bruno, a rînjit şi i-a spus:

— Vezi? Cei care-şi mărturisesc păcatele scapă de necaz. Nu scrie-n Biblia voastră, 'tu-vă muma-n cur de legionari, că adevărul vă va face liberi?

În acea zi, Bruno s-a închis în sine, n-a schimbat nici măcar un cuvînt cu noul coleg de celulă. Tîrziu în noapte, lungit în pat, cu mîinile la vedere şi cu faţa spre uşa celulei, aşa cum adormea de obicei, de astă dată însă fără a putea să adoarmă, s-a simţit altfel. Plin de forţă, cu speranţe pe care de multă vreme le uitase. A doua zi, la interogatoriu, minciunile mici pe care le-ar fi putut spune, dar n-avusese încă ocazia, aveau să se transforme în minciuni mari, care să se constituie în răspunsuri fără dubii la întrebările anchetatorului. Pînă la urmă, şi-a spus Bruno în noaptea aceea, şi ei, studenţii săi, recunoscuseră că erau legionari, mai mult, declaraseră că el, profesorul lor, crease acel grup tocmai pentru a lupta împotriva regimului. Deci ce alt rău ar fi putut să le facă? Dacă minciuna oferită drept adevăr avea să-l facă liber, atunci preţul era extrem de mic.

Cu acest gînd în minte, transformat în adevărate spectacole de teatru pe care şi le imagină, îmbogăţindu-le, creînd diverse scene, şi-a petrecut Bruno următoarele săptămîni. Căci, în mod straniu, ieşirile din celulă care urmară au ocolit camera interogatoriului. La început, în unul dintre drumurile cu ochelari negri pe ochi, Bruno schimbase instinctiv direcţia atunci cînd, după numărul paşilor, corpul lui, mînat de gîndul ce-l stăpînea, îi indicase s-o ia spre dreapta, pe holul spre camera de anchetă. Însă înjurăturile gardianului, apoi o lovitură de baston l-au îndreptat imediat spre toaletă.

După încă cinci săptămîni, timp în care schimbase doi colegi de celulă, a fost condus în sfîrşit în camera unde-l aştepta anchetatorul. Şi-acolo, înainte de-a permite pumnilor celui din faţă să se ridice iarăşi spre el, Bruno a mărturisit. A mărturisit scurt, fără a răspunde vreunei întrebări, fără a-l aştepta pe celălalt măcar să deschidă gura. Da, ştiuse de la bun început că are drept studenţi doi legionari. Da, îl bănuise pe cel cu care începuse de altfel meditaţiile, Octavian, şi-apoi şi pe prietenul său Mihai că vor să se folosească de acest grup pentru a-şi propaga ideile duşmănoase, contrarevoluţionare. Chiar în faţa sa, uneori, cei doi aduceau vorba despre ideile Căpitanului, încercînd să-l atragă de partea lor pe el, dar şi pe ceilalţi doi studenţi. Şi da, era şi el, Bruno Matei, într-o anumită măsură vinovat, căci nu se împotrivise acestor idei, ba poate chiar, din dorinţa de a-şi păstra

studenţii, le dăduse senzaţia că ar fi dispus să meargă pe linia lor, în acest fel explicîndu-şi declaraţiile celor doi legionari, care ajunseseră la cunoştinţa lui prin intermediul domnului anchetator, cum că el însuşi ar fi fost capul întregii organizaţii. Concluzie îndreptăţită poate şi de faptul că, fiind mai în vîrstă, avînd o experienţă superioară, le dădea încredere prin cuvinte altfel inocente, dar care, n-avea cum să nu admită, puteau fi interpretate şi altfel. Era deci vinovat, îşi recunoştea propria vină, îşi cerea iertare pentru această vină, contribuise fără să vrea la întreţinerea ideii de organizaţie, dar putea spune în apărarea lui că, după moartea tatălui, pretextînd că e îndurerat, curmase el însuşi activitatea grupului, încetase aşa-zisele ore particulare, tocmai pentru că se speriase de direcţia în care se îndreptau lucrurile.

Dimineaţa următoare, după încă o noapte nedormită, de astă dată din cauza nerăbdării pe care nu şi-o putuse stăpîni, Bruno a tremurat în picioare, în faţa uşii, pînă cînd aceasta s-a deschis şi în celulă a păşit gardianul. A acceptat şi ochelarii fără a-şi pune întrebări, deşi primul său coleg, tîrgovişteanul, fusese scos fără a i se mai acoperi ochii. Şi nici măcar cînd a auzit uşa de la toaletă nu şi-a pierdut speranţa, gîndindu-se că poate aşa e normal, poate urmează să semneze diverse acte, poate eliberarea va dura jumătate de zi, o zi întreagă, aşa că era de dorit să se uşureze mai întîi.

Cînd a auzit zăvorul de la celulă şi-a dat seama că lucrurile merg altfel în cazul lui decît în cel al fostului său coleg. Însă în zilele următoare nu şi-a pierdut toată nădejdea. Mai ales că nimeni nu l-a mai dus în camera de anchetă. După cîteva săptămîni, a reuşit chiar să se convingă că ancheta în cazul său curge anevoios, probabil oamenii trebuie să se documenteze bine, o simplă declaraţie nu era suficientă. Iniţial, şi-a făcut griji – tocmai din cauza acestei presupuse documentări, întrucît era posibil ca de-a lungul ei anchetatorii să-şi dea seama de minciună. Şi-a reamintit însă repede că inclusiv cei doi foşti studenţi recunoscuseră acelaşi lucru, cel puţin asta i se spusese, aşa că şi-a temperat îngrijorarea, agăţîndu-se doar de speranţă.

O speranţă care, tot mai firavă, e drept, i-a dat forţă de-a lungul întregii veri a anului 1949 şi-apoi de-a lungul întregii toamne. Zile scurse în exact acelaşi fel. Dimineaţa, scularea la ora 5. Pe taburet sau în picioare, cu faţa spre vizetă. Apoi, uşa se deschidea, el şi colegul de celulă se întorceau cu faţa la perete, cu spatele la gardian. Erau duşi la toaletă, erau aduşi de la toaletă. Faţa spre vizetă. Uşa, faţa la perete. Prima porţie de mîncare, o bucată de pîine şi-un ceai de sfeclă. Ore petrecute pe taburet sau în picioare, cu faţa la vizetă. Şi pe urmă uşa se deschidea din nou, faţa la perete. A doua porţie de mîncare, o zeamă de varză, pe care în primele zile n-o mîncase, i se făcuse rău de la mirosul de stricat, dar cu care se obişnuise între timp. În

aşa-zisa supă, cîteva bucăţi de arpacaş. Alte ore petrecute apoi pe taburet sau în picioare, cu faţa la vizetă. Din nou uşa. Din nou faţa la perete. A treia porţie de mîncare. Aceeaşi zeamă de varză, din cînd în cînd, în loc de arpacaş, cîteva boabe de mazăre. Faţa la vizetă. Uşa. Faţa la perete. Toaleta. Culcarea la ora 22. Cu faţa spre uşă, cu mîinile la vedere, pe pătură. Din cînd în cînd, uşa se deschidea şi pentru altceva. O dată pe săptămînă, uneori mai rar, spre a fi scoşi în ţarc, la aer, pentru o jumătate de oră. Sau, în cîteva rînduri de-a lungul verii şi al toamnei, pentru ca un coleg să părăsească definitiv celula, iar altul nou să-i ia locul. Zile scurse în acelaşi fel, săptămîni, luni, dar nici o zi, în toată această perioadă, din care să lipsească gîndul că undeva, într-un viitor foarte apropiat, atunci cînd poate că aşteptarea însăşi avea să-i slăbească, uşa se va deschide pentru cu totul altceva. Pentru cu totul altceva, în fine.

Îngheţul ce a venit, de-ajuns prin el însuşi, căci erau rare momentele cînd tremurul celor doi oameni din celulă se oprea, cînd zgomotul taburetelor de sub ei, mişcîndu-se pe podea în ritmul tremurului, înceta, a adus cu el şi sfîrşitul definitiv al gîndurilor îndrăzneţe ale lui Bruno. Nu doar chinul frigului, nu doar lungile momente din celulă cînd sufla aer cald, călduţ, aproape rece în palme, peste umeri, uneori peste degetele de la picioare pe care le trăgea spre gură i-au epuizat aşteptările.

Undeva pe la începutul lui decembrie, gardianul l-a trezit din pat după ora unu dimineaţa. Iar primul interogatoriu de noapte al lui Bruno, deşi nu s-a încheiat cu nici o lovitură primită, cu nici o durere fizică, un interogatoriu al cărui scop fusese doar acela de-a face cunoştinţă cu noul anchetator, un tip de vreo patruzeci de ani, înalt, cu spate lat, cu sprîncenele unite deasupra nasului, acest prim interogatoriu de noapte i-a curmat nu doar visele, nu doar aşteptările, ci şi naivitatea care, în diferite feluri, îi fusese folositoare pînă atunci. Printre dezacorduri, cuvinte vulgare, hohote ameninţătoare, a aflat de la noul anchetator că declaraţia lui din primăvară era bună, trebuincioasă, chiar interesantă, dar nicidecum de ajuns. Declaraţia aceea era un început, i-a spus, un început care trebuie însă continuat cu nişte spovedanii „ca la carte“, iar în acele spovedanii el, anchetatorul, care era un fel de preot pînă la urmă, se aştepta s-o audă pe oaia pierdută de turmă, aşa i-a spus, s-o audă cum „behăie despre Pătrăşcanu“, s-o audă cum „behăie despre grupul de legionari nenorociţi“ pe care ea, oaia, şi nu altcineva l-a format. Şi după ce i-a spus asta, noul anchetator a rîs, i-a zis că poate să se-ntoarcă la huzurul în care-a stat în ultimele luni, dar să fie pregătit, căci noaptea asta „e numa’ cea dintîi“, dar urmează altele, şi-apoi altele, pînă la ultima vorbuliţă scoasă pe gură, căci doar nu era prost să piardă în felul ăsta nopţile fără să obţină nimic.

Iar nopţile promise nu s-au lăsat mult aşteptate. Şi, dincolo de dezacorduri, de înjurături, odată cu aceste nopţi au venit altfel de chinuri, care l-au făcut pe Bruno să-şi amintească aproape cu nostalgie de celelalte anchete. Căci bătăile cu pumnii şi picioarele, avea să înveţe în iarna dinspre ’49 spre ’50, nu erau nici pe departe atît de dureroase precum noile torturi.

Baba Samca îşi schimbase încă o dată înfăţişarea şi, sub acest nou chip, trecuse la o altă etapă, mai ingenioasă, mai chinuitoare, a asupririi lui Bruno.

În primul şir de nopţi promise, bătaia la tălpi. Cu o rangă de fier, peste încălţăminte. Iar apoi, atunci cînd ranga nu i-a mai lovit călcîiele şi degetele, atunci cînd şi-a închipuit că totul s-a sfîrşit şi a reuşit să-şi oprească lacrimile, Bruno a fost ridicat şi obligat să alerge prin încăpere, dinspre un perete spre celălalt. De douăzeci de ori, de treizeci de ori, de patruzeci de ori. Iar în timpul alergării tortura s-a dovedit mai cumplită chiar decît loviturile de rangă. Şi-apoi, întors în celulă, pus în pat, gerul a continuat treaba începută de anchetator, trimiţînd durerea dinspre picioare înspre gît, în tot corpul, o durere ca un şarpe ce se-ncolăceşte de organe, muşcînd din ele, sfîşiindu-le, lipindu-i ficatul de plămîni, plămînii de inimă, inima de splină, astfel încît Bruno a simţit cum toate organele i-au devenit unul singur, unul mare, unul care-i ardea pe interior trupul, sufocîndu-l.

Dar anchetatorul nu s-a mulţumit cu atît. Noaptea de întîi spre doi ianuarie, Bruno şi-a petrecut-o în camera de chin, agăţat de-un fel de cuier, plasat însă mai sus decît în mod obişnuit. Legat la mîini, lăsat să atîrne spre podea. Şi dacă în primele momente, după ieşirea anchetatorului, a avut puterea să-şi imagineze cum îşi petrecuse acesta sărbătorile, ciocnind un pahar cu familia, mergînd apoi în cămară, culegînd o bucată de şuncă dintr-un cîrlig, oprindu-se brusc, înfiorat de plăcerea ideii care-i venise, întorcîndu-se în cameră şi povestind familiei cum avea să-i pedepsească el de-acum pe bandiţi, atîrnîndu-i în cîrlig aşa cum atîrni bucăţile de porc, primind felicitări, poate chiar un sărut cald din partea soţiei, ciocnind un alt pahar, un altul, un altul, apoi culcîndu-se mulţumit în pat, dacă primele momente deci au fost suportabile, într-atît de suportabile încît mintea lui Bruno şi-a permis chiar să creeze un alt spectacol de teatru, în care scena era casa anchetatorului, după o jumătate de oră, poate chiar mai puţin, încercările disperate de-a atinge cu picioarele podeaua au început să-i lungească oasele braţelor, iar şarpele care-i sfîşiase în alte nopţi organele s-a mutat în umeri, a trecut prin gît în creier, şi-a făcut loc acolo, mîncîndu-i nu trupul, ci mintea, trimiţînd săgeţi de venin spre ochi, spre urechi, spre ceafă, înnebunindu-l, sfîrşindu-l. Iar cînd, într-un final, anchetatorul l-a dezlegat, chemînd doi gardieni pentru a-l căra pe aproape leşinatul Bruno înapoi în

celulă, toate gîndurile acestuia, speriate de şarpele ce-şi făcuse culcuş în cutia craniană, s-au strîns într-un cotlon al minţii, un singur cotlon, un singur mare gînd, care i-a strigat să mărturisească orice, absolut orice, numai să scape.

Şi poate că acel gînd, fugărit de şarpe alte cîteva nopţi prin cotloanele minţii, ar fi trimis în cele din urmă către gură mărturisirea finală, ar fi vorbit despre legăturile dintre organizaţia sa legionară şi familia Pătrăşcanu, dacă, într-un mod inexplicabil, la începutul lui februarie în camera de chin n-ar fi apărut, în locul brutei, fostul său anchetator, cel pe care Bruno l-a privit, de astă dată, ca pe-un vechi prieten. Iar cînd acesta i-a cerut să-şi actualizeze declaraţia, să-şi recunoască în ea şi propriile simpatii legionare, simpatii apărute în tinereţea cea mai fragedă, în România, şi sporite apoi de cele fasciste, de care se contaminase în Italia, să recunoască inclusiv faptul, susţinut cu tărie nu doar de cei doi legionari, dar între timp inclusiv de ceilalţi doi foşti studenţi ai săi, că el a fost iniţiatorul şi şeful grupului contrarevoluţionar, Bruno a dat din cap, a confirmat că acesta e adevărul, întregul şi ruşinosul adevăr, a şoptit că regretă, îşi regretă din tot sufletul rătăcirile. Apoi l-a rugat pe anchetator să-i dicteze el noua declaraţie, căci gîndurile lui erau obosite, memoria îi era obosită. Iar el o va scrie. O va scrie şi o va semna fără nici o ezitare.

În dimineaţa de 17 martie 1950, cînd a fost scos din Penitenciarul Uranus şi dus către maşina ce-avea să-l transporte la proces, Bruno Matei nu s-a mai bucurat de nimic. Naivitatea îi rămăsese undeva în camera de anchetă, lipită de ranga ce-i zdrobise tălpile, agăţată de cuierul ce-i lungise braţele. Aşa încît, în drum spre tribunal, mintea nu i-a mai creat nici un spectacol de teatru, în ea nu mai era spaţiu pentru nici o scenă. Abia de-şi mai găsea loc acolo o firimitură de curiozitate cu privire la un viitor în care doar celulele aveau, poate, să se schimbe.

*

Procesul n-a durat mult. Lucrurile păreau de altfel decise pentru fiecare dintre cei cinci acuzaţi. Încă dinainte de intrarea în sală a tribunalului poporului, adică a completului de judecată şi a preşedintelui, procurorul le-a spus să se aştepte la pedepse grele. Iar avocatul, numit din oficiu, a confirmat cu un fel de surîs neputincios, cu o uşoară clătinare a capului. Apoi tot el, avocatul mic de statură, pirpiriu, care n-avea mai mult de douăzeci şi cinci de ani şi care părea mai speriat chiar decît ei, cei acuzaţi, le-a spus pe-un ton rugător, aproape în şoaptă, că ar fi bine să nu vorbească decît întrebaţi, adică după ce grefiera le va citi propriile declaraţii din dosar şi preşedintele va vrea să afle dacă şi le menţin, iar în acel

moment ar fi foarte bine ca fiecare dintre ei să „răspundă afirmativ“, pentru că altfel lucrurile puteau deveni urîte.

Astfel încît pentru Bruno, nerămînîndu-i loc de speranţe, principala preocupare a fost aceea de a privi, pe cît se putea, chipurile foştilor săi studenţi aflaţi alături de el în boxă şi de a încerca să descifreze măsura în care fiecare îşi acceptase partea de vinovăţie. Însă toţi cei patru tineri, în momentul în care întîlneau privirile aruncate pe ascuns de Bruno, fie întorceau capul, fie-l aplecau. De parcă le-ar fi fost ruşine. O ruşine pe care o simţea, la rîndu-i, şi fostul lor profesor marionetist, o ruşine pe care însă tocmai chipurile celorlalţi o temperau, căci lui Bruno i-a devenit clar, în scurtă vreme, că anchetatorii săi nu-l minţiseră, că fiecare dintre foştii studenţi cedase la fel ca el, aruncînd vina unii asupra altora şi, foarte probabil, toţi asupra lui. Pe măsură ce înţelegea asta, Bruno se simţea, în mod straniu, tot mai apropiat de ei, tot mai înţelegător faţă de ce se întîmplase şi cumva tot mai liniştit faţă de ce avea să se întîmple mai departe.

A ascultat apoi, fără a se emoţiona în vreun fel, lunga expunere a procurorului, un bărbat de treizeci şi cinci de ani, poate ceva mai mult, la a cărui bărbie despicată oarecum dizgraţios Bruno a fost, de altfel, mai atent de-a lungul rechizitoriului decît chiar la vorbele acestuia. A reţinut totuşi furia lui, pigmentată cu apelative cu care se obişnuise deja de-a lungul anchetei, „bandiţi“, „elemente duşmănoase“, „criminali“. Şi-a mai reţinut, căci era pentru întîia oară cînd afla acest lucru, că intrase în atenţia „organelor“ în prima jumătate a anului 1948, anul său blestemat, iar motivul iniţial nu fusese nicidecum, asta se înţelegea din rechizitoriu, grupul de studenţi pe care-i adunase în jurul său, ci „asocierea dubioasă de-a lungul a trei ani, începînd cu 1945, cu un fost ministru şi cu familia acestuia, deviaţionişti care au trădat interesele partidului şi ale clasei muncitoare“. În acel moment, ceva din sentimentul de vină de care credea că scăpase i-a revenit, şi-a dat seama că, deşi în acea perioadă renunţase la orele particulare, cercetările asupra lui îi conduseseră mai apoi pe securişti către cei patru tineri care-i erau acum colegi de boxă. Însă asta era mai degrabă o vină a sorţii, s-a liniştit Bruno, a unei sorţi negre, nebune, căreia îi căzuse şi el victimă alături de foştii săi discipoli.

După rechizitoriu, cînd s-a auzit vocea grefierei, atenţia lui Bruno a crescut, întrucît declaraţiile celor patru care-i stăteau alături îl priveau direct. Iar la finele declaraţiilor, întrerupte doar de momentul în care, rînd pe rînd, fiecare acuzat răspundea întrebării preşedintelui, recunoscînd că cele citite îi aparţineau, la fel ca şi semnăturile de pe foi, Bruno i-a privit mulţumit pe foştii discipoli. Îşi putea asculta şi recunoaşte acum, fără griji

în plus, propria declaraţie, căci chipurile vinovate pe care le observase de la bun început nu-l înşelaseră.

Cînd a venit rîndul avocatului, un alt tip de curiozitate l-a încercat pe Bruno. Era într-un fel nerăbdător să audă ce putea spune tinerelul mic şi speriat din faţa lui, care nici măcar nu îndrăznea să ridice ochii spre preşedintele completului de judecată. Curiozitatea i s-a transformat însă rapid în dezamăgire. Nu faţă de aşa-zisa apărare de care avuseseră parte, nici nu se aşteptase la altceva, nu-şi închipuise că cel care le fusese desemnat drept avocat va contrazice vreuna dintre acuzaţii. L-a dezamăgit însă scurtimea discursului, limitat la cîteva fraze. Avocatul din oficiu recunoştea că în faţa tribunalului poporului se aflau cinci elemente declasate, cinci revizionişti, cinci bandiţi care avuseseră de gînd să facă mare rău poporului român, însă cerea „o anume clemenţă, dacă este posibil“, ţinîndu-se cont de faptul că mai ales patru dintre ei erau încă tineri la vremea activităţilor contrarevoluţionare, astfel încît nu ştiau prea bine ce fac. Şi-atît. Nici un cuvînt în plus, nimic care să arate că undeva în el, în cel mai ascuns colţ al inimii, şi-ar fi păstrat măcar o fărîmă de curaj.

Abia în momentul citirii sentinţelor emoţia l-a copleşit pe Bruno. Nu atunci cînd cei doi foşti studenţi care n-avuseseră nici o legătură dovedită cu Mişcarea Legionară au fost condamnaţi la cîte trei ani de închisoare, pentru „delict de uneltire contra orînduirii sociale“, ba chiar în acel moment, văzîndu-le chipurile, şi-a dat seama că ei înşişi se aşteptaseră la mai rău. Nici în momentul în care a aflat de schimbarea încadrării în privinţa sa şi a celorlalţi doi studenţi, din „delict“ în „crimă de uneltire“, conform articolului 209 din Codul Penal, ceea ce însemna, în mod evident, pedepse mai mari. Nu s-a emoţionat, poate tocmai pentru că era deja pregătit, nici atunci cînd a auzit pedeapsa lui Octavian Padina, opt ani de temniţă grea. Şi, pentru că era vorba de aceeaşi pedeapsă, nu s-ar fi emoţionat poate nici atunci cînd ar fi auzit-o pe cea a lui Mihai Rotaru, dacă acesta n-ar fi scos, în acel moment, un urlet şi n-ar fi strigat apoi spre completul de judecată că declaraţia i-a fost luată cu forţa, că nimic din ea nu era real, că toţi cei de faţă, nişte cîini, ar fi declarat poate mult mai multe decît a făcut-o el de-ar fi fost schingiuiţi asemenea lui, vreme de-un an şi mai bine. Iar cînd tînărul şi-a rupt hainele de deţinut de pe el, în dreptul pieptului, şi a urlat: „Aveam 80 de kilograme cînd m-aţi luat de-acasă, acum am 50 şi-mi puteţi număra coastele!“, buzele fostului său profesor au început să tremure, ochii i s-au strîns, ferindu-se parcă de acea imagine, iar umerii i s-au ghemuit în faţă, căutînd să se elibereze de povara care iarăşi începuse să-i apese.

Bruno şi-a aflat pedeapsa numai după ce Mihai Rotaru a fost tîrît

afară din sală de către gardieni. Aceeaşi încadrare ca şi foştii studenţi legionari. Însă pe el circumstanţele agravante trebuiau să-l pregătească pentru zece ani de muncă silnică.

Capitolul 5

Îi părea rău acum că nu-l putuse lua şi pe Vasilache la cinematograful „Maxim Gorki“. Acceptase, ba chiar se obişnuise să-l lase acasă, în urma rugăminţilor Elizei. Îi era şi ei drag Vasilache, însă aveau nevoie de-un timp doar al lor. Prietenia li se transformase în altceva, aşa-i spusese, fără a dezvolta, iar atunci cînd doi oameni simt că prietenia li se transformă în altceva, e bine să-şi facă, măcar din cînd în cînd, un timp numai al lor. Unul care să nu mai ţină cont de duminici lucrătoare, de zilele săptămînii, un timp care să nu se supună calendarului, să nu se supună nici măcar trecutului, prezentului sau viitorului, căci e un timp separat, înlăuntrul căruia orice altceva există numai dacă cei doi care-l compun îşi doresc să existe.

Aşa că se obişnuise să iasă fără Vasilache. Pe undeva, începuse chiar să-i placă să vină acasă, să-l găsească în pat, aşezat pe pernă, şi să-i povestească întîmplările la care el nu asistase. Dar astă-seară, în timp ce-o conducea pe Eliza spre apartamentul ei şi mormăia doar cîte un răspuns vag, incapabil altfel să lege o idee, să-şi exprime la rîndu-i încîntarea, asemenea femeii de lîngă el, de la braţul lui, Brunul regreta că nu-l luase pe Vasilache. Ştia deja că, dacă acum nu găsea cuvinte pentru a povesti cele văzute, pentru a se alătura entuziasmului Elizei, n-avea să reuşească nici în faţa prietenului său de lemn.

Îi era oricum dificil să discute cu Eliza. Chiar dacă, în ultimele două săptămîni şi mai bine, întîlnirile dintre ei deveniseră nu doar mult mai dese, dar şi cu totul altfel, săruturile pe obraz, mîngîierile, îmbrăţişările luînd locul atingerilor timide şi respectuoase, pentru Brun fiecare pas spre el făcut de femeie, fiecare schimbare venise cu o altă sumă de emoţii. Şi de sentimente. Emoţii şi sentimente diferite de tot ceea ce simţise pînă atunci, de tot ceea ce-şi amintea că simţise. Prietena pe care atîtea luni o privise în ochi se transforma, încetul cu încetul, într-o femeie la care îndrăznea să se uite doar din cînd în cînd, pe sub sprîncene, o femeie ale cărei vorbe îi încălzeau obrajii, indiferent dacă se aflau afară, în vreo seară friguroasă, ori în căldura apartamentului ei, o femeie în faţa căreia propriile cuvinte sufereau, oprindu-se în gîtlej uneori, abia suflate printre buze întredeschise alteori.

Şi invitaţia la film se încheiase la fel, fără prea multe vorbe, doar cu o acceptare. Ea îl întrebase apoi dacă mai văzuse alte filme. Da, în copilărie, de fapt în a doua copilărie, după ce ajunsese-n Bucureşti. Văzuse multe, îşi amintea acum, deşi nu prea se mai gîndise la asta. Fusese chiar fascinat de

cinematograf, era un mod de a se apăra de apăsătoarele, iritantele tăceri ale mamei, de asprimea tatălui. Îşi amintea bine asta. Îşi amintea bine bucuria cu care mergea la cinematograf, de cele mai multe ori singur, rareori cu cîte un prieten care accepta să-şi piardă timpul alături de el, în loc să stea împreună cu ceilalţi copii în parc, împărţiţi în două echipe, nemţi şi români în Marele Război, împuşcîndu-se cu pistoale de lemn, luîndu-se prizonieri sau omorîndu-se. Omorîndu-se într-o veselie. Îşi amintea şi asta. Ce nu-şi mai amintea erau poveştile din filmele alea. Uimitor însă, remarca abia acum, în seara asta, pornind de la întrebarea Elizei, îşi amintea bine chipuri şi nume văzute pe ecran, îi erau atît de familiare încît părea că le purtase cu el şi-n perioada de negură: Wallace Beery, Emil Jannings, Katharine Hepburn, Clark Gable, Warner Baxter, Norma Shearer, Bette Davis – erau actori de care se apropiase nici nu ştia cînd, fiecare dintre aceste nume părea a-i spune ceva, se aflau acolo, în interior, îi comunicau ceva, fără însă ca el să poată auzi ce au de spus. Nume, poveşti însă nu. Vag doar, o poveste dintr-un desen filmat, unul românesc, cu Haplea mergînd cu traista-n băţ şi ajungînd în satul Hăpleşti, apoi, după o trecere peste ani, copiii acestui personaj, Hăplina şi Hăplişor. Nimic concret, dar singurul film din care păstra totuşi mai mult decît chipuri. De fapt, de-acolo nici nu avea ce chipuri să păstreze, erau doar desene, poate tocmai de asta i se agăţaseră de memorie şi frînturi din poveste.

Dar toate aceste nume nu i le mai pomeni Elizei. Îi răspunse doar că mai văzuse filme, dar nu-şi amintea mai nimic. Şi, din nou, că ar vrea să vadă unul alături de ea, da, sigur că da. Şi-apoi, ziarul. Eliza citindu-i pe-un ton oficial, mimînd seriozitatea, invitîndu-l să aleagă.

— La „Maxim Gorki“, chiar vizavi de serviciul meu, e *Omul meu drag*. La „Ilie Pintilie“, trebuie să fie bun, *Căi greşite*. După titlu, cred că-i un film revoluţionar. Sună bine şi *Fata cu chitara*, la „Puşkin“, ce zici? Sau, uite, la „Tineretului“ e *Ne-am împrietenit la Moscova*. N-am fost niciodată la „Ion Creangă“, e *Jocul cu viaţa*, dacă vrei mergem acum...

El o asculta, o privea pe sub sprîncene, dădea din umeri, zîmbea.

— Ah, uite ce văd aici, *Omul meu drag* e cu Alexei Batalov. Trebuie să-l ştii pe Alexei Batalov, a jucat în *Zboară cocorii*.

Nu-l ştia.

— Aiurită mai sînt. Normal că nu-l ştii, a apărut acum doi ani... Păcat că nu-i la nici un cinematograf acum, e ceva nemaipomenit. Dar îl avem pe Batalov în *Omul meu drag*, ce zici?

O ridicare din umeri, zîmbetul, o înclinare a capului – n-avea nimic de zis în afara acestor gesturi.

— O să-ţi placă.

Dar acum, după ce ieşiseră din cinematograful „Maxim Gorki“, nu lipsa de cuvinte, nu emoţia faţă de Eliza îl oprea să vorbească. Ci, dimpotrivă, prea multele cuvinte care i se învălătuceau în minte, prea multele gînduri din spatele acestora. Pe toate ar fi vrut să le rostească, o mulţime de cuvinte care să însoţească vorbele însufleţite ale Elizei, dar toate se blocau undeva, poate în coşul pieptului sau mai sus, acolo unde imaginile din film creaseră parcă un ghem de senzaţii care abia de-i permiteau să respire.

Cum avea să-i povestească lui Vasilache aceste emoţii create de imagini? Cît de puternice puteau fi nişte cuvinte despre eroismul de pe front al doctorului Vladimir Ustinenko, luptător în linia întîi, despre modestia care-l făcuse să refuze postul la un spital central doar de dragul omului simplu, al omului de la ţară, cerînd să fie transferat într-un sătuc uitat de lume? Cum ar fi putut să exprime ceea ce simţise atunci cînd, în locul repartiţiei la oraş, cerută de Varvara, iubita lui din tinereţe, doctorul îşi sacrificase dragostea, neacceptînd compromisul şi despărţindu-se de femeia pentru care suferea? Cum ar fi putut fi povestite lacrimile ce-i umpluseră ochii în acea scenă teribilă în care chirurgul Ustinenko îi salvează viaţa încă îndrăgostitei Varvara, tratînd-o apoi cu o răceală transmisă dureros dincolo de ecran? O răceală poate nedreaptă, dar de înţeles, căci doctorul n-avea de unde să ştie adevărul, n-avea de unde să ştie că femeia îi rămăsese credincioasă lui, numai lui, în tot acest răstimp.

Nimic din toate astea, simţea Brunul, nu putea fi povestit de fapt. Sigur, cu un anume efort, toate puteau fi puse în cuvinte. Dar nu povestite în mod real, povestite astfel încît senzaţiile din timpul vizionării să renască, să fie la fel de vii, de puternice. La fel ca-n teatrul de păpuşi. Încercase la un moment dat, cu multă vreme în urmă, imediat după angajarea sa, să-i povestească tovarăşului Bojin despre un spectacol pe care noii lui colegi încercaseră să-l reia, după ce nu mai fusese pus în scenă de mult, şi repetaseră timp de cîteva săptămîni. Era primul spectacol la care asistase, primele repetiţii de fapt. *Nichita, viteazul rus*. Îl plictisise însă pe amicul lui, deşi Brunul se ridicase de la masă, începuse să se mişte, imitîndu-i ba pe Împăratul Mărilor, ba pe boier Ignaţie, ascuţindu-şi vocea cînd se străduia să vorbească precum Zîna Mărilor sau precum servitoarea Marfa, îngroşîndu-şi-o înapoi cînd Nichita însuşi vorbea prin gura lui. „Mda, iar ai dat în damblale“, asta fusese concluzia tovarăşului Bojin. Asemenea lucruri nu se puteau povesti, trebuiau văzute.

După despărţirea de Eliza, în patul său, întors cu spatele la Vasilache, îşi lăsă doar gîndurile, copleşite încă de acele imagini, să-l înlocuiască pe scena din mintea lui pe actorul Alexei Batalov cu el însuşi.

El, Brunul, luptînd în război în locul doctorului Ustinenko, operînd în locul doctorului Ustinenko, sacrificîndu-se în locul doctorului Ustinenko. Şi-apoi, după o oră şi mai bine de nesomn, după peripeţii, după toate suferinţele provocate de dragostea lui pentru Varvara, cea care pe scena sa căpătă chipul Elizei, un gînd nu-l mai lăsă să doarmă întreaga noapte. Dacă înainte, în acei ani ascunşi din care amintirile refuzau să apară, fusese el însuşi chirurg? Poate nu atît de bun precum doctorul Ustinenko, medicina sovietică era cu un pas mare în faţa celei româneşti, „am avea atîtea de învăţat de la ei“, îi spusese chiar Eliza, în faţa cinematografului, apropiindu-şi obrazul de umărul lui. Dar dacă şi el, Brunul, fusese un chirurg bun? Dacă el însuşi salvase vieţi?

Gîndurile astea îi aduseră un zîmbet mai întîi, un zîmbet larg. Pentru prima oară în viaţă, întunericul, golul acela din trecut, pe care îl resimţise mereu pînă atunci ca pe-o boală, îi făcea chiar plăcere sub ocrotirea unor astfel de gînduri. Tocmai pentru că nu ştia nimic despre perioada dinainte, ar fi putut fi orice, ar fi putut fi oricine atunci. Inclusiv un „om printre oameni“, aşa cum aceeaşi Eliza îl numise, după ieşirea de la film, pe doctorul Ustinenko.

Numai că gîndurile astea bune, gîndurile care se străduiau să umple golul, se dovediră curînd prea slabe, prea nepricepute, prea puţin hotărîte. Şi se lăsară înhăţate de întuneric, de astă dată un alt tip de întuneric, al unei celule de închisoare. Iar zîmbetul larg se crispă, buzele i se strînseră în îngrijorare, una pe care încercase s-o dea deoparte atîta vreme, însă pe care acum, cînd relaţia cu Eliza se transformase în altceva, n-o mai putea ocoli. Doctorul Ustinenko n-ar fi ajuns nicicînd în închisoare – şi în nici un caz dintr-un motiv politic. Iar dacă ar fi ajuns totuşi, din cine ştie ce eroare de care, la urma urmei, poate că nici n-ar fi fost el întru totul vinovat, doctorul Ustinenko n-ar fi minţit-o pe Varvara luni întregi, un an întreg aproape, cu privire la acest trecut al său, n-ar fi încercat să i-l ascundă, i l-ar fi recunoscut franc în faţă, cu privirea aceea bună, dîrză totodată, s-ar fi lăsat în voia judecăţii ei.

Cu atît mai mult într-un moment în care doctorul Ustinenko ar fi simţit la rîndu-i, şi l-ar fi bucurat enorm acest sentiment, că relaţia lui cu Varvara se transformase în altceva.

*

După ce sorbi din nelipsitul şi, ca de fiecare dată pînă acum, plăcutul ceai oferit de Eliza, Brunul o rugă să-l aducă la zi cu povestea grecului Manolis Glezos. Pînă acum, niciodată n-o făcuse el, întotdeauna Eliza era cea care, cînd poveştile lor de peste zi se epuizau, iar liniştea serii

devenea prea moleşitoare, deschidea ziarul şi-i citea despre evoluţia procesului, apoi comentau noutăţile, se revoltau împreună de ticăloşia poliţiei politice Asfalia, de ticăloşia procurorilor, a întregii justiţii elene, capabilă să se comporte într-un asemenea mod banditesc, frustrant nu numai pentru cei din jurul patriotului care, în urmă cu optsprezece ani, smulsese de pe Acropole steagul fascismului, luptînd pentru independenţa şi libertatea ţării sale, ci pentru o întreagă lume ce urmărea cu sufletul la gură, prin intermediul presei, şedinţele tribunalului militar din Atena.

În seara asta însă nu doar curiozitatea îl împingea pe Brun să grăbească discuţia despre Manolis Glezos.

Frica e asemenea unui păianjen, stă ascunsă într-un colţ de tavan, într-o umbră, după o plasă mică pe care n-o iei în seamă, apoi, într-o noapte, cînd picioarele i s-au lungit suficient, cînd corpul i s-a întărit, trece dincolo de plasă, începe să păşească pe tavan, coboară pe perete pînă acolo, lîngă tine, ţi se-arată în toată hidoşenia ei. Doar că e şi mai rea decît un păianjen obişnuit, mult mai rea, e ca un păianjen ce nu poate fi strivit cu nimic, nu poate fi transformat rapid, printr-un singur gest provocat de repulsie, într-o amintire neplăcută, o urmă vagă pe-un perete, e ca un păianjen care coboară pînă deasupra ta, ţesînd o plasă uriaşă de astă dată, care te ţine prizonier acolo noapte după noapte, fără s-o poţi rupe, fără să poţi adormi, căci eşti încontinuu conştient că e acolo, că eşti acolo, la cheremul atît de dizgraţioasei insecte.

Un asemenea păianjen, o asemenea frică nu-l lăsase pe Brun să doarmă în ultimele nopţi.

De ce nu-i spusese Elizei atunci, la început, în urmă cu aproape un an, despre ceea ce-şi amintea din trecutul lui matur, cel de după accident? Se învinuia, pe de-o parte. Ştia, pe de altă parte, că pe-atunci Eliza îi fusese doar o străină binevoitoare, asemenea atîtor alţi străini binevoitori. Iar pentru toţi străinii, oricît de binevoitori ar fi fost, povestea lui era scurtă şi clară: ieşise din spital cu boala asta, urmare a unui accident, boala asta atît de rară care se manifesta prin pierderea completă a amintirilor. Mai multe nici n-avea de ce să povestească nimănui. Tocmai boala îl scutea de orice alte amănunte. În ce domeniu lucrase înainte? Ce accident îi ţinea acum prizonier trecutul? Avusese o familie? Avusese prieteni? Locuise în Iaşi sau în altă parte? Nu, astea nu erau lucruri ce puteau fi spuse, Brunul însuşi n-avea nici un răspuns la asemenea întrebări. Avea în schimb cîteva răspunsuri la alte întrebări, răspunsuri pe care le construise de-a lungul vremii împreună cu tovarăşul Bojin şi-n care adevărul ce putea fi spus se împletea cu adevărul ce era mai bine să nu fie spus. Era necesar ca, în afara directorului, altcineva din teatru, spre exemplu, să ştie că accidentul se

petrecuse într-o închisoare? Nu. Şi-atunci, adevărul putea să rămînă între puţinii oameni care chiar aveau nevoie de el. Era necesar să explice cine-l ajutase să-şi reia viaţa după ieşirea din spital? Da. Şi-atunci, adevărul devenea simplu, putea fi rostit, căci partidul tocmai schimbarea asta o adusese în viaţa oamenilor în ultimul deceniu, nu lăsa nici un suflet să se piardă, intervenea şi-ţi oferea şansa unui viitor. Pentru orice străin, oricît de binevoitor, aşa-i spusese în multe rînduri, hotărît, tovarăşul Bojin, asemenea explicaţii erau suficiente. Şi lui, Brunului, i se păruseră atunci suficiente.

Numai că Eliza nu era acum, în zilele astea, doar un străin binevoitor. E adevărat, nu mai era de mult aşa, nenumărate seri de duminică în care o aşteptase în faţa Hotelului Victoria schimbaseră pas cu pas asta, însă, după explicaţiile de început, prietenia lor n-avusese nevoie de alte amănunte. Acum însă acea prietenie, devenită altceva, chiar dacă nu cerea nimic prin vocea Elizei, îi cerea Brunului, printr-o voce nouă, intrată în propria-i minte odată cu exemplul emoţionant oferit de doctorul Ustinenko, să se elibereze de-un adevăr care altcîndva nu se dovedise necesar.

Iar întîmplările dramatice prin care trecea Manolis Glezos chiar în acele clipe îi puteau uşura cumva drumul către această eliberare proprie. Sau măcar îl puteau ajuta să deschidă un subiect spre care, altfel, nu găsea nici o cale. Cum ar fi putut veni o asemenea mărturisire din senin, după o gură de ceai, după o îmbrăţişare, după un surîs al Elizei?

Din Atena nu mai veneau noutăţi. Tribunalul militar nu se întrunise încă la un nou termen. Doar obişnuitul istoric al infamului proces, începînd cu acea noapte de anul trecut, dinspre 16 spre 17 august, cînd în casa surorii sale, Vasilikia Dolianitis, şi a soţului ei, Glezos s-ar fi întîlnit cu aşa-zisul „reprezentant al aparatului de spionaj“ al Partidului Comunist, Colianis. O minciună nenorocită, un patriot precum Glezos, un comunist precum Colianis nu puteau avea nimic în comun cu spionajul, însă în sălbatica Grecie lucrurile erau posibile. Confirmarea, transpusă într-o declaraţie semnată de soţii Dolianitis, era în mod cert smulsă, prin metode specifice, de Asfalia. Totul pentru un singur scop final mai mult decît transparent: condamnarea aspră a eroului care se opunea guvernului ticălos, încurcîndu-i treburile murdare – poate chiar sentinţa supremă, moartea.

Noutăţi veneau însă din afara Greciei. Proteste ale oamenilor muncii din Uniunea Sovietică, din Ungaria, din Cehoslovacia, ba chiar şi din Danemarca şi Italia. Proteste publice ieşene, semnate de colective din fabrici şi uzine, semnate de profesori universitari, semnate de reprezentanţi ai Crucii Roşii locale. Manolis Glezos, prin uriaşa sa forţă, prin exemplul pe care-l oferea, mobilizase energii pozitive de peste tot, iar dincolo de speranţele celor ce protestau se simţeau pumnii strînşi, dinţii scrîşniţi,

braţele încordate, toate dintr-o justificată ură faţă de ticăloşia ce-şi făcea loc într-o lume în care dorinţa de mai bine, de progres, căpătase forme concrete în cîteva ţări ce-şi hotărau singure destinul, în rîndurile cîtorva popoare care se scuturaseră de umilinţă, de tiranie, de exploatare, alegîndu-şi prin voinţă proprie singura cale de urmat, calea dreaptă. Mai ales aceste popoare aveau o voce, una răsunătoare, care aduna vocile distincte ale membrilor lor într-un strigăt înspăimîntător pentru ultimii tirani ai lumii. Iar această voce nu mai avea cum să fie ignorată. Destinul lui Manolis Glezos nu putea fi curmat, nu putea fi sufocat după gratii, căci în cele din urmă această voce avea să se facă auzită şi acolo, în sala mîrşavului tribunal militar din Atena.

— Şi dacă totuşi va fi încarcerat? întrebă la finalul lecturii Brunul.

— A mai făcut închisoare, o să reziste. Dar nu se-ajunge la asta, se arătă sigură pe ea Eliza, nu se pot preface că-s surzi pînă la capăt.

Fricii cu care Brunul intrase în casa Elizei i se adăugă brusc o teamă de moment. Subiectul de care se agăţase părea să-i scape, deodată nu mai găsea argumente să compare trecutul lui în închisoare cu arestarea şi posibila condamnare a patriotului grec, deşi fusese convins că discuţiile cu femeia care-i devenise atît de dragă, pornind de la acest cuvînt, „închisoare“, care-l lega de Glezos, aveau să curgă în direcţia pe care şi-o pregătise. Problema la care nu se gîndise nici o clipă înainte era însă aceea că respectivul cuvînt se constituia, din păcate, în singura legătură ce se putea face între el şi patriotul grec.

— Nu toţi oamenii ajung în închisoare vinovaţi, îndrăzni totuşi Brunul să mai încerce, iar cuvintele astea le aruncă pur şi simplu, extrem de grăbit, temîndu-se ca orice altă vorbă a Elizei să nu pună o nouă piedică mărturisirii pe care o pregătise.

— Ce spui? Sigur că Manolis nu-i vinovat, ripostă, uşor mirată, Eliza.

Apoi, după cîteva clipe şi după ce Brunul plecă privirea, învins, negăsind nimic altceva care să-i susţină curajul, palma femeii mîngîindu-i obrazul îi readuse o vagă speranţă, în aşteptarea unor vorbe din partea ei care să le înlesnească pe-ale lui. Iar acele vorbe, rostite parcă de-un destin binevoitor, veniră.

— Ce-i cu tine? Ce te tulbură atît? Am mai vorbit de-atîtea ori despre Manolis, ţi-am mai citit din ziare... S-a întîmplat ceva în seara asta?

— Nu, nu în seara asta.

Şi-apoi, oftînd şi neprivind-o nici măcar o clipă pe Eliza, începu să-i povestească ceea ce tovarăşul Bojin îi ceruse să nu povestească nici unui străin, fie el oricît de binevoitor. Începu să-i vorbească Elizei despre cum, în urmă cu nici doi ani, se trezise într-un spital. Neştiind unde se află, neştiind

cum ajunsese acolo, neştiind la început nici măcar cine este. Pînă aici nu-i oferea noutăţi, mai vorbiseră, evident, despre pierderea memoriei sale. Însă acum se îndrepta spre mai mult de-atît, acum n-avea să mai treacă superficial peste subiect. Aşa că-i povesti şi despre doctorul Petrovici, cel care se străduise să-i redea amintirile, să-i redea trecutul. Îi zise apoi despre acel petec de hîrtie răsărit din trecutul lui, petec pe care, la părăsirea spitalului, tot medicul i-l dăduse şi pe care mai apoi, după ce se reobişnuise cît de cît cu literele, îl silabisise într-atît, încît îl învăţase pe dinafară. „Orice marionetă are suflet, doar că trebuie să ştii să i-l descoperi...“ – îl învăţase ca pe un exerciţiu de memorie, ca pe unul de vorbire, deşi nu pricepuse mai nimic din acele cuvinte, chiar dacă medicul îl asigurase că erau ale lui, că acea hîrtie fusese scrisă de el însuşi. N-ar fi ştiut la vremea aceea nici măcar ce înseamnă o marionetă, dacă, tot atunci, la ieşirea din spital, doctorul Petrovici nu i l-ar fi oferit şi pe Vasilache. Sigur, pe-atunci Vasilache n-avea nume, urma să i-l descopere mai tîrziu, în discuţiile cu tovarăşul Bojin, dar se bucurase, păpuşa venea tot din trecutul pe care nu şi-l putea aminti deloc.

Pe măsură ce înainta în poveste şi se apropia de momentul de care-i era atîta frică, Brunul aştepta ca Eliza să-l întrerupă, să-i dea măcar o şansă în plus, prin vorbele ei, o şansă care nu ştia cum trebuie să arate, dar de care simţea că are mare nevoie.

Însă această şansă nu veni. Aşa că, trăgînd puternic aer în piept, Brunul trecu apoi la tovarăşul Bojin, reprezentantul partidului şi, în afara medicului care-l mai vizitase de cîteva ori, singurul său ajutor după ieşirea din spital, omul despre care îi mai pomenise Elizei din cînd în cînd, fără însă a-i vorbi despre locul unde-l întîlnise cel dintîi. Iar cînd nu mai rămase nimic altceva de spus în afara acelei părţi de poveste care-l îngrozea, cînd tovarăşul Bojin trebui să devină mai concret, să capete chip şi să intre într-o celulă de închisoare, în celula lui de închisoare, Brunul ridică privirea, aşa cum era convins că doctorul Ustinenko ar fi ridicat privirea într-un asemenea moment, aşa cum era convins că Manolis Glezos ar fi ridicat privirea într-un asemenea moment, şi spuse apăsat ceea ce trebuia spus. Făcuse puşcărie. Accidentul se petrecuse în puşcărie. După ieşirea din spital intrase din nou, pentru aproape încă un an, în puşcărie. Nu ştia exact de ce, dar... În acest moment cutezanţa, chiar dacă nu-l părăsi de tot, nici nu-l ajută într-atît încît să nu le permită lacrimilor să-i umple ochii. Nu ştia exact de ce, dar aflase de la tovarăşul Bojin că fusese vorba de motive politice.

Emoţia care-l copleşi îi refuză orice altă senzaţie în afara ruşinii. O ruşine ce porni din adîncul sufletului şi-i năvăli, prin piept, spre afară, ridicîndu-se ca un balon spre lustră, explodînd şi coborînd ca o pulbere roşie pe masă, pe fotoliu, pe pat, pe covor, pe cana ce-i scăpase parcă prea

brusc Elizei din mîini, pe pata de ceai ce se-ntindea prin desenul covorului, pe picioarele femeii, pe mîinile ei, pe chipul ei, pe buze, pe ochii măriţi, pe pletele şatene, aşternîndu-se apoi pe pieptul lui, pătrunzîndu-i prin haine, prin piele, invadînd adîncul din care izvorîse.

*

De cîteva zile, actorii Teatrului de Păpuşi de Stat fuseseră convocaţi, în calitatea lor de profesionişti, spre a da o mînă de ajutor brigăzilor artistice din două unităţi industriale – cîţiva la Atelierele CFR „Ilie Pintilie“, alţi cîţiva la fabrica „Ţesătura“. Oamenii muncii din aceste întreprinderi aveau nevoie de spectacol cu prilejul zilei de 1 Mai, ba încă de unul de calitate, astfel încît ajutorul profesioniştilor din teatre oferit artiştilor totuşi amatori din respectivele instituţii era nepreţuit.

În curtea bisericii catolice nu prea mai ieşea nimeni nici măcar la cîte o ţigară, doar pictoriţa de păpuşi, maistra de croitorie şi electricianul montator de decoruri îşi mai aruncau unul altuia cîte-o vorbă, uneori hîtră, alteori banală, cînd ieşeau pe cîte-o uşă, întîlnindu-se întîmplător, în timpul totuşi obligatoriilor ore de program.

De cînd plecaseră actorii, Brunul petrecea ore întregi în magazia lui, închis acolo pentru că n-avea nici un motiv să iasă spre scenă, de vreme ce repetiţii nu se făceau, de vreme ce atmosfera era atît de neasemănătoare cu cea din zilele obişnuite. Nu-i vorbă, oamenii care rămăseseră la lucru în teatru în acele zile îi erau, pe undeva, cei mai apropiaţi. Mai bine zis, cu ei colabora direct cel mai des, cu ei discuta cel mai mult, deşi, de cînd se angajase aici, nu putea spune că avusese cine ştie ce discuţii. Îşi vedea de treaba lui, învăţa şi, cel mai des, aproba. Dar, fie şi dacă era vorba de aprobat, pe ei, cei trei, îi aproba cel mai des. El era cel care mergea uneori la pictoriţă pentru a o anunţa că ochiul vreunei păpuşi-leoaice curgea şi se decolora, că buzele vreunei păpuşi-prinţese îşi pierdeau rujul, că obrajii vreunei păpuşi-servitoare crăpau în magazia lui, avînd nevoie de-o reparaţie a tenului. Tot el îi atrăgea atenţia maistrei de croitorie că s-a pierdut vreun nasture de la pieptul unei păpuşi, că alteia i s-a desprins o mînecă ori chiar o mînă. Cu electricianul n-ar fi avut, în mod normal, prea multă treabă, însă pentru că acesta ocupa şi funcţia de montator al decorurilor, iar Brunul nu se-ngrijea doar de curăţenia păpuşilor, ci şi a locurilor în care ele se mişcau, era mai mereu în preajma lui, un fel de mînă dreaptă chiar, ajutîndu-l de fiecare dată cînd aranja vreo scenă.

Cu toate astea, în ultimele zile, Brunul preferă să nu dea ochii cu nici unul dintre ei. Preferă să se închidă în magazia teatrului şi să-şi petreacă vremea citind şi recitind, pentru o oră-două, catastiful cu nume de

păpuşi pe care-l avea la îndemînă, unul ce păstra ordinea tuturor chipurilor mute îngrijite de el, dînd seamă totodată despre caracteristicile fiecărei păpuşi în parte – cum trebuia mînuită, ce voce îi era necesară pe scenă, ce haine avea voie să îmbrace şi aşa mai departe. Şi-apoi, după timpul dedicat cititului, în magazia unde păpuşile înţepeniseră în lumea lor fadă, cînd era convins că ceilalţi rămaşi în teatru se prinseseră deja-n treburile lor, nemaifiind preocupaţi de ce face el, Brunul începea să şi vorbească – în şoaptă, fireşte, n-ar fi avut nici un motiv să ridice glasul spre a fi auzit din afara magaziei. Iar acele şoapte se refereau, cel mai des, la întîmplările din ultima vreme din viaţa lui.

Nu le povestea păpuşilor ceea ce simţea, nu le povestea nici măcar întîmplările propriu-zise. Însă, atunci cînd se asigura că nu-l ascultă nimeni, că nu-l aude nimeni din afara magaziei, îşi trecea pe mînă o păpuşă cu cîlţi maro cusuţi în creştet, una ai cărei ochi mari i se părea că seamănă cu cei ai Elizei, una căreia îndrăznise să-i facă în partea dreapta a feţei, chiar deasupra buzelor, o mică zgîrietură, nimic decisiv, nimic ce pictoriţa teatrului n-ar fi reparat dintr-o simplă mişcare de pensulă, o mică zgîrietură în pielea de vopsea ce aducea cu aluniţa de deasupra buzelor Elizei. Îşi trecea această păpuşă-Eliza pe mîna dreaptă, apoi îşi vîra mîna stîngă printre faldurile albe, nu foarte curate, e adevărat, ale altei păpuşi, de astă dată cu cîlţi negri lucioşi, una ale cărei trăsături masculine îl convinseseră de asemănarea cu el însuşi. Şi-apoi, şoaptele sale treceau pe buzele lor, pe buzele Elizei din mîna dreaptă, pe buzele Brunului din mîna stîngă.

Între cele două întruchipări de pe mîini începea, de fiecare dată, în fiecare dintre aceste zile premergătoare întîiului de mai, o poveste emoţionantă, o poveste în care păpuşa brunetă se aşeza de cele mai multe ori defensiv, iar degetul mare şi cel arătător, ajutîndu-i mîinile, se apropiau uneori rugător, se ridicau alteori speriate, din cînd în cînd degetul mare se oprea pe pieptul păpuşii, iar arătătorul mergea către obrazul ei, semn de ruşine şi de căinţă. Cuvintele aproape că nici nu mai contau, ele abia erau şoptite, erau cuvinte de iertare, de speranţă. În tot acest timp păpuşa de pe mîna dreaptă se folosea de degetele Brunului pentru a-şi arăta spaima, arătătorul şi degetul mare apropiindu-se în acele momente de obraji, dar neatingîndu-i, încremenind acolo în timp ce glasul subţire răbufnea: „Nu înţeleg de ce mi-ai ascuns toate astea, nu înţeleg de ce m-ai minţit“. Şi-apoi, arătătorul poposea pe cîlţii şateni, mîngîindu-i, mîngîind capul plecat, arătînd în felul acesta că păpuşa era copleşită de gînduri, de sentimente pe care nu ştia cum să le exprime, arătînd că păpuşa cugeta la toate cele auzite.

Uneori, aici Brunul se oprea. Se oprea întrucît, oricît ar fi vrut să nu anticipeze momentul, mintea i-l extrăgea din trecutul foarte apropiat, din

trecutul de acum cîteva zile, din seara în care-i mărturisise Elizei adevărul despre sine, şi i-l oferea înainte ca păpuşile să-i recreeze emoţia. Se oprea şi cele două mîini coborau treptat pe lîngă trup, ieşind aproape trist din atenţia omului a cărui privire înţepenea pentru cîteva clipe, uneori pentru cîteva clipe lungi, spre fereastra magaziei, într-o direcţie nedefinită, dar la capătul căreia ajungeau totuşi în apartamentul Elizei din josul Rîpei Galbene, dinspre gară. Păpuşile atîrnau fără viaţă în acele momente, ca o prelungire a unor mîini inutile, despărţite de trupul Brunului, de şoldurile şi de picioarele lui, deşi ar fi trebuit să-şi trăiască momentul culminant. Abia apoi, ca după o necesară pauză dramatică, cînd privirea omului se desprindea brusc de apartamentul Elizei, de fereastră, coborînd asupra lor, îşi recăpătau freamătul, se ridicau şi străduindu-se din greu să refacă emoţia, uneori reluînd dialogul, păpuşa din mîna dreaptă spunînd, ca şi cum n-ar fi făcut-o deja, „Nu înţeleg de ce mi-ai ascuns toate astea, nu înţeleg de ce m-ai minţit“, iar cea din mîna stîngă răspunzînd „Mi-a fost frică“, mîinile se apropiau una de cealaltă, timid, încet, ca şi cum distanţa dintre ele ar fi fost kilometrică, iar cînd apropierea era suficientă, păpuşa cu cîlţi şateni mîngîia, cu ajutorul degetului arătător, cîlţii negri şi, pe neaşteptate, surprinzîndu-l chiar pe Brun, se arunca într-o îmbrăţişare. Una lungă, tremurătoare. Iar cînd îmbrăţişarea se încheia în cele din urmă, se întîmpla un lucru nemaipomenit, acelaşi în fiecare dintre zilele scurse de cînd actorii de la Teatrul de Păpuşi de Stat plecaseră pentru a-i ajuta pe colegii amatori de la „Ţesătura“ sau de la Atelierele CFR „Ilie Pintilie“, în fiecare dintre zilele în care pictoriţa de păpuşi, maistra de croitorie şi electricianul montator de decoruri, rămaşi la lucru, se întîlneau doar întîmplător, pe holuri, deschizînd cîte-o uşă, aruncîndu-şi cîte-o vorbă hîtră sau banală, în timpul totuşi obligatoriilor ore de program.

După îmbrăţişarea tremurîndă, păpuşile se mişcau poate la doi centimetri, poate la trei centimetri una de cealaltă. Se depărtau uşor şi rămîneau aşa, faţă în faţă, susţinute de două mîini încremenite în aşteptare, se priveau cîteva momente, ca şi cum abia atunci s-ar fi cunoscut, apoi păpuşa cu cîlţi maro recupera rapid centimetrii care o despărţeau de cealaltă. Iar buzele ei se opreau pe buzele celeilalte păpuşi, într-un sărut atît de aşteptat, care oferea mult mai mult decît o iertare, care se transmitea prin mîini, prin umeri, prin gît, pînă la obrajii Brunului, făcîndu-i să zvîcnească, parcă invadaţi de-o arşiţă pe care n-o mai simţise pînă atunci.

În ziua în care actorii reveniră în clădirea din curtea bisericii catolice, ascunzînd sub glasurile lor, sub hohotele lor, pustiul din zilele anterioare, Brunul nu mai ridică de pe rafturi păpuşa cu cîlţi negri şi păpuşa cu cîlţi şateni. Dimpotrivă, ca niciodată pînă atunci, lăsă chiar uitării pentru

cîteva ore magazia şi se alătură cu mare plăcere, chiar dacă de cele mai multe ori doar ca ascultător, discuţiilor despre cum decurseseră spectacolele de 1 Mai. Singurul său regret din acel timp petrecut la serviciu fu acela că n-are nici un prieten apropiat, printre colegii săi, căruia să-i povestească şi el felul în care-şi petrecuse prima zi a lunii, ziua liberă. Căci ar fi avut multe de povestit. O făcuse, îi povestise lui Vasilache cu o seară înainte. Dar simţea pe undeva, iar sentimentul ăsta îl încerca pentru prima oară, că nu era de-ajuns. Vasilache nu-i era suficient. Vasilache nu ştia să reacţioneze nici măcar cît începuseră să ştie păpuşile din magazia lui. Vasilache rămînea complet nepăsător, aşa i se păruse cu o seară înainte, lîngă perna lui, de parcă toată povestea pe care Brunul se străduia s-o spună n-ar fi avut nimic, absolut nimic care să-l emoţioneze.

Cît despre ele, despre păpuşile celelalte, tot pentru prima oară în acea zi realiză că, oricît de implicate ar fi fost, oricît de cuminţi s-ar fi lăsat purtate de mîinile lui, n-ar mai fi reuşit să redea, cu acelaşi farmec, întîmplările din ziua de 1 Mai. Căci sărutul iertător din seara mărturisirii se transformase, în ziua liberă petrecută cu Eliza, în mai multe săruturi, în mult mai multe săruturi. Acel altceva în care se transformase relaţia lor, după spusele femeii, îi deveni clar Brunului, îl înţelese în toată importanţa lui. Iar două păpuşi pe două mîini nu mai aveau cum să cuprindă această importanţă. Ceea ce trăia era mai mult decît un spectacol pe care l-ar fi putut crea el, poate mai mult decît un spectacol pe care l-ar fi putut crea chiar actorii profesionişti ai Teatrului de Păpuşi de Stat.

Ascultîndu-le poveştile, bucurîndu-se de glumele actorilor, rîzînd laolaltă cu ei, pe Brun îl încercă, în acelaşi timp, şi o anume tristeţe. Şi gîndi că ar fi avut nevoie şi el, măcar în acea zi, de-un prieten. Unul în carne şi oase. Şi, chiar dacă nu era foarte sigur că tovarăşul Bojin îi era acel prieten, chiar dacă nu era sigur că tovarăşului Bojin i-ar fi putut povesti totul, iar acesta ar fi înţeles totul, Brunul fu uşor dezamăgit cînd, la terminarea programului, căutînd la poartă un bilet din partea acestuia, unul care să-i anunţe o apropiată întîlnire, primi din partea bărbatului ce se afla acolo doar o ridicare plictisită din umeri.

Capitolul 6

Porthos, cum îl numise la un moment dat cineva, iar porecla îi era oarecum îndreptăţită de umerii laţi, de trăncăneala pe care o încerca de fiecare dată cînd i se dădea posibilitatea, era enervant pentru mulţi mai ales prin permanenta lui foame. Tuturor le era foame, în fond, dar se plîngeau mai puţin. Şi nu doar faptul că se plîngea îi deranja atît de mult pe ceilalţi, ci mai ales veşnica revenire la trecutul lui de sportiv, indiferent de subiectul aflat în discuţie. Iar cînd începea să vorbească despre mîncărurile de care avusese parte altădată, cele care-i întăriseră musculatura, cum îi plăcea să se laude, încercînd din cînd în cînd să-i convingă şi pe alţii că sub pielea deja îmbătrînită de zidurile închisorilor prin care trecuse, atîrnîndă pe-alocuri, se găseau aceiaşi muşchi care-l ajutaseră să obţină locul cinci, împreună cu echipa, la Jocurile Olimpice de la Berlin, din ’36, cînd începea să dea reţetele mîncărurilor, în acele momente chiar nimeni nu mai voia să-l asculte.

Nimeni, în afara lui Bruno Matei. Şi pătura din dormitorul mare, în care erau înghesuite două brigăzi, adică peste optzeci de oameni, o avea alături de Porthos, iar uneori, în ciuda interdicţiei şi, mai cu seamă, a oboselii de peste zi, îi asculta acestuia şoaptele pînă cînd, complet istovit, cădea în somnul acela scurt, din care avea să fie trezit curînd, încă înainte de ivirea zorilor, de nenorocita de trompetă. Îl asculta şi, uneori, vorbea şi el. Tocmai în poveştile nesfîrşite ale lui Porthos despre sportul lui găsise Bruno calea de comunicare, căci totul se rezuma la pasiune. Despre pasiune şi din pasiune, de astă dată pentru marionete, erau răspunsurile lui, nişte răspunsuri pe care, e adevărat, reuşea să le strecoare cu greu printre poveştile nemaipomenite ale celuilalt.

Cel mai mult vorbeau, atunci cînd nici un gardian nu era îndeajuns de aproape să-i audă, cînd erau scoşi la muncă la Taşaul, înspre lac, în timp ce doborau bucăţi de mal în platformele de încărcare sau în timp ce săpau cu tîrnăcoapele în zidul de pămînt vertical, negru-lucios, creînd, pas cu pas, tîrnăcop cu tîrnăcop, nişte adînciturі ca nişte rigole verticale, în care, la nevoie, se puteau şi adăposti – şi nu de puţine ori o făceau atunci cînd ploile erau prea puternice pentru a mai permite continuarea lucrului.

Bruno descoperea, în fiecare zi, o lume în care trăise altcîndva, în copilărie, în prima tinereţe, dar pe care n-o cunoscuse în nici un fel. Pentru el, sport însemna tenisul pe care tatăl său îl juca deseori în compania unor prieteni, sport însemna poate şi football-ul despre care auzise, fără să prindă în vreun fel microbul, ştiind doar că se juca în unsprezece, cu o minge în

care se dădea cu piciorul. Nu auzise pînă la Porthos de handball, de „Grossfeld Handball“, cum îi subliniase noul lui prieten, „care e cu totul altceva decît Hallen Handball sau Česká Házená“, de parcă Bruno ar fi avut măcar vreo vagă idee despre acele variante ale jocului atît de drag lui Porthos. Handball-ul în unsprezece, pe teren mare, adică specific football-ului, urma, după ispăşirea pedepsei, să-i aducă lui Porthos un viitor, chiar dacă vîrsta nu-i mai permitea practicarea lui. Experienţa sa însă, în mod sigur, avea să-i fie folositoare în vreun fel sau altul peste trei ani, cît mai avea din pedeapsa a cărei executare o începuse în ’48, în urma unei încercări de a trece frontiera spre Ungaria.

Lui Bruno Matei, numele pe care prietenul său le tot repeta, asociindu-le unor poveşti, începuseră să-i devină nu doar familiare, dar prinseseră a avea chipuri, ba chiar staturi eroice, nu atît pentru locul cinci obţinut la Berlin, acesta nu era neapărat foarte onorabil, de vreme ce participaseră doar şase echipe şi singura pe care reuşiseră românii s-o învingă fusese cea a S.U.A., cu un scor de 10 la 3 la care, din păcate pentru el, Porthos nu contribuise decisiv, fiind introdus foarte puţin în joc, ci pentru simplul fapt că păşiseră pe acel stadion imens, de 120.000 de locuri, *Olympiastadion*-ul ridicat special la ordinul lui Hitler spre faima Germaniei pe care pusese deja stăpînire.

Bruno în schimb, în vorbele pe care le strecura în timpul discuţiilor, n-avea cum să evoce o asemenea măreţie. Astfel încît, în compensaţie, începuse să construiască o lume mitică, din care el nu făcea parte direct, dar pe care-o cunoştea, măcar din cărţi şi din poveştile culese din memoria sa, atît de îmbogăţită de-a lungul vremii şi mai cu seamă în perioada petrecută alături de familia siciliană de păpuşari, tot atît de bine precum o cunoştea Porthos pe-a lui, din amintiri proprii. În schimbul lui Halmen, Fresci, Kazemierschi sau Orendi, colegi ai sportivului alături de care acesta defilase pe *Olympiastadion*, Bruno Matei îi oferea nume de poveste, din literatura şi din istoria teatrului de păpuşi oriental, precum Vatapi şi Ilvala, spre exemplu, cei doi fraţi-demoni care, în legenda prinţului Rama, îşi făcuseră un obicei din a-i înşela pe învăţaţi, atrăgîndu-i într-o cursă fără scăpare.

Prima oară cînd i-a spus această poveste, în timpul unei furtuni de la începutul toamnei, la adăpostul şi-n semiîntunericul unei adîncituri în malul vertical pe care o săpaseră, lui Bruno i-a făcut plăcere să redevină actor pentru cîteva minute, reconstruind dialoguri învăţate cîndva, rostindu-le curajos, sperînd ca vocea să-i fie acoperită de răpăială, de tunetele de-afară. Vatapi, al cărui har, permis de zeii din înalturi sau de demonii pădurilor, era acela de a reînvia întotdeauna, indiferent în cîte bucăţi îi era

tăiat trupul, a luat în acea după-amiază chipul lui Bruno, s-a îmbrăcat în hainele lui zdrenţăluite, a lăsat jos tîrnăcopul şi-a început să-şi mişte înfricoşător mîinile, arătîndu-şi chipul de demon, încercînd să-l înspăimînte pe Porthos. Apoi, hainele vechi, fără culoare, l-au îmbrăcat pe Ilvala, iar acesta, abia mişcîndu-se în acel mic spaţiu săpat în malul de pămînt, a început să caute-n stînga şi-n dreapta bieţi *rişi*. Cînd i-a găsit, a căpătat de nicăieri o voce blîndă, mieroasă, invitînd pe oricine întîlnea în „umila lui casă“ spre a-i oferi „hrană sfinţită pentru duhurile strămoşilor“. Şi cînd, în fine, un asemenea înţelept al vechilor timpuri indiene, un asemenea *riş* imaginar a acceptat invitaţia, Ilvala, după ce s-a îndreptat înspre „umila casă“ cu paşi minusculi, abia mişcaţi prin noroiul în care i se cufundau picioarele, i-a oferit o mîncare extrem de gustoasă, gătită însă din bucăţile blestematului de Vatapi. Care, odată ajuns în burta nefericitului, şi-a folosit puterea şi s-a întrupat, ţîşnind printre organele acestuia, prin pielea acestuia, rupîndu-i trupul şi reapărînd, roşu ca sîngele, în forma iniţială. Aici, nici spaţiul îngust, nici gesturile nu l-au mai ajutat pe Bruno să-şi întregească spectacolul oferit unui singur privitor. Dar nici n-a mai fost nevoie. Căci gesturile, privirile, vorbele apăsate acolo unde trebuiau apăsate, toate acestea i-au fost de-ajuns celuilalt pentru a ieşi din simpla poveste şi a o împlini cu sensuri largi, mult mai adaptate situaţiei pe care ei, aici, dar şi o întreagă ţară, în afara coloniei, o trăiau de cîţiva ani. Iar uneori, în alte zile la Taşaul, în alte seri în dormitor, prietenul său îi ceruse reluarea poveştii, chiar dacă nu întotdeauna în forma actoricească în care-i fusese oferită prima oară. Erau foarte puţinele momente cînd Porthos îşi reţinea amintirile glorioase, ba uita chiar şi de foame, mulţumindu-se să asculte în tăcere.

Şi istorisirile nostalgice ale lui Porthos, şi cele mitice ale lui Bruno erau însă rare, ţineau de acele momente în care schimbul de vorbe între deţinuţi putea avea loc. Uneori, o asemenea poveste începea într-o zi şi se sfîrşea poate abia în a treia zi. În rest, în timpul zilei, la muncă, gardienii cereau tăcere, urlîndu-şi ordinul; iar noaptea, în dormitor, angoasele celorlalţi puşcăriaşi, transformate de multe ori în nervi, curmau cel mai adesea şoaptele.

Singurul dialog permis acolo, în colonia Peninsula, era unul de grup. Unul care se petrecea dimineaţa, de-a lungul drumului spre locul de muncă, sau seara, la întoarcerea către barăci. Era însă un dialog care nu putea face plăcere nimănui în afara celor care-i păzeau – el începea cu un cor al unei singure brigăzi, cea din faţă, formată din patruzeci-cincizeci de oameni, un cor care trebuia să curme liniştea drumului cu nişte note aproape vesele, aproape soldăţeşti, aproape eroice, un cîntec de ispăşire în fapt:

La canal, să ştergem pata
Negrelor greşeli trecute,
Drum deschidem cu lopata,
Cu elanuri renăscute.

Iar în urma acestei brigăzi care dădea tonul, o alta trebuia să se sincronizeze, artistic, sub privirile gardienilor ce promiteau pericole pe care nimeni n-ar fi vrut să şi le asume, continuînd cîntecul, transmiţîndu-l în felul ăsta mai departe:

Un colonist, om liber mîine,
Vom fi cu toţii, într-un gînd,
De preţ Republicii Române.
Vom sparge norma, rînd pe rînd.

Şi-n fine, cîntecul era preluat de alte patruzeci-cincizeci de voci, pentru o promisiune finală, care nu ştergea păcatele deţinuţilor, dar măcar le oferea spre folosinţă unui întreg popor:

Şi în curînd vor duce vestea
Apele din val în val,
C-am dat ţării noastre scumpe
Viaţă nouă şi-un canal.

Un dialog cîntat, care sfîrşea uneori într-un vacarm, ajutat şi de urletele şi înjurăturile gardienilor, şi care era reluat apoi, pînă-n momentul cînd în faţa coloanei apăreau, dimineaţa, platourile de lucru sau, seara, gardurile de sîrmă ghimpată ce înconjurau spaţiul barăcilor.

*

La sfîrşitul lui iunie, cînd Bruno Matei ajunsese în colonia Peninsula, baracamentul nu era încă nici pe departe terminat. Cele cîteva clădiri în formă de H, ridicate din scînduri şi panouri de stufit şi acoperite cu carton gudronat, gemeau de deţinuţi, aşa că prima însărcinare a brigăzii

proaspăt constituite, din care făcea şi el parte, a fost aceea de a-şi construi propriul adăpost. Avusese noroc încă de la început, căci în acele zile, cît se ocupaseră de construirea barăcii, pe cer nu se-nsoţiseră niciodată mai mult de doi-trei nori, în nici un caz nori de ploaie, aşa că nopţile petrecute în aer liber, dormind pe-o rogojină aruncată direct pe pămînt, nu-l chinuiseră prea mult.

Toată munca aceea sub cerul liber, după mai bine de-un an petrecut în celulă, era un fel de noroc, sau măcar aşa considera Bruno. Încă de cînd părăsise sala tribunalului, însoţit pînă spre maşină de avocatul acela mărunt, care-şi freca mîinile cumva bucuros în timp ce se lăuda că doar datorită pledoariei lui obţinuse o pedeapsă atît de mică pentru toţi, căci încadrarea, îi strigase el lui Bruno chiar înainte ca acesta să fie vîrît în maşină, încadrarea prevedea altfel pedepse mult mai mari, încă de cînd ieşise din acea sală de pe Negru Vodă nr. 3, nu se putuse gîndi la altceva decît la locul în care avea să-şi execute munca silnică, iar spaima lui cea mare era că urma să fie dus la minerit, în nişte găuri ascunse-n munţi, acolo unde aveau să-i fie ascunse apoi şi osemintele. Lunile de aşteptare, mai întîi în celula din Uranus, unde-l vîrîseră din nou după proces, apoi la Jilava, închisoare în care încercase zadarnic să afle, de la puşcăriaşi aflaţi într-o situaţie asemănătoare, care i-ar putea fi destinaţia finală, fuseseră în alt fel chinuitoare. În ziua-n care un autobuz îi transportă în sudul ţării, spre Canalul care nu-i era total străin, căci între timp, în dificilele, totuşi posibilele comunicări cu alţi arestaţi aflase despre mai multe penitenciare sau colonii de muncă deschise-n ţară, fusese aproape vesel. Canalul nu era mină – gîndul ăsta simplu îi revenise de cîteva ori, întărindu-l, de-a lungul întregului drum, iar anii de pedeapsă puteau trece acolo altfel, puteau fi scurtaţi de muncă.

Acele prime zile cu soare din colonie, întrerupte de nopţi blînde, le privise ca pe un semn menit a-i confirma speranţele. Un soi de Dumnezeu, de care n-avusese nevoie niciodată în Italia, pe care-l descoperise doar pentru puţină vreme în celula din Uranus, îndepărtîndu-l însă violent după ce văzuse că nu-i ascultă în nici un fel rugăminţile, începuse să-şi facă loc din nou în mintea lui, cîte puţin chiar şi-n inima lui.

Tot atunci, în primele zile, începuse prietenia lui cu Porthos, care încă nu-şi cîştigase porecla la vremea aceea. Nu pentru că fusese atras în vreun mod de povestirile sale despre „Grossfeld Handball“, ci pentru că se nimeriseră amîndoi pe-o rogojină, o împărţiseră de nevoie în cîteva nopţi. Iar după aceea, cînd adăpostul fusese terminat, reuşiseră să-şi aşeze păturile unul lîngă celălalt. Acesta fusese al doilea noroc – nu că se aşezaseră unul lîngă altul în adăpost, ci că brigada lor primise pături. Un noroc de care au devenit conştienţi abia prin noiembrie, cînd vîntoasele şi ploile reci ce

anunţau iarna începuseră să-i chinuie pe alţi deţinuţi, care dormeau în continuare pe pământul gol, protejaţi doar de acoperiş şi de pereţii subţiri, în adăposturi cărora încă nu li se fixaseră geamuri. E adevărat, nici baraca lor, deşi deja de mult construită, n-avea geamuri, şi-acolo şuiera vîntul, însă păturile primite încă din vară păcăleau cît de cît frigul, te puteai înveli în ele ca într-un cocon, iar şuierul părea atunci a se auzi doar de dincolo de pereţi.

În afară de Porthos, nu s-a apropiat de nimeni. Ar fi vrut s-o facă, însă în una dintre primele ieşiri, nu la Taşaul, acolo fuseseră duşi o lună mai tîrziu, ci la rambleu, la viitoarea cale ferată, în timp ce căra o roabă, a încercat să intre în vorbă cu un tînăr firav, ce împingea din greu la altă roabă plină cu pământ, alături, pe-un drumeag de şaizeci-şaptezeci de metri lungime. Printre dinţi, abia reuşind să-i vorbească în timp ce-şi căra roaba şi fără a-şi îndrepta nici un moment privirea către el, tînărul i-a zis: „Nu vorbi cu mine. Sînt student, vin de la Piteşti“. N-a ştiut atunci cum să-nţeleagă cuvintele acelea rostite cu greu, Piteştiul nu-i spunea nimic, aşa că tonul uşor ameninţător pe care i s-a părut că-l simte l-a făcut mai degrabă să se mire decît să se sperie. I-a vorbit în continuare tînărului, cerîndu-i să-şi explice lipsa de politeţe. Răspunsul acestuia, după ce a lăsat roaba din mîini şi s-a sprijinit, cu ochii plecaţi, de pământul cu care era umplută, l-a făcut să devină apoi mult mai atent la ceilalţi deţinuţi, să se teamă de unii dintre ei poate în aceeaşi măsură, uneori într-o măsură chiar mai mare, decît se temea de gardieni.

— Nu ştii nimic? l-a întrebat tînărul. Eşti norocos. Dar, spre binele tău, fereşte-te să vorbeşti cu mine. Fereşte-te să vorbeşti cu vreun student din brigăzile noastre, pentru că orice spui o să ajungă mai departe, poţi fi sigur. Şi dacă nu ştii ce se-ntîmplă, e mai bine să nu afli niciodată.

A aflat însă, nu mult după aceea. Mai întîi de la Porthos, cel care i-a şi indicat brigăzile cu pricina – treisprezece şi paisprezece. Apoi din alte şoapte. Formate în mare parte din deţinuţi studenţi aduşi din Penitenciarul Piteşti, acolo unde, spuneau şoaptele, se remarcaseră prin zelul reeducator, prin torturile prin care trecuseră, dar şi la care, într-un sistem piramidal, îi supuseseră mai apoi pe alţii, chiar pe colegii lor de detenţie. Brigăzile acestea ocupaseră încă dinaintea venirii sale în colonie barăcile ciudate, înconjurate la rîndu-le într-un ţarc de sîrmă ghimpată, clar delimitate astfel de celelalte. Iar mai apoi vorbele pe care le auzea despre ceea ce deţinuţii începuseră să numească, temători, „treişpe-paişpe“, de parcă era vorba de-un întreg, au început să fie acoperite de fapte. În iarna dinspre ’50 spre ’51, au fost deţinuţi ce-au dispărut pentru o vreme, cîteva zile, uneori cîte două săptămîni, în acel perimetru ocupat de brigăzile de studenţi. Iar cînd s-au întors, evident chinuiţi, bătuţi, deţinuţii cu pricina au început să fie ocoliţi

de ceilalţi, chiar dacă tuturor le era milă. „Treişpe-paişpe“ s-a transformat treptat, în şoaptele tuturor, într-o sperietoare mai aspră decît gardienii, iar numele brigadierului-şef, brăileanul Bogdănescu, prizonier şi el, dar mai zelos chiar decît directorul coloniei, a început să fie rostit cu o ură egală cu groaza. El era responsabilul cu reeducarea – nu doar faţă de studenţii din brigăzile peste care pusese stăpînire, mulţi dintre ei deja trecuţi prin demascări şi reeducaţi, ci faţă de toţi cei din colonia Peninsula, din toate cele şaptezeci de H-uri care, treptat, au început să nu mai ofere nici un fel de adăpost, cel puţin nu unul care să facă faţă neîncrederii ce se instala, pas cu pas, în fiecare dormitor.

Şi-apoi, acordeonul. În prima noapte cînd l-a auzit, răzbătînd dinspre barăcile celor din „treişpe-paişpe“, Bruno s-a bucurat, la fel cum s-au bucurat mai toţi cei din adăpost, deşi sunetele îi făceau să nu poată dormi, iar o altă zi de muncă istovitoare era aproape. Însă cîntecele acelea vesele, uneori îndrăcite, erau o minune în toată regula, aşa că în baraca Brunului, prin diverse colţuri, s-au auzit atunci chiar îngînări vesele ale cîntecelor, acolo unde cîte unul regăsea versuri de-acasă, dintr-un trecut diferit şi nu foarte îndepărtat, pe care să le suprapună notelor ce-ajungeau la ei.

Acordeonul a cîntat cîteva nopţi la rînd. Iar apoi, zvonurile i-au făcut pe deţinuţi să-şi acopere urechile, să urască acele sunete care încercau să se aşeze vesel peste tăcerea din baracament. Căci, după a treia sau a patra noapte, rostul real al muzicii a ajuns să fie cunoscut de toţi. Acordeonistul nu aştepta pe nimeni să cînte alături de el, nu chema nici o voce, de prin celelalte barăci, să-i însoţească veselia. El era cel care acompania, de fapt. Acompania, cu unica preocupare de a le sufoca sub muzică, gemetele celor bătuţi de Bogdănescu şi de însoţitorii lui, ţipetele celor ce treceau prin reeducarea despre care, spre sfîrşitul verii, un student venit din Piteşti, la rîndu-i membru al brigăzilor „treişpe-paişpe“, îi dorise lui Bruno să nu afle niciodată.

*

De-a lungul primăverii lui ’51, nu doar Bruno Matei, dar pînă şi guralivul său prieten, Porthos, învăţase să tacă. Chiar şi între ei doi, fără a le slăbi totuşi prietenia, tăcerile au devenit mai lungi, erau multe momente în care, deşi nici un gardian nu se afla în apropiere, comunicau mai degrabă prin priviri, prin gesturi.

Uneori, rar, chiar şi prin zîmbete. Cum s-a întîmplat în acea după-amiază de martie, pe platoul de la Taşaul, cînd o pisică şi o pasăre i-au făcut pe bărbaţii din aproape o jumătate de brigadă să uite pentru cîteva momente

unde se aflau, de ce se aflau aici, unde aveau să se întoarcă după încheierea zilei de muncă. O pisică jigărită, ajunsă prin miracol acolo, în cîmpul aflat destul de departe de orice sat, care vreme de cîteva minute, sub un arbust ce nu căzuse încă sub săpături, a început prin a mieuna spre o vrabie ce se aşezase indiferentă pe crengi, după care a trecut la tertipuri dintre cele mai caraghioase, rostogolindu-se prin praf, tupilîndu-se cu ochii măriţi sub frunze, stîrnind amuzamentul general în clipa-n care, din senin, a renunţat la miorlăituri, tremurîndu-şi colţii şi croncănind precum o zburătoare, într-o ultimă încercare disperată de-a atrage atenţia păsării dintre crengi. N-a încercat nici un moment să se caţăre, i-a fost probabil clar şi ei că, pînă să ajungă spre vrabie, pe crengile subţiri, aceasta îşi va lua zborul. Aşa că s-a limitat la o încercare de cucerire, una aproape languroasă pe-alocuri, iar bărbaţii din brigadă, inclusiv Bruno şi Porthos, au încetat pe tot parcursul scenei să bată cu tîrnăcoapele în pămînt, prefăcîndu-se doar că lucrează, pentru gardienii aflaţi la o oarecare depărtare, mişcîndu-se ca nişte jucării mecanice în ritmul tîrnăcoapelor, fără a scoate însă nici un zgomot, privind cu toţii, pe furiş, către pisică şi către pasăre. Apropierea unui gardian a pus însă capăt scenei, transformînd zîmbetele în priviri preocupate, iar cînd tîrnăcoapele au început să lovească din nou pămîntul, vrabia şi-a luat zborul, şi pisica, zbughind-o pe urmele ei, s-a pierdut undeva, în adîncul cîmpului, spre un orizont către care nimeni n-avea de ce să mai privească.

Pentru Bruno, prietenia cu Porthos, cerul, poveştile, micile ascunzişuri săpate în malul de la Taşaul, mulţimea de oameni, cîmpia întinsă, verdele de vară, ploile toamnei, strălucirea zăpezii, mirosul de primăvară, o pisică şi-o pasăre, toate acestea făceau suportabile lucrurile celelalte, care nu-l lăsau totuşi nici o clipă să uite că e în continuare doar un bandit, un element declasat. Celelalte lucruri... Munca istovitoare, patru metri cubi de pămînt pe zi, încărcaţi în roabă, căraţi pe poteci înguste, descărcaţi, iarna pămînt îngheţat, toamna şi primăvara pămînt mocirlos, foamea care începea odată cu micul dejun, un fel de cafea, un colţ de pîine şi-o bucăţică de marmeladă, continua la vremea unui prînz sălciu, apă-n care pluteau frunze uscate pe post de supă, mîncare de varză murată puturoasă sau aşa-zisul stufat, trîntit cu polonicul în gamelă, imposibil de mîncat mai ales după ce, o dată, văzuse cum din polonic se scurg mici şerpi fierţi, foamea care nu dispărea nici noaptea, după cina cu mazăre sau fasole, o porţie cît o lingură, înjurăturile ivite din senin, gerul de peste iarnă, căci abia la începutul lui februarie cadrul ferestrelor fusese acoperit cu geamuri, iar în adăpostul lung de douăzeci de metri, pe latura îngustă din fund, fusese încropită o sobă, acordeonul din „treişpe-paişpe“ care urla în locul deţinuţilor... Şi totuşi, pentru Bruno, primele nouă-zece luni petrecute astfel

în colonia Peninsula, căreia mulţi puşcăriaşi îi mai spuneau şi Valea Neagră, după numele satului aflat în apropiere, fuseseră îndeajuns de diferite de şi mai numeroasele luni petrecute-n celula lui din Uranus, perioadă care-i provoca încă destule coşmaruri cu anchetele de zi şi, mai cu seamă, cu cele de noapte, încît să fie, în tăcerea lui, mulţumit că putea să supravieţuiască, că pericolele cele mai mari trecuseră.

O mulţumire tăcută, care-i înfrîngea orice alte porniri fireşti, ce s-a clătinat pentru prima oară la începutul lui aprilie 1951. Într-o seară cînd, în coloana care-i aducea de la muncă, după ce din piepturile lor au răsunat, în sincron, poate pentru a mia oară versurile: „Am dat ţării noastre scumpe/ Viaţă nouă şi-un canal“, după ce au trecut de poartă, de clădirea administraţiei, de barăcile soldaţilor care-i păzeau, ajungînd în centrul baracamentului, unde se făcea de obicei apelul deţinuţilor, unde se ţineau adunările în faţa comandantului coloniei, brigada a fost oprită, iar brigadierul-şef, după o discuţie cu gardienii, le-a ordonat tuturor să-l scuipe pe trădătorul legat acolo de-un stîlp. Un trădător care abia mai mişca, cu faţa vînătă, cu sînge închegat ce se vedea prin hainele zdrenţuite, legat de stîlp cu lanţuri grele la picioare. Încercase să evadeze, aşa le-a zis brigadierul-şef. Şi-apoi, unul după altul, prizonierii din brigada lui l-au scuipat. Unii au închis ochii în timp ce-au făcut asta, alţii au căutat să rateze ţinta, cîţiva l-au scuipat pur şi simplu. Bruno a scuipat aşa cum scuipa doica sa din copilărie împotriva deochiului, atunci cînd, trecînd pe străzile satului în zi de sărbătoare, îmbrăcat în costumaşul său bleumarin cu papillon albastru-deschis la gît, cineva îl admira. A scuipat doar din buze, de trei ori, ritualic. Nu împotriva deochiului de astă dată, ci pentru a alunga răul care-l potopise pe bietul om legat de stîlp, pentru a-i alunga pe Baba Samca şi pe moroii ei pe care, pentru prima oară de cînd se afla în colonie, nu doar îi bănuia, ci chiar îi simţea ajunşi aici şi lăsaţi în libertate, după ce luni întregi fuseseră ascunşi în cîntec de acordeon.

A doua zi, la lucru, informaţiile au trecut din şoaptă în şoaptă, pentru a întregi povestea omului pus la stîlpul infamiei. Era un deţinut de-acolo, din zonă, care căpătase oarecum încrederea administraţiei coloniei, fiind uneori trimis chiar să cumpere anumite materiale, un fel de libertate pe care nimeni nu ştia cum şi-o cîştigase, dar de care avea parte de ceva vreme. La una dintre ieşirile lui, uitase să se mai întoarcă însă. Îl prinseseră, îl aduseseră ei înapoi. Iar după ce scăpase din mîinile gardienilor, încăpuse pe cele ale reeducatorilor. Şi sfîrşise sub scuipatul tuturor, plătind astfel pentru trădarea lui.

Plata era însă mai mare decît crezuseră cu toţii, decît îşi închipuise şi Bruno. În a doua seară, omul zăcea, parcă şi mai slăbit, parcă şi mai bătut,

în acelaşi loc. Ritualul scuipatului, reluat la ordinul şefilor tuturor brigăzilor care treceau pe-acolo, nu l-a mai afectat însă pe cel legat de stîlp. N-a mai încercat să se ferească, nici măcar să privească spre cei care-l scuipau. A rămas nemişcat, abia respirînd, dînd semne vagi de viaţă, de parcă nimic nu mai putea să-l atingă.

Iar în a treia zi de cînd stîlpul fusese ridicat întru pedepsirea exemplară a trădătorului, Bruno Matei s-a convins că Baba Samca şi moroii ei găsiseră într-adevăr drumul dinspre Uranus spre colonia Peninsula, aciuîndu-se aici, luînd alte chipuri, punînd stăpînire pe loc, dărîmînd cu ură construcţia pe care şi-o făcuse-n minte şi-n care-şi pusese spre păstrare cîţiva ani de muncă silită cărora, ajutîndu-se de lucrurile mărunte, credea că le-ar fi putut supravieţui.

În dimineaţa celei de-a treia zile a pedepsei publice, trădătorul nu mai zăcea lîngă stîlpul infamiei, ci încolo, lîngă gardurile ghimpate, cu faţa întoarsă spre cer, înţepenit de-un glonte care-i curmase chinul. Tuturor li s-a spus că încercase să evadeze, să-şi dubleze astfel trădarea, iar glontele nu fusese altceva decît o ultimă plată pentru caracterul său josnic. Bruno ar fi crezut poate şi o asemenea explicaţie, ar fi putut să se folosească de ea ca ultimă speranţă că moroii de care-i era groază rătăciseră totuşi drumul, dacă de picioarele mortului n-ar fi atîrnat, chiar şi atunci, lîngă sîrmele cu ghimpi, lanţurile grele pe care le purtase lîngă stîlp. Căci nimeni, în nici un fel de disperare, oricîte forţe şi-ar fi adunat, n-ar fi încercat să evadeze peste gardul acela ucigaş cu nişte lanţuri grele la picioare, lanţuri care nu l-ar fi lăsat să facă nici măcar cîţiva paşi.

Cîteva zile de linişte apoi. Linişte în timpul lucrului, linişte seara, la întoarcere, linişte noaptea. O linişte în care însă, acum, Bruno nu mai vedea nimic bun. Ştia că, odată ajunse aici, acele forţe pe care le spera închise pentru totdeauna între zidurile de la Uranus nu se vor retrage decît, eventual, pentru a se regrupa. În liniştea din jur, Bruno căuta semnele răului, pe care, de astă dată, îl aştepta nu doar în preajmă, ci venind direct asupra lui.

Fără a contrazice aşteptările lui Bruno, Baba Samca şi moroii ei şi-au făcut însă propriul program. Şi abia după o lună au năvălit, pe neaşteptate, în adăpostul lui. L-au luat însă prin învăluire, atacîndu-l mai întîi pe Porthos, în seara primei zile în care brigada lor se întorcea, frîntă, din noul sector de muncă la care fusese desemnată, la spartul pietrei, la încărcatul în vagoneţi. Gardienii l-au ridicat, tocmai atunci cînd toţi se pregăteau de culcare. Iar locul de-alături a rămas gol.

În timpul zilei, printre stînci, fără adîncimi săpate-n mal în care să se-ascundă, fără cîmpuri înverzite, fără pisici care să vîneze păsări, cu

vagoneţi care scrîşneau pe linii sub greutatea pietrei sfărîmate, lui Bruno îi lipsea mai puţin Porthos. Aşa încît uneori gîndurile-i dădeau voie să creadă că acesta fusese transferat în altă brigadă, lucrînd poate tot la lut, poate tot la Taşaul. Doar noaptea, pentru că acordeonul începuse iarăşi să cînte, lui Bruno îi părea că aude, sub notele ticălos de vesele, gemetele celui care-i stătuse alături în ultima vreme.

Zile, nopţi, o săptămînă, două. Şi-apoi, într-un sfîrşit, cînd s-a întors într-o seară de la muncă, l-a regăsit pe Porthos în baracă, tocmai cînd o a treia posibilitate se ivise în mintea lui Bruno, anume aceea că prietenul său părăsise colonia, fusese transferat în vreun alt penitenciar din ţară. În seara aceea, l-a găsit însă acolo. Întors cu spatele spre el, închis într-o tăcere ce n-avea nimic a face cu firea lui, într-o muţenie pe care n-a reuşit să i-o curme în nici un fel pînă la miezul nopţii.

Iar cînd a doua zi, la vagoneţi, Porthos i-a cerut unui gardian să-i mute poziţia de lucru, într-un loc îndepărtat de cel în care săpa în stîncă prietenul său, abia atunci pe Bruno l-a apucat o disperare pe care n-o mai simţise de la venirea în colonie, una plină de întrebări. Muţenia celuilalt nu era una adresată tuturor, îl privea direct pe el, pe Bruno. Cele două săptămîni aduseseră nu numai atît de neplăcuta schimbare a locului în care erau forţaţi să muncească, ci şi o schimbare neaşteptată, lipsită de explicaţii, a prietenului său faţă de el.

La prînz, a reuşit să se apropie din nou de fostul sportiv. A avut timp să-şi şoptească mirările. De ce nu voia să-i vorbească? Se făcuse vinovat cu ceva în ochii prietenului său? A avut timp să insiste. Şi a avut timp să primească, înainte ca un gardian să le ceară linişte, şi-un răspuns ca un reproş vinovat, pe care Porthos n-a reuşit să-l păstreze între şoapte:

— De ce naiba mi-ai povestit prostiile alea cu cei doi draci?! Cine te-a pus să nu le ţii pentru tine?!

N-a înţeles din primul moment sensul reproşului. Abia cînd, după scurtul repaus al prînzului, începuse să sfărîme din nou piatră cu tîrnăcopul în partea opusă celei în care săpa în stîncă Porthos, gîndurile sale au făcut legăturile. Şi-a amintit cum toţi cei întorşi din încăperea cu acordeon erau ocoliţi de foştii lor tovarăşi, priviţi cu suspiciune, înconjuraţi de tăceri. Muzica celor din „treişpe-paişpe“, auzise despre asta, dar nu voise nici un moment să creadă că lucrurile s-ar fi putut petrece în acelaşi fel şi cu prietenul său, nu acoperea doar gemete, ci şi mărturisiri, spovedanii. Muzica acoperea o reeducare complicată, al cărei punct de pornire era denumit, simplu, demascare.

Acolo, în „treişpe-paişpe“, şi-a dat seama Bruno, demascaţii demoni Ilvala şi Vatapi, trecînd din povestea lui în cea chinuită a lui

Porthos, se întîlniseră, însoţiţi de cîntecele vesele ale unui acordeon, cu Baba Samca şi moroii ei. O luptă pe care, oricît de puternice ar fi fost făpturile reînviate de povestea Prinţului Rama, n-aveau cum s-o cîştige aici, între nişte garduri de sîrmă ghimpată, într-un colţ de Românie în care nici cei mai curajoşi *rişi* n-ar fi îndrăznit vreodată să se aventureze.

Capitolul 7

Pe Brun, imediat după ce ieşi din clădirea teatrului, aproape îl orbi strălucirea bisericii catolice, asupra căreia se concentraseră parcă toate razele acestui soare de sfîrşit de mai. Apoi, după numai cîţiva paşi, simţi nevoia să rămînă doar în flanel, să-şi dea jos fulgarinul bej, subţire, pe care-l purtase întreaga toamnă, întreaga iarnă, întreaga primăvară.

Afară din curtea bisericii, îl văzu, sprijinit de-un stîlp şi trăgînd dintr-o ţigară, pe tovarăşul Bojin. În faţa lui, directorul teatrului. Amicul său, cumva indiferent, detaşat, spunînd ceva. Directorul, dînd din cap, aprobîndu-l. După o scurtă ezitare, căci nici unul nu părea a-l fi văzut încă, se îndreptă către ei. Ştia foarte bine că legătura dintre cei doi nu putea fi alta decît el, aşa încît curiozitatea îi grăbi paşii. Tovarăşul Bojin îi zîmbi cînd îl văzu, în cele din urmă, la nici zece paşi depărtare. Îi făcu din ochi şi ridică scurt mîna, în semn de salut. Se întoarse şi directorul. Pe chipul acestuia n-apăru însă nici un zîmbet, dimpotrivă, o privire încruntată, parcă rece, deranjată, jenată. Sau poate doar aşa i se păru Brunului.

Directorul întinse mîna spre celălalt, apoi, înainte ca Brunul să ajungă lîngă ei, se îndepărtă fără nici un cuvînt.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic. Am avut o discuţie.

Şi tovarăşul Bojin aruncă ţigara, strivind-o atent cu călcîiul bocancului.

— Hai să mergem. Mai vorbim una-alta. Sînt în timpul programului, aşa că te duc la o cofetărie, rîse, după ce ridică privirea spre Brun. Un rîs cumva neplăcut.

Îi puse mîna pe după umeri, aşa cum era firesc între amici, conducîndu-l pe strada largă, conversînd despre nimicuri. Sau nu neapărat despre nimicuri, căci pentru tovarăşul Bojin era, foarte probabil, important că-şi cumpărase un televizor Record, în douăşpe rate lunare, de la „magazinul O.C.L. de pe Republicii“, se simţea asta din mîndria cu care apăsa cuvintele, parcă pentru a-l impresiona pe celălalt. Însă Brunul ştia despre televizor doar din vagi discuţii auzite pe la serviciu, neputîndu-şi imagina în fapt cum arată acea minune a tehnicii sovietice, aşa că nu simţi deloc nevoia să răspundă în vreun fel. La fel de tăcut rămase şi cînd însoţitorul lui schimbă subiectul, vorbindu-i de-o altă minunăţie, despre care de astă dată doar citise, adică radiofonul inventat de-un inginer din Moscova, nu-i mai reţinea numele, deşi evident că era vorba de-un om important. Un aparat de jumătate de kilogram, cam de dimensiunile unui

pachet de ţigări, iar aici tovarăşul Bojin se opri, scoţînd pachetul de ţigări din buzunar şi fluturîndu-l în faţa celuilalt, care era ceva de nu-ţi venea să crezi: n-avea fir, era adică portabil, dar cu toate astea putea să-ţi facă oricînd legătura cu orice alt telefon, puteai să vorbeşti umblînd fără griji pe stradă. Şi măcar tonul pe care-i povestea Bojin ar fi trebuit să-l impresioneze pe Brun, dacă nu realizarea în sine. Însă gîndurile îi rămăseseră la chipul directorului teatrului, la plecarea acestuia înainte ca Brunul să ajungă lîngă ei, fără măcar un salut.

Intrară în cofetăria de la colţul străzii. Tovarăşul Bojin se aşeză la rînd, lăsîndu-l pe Brun la una dintre mese. Reveni după vreo cinci minute, pe care Brunul aproape că le numără secundă cu secundă, stînd cu ochii ţintă la ceasul Pobeda dăruit cîndva chiar de prietenul lui.

— Sîntem cuminţi, aşa-i zise, aşezînd pe masă două farfuriuţe cu prăjituri şi două sticle de suc. Nu bem în timpul slujbei!

Şi iarăşi rîsul acela, la fel de scurt şi la fel de neplăcut precum cel din momentul invitaţiei, unul care-i reteză Brunului orice chef de-a se apropia de prăjitură. Duse doar sticla de suc la gură, limba i se atingea uscată de interiorul obrajilor, bău puţin, o lăsă pe masă.

— Ce s-a întîmplat? căută iarăşi să-şi astîmpere îngrijorarea.

Celălalt se încruntă.

— Ce-i cu tine? Nu s-a întîmplat nimic, ce să se-ntîmple? Voiam doar să mai vorbim una-alta.

Luă apoi în linguriţă aproape jumătate din prăjitură şi începu să mestece, fără a-l privi pe Brun. Rămase însă la fel de încruntat, gustul prăjiturii nu-l ajută să-şi schimbe starea. După ce înghiţi, puse linguriţa înapoi pe masă, însă cu zgomot, cu un gest repezit.

— Ştii ce? se strîmbă. E numai vina ta, cu păpuşa aia. Trebuia tu să te duci peste tot cu ea, s-o arăţi tuturor. Ce, eşti nebun? A, că ai o problemă aici – bătu uşor cu degetul arătător în tîmplă. Mda, dar asta-i altceva. Nu eşti chiar nebun, adică nebun-nebun, te cunosc doar. Ce-ţi trebuie păpuşa aia?

— Îmi spui ce s-a întîmplat? întrebă pentru a treia oară Brunul.

Amicul lui dădu din umeri, apoi începu să-şi clatine capul nemulţumit. Încerca să se liniştească, să-şi ascundă enervarea.

— Mare lucru nu s-a întîmplat, coborî el tonul, întorcîndu-şi uşor capul într-o parte. Nu s-a întîmplat mare lucru, zise iarăşi, de astă dată cu un soi de amărăciune, dînd din mînă. Apoi îşi îndreptă din nou privirea spre el, se încruntă, respiră adînc, tonul îi reveni la normal. Dar uite ce te-ntreb eu: ce slujbă-i asta pe care-o ai? Nu te-ai săturat de ea? Magazioner la păpuşi... Cine are nevoie în ţara noastră de magazioneri la un teatru de păpuşi? Ţi-am

spus doar ce se întîmplă dincolo, în Uniunea Sovietică. Oamenii construiesc ceva, clădesc o ţară mare, un... un viitor, ceva. Televizor, radiofon, cine ştie ce alte drăcovenii de nici măcar cu visul nu le visăm. Trimit rachete în spaţiul cosmic. Asta înseamnă să construieşti, vezi? Şi-apoi, nici noi nu stăm degeaba. Uită-te în jur. Ce, e puţin lucru ce se face aici, la noi? Acolo un şantier, aici alt şantier. Oraşul devine tot mai nou, mai modern pe zi ce trece. Peste tot apar drumuri, blocuri, tot felul de clădiri, uită-te şi tu...

Prins de vălmăşagul propriilor vorbe, tovarăşul Bojin arătă cu mîna prin geamul mare de sticlă, peste care nu cădea nici un fel de draperie, urmărind abia cîteva clipe mai tîrziu direcţia indicată – singura clădire ce se arăta dincolo de sticlă, abia întrezărindu-se şi ea printre copaci, era cea a teatrului, cu o istorie de peste jumătate de veac, al cărei singur element proaspăt era numele de „Vasile Alecsandri“, primit în urmă cu doi-trei ani. Coborî mîna şi curmă momentul mai întîi cu un rictus nemulţumit, apoi cu un ton ceva mai ridicat, întorcînd astfel privirile Brunului înapoi către el:

— Şi tu ce faci în timpul ăsta? Ce faci tu, omule? Îngrijeşti păpuşi! Cine-a mai auzit de-o asemenea slujbă?

Scurtul moment în care, dacă starea de spirit i-ar fi permis, s-ar fi amuzat poate de nepotrivirea dintre cele spuse şi cele arătate de amicul său nu-i fu însă acum în nici un fel folositor Brunului. Ultimele vorbe ale celuilalt îi coborîră şi mai mult umerii, iar printre buze răspunsul abia se strecură.

— Tu m-ai dus acolo.

Ca un fel de scuză, deşi niciodată pînă acum nu simţise nevoia, nici măcar nu-i trecuse prin minte că ar avea vreun motiv să se scuze pentru serviciul său.

— Nu pentru c-aş fi vrut, mormăi tovarăşul Bojin. Aşa trebuia, aşa mi s-a cerut. Dar era numai pentru început, aşa, ca să te adaptezi şi tu la lume. Mai ştergi o păpuşă, mai sufli praful de pe alta, naiba ştie ce faci tu acolo. Pentru o vreme, merge să faci şi-aşa ceva. Dar poate oamenii s-au gîndit că pe urmă o să vrei chiar tu singur să devii mai folositor societăţii. C-o să ceri tu să faci altceva, c-o să te inspiri din ce fac oamenii muncii. Oamenii care muncesc cu adevărat, nu ăia de şterg praful de pe nişte păpuşi ce nu interesează pe nimeni. Ştii cum se numesc oamenii ca tine? Lipitori. Îţi convine, îţi place? Li-pi-tori!... Nu vrei să devii şi tu important pentru poporul ăsta?

Tovarăşului Bojin nu-i plăceau deloc vorbele pe care le spunea. Da, dacă n-ar fi ajuns să-l cunoască atît de bine pe Brun, i-ar fi fost uşor să-i spună acum toate astea, să-i spună chiar mult mai multe. Pînă la urmă, şi asta făcea parte din slujba sa. Iar cel de-al doilea tip de adevăr în care

credea îi permitea să fie uneori mai dur, mult mai dur chiar. Atunci cînd era cazul. De omul ăsta care stătea dincolo de masă se apropiase însă. Într-un fel. Se apropiase poate pentru că, în alte situaţii, nu era trimis să poarte diverse discuţii cu diverşi oameni în faţa unui pahar de vin, a mai multor pahare de vin. Se apropiase poate pentru că alţi oameni nu erau atît de copilăroşi precum cel din faţa sa, cu toţi cei treizeci şi opt de ani ai lui, un copil abia ieşit din faşă, care nu-şi mai amintea nimic din viaţa ailaltă, cea din burta mamei sau de dinainte de ea. Nu era mulţumit tovarăşul Bojin de comparaţia asta care-i veni în minte şi-acum, mai întîi pentru că a asemui burta mamei cu o închisoare era parcă prea mult, iar apoi pentru că o folosise cîndva într-o discuţie cu nevastă-sa, Toriţa, o discuţie ce se transformase apoi într-una mult mai aprinsă şi fără legătură cu subiectul, căci femeia, pornind de la comparaţia lui, începuse să fabuleze, întrebîndu-se cu voce tare dacă există o viaţă a sufletului şi înainte de naştere, iar pe el asemenea întrebări, la care soţia sa din păcate ajungea destul de des, uneori chiar în public, îl enervau. Veneau din educaţia ei ţărănească, acea educaţie dintr-o casă plină de icoane, de care el încercase s-o scape, fără sorţi de izbîndă însă. Îl enervase. Tovarăşul Bojin intenţionase doar să-i spună cum îl vede pe Brun, deşi rareori îi povestea despre slujba lui, dar în seara aceea era şi uşor băut, iar lipsa de memorie a Brunului exact aşa i se păruse, ca a unui copilaş care nu-şi aminteşte nimic din cele întîmplate în burta mamei sau chiar înainte de a ajunge acolo. Mai exact, i se făcuse milă. Dar nu voia să-i spună nevestei că i se făcuse milă. Mai ales că nu era prima oară cînd avea sentimentele, senzaţiile astea faţă de Brun. Un fel de milă existase chiar de la bun început, în acele discuţii din celula de închisoare în care-l cunoscuse, după accident, căci reacţia prizonierului de-atunci la adevărurile de al doilea tip pe care i le spunea, reacţii entuziaste, ce transmiteau o imensă fericire uneori, îl făcuseră să se întrebe la un moment dat dacă n-ar fi mai bine să-şi tempereze propriile poveşti. Apoi, după eliberarea din închisoare, acel fel de milă se transformase, treptat, într-o milă reală, tot mai mare. Uneori îşi închipuia chiar, dar asta doar în momentele cînd se mulţumea să-şi asculte în totală tăcere gîndurile, acele gînduri capabile să ţeasă între ele primul tip de adevăr în care credea, uneori tovarăşul Bojin îşi închipuia că Dumnezeu, dac-ar ieşi din fantasmagoriile preoţilor şi s-ar hotărî să existe cu adevărat, ar avea cam multe de recuperat nu doar în războiul cu oamenii, în general, ci pînă şi în războiul ăla mai mic, cu superiorii săi la o adică, în războiul al cărui subiect devenise amărîtul ăsta de Brun, cu a cărui minte sărmană, cu a cărui viaţă de fapt, existau oameni care ştiau să se descurce mult mai bine decît orice zeitate din poveşti mai vechi sau mai noi. Aşa îşi închipuia din cînd în cînd tovarăşul Bojin, atunci

cînd i se făcea milă de Brun. Iar în după-amiaza asta de mai, la o masă, într-o cofetărie, trăia unul dintre momentele alea de milă, cu atît mai mult cu cît nu prea era de-acord cu toate ordinele pe care le primea în privinţa Brunului, îi creau cel puţin nişte mirări, deşi după insistenţe primise cîteva explicaţii vagi pe care se văzuse nevoit să le accepte. Mai întîi, îi lăsaseră păpuşa, apoi n-ar mai fi vrut să i-o lase. Pînă la urmă, cedaseră ei, căci Brunul se ataşase prea mult de bucata aceea de lemn – şi încă într-un mod nevinovat, într-unul nepericulos. Apoi, i se dăduse ordin să-l angajeze la Teatrul de Păpuşi de Stat, iar acum, tot la ordinele lor, ale superiorilor, se vedea nevoit să-l îndepărteze de toate cele cu care se obişnuise, să-l smulgă din ale lui şi să-l trimită în cu totul alte direcţii. Chiar dacă primise explicaţii, pentru el toate acestea nu se prea legau. Se legau însă undeva în înalturi. Nu în înalturile Dumnezeului ieşit din fantasmagoriile preoţilor, ci în înalturile dinspre care răzbăteau către el acele ordine. Pe care însă, pînă la urmă, pentru nimic în lume n-ar fi trebuit şi, oricît de milă i-ar fi fost, nici nu şi-ar fi propus să le încalce.

Brunului nu-i plăceau deloc vorbele pe care le auzea. Nu-i găsea totuşi nici o vină amicului său pentru aceste vorbe, îl înţelegea întru totul. De altfel, nici nu trebuia să-i spună asta altcineva, el însuşi îşi dorea enorm, mai mult decît orice, să devină important pentru popor în general, pentru partid în special, iar pentru omul aflat de cealaltă parte a mesei într-un mod care-i umplea acum ochii de lacrimi. Faptul că ieşise dintr-o închisoare înainte ca partidul să-i arate, prin tovarăşul Bojin, atîta înţelegere, să-i ofere atîta sprijin îl făcuse deseori să viseze că va veni momentul în care va reuşi să răsplătească încrederea arătată. Îi era ruşine de trecutul său, iar bunătatea cu care fusese înconjurat îi sporea acea ruşine. Pentru ce ajunsese în nenorocita aia de închisoare? Memoria nu-l ajuta. Încercase să afle. Mai întîi de la doctorul Petrovici, cel căruia-i purta atîta recunoştinţă. De la gardienii din închisoare apoi, care însă refuzaseră să-i vorbească. „Trebuie să fi făcut tu ceva“ – era tot ce obţinuse de la tovarăşul Bojin, încă din prima zi cînd îi intrase în celulă. Şi-atît. Nimeni nu-i oferise niciodată mai mult. Abia mult mai tîrziu, într-una din primele seri petrecute-n garsonieră, după ce golise o sticlă întreagă de vin cu amicul său, acesta îi spusese că, din cîte aflase, fusese arestat politic. Iar pe Brun vestea îl dărîmase. Pe moment, apoi în zilele următoare, îşi urîse din tot sufletul trecutul pe care nu şi-l putea aminti. Ruşinea asta avea s-o poarte cu el pînă la moarte, ştia asta, iar uneori se temea chiar de revenirea memoriei, îşi dorea cu disperare să afle că greşeala lui fusese una mică, să afle că în afara acesteia se purtase ca un bun român, ca un bun comunist chiar, că realizase lucruri de care putea fi mîndru. Însă, în afara recentului tichet de subscripţie, care-i oferise,

din păcate, doar cîteva zile de mîndrie, nimic altceva nu-l ajutase în sensul ăsta.

— Ei, poftim. Îndată-mi începi iar să te căinezi ca Dona Siminică, auzi, din partea cealaltă a mesei, vocea tovarăşului Bojin.

Dona Siminică era un lăutar despre care Brunul nu ştia mai nimic în afară de faptul că tovarăşul Bojin, de fiecare dată cînd avea să-i reproşeze vreo slăbiciune, îi spunea acelaşi lucru, că se căinează precum acela. Îl întrebase cîndva, aşa aflase că-i vorba despre un lăutar care cînta tînguitor, ca şi cum pe lumea asta n-ar mai fi rămas nici un motiv pentru care să trăieşti. Dar el nu-l ascultase niciodată.

Îşi duse mîna la faţă, obrajii îi erau uzi. Îşi şterse ochii, apoi obrajii cu dosul palmei.

— Eşti bărbat sau ce? De ce să plîngi, omule? Se mai pot face lucruri, stai liniştit. Numai să vrei. Uite, se-ntîmplă să ştiu...

Tovarăşul Bojin se opri, plescăi nemulţumit. Îşi duse mîna la frunte, apoi prin păr, îndepărtîndu-şi uşor cu palma broboanele de pe chelia care se iţise de cîţiva ani în creştet şi care-şi făcea tot mai mult loc în ultima vreme, înghiţindu-i pas cu pas firele de păr.

— Hai, omule, gata cu lacrimile. Linişteşte-te, să nu te-apuce iar damblalele. Gata, mănîncă şi prăjitura, bea-ţi sucul... Şi-apoi să stăm de vorbă ca doi bărbaţi.

Brunul ridică privirea, duse mecanic mîna spre linguriţă, luă o bucată de prăjitură şi-şi înghiţi, odată cu ea, nodul din gît.

— Uite ce-ţi ziceam, reîncepu tovarăşul Bojin, după un alt moment de respiraţie profundă, care-l ajută să se regăsească. Am aflat că au nevoie de oameni pentru amenajarea unei magistrale, pe splaiul Bahluiului. Gîndeşte-te la asta: poţi face ceva care rămîne. Pui pietre, torni ciment. Pe pietrele alea, pe cimentul ăla o să treacă mii, sute de mii de oameni, de-acum în vecii vecilor. Şi tu, dacă vrei, o să contribui la asta. Oamenii o să se-oprească din promenadă, o să se bucure de cum arată locul, o să-i pomenească pe cei care l-au făcut să fie aşa. Şi tu o să fii printre cei care fac posibil viitorul ăsta... Ei, ce spui?

— Şi cu programul de la teatru? întrebă Brunul aproape şoptit, iar celălalt îşi dădu ochii peste cap.

— Nu, tu nu înţelegi şi pace. Ce program de la teatru? Uită-l. Vrei s-o iau de la capăt? Ce faci aici? Îngrijeşti păpuşi. Acolo o să te îngrijeşti de viitorul nostru, al tuturor. Eu îţi vorbesc despre alt serviciu, omule. Despre unul în care chiar faci ceva bun, ceva important...

Iarăşi nodul în gît, încercă să se ajute cu o altă bucată de prăjitură. Dar limba, obrajii, cerul gurii se împotriveau prăjiturii, aşa cum, mai sus, în

creier, gîndurile sale se-mpotriveau vorbelor amicului său. O gură de suc, o gură mare de suc răcoritor, pînă la golirea sticlei. Şi-apoi, tot ca un fel de licoare, un gînd răcoritor. Cel al sacrificiului. Indiferent de ce voia el, lucrurile trebuiau făcute. Binele propriu nu era mai presus de binele celorlalţi. Păpuşile nu erau mai presus de oameni. Sacrificiu, exemplul lui Manolis Glezos, chipul doctorului Ustinenko, devenit de-o vreme şi omul lui drag, cel pentru care datoria faţă de alţii sugrumase propriile dorinţe. Iar acum lui, Brunului, nu i se cerea să renunţe la ceva atît de important, nu i se cerea să renunţe la Eliza, de exemplu. Nu i se cerea nici măcar, tovarăşul Bojin nu-i spusese aşa ceva, să renunţe la Vasilache. Ci doar la o muncă, una care, dacă se gîndea bine, într-adevăr n-avea cine ştie ce importanţă.

Într-un final, capul i se înclină repetat, de sus în jos, şi buzele nu mai înfrînară vorbele aşteptate de tovarăşul Bojin. Iar acesta, fără a zîmbi, fără a plescăi mulţumit, fără nici unul din rictusurile obişnuite, care să-i redea starea în vreun fel sau altul, întinse mîna şi-o puse deasupra mîinii Brunului.

*

Prima schimbare. Plecarea din satul bunicilor, pentru a urma şcoala în Bucureşti, acolo unde îi erau stabiliţi părinţii. Casa mare, cu salonul imens unde trona, întotdeauna în penumbră, un pian nefolosit la care îţi atrăgea atenţia inscripţia mare, aurie, „Thék Endre – Budapest“. Tăcuta lui mamă, cea care nu-nvăţase niciodată româna, nici măcar atît cît să aibă ce discuta cu fiul ei. Lecţii de italiană. Nici cu ajutorul lor n-o scosese din muţenie. Nu-şi mai amintea chipul mamei, iar pentru asta vina n-o purta boala, aceasta-i răpise numai anii de după adolescenţă. Pentru asta vina o purta ea, o umbră în casa mare, rece, o umbră căreia doar tatăl lui şi servitoarea în casă îi dădeau nume: Clara. Dar nu era numele ei, numele adevărat al mamei avea să-l afle mai tîrziu, cînd îl văzuse trecut pe primul său act, numele real al mamei era Chiara. Clara în română, Chiara în italiană. O umbră căreia nu-i mai putea vedea acum, oricîte eforturi ar fi făcut, chipul.

Tatăl, ajungînd doar în seri tîrzii acasă. George. Chipul lui îl vedea şi-acum în faţa ochilor, aspru, niciodată zîmbind. Doar cerîndu-i, pe un ton la fel de aspru, să studieze. Viitorul îi era bătut în cuie din punctul de vedere al tatălui. Avocat. Ajunsese oare avocat? Siguranţa tatălui îl îndreptăţea să creadă asta, gîndurile lui de mai încolo, de la începutul adolescenţei, gînduri pe care şi le amintea cu claritate, îi ridicau însă întrebări. Pe-atunci îşi pregătea înfruntarea, marea înfruntare. Cîndva, într-o zi, una hotărîtoare, avea să-i spună că nu vrea, că nu va accepta în nici un caz să devină avocat.

Nu era o meserie pentru el. Alta? Asta era problema. Din motivul ăsta înfruntarea încă nu se putea produce, încă nu se gîndise la o altă meserie. Dar în nici un caz avocat. Venise oare cîndva înfruntarea? O amintire vagă, o imagine ce se pierdea într-un nor alb, undeva la întîlnirea cu negura celor douăzeci de ani, îi spunea că a existat totuşi o ceartă, un scandal, o înfruntare. Nimic mai mult. Dacă ea avusese loc, întunericul ulterior îi acoperea urmările. Dacă ea avusese loc, nu mai ştia cum reacţionase taică-su.

Cea dintîi schimbare, cea dintîi imensă tristeţe. La şcoală, satul copilăriei lăsat printre amintiri. Primele zile, salutîndu-i pe toţi oamenii pe lîngă care trecea, neprimind însă nici un răspuns. Primele săptămîni, luni. Alţi oameni în jur, un Bucureşti sufocant, ganguri şi clădiri, străzi largi, maşini. Orele de italiană cu o doamnă bătrînă şi acră. Refugiul în cărţile care umpleau bibliotecile casei părinţilor, o a doua lume nouă, a basmelor, paralelă cu cea reală, în care însă îi plăcea enorm să se ascundă. Ceva mai tîrziu, o a treia lume, şi mai fascinantă, populată cu alt tip de personaje, întruchipate de oameni ca toţi oamenii, născuţi însă dintr-un fascicul de lumină ce-i trecea pe deasupra capului – cinematograful. Toţi aceştia, oamenii din cărţi, oamenii din filme, înlocuindu-i, în primii ani, pe prietenii lăsaţi, de nevoie, în satul copilăriei dintîi.

Apoi, cîţiva prieteni reali. Fără a-l face să renunţe la prietenii din singurătate, cei de pe hîrtie sau de pe ecran, ajutîndu-l însă să se mişte, să respire tot mai firesc, ajutîndu-l să uite schimbarea. Gimnaziul, jocurile, complicităţile ascunse de ochii părinţilor. Anii trecînd tot mai uşor. Oraşul devenind tot mai de înţeles, tot mai aproape de el. Începutul adolescenţei l-a găsit bucureştean în toată regula, cu o viaţă a lui, alta decît cea rece din casa părinţilor.

A doua schimbare. Anunţată poate, mai întîi, de moartea bunicului. Apoi, la numai cîteva luni, de moartea bunicii. Iarna dinspre ’36 spre ’37, în cimitir, după înmormîntarea celei care-l crescuse. Păşind pe alee, încă neputîndu-şi reţine lacrimile, un semn de întrebare: l-a auzit pe tatăl lui, în timp ce se îndepărtau cu toţii de mormîntul pe care groparii îl închideau, vorbindu-i mamei. „Le cose hanno preso la piega che volevi. Adesso ce ne possiamo andare. Non c’è più niente che mi trattenga qui.“[1] N-a înţeles atunci despre ce e vorba, a priceput abia mai tîrziu, cîteva luni mai tîrziu. În primăvara ce a urmat. Cînd tatăl lui l-a chemat la o discuţie în salon. Pe un fotoliu, ţinîndu-şi genunchii lipiţi cu grijă, cu o privire ce plutea undeva deasupra lui, deasupra tatălui lui, de parcă n-ar mai fi fost nimeni acolo în afară de ea, de parcă n-ar fi fost acolo nici măcar ea, Clara. Chiara. Mama. Şi-a urmat o oră la capătul căreia s-a produs o mică înfruntare. Mai bine zis,

o izbucnire. O izbucnire oarecum laşă, o pendulare între firea de copil, pe care se străduia s-o lase în urmă, şi cea de bărbat, pe care se străduia să şi-o asume. Nişte ţipete revoltate. Cîteva cuvinte grele, primele din viaţă pe care îndrăznea să i le adreseze tatălui, apoi hohote de plîns. Multe hohote, copilul din el refuza categoric noua schimbare. Italia. Nu fusese niciodată acolo. Bunicii din partea mamei. Da, îi cunoscuse, îi întîlnise de două ori în viaţă, o dată în copilărie, în satul bunicilor, a doua oară la Bucureşti. Dar pînă şi mama era o umbră. Cum puteau nişte oameni pe care-i cunoscuse în total două săptămîni să însemne ceva?

Începutul călătoriei cu trenul şi-l amintea. Acolo, de-a lungul acestei călătorii, se rupsese ceva. Îi mărturisise oare atunci, în tren, tatălui cît de mult ura modul în care el îi controla viaţa? Poate. Altfel n-ar fi simţit acum că asta se întîmplase. Poate-i mărturisise. Şi-apoi, poate trenul cu totul sau poate doar el intrase într-un tunel. Dinaintea intrării în tunel îşi amintea acum doar disperarea imensă. Era în tren, de-acum nu se mai putea face nimic. Plecarea era inevitabilă. Asta-şi mai amintea, o durere covîrşitoare. Îşi lăsa în urmă, pentru a doua oară, viaţa pe care reuşise să şi-o creeze, pentru o alta în care nu-l putea aştepta nimic bun. Nici măcar limba italiană nu o ştia aşa cum se cuvine. Bătrîna acră care i-o predase vreme de doi ani nu-i stîrnise în nici un fel respectul pentru această limbă. Discuţiile cu mama-umbră oricum n-aveau profunzimi, nu cereau o bună cunoaştere a limbii italiene. Nici măcar limba n-o cunoştea cum se cuvine, iar ei voiau să-l arunce într-o cu totul altă lume, pe care o ura, cu toată forţa, înainte de a o cunoaşte. Tunelul...

Despre a treia schimbare nu putea vorbi. Un spital. Un chip îmbătrînit, văzut într-o oglindă la cîteva zile după ce se trezise la viaţă. Apoi, după o scurtă, şocantă explicaţie, trebuise să accepte un gînd: că e în spital temporar, că de-acolo va reveni în închisoare. Nu ştia de ce, n-avea nici cea mai vagă idee. Doar disperarea dinainte de tunel. Şi mai nimeni în afara doctorului care se îngrijea de el nu-l credea. Nu, despre a treia schimbare nu putea vorbi. Pentru că ea venea după mai bine de douăzeci de ani fără amintiri. Şi totul în jur îi spunea că nu putea fi numai a treia. În anii pierduţi, în anii pe care mintea lui, sleită, nu-i găsea, cu siguranţă se produseseră multe alte schimbări. Altfel, nu putea ajunge acolo. N-avea cum să ajungă acolo.

Schimbările din viaţa lui nu mai puteau fi numerotate. Nu mai avea rost. Cînd îţi lipsesc două decenii de viaţă, cînd ai pierdut acei ani fără să ştii cum s-a întîmplat asta, de ce s-a întîmplat asta, nu mai poţi vorbi despre o schimbare. Pentru că totul e altceva.

*

Schimbarea serviciului, pe care tovarăşul Bojin o hotărîse în locul său, îi provoca Brunului o spaimă asemănătoare celei din adolescenţă, din trenul care-l ducea spre Italia, alături de părinţi. De astă dată însă, îl ajută să nu se-afunde în tunel, în zilele care urmară întîlnirii din cofetărie, gîndul că schimbarea îşi avea totuşi un rost.

„Gîndeşte-te la asta: poţi face ceva care rămîne“, aşa-i spusese tovarăşul Bojin. Şi avea dreptate. Teatrul era trecător, cu atît mai trecător teatrul de păpuşi. O zi. Premiera. Apoi, săptămînal, vreme de cîteva luni, poate un an, poate cinci, alte spectacole, spre bucuria copiilor. După care, păpuşile se retrag în magazia lor, zgîriate, obosite de-atîtea reprezentaţii. Copiii cresc, uită. Alte texte, alte spectacole. Muncă murind, odată cu fiecare reprezentaţie. „Gîndeşte-te la asta: poţi face ceva care rămîne. Pui pietre, torni ciment. Pe pietrele alea, pe cimentul ăla o să treacă mii, sute de mii de oameni, de-acum în vecii vecilor.“ Tovarăşul Bojin avea dreptate.

În vinerea ultimă a lucrului său la Teatrul de Păpuşi de Stat, la începutul lunii iunie, Brunul nu se putu folosi însă prea mult de gîndurile cu care se îmbărbătase în ultima vreme. Erau gînduri bune, erau gînduri de care avea nevoie, dar, ieşind pentru a şi le aduna în curtea bisericii catolice, cu Vasilache alături, adus şi el pentru a se despărţi cum se cuvine de celelalte păpuşi, atît de diferite, dar nu mai puţin asemănătoare, ieşit acolo şi aşezat pe-o bordură, cu o oră înainte de încheierea programului, Brunul nu reuşi să-şi reţină gîndurile astea. Apăreau în mintea lui, rotunde, împlinite de zilele în care se mîngîiase cu ele, păreau a se înstăpîni acolo, apoi, cînd încerca să se folosească de ele pentru a-şi alunga sufocarea şi lacrimile, Brunul le pierdea, ca şi cum nici n-ar fi fost, ca şi cum ar fi pocnit, în rotunjimea lor, ca nişte baloane de săpun şi s-ar fi răspîndit prin aer fără urmă.

Îl privi pe Vasilache, îi mişcă uşor braţele de lemn, fără ajutorul sforilor. Îi îndreptă mîinile spre el, ca-ntr-un fel de îmbrăţişare, apoi, fără să-şi dea seama de unde, pieptul i se înecă într-un hohot. Un hohot pe jumătate de rîs, pe jumătate de plîns. Şi, odată cu hohotul, altfel de gînduri. Vasilache e o păpuşă, o amărîtă de arătare de lemn. Primul. Vasilache nu simte, n-a simţit niciodată nimic. Al doilea. Vasilache trăieşte doar dacă-l pot face eu să trăiască. Al treilea. Urmate brusc de altele, multe, incapabile să se unească în propoziţii, în fraze, în idei. O avalanşă.

Se ridică odată cu gîndurile de felul acesta, gîndurile incoerente venite-n avalanşă, se ridică deodată, iar mîinile, ca nişte pendule ce-şi pierd linia, îl aruncară pe Vasilache în faţă, mîinile i se eliberară de arătarea aceea

de lemn. În chiar clipa următoare, picioarele Brunului făcură doi paşi, trei, patru, pînă lîngă păpuşa ce zăcea pe ciment, iar acolo un picior, dreptul, se ridică şi, imediat, coborî violent pe grumazul păpuşii. La fel celălalt picior, stîngul. Şi-apoi, ambele picioare, purtate de acea forţă a pendulului ce nu-şi mai urmează linia, începură un dans pe trupul tare, începură să-i strivească lui Vasilache grumazul, chipul urît, acoperit de mască, începură să strivească braţele păpuşii ca nişte vreascuri, picioarele păpuşii ca nişte butuci tineri de vie. Linia răzvrătită a pendulului îi cuprinse apoi Brunului mijlocul, trunchiul i se aplecă, mîinile îl apucară din nou pe Vasilache, îl învîrtiră prin aer şi-l aruncară spre zidul clădirii Teatrului de Păpuşi de Stat. Iar privirea lui nu se opri mai mult de-o clipă asupra trupului marionetei, căzut la încheietura zidului cu cimentul. Privirea îl conduse pe Brun spre uşa de intrare, îi trase după ea, grăbită, paşii, nelăsîndu-se oprită nici de scena goală, la care moşmondea, ca de obicei, electricianul montator de decoruri, nici de pictoriţa care se ocupa acum de decor, alături de montator, nici măcar de maistra de croitorie, pe care o ocoli în ultima clipă, salvînd astfel mormanul de material, frumos împăturit, aflat în braţele ei. Privirea Brunului alergă, trăgîndu-l pe acesta după ea, pînă spre biroul directorul Teatrului de Păpuşi de Stat, şi tot privirea, ajutată poate de mîini, poate de picioare, poate de trunchiul Brunului, deschise uşa aceea masivă, avîntîndu-se în birou şi cuprinzîndu-l întru totul, încercînd să-l prăbuşească parcă asupra omului de dincolo de masă, ai cărui ochi mari, speriaţi, nu reuşiră s-o potolească în nici un fel. Doar cuvintele, venite din altă parte decît din zona în care încă se învălmăşeau gîndurile Brunului, doar acele cuvinte răcnite îi potoliră privirea.

— Ştiu de ce n-aţi vrut să-mi vorbiţi acolo, lîngă stîlp! Ştiu că v-a fost ruşine!

Abia după eliberarea de aceste vorbe, Brunul îşi observă tremurul, îşi dădu seama că fruntea îi e acoperită de sudoare, una care-i coborîse pe spate, lipindu-i hainele de piele. Abia după ce le rosti, simţi că avalanşa de gînduri i se potoleşte, la fel de brusc cum apăruse. Şi, simţind toate astea, îşi regăsi liniile pierdute, îşi recăpătă controlul pendulelor, aşa încît putu în sfîrşit să-şi plece privirea, să ridice ambele mîini, cu palmele spre director, spre deja fostul lui director, într-un gest care cerea iertare sau poate, în acelaşi timp, oferea iertare. Apoi, nemaiaşteptînd vorbele aceluia, încă oprite-n gîtlej de ochii măriţi, uimiţi, speriaţi, îşi luă la revedere, pe un ton coborît, se-ntoarse cu spatele şi închise uşa după el. Tot aşa, fără a se mai uita la cei pe lîngă care trecea, simţindu-se în acelaşi timp urmărit de privirile lor, îşi luă la revedere de la toţi, pe acelaşi ton coborît. Ieşi din clădirea Teatrului de Păpuşi de Stat, se opri doar pentru o clipă, ridicîndu-l

de lîngă zid pe Vasilache, scuturîndu-l de praf, învîrtind sforile în jurul trupului său murdar. După care se îndreptă spre ieşirea din curtea bisericii catolice.

Se sprijini de stîlp, trăgînd puternic aer în piept. Iar în următoarea jumătate de oră, poate mai mult de-atît, cît îl aşteptă acolo pe tovarăşul Bojin, îşi regăsi, încetul cu încetul, toate gîndurile construite în ultimele zile, îşi regăsi încrederea în ceea ce avea să se întîmple. El, Brunul, Bruno Matei pe numele său din acte, avea de-abia de-acum încolo să fie cu adevărat folositor unei societăţi pe care-o iubea, faţă de care rămăsese dator multă vreme, pe care, într-un fel necunoscut, o trădase cîndva. Undeva, în alt colţ al oraşului, îl aşteptau zeci, sute, mii de oameni. Milioane de oameni îl aşteptau, cei mai mulţi dintre ei încă nenăscuţi, dar care, cîndva, vor trece pe cimentul turnat de el, în plimbările lor pe malul rîului Bahlui, fără a şti vreodată că, începînd cu vara anului 1959, un om contribuise la plimbările lor atît de plăcute, plătindu-şi în felul acesta datorii mai vechi, datorii mai noi.

Tovarăşul Bojin îl găsi zîmbind.

— Ei, cum a fost în ultima zi? îl întrebă.

— Bine, îi zise Brunul.

Şi-apoi se îndepărtară amîndoi, agale, pe drumul de ciment, construit de alţi oameni necunoscuţi, care-şi plătiseră poate în felul acesta propriile datorii. Iar pe drum, tovarăşul Bojin îi povesti din nou despre televizorul marca Record, cumpărat în douăsprezece rate lunare de la magazinul O.C.L. de pe strada Republicii. Şi-i promise că, într-o zi, îl va invita la el acasă, să vadă cu ochii lui minunăţia.

1 „Lucrurile s-au aranjat aşa cum ai vrut. Acum putem să plecăm. Nimic nu mă mai reţine aici“ (n.a.).

Capitolul 8

Pentru că zilele treceau fără a aduce nimic nou, lăsînd doar amenințarea acordeonului să-l macine, iar vechiul său amic, Porthos, păstrase acea muţenie care făcea şi mai dificilă munca la vagoneţi, după un timp, Bruno îndrăznise să se-apropie de alt deţinut. Un tînăr ogîrjit, amintindu-i cumva de imaginea ultimă pe care i-o păstrase unuia dintre studenţii lui, Mihai Rotaru, cel care, la finalul procesului, îşi strigase revolta în faţa completului de judecată.

Era din Maramureş, el fusese cel care-i înveselise, în prima noapte în care se auzise acordeonul, pe mulţi dintre colegii săi de brigadă, însoţind muzica ce răzbătea dinspre barăcile celor din „treişpe-paişpe“ cu versuri de pe-acasă. Avea o condamnare de trei ani, iar pe măsură ce apropierea dintre ei, prilejuită de faptul că lucrau unul lîngă altul la vagoneţi, acceptase stropul de încredere atît de necesar după întîmplările din ultima vreme, Bruno aflase că, în afara înfăţişării, mai era un lucru care-l apropia pe acest tînăr de fostul lui student. Şi el fusese, ca şi Mihai Rotaru, membru al Frăţiilor, „da’ asta numa’ aşe, ca să ies şi eu din budigăi şi să mă dau techergheu, că tăţi ăi’ mai feciori din sat s-or vîrît la legionari“, se justificase maramureşeanul, cumva cu regretul că se lăsase luat de val. Iar în momentul cînd simţise adulmecarea comuniştilor, fugise în munţi, acolo unde căutase, vreme de vreo două luni, un grup de luptători căruia să i se alăture. Nu pentru c-ar fi fost împins de gînduri eroice, ci pentru că era singura cale de a-şi procura mîncare fără a-i crăpa inima de spaimă, căci de unul singur făcuse o foame cumplită, numai în momentele de disperare îndrăznind să intre-n vreun sat şi să bată, la miez de noapte, la cîte-o uşă, cerşind vreun colţ de pîine sau vreun „dărab de clisă“. Îl prinseseră tocmai într-o asemenea încercare solitară de a-şi potoli chinul stomacului, înainte de a-şi găsi tovarăşi şi de-a reuşi să pună mîna pe vreo puşcă, iar acum îşi spunea că ăsta-i fusese norocul, căci altfel condamnarea i-ar fi fost mult mai grea. Poate nici nu s-ar fi ajuns la vreo condamnare, cine ştie, zîmbea maramureşeanul, „po’te putrezam pîn v’un temeteu amu ori înhîit în v’un şanţ, de hrană păntru bodii“.

Asta-i plăcuse în primul rînd la maramureşean, vorba lui moale, cuvintele care veneau parcă dintr-o altă limbă, trebuind să ceară mai tot timpul explicaţii pentru ele. Îi părea coborît dintr-un spectacol de marionete, vorbele lui aduceau cu ale unui personaj sau, mai degrabă, păreau tocmai potrivite pentru a fi vîrîte în gura unui personaj. Era cumva nenatural aici, între stîncile fărîmiţate cu tîrnăcopul, dar, tocmai prin asta, proaspăt,

atrăgător. Cu vorbele lui, rostite serios, dar atît de caraghioase în fond, îl făcea pe Bruno să mai uite de ameninţarea care-l pîndea mai ales seara, cînd orice paşi auziţi afară îi sporeau bătăile inimii şi-l făceau să se chircească pe pătura lui, închizînd ochii şi aşteptînd dintr-un moment în altul să fie înhăţat şi scos din baracă.

Şi-a luat inima-n dinţi într-o după-amiază, în timpul lucrului. Şi, sub zgomotul tîrnăcoapelor, Bruno i-a povestit noului prieten despre Ilvala şi Vatapi, aşteptînd cu destule temeri reacţia acestuia. Hohotul de rîs l-a liniştit întru cîtva. Dacă el nu vedea nimic ascuns în istoria celor doi demoni, dacă lui nu i se păruse nimic periculos, poate nici celor din „treişpe-paişpe“ o simplă legendă nu le spusese nimic, poate totul era doar în închipuirea înfricoşată a lui Porthos. Tocmai pentru că nu voia să vorbească despre ceea ce se întîmplase acolo, în cele două săptămîni, Porthos îi transmisese o parte din spaima pe care o simţise el în timpul anchetei. Poate că povestea aceea pe care-o destăinuise puşcăriaşilor transformaţi în reeducatori căpătase în mintea lui înţelesuri mult mai profunde decît intenţionase chiar Bruno să transmită, iar odată cu aceste înţelesuri se instalase şi frica. Şi ruşinea. Şi regretele. Dincolo de aceste sentimente, pentru înfruntarea cărora Porthos se cufundase într-o autoizolare pe care, treptat, Bruno începea s-o înţeleagă tot mai bine, probabil că nu mai era nimic.

Iar reacţia detaşată a maramureşeanului a venit, o dată în plus, cu o confirmare în sensul ăsta. Şi-ar fi rămas aşa dacă, în drumul de întoarcere spre colonie, acoperit de zgomotul cîntecelor, tînărul nu s-ar fi apropiat de Bruno şi nu i-ar fi spus:

— Ştii care-i baiu’? Am stat să cujet şi ui’ ce m-o trecut: de ţîi să rămîi ipene, să nu mai zîci la nimenea ce mi-ai zîs mie, aia cu dracii care se dau buni cu oamenii. C-aicea şi pietrele te-aud. Şi numa’ dacă s-o gîndi cine-o auzi, aşe cum m-am gîndit eu, că dracii îs ca comuniştii care te momesc şi-ţi dau merinde, după care te dărălesc, apăi ţi-i bugăt cu-atîta. Or zîce că faci contrarevoluţii şi-aicea. Şi nu ţi-o fi bine p-ormă.

A doua zi i-a povestit maramureşeanului despre Porthos. Ştiau toţi din brigadă că încăpuse pe mîinile reeducatorilor, nimeni nu ştia însă că-n timpul autodemascării acesta scăpase şi povestea lui. Iar după ce l-a ascultat, noul său amic a clătinat din cap, îngîndurat.

— Să te păzască Dumnezău, dar po’te nu-i chiar aşe grav cum crezi. Că-i doară o poveste. Ş-apoi mi-ai zîs că treaba ta-i asta cu păpuşile. No, asta le zîci şi lor, c-atîta ai spus, o poveste pentru păpuşile tale. Taci şi numa’ asta le zîci.

Iar după încă un moment de gîndire, tînărul a dat din mînă, a

încercat un zîmbet şi a încheiat:

— D-apoi po’te nici nu te-or lua.

Apoi, cu o undă de îngrijorare pe chip, care nu i-a scăpat lui Bruno, s-a întors cu spatele la el, continuîndu-şi munca în tăcere.

Speranţa din cuvintele cu care păruse a încerca să-l îmbărbăteze pe Bruno nu-i era adresată doar acestuia. Pentru că, în ultimele zile, în urma apropierii lor, povestise nu doar despre viaţa sa dinainte, nu doar despre cum să deosebeşti hribii sau ghebele de ciupercile otrăvitoare, dar şi despre propriul parcurs din închisori, pînă la a ajunge aici, în colonie. Iar una dintre aceste istorii proprii începea cu haz şi merita spusă, căci vreme de patru săptămîni el, ţăranul din colţul nordic al ţării, fusese confundat cu un student. „Cred că mi-or cetit mintenaş pe faţă că tare mi-o mai plăcut învăţătura“, hohotise tînărul, mărturisindu-i apoi că terminase cu greu patru clase. El, care abia de recunoştea literele, fusese confundat în acte cu un student şi ajunsese în închisoarea Piteşti. Numai că povestea nu se-ncheia aici, nu se-ncheiase cu atît nici în faţa lui Bruno, cel despre care maramureşeanul aflase prea tîrziu că ajunsese în atenţia celor din „treişpe-paişpe“.

Povestea celor patru săptămîni de încurcătură, înainte ca actele sale adevărate să-l scoată dintre zidurile acelei închisori şi să-l trimită mai departe, spre colonia Peninsula, îşi pierdea definitiv hazul pe parcurs, odată ce în ea apărea ca personaj un anume Eugen Ţurcanu, „un deţinut bolund care-o iscălit un pact, ceva, mai sus de el, de era lăsat să-şi facă de cap cum vroia cu ăilalţi“. Era unul care, auzise maramureşeanul, lăsase acasă „o hăbdiţă de nevastă, de-o prins-o că se hîrjonea chiar cu frate-su“, ceea ce-l înrăise şi mai mult, dincolo de laşitatea ce-l făcuse să accepte orice pentru „a se preţălui singur“ în faţa autorităţilor.

Demascările despre care Bruno auzise aici, în Peninsula, apăreau în vorbele noului său amic în nişte forme pe care nu şi le putuse imagina nicicînd, într-atît de înspăimîntătoare încît ar fi vrut să le-ascundă undeva, în vreun colţ întunecat de minte, din care să nu mai poată răzbate nicicînd. Spusele maramureşeanului, cu toate cuvintele lor ciudate, care alteori îi provocau zîmbete, se transformau repede în imagini în mintea lui Bruno, în tablouri cu nenorociţi încăpuţi pe mîinile reeducatorilor cărora li se ardeau braţele şi picioarele cu ţigări, pînă le cădea carnea, cu alţii care erau obligaţi să-şi mănînce propriile fecale, tablouri mişcate, sumbre, în care foşti studenţi la teologie erau trecuţi printr-un nou botez, spre „convertire“, prin scufundarea capului în hîrdăul cu urină, în timp ce alţii erau puşi să recite versete rupte din Biblie şi siluite cu alte vorbe, după cerinţele noii religii pe care trebuiau să şi-o asume.

Maramureşeanul nu asistase direct la toate acestea, dar patru săptămîni acolo, la Piteşti, îi fuseseră suficiente pentru a le cunoaşte. În ciuda tuturor restricţiilor şi ameninţărilor, zvonurile intrau în închisori pe-un fir pe care nimeni n-avea cum să-l rupă, compus din spaimele oamenilor, ale deţinuţilor, adunate într-un aliaj mai puternic decît orice alt material. Aflînd despre toate astea, Bruno nu se gîndise însă niciodată la un alt lanţ cu care şi aici, în Peninsula, deţinuţii începuseră a fi legaţi unul de celălalt – cel al poveştilor ce n-ar fi trebuit niciodată spuse.

Devenise, şi-a dat seama imediat ce l-a auzit pe noul său prieten încercînd să-l liniştească, dar părînd a încerca mai mult să se liniştească pe sine, o verigă a acestui lanţ. Bruno, cu povestea proprie, legat deja de Porthos. Maramureşeanul, cu povestea proprie, legat de Bruno. Dincolo de ei, nişte oameni care puneau cap la cap verigile, creînd asemenea legături. Iar cîteva zile după aceea, Bruno a trebuit să facă faţă celor două feluri de tăceri care-l înconjuraseră. Cea a lui Porthos, vechiul său amic – o tăcere deja vinovată. Cea a maramureşeanului, noul său amic – o tăcere ce arunca asupra lui o vină viitoare.

În acea zi din vara lui 1951 cînd gardienii au intrat în baracă şi l-au luat, Bruno n-a protestat în nici un fel. A apucat să strîngă însă din ochi în faţa tăcerii speriate a lui Porthos, încercînd să-i transmită astfel un semn de iertare. A apucat să facă acelaşi gest şi-n faţa tăcerii speriate a maramureşeanului, de astă dată încercînd să-i transmită încredere. Era convins, în timp ce se lăsa purtat spre barăcile celor din „treişpe-paişpe“, că lanţul unor poveşti care, la urma urmei, n-aveau alt rost decît acela de a da un sens, fie şi mărunt, unor zile urîte se va rupe la el.

*

Două nopţi şi ziua dintre ele. Două chipuri. Două încercări diferite de a-l convinge.

Prima încercare, aproape politicoasă. În alte circumstanţe, poate că ar fi rîs în faţa unei astfel de abordări. Matahala care încerca să-i smulgă alte mărturisiri, pornind de la ceea ce obţinuse de la Porthos, nu reţinuse nimic din povestea lui. Atîtea îngrijorări inutile, atîtea alte poveşti suprapuse primeia, doar pentru a-i ascunde sub ele pe demonii din legenda prinţului Rama. Iar matahala fals politicoasă nu reţinuse nimic. Doar atît:

— Am fost informaţi că instigi oamenii la revolte. Că le dai pilde din Biblie, cu nişte draci pe care-i asemuieşti cu gardienii noştri.

Pilde din Biblie. Ar fi rîs, da, dacă nu şi-ar fi amintit de cealaltă poveste, pe care trebuia s-o ţină ascunsă indiferent ce s-ar fi întîmplat, cea a maramureşeanului, în care cei ce făcuseră greşeala de a vorbi din Biblie

ajunseseră să fie rebotezaţi în hîrdău.

— Uite, noi sîntem aici ca să-ţi facem un bine. Eşti pe-un drum greşit, dar noi ştim să-ndrumăm oamenii pe drumul cel drept. Poţi merge cu noi pe drumul ăsta. Nu trebuie decît să ne spui cu cine altcineva te-ai întovărăşit pe calea aia greşită, ca să-i putem reabilita, să-i putem aduce şi pe ei alături de noi, pe drumul drept. Nu-ţi cerem mult. Doar nişte nume. Noi îţi facem ţie un bine, tu le faci lor un bine. Împreună, putem să ne curăţim de greşelile de altădată, putem începe o viaţă nouă. Nu vrei şansa asta? Nu vrei să le dai şi altora şansa asta? Cu toţii trebuie să ne regăsim nevinovăţia, nu crezi?

A doua încercare, venită după ce Bruno a refuzat să-şi dea sieşi, să dea şi altora şansa de a păşi pe noul drum. Matahala politicoasă s-a retras după mai puţin de-o oră, nu înainte de a-i mulţumi lui Bruno pentru conversaţie. Al doilea chip, apoi. Unul aproape plăcut, la prima vedere. Unul care şi-a pierdut însă orice urmă de omenesc în clipa cînd a şters violent politicoasele vorbe ale celuilalt cu înjurături, cu lovituri de pumni, cu lovituri de picioare. Şi-apoi, gîfîind, cel de-al doilea reeducator, obosit, s-a aşezat pe-un prici.

— Ai treizeci de secunde pînă să-ncepi să vorbeşti.

Şi a început să numere. Unu. Doi. Trei. Patru. Cinci. Şase. Şapte s-a auzit numai în gîndul lui Bruno, care-o luase înaintea vorbelui celuilalt. S-a auzit în aceeaşi clipă cu trosnitura unui ciomag, pe care nu-l văzuse pe prici, pe spatele lui. Iar după aceea, s-au auzit şi alte numere. Zece, în momentul în care ciomagul i-a lovit muşchii picioarelor. Doisprezece, cînd coşul pieptului i-a trosnit sub lovitură. Şaisprezece, cînd ciomagul i-a frînt umărul, atingîndu-l fierbinte şi peste urechea dreaptă. Douăzeci, cînd rotulele i-au trimis o durere infernală, ca un urlet de fiară rănită, pînă-n gîtlej.

Şi-a amintit, imediat după intervenţia celui de-al doilea chip, de Kleist. Acela pe care-l uitase între paginile manuscrisului său din mîinile primului anchetator. Acela la care refuzase să se mai gîndească, asociindu-l cu momentul arestării sale. În urma celor două abordări atît de diferite însă, Heinrich von Kleist s-a strecurat din nou în gîndurile sale, cu al său *Über das Marionettentheater* pe care-l citise tradus în italiană şi pentru care altcîndva îl iubise într-atît. Şi-a amintit cele citite cuvînt cu cuvînt, se folosise de ele de-atîtea ori, se folosise în discuţiile cu studenţii, se folosise în propriul lui manuscris. Aşa cum imaginea unei oglinzi concave, spunea Kleist, după ce s-a îndepărtat în infinit, revine dinaintea noastră deodată mărită, tot aşa reapare şi graţia, după ce cunoaşterea a trecut prin infinit. Şi-a amintit, n-avea cum să uite, chiar dacă se forţase s-o facă. Iar graţia, o

spunea Kleist, graţia apare în starea ei cea mai pură în acel corp care fie n-are deloc conştiinţă, fie are o conştiinţă infinită. Adică fie în marionetă, fie în zeu. Aşa încît nu ne rămîne decît să mîncăm din nou din Pomul Cunoaşterii pentru a regăsi starea de inocenţă originară.

Cum ar fi putut Kleist să se gîndească vreodată că, la un veac şi jumătate distanţă, pentru regăsirea inocenţei nu mai era nevoie de vreun Pom al Cunoaşterii, nu mai era necesară trecerea prin infinit? Pentru regăsirea inocenţei, se găsiseră oameni care reduseseră totul la treizeci de secunde. Simplu, uşor de numărat. Infinitul nu mai era o opţiune, treizeci de secunde erau de-ajuns. Primele douăzeci, pentru ca durerile corpului să supună mintea; următoarele zece, pentru ca mintea să poată trimite spre gură mărturisiri – singura cerinţă pentru ca inocenţa să poată fi din nou atinsă.

După două nopţi şi ziua dintre ele petrecute-n „treişpe-paişpe“, dacă l-ar fi ascultat cineva şi dac-ar fi simţit nevoia, Bruno ar fi avut multe de povestit. Despre un singur lucru n-ar fi putut spune nimic. N-ar fi putut, în ruptul capului, să spună dacă, măcar pentru o secundă, a auzit acordeonul cîntînd. Şi-ar fi pariat cu oricine că nici unul dintre deţinuţii ce ajunseseră acolo n-ar fi putut spune asta. Muzica acordeonului putea fi auzită numai în restul coloniei. Celui pentru care cînta îi era imposibil s-o audă. Poate din cauză că urechile-i erau asurzite de urletele celui ce-l bătea. Poate din cauză că urechile-i erau asurzite de propriile urlete.

În dimineaţa cînd a fost retrimis în baraca lui, Bruno n-a simţit însă nevoia să vorbească despre nimic. Şi nimeni n-a simţit nevoia să-i ceară să vorbească. Iar asta nu pentru că intrase-n lanţul acela în care nici un deţinut nu se dorea verigă – cele treizeci de secunde repetate-n cîteva rînduri îl împinseseră, într-adevăr, spre mărturisiri, dar unele în care-şi recunoscuse propriile vini, nu ale altora. Ci pentru că întreaga colonie vorbea deja despre altceva. Despre altcineva. Întreaga colonie vorbea despre moartea doctorului Simionescu, care zăcea încovrigat, cu ochii uscaţi privind încă înspre barăci, lîngă gardurile ghimpate, aşa cum cu cîteva luni în urmă zăcuse acel deţinut care reuşise să evadeze. Pe doctor însă nici gardienii, care-l împuşcaseră, nici brigadierii n-au îndrăznit să-l numească trădător.

Ioan Simionescu, care făcuse altădată parte dintr-un guvern, nu mai putuse suporta torturile la care fusese supus în „treişpe-paişpe“. Iar gestul său disperat, acela de-a ieşi din coloană, în seara precedentă, şi de-a se repezi spre gardurile de sîrmă ghimpată, ignorînd somaţiile furibunde ale gardianului, pînă cînd un glonte îi retezase goana, acest gest fusese, fără ca el să ştie, al treilea noroc al lui Bruno de cînd ajunsese în colonia Peninsula. De astă dată un noroc în toată regula, căci, prin sacrificiul său, doctorul

Simionescu îl eliberase pe Bruno din mîinile reeducatorilor, permiţîndu-i să revină în baraca lui înainte ca mărturisirile sale să dea o continuare lanţului.

*

Uneori, oricît de greu ar fi de crezut, iar Bruno a înţeles asta aşa cum au înţeles-o, în perioada ce a urmat, toţi deţinuţii din colonia Peninsula, istoria mare se lasă tîrîtă de istoria mică pe drumuri pe care n-ar fi pornit, altfel, nicicînd. Moartea doctorului Simionescu, la început doar una dintre toate acele morţi tăcute pe lîngă care istoria mare trece fără a întoarce privirea, a aruncat, dinspre gardurile de sîrmă ghimpată pînă înspre cele din urmă T-uri ale baracamentului, temeri şi freamăte. Şi toate aceste temeri şi freamăte s-ar fi oprit în colonie dacă în istoria mare, pe care Bruno o crezuse pînă atunci atotstăpînitoare, n-ar fi existat o breşă.

Poate că vîntul acela uscat şi fierbinte pe care locuitorii din zonă îl numeau Kara-yel, Vîntul Negru, şi care chinuise mulţi puşcăriaşi, în zile cu praf de stîncă ce le ardea gîtlejurile, se înduplecase într-un sfîrşit şi luase cu sine vestea nenorocitului final de poveste al doctorului Simionescu, o purtase tăcut peste Bărăgan, pînă înspre Bucureşti. Poate că acolo i-o încredinţase Foehnului pentru a o duce mai departe, iar acesta, trecînd Carpaţii, o lăsase-n grija Austrului, spre a o sufla dincolo de nişte frontiere pe care doar ele, vînturile, le puteau trece fără frica de a fi ochite de vreun grănicer. Poate această conjuraţie a vînturilor, poate doar neputinţa oamenilor în lupta cu şoaptele a dus vestea la mii de kilometri de România, peste Canalul Mînecii, fiind apoi răspîndită-n întreaga lume de Radio Londra şi întorcîndu-se la Bucureşti odată cu diverse proteste internaţionale. Cert e că, începînd cu finalul lunii iulie, din barăcile „treişpe-paişpe“ n-au mai răzbătut spre ceilalţi în nici o noapte cîntece de acordeon. Istoria mică îşi arătase şi ea, măcar o dată, puterea în faţa istoriei mari.

Fără a cunoaşte însă conspiraţia vînturilor şi încă înainte ca aceasta să ducă la schimbările importante din barăcile studenţilor, deţinuţii din colonie au reacţionat şi ei la moartea doctorului Simionescu. Împinşi de frică, de gîndul că, dacă i se putuse întîmpla aşa ceva unui fost membru de guvern, om semnificativ nu doar prin ceea ce făcuse în politică, dar mai cu seamă prin ceea ce făcuse ca medic, atunci nimeni n-avea puterea să-i ferească de urgie pe ei, necunoscuţii. Prin barăci, prin şantierele de lucru, glasurile nemulţumite, fie ele şi răzleţe, au căpătat o notă în plus; într-o zi, o brigadă întreagă a refuzat să meargă la lucru, oamenii aşezîndu-se în genunchi chiar înainte de-a ieşi pe poartă, în dreptul clădirii administraţiei şi al barăcilor soldaţilor-gardieni, rezistînd acolo pînă cînd, mulţi dintre ei loviţi cu paturile puştilor, cu pumnii, cu picioarele, au trebuit să fie căraţi de

ceilalţi, sub ameninţarea armelor, înapoi în baraca lor; oamenii dintr-o altă brigadă au refuzat mîncarea timp de trei zile, protestînd în felul acesta faţă de ceea ce li se întîmpla. Nici una dintre aceste revolte nu s-a extins însă.

Pentru Bruno, totul a venit de undeva din interior, nu din exemplul oferit de ceilalţi revoltaţi. Imediat după cele două nopţi chinuitoare din „treişpe-paişpe“, şi-a regăsit, poate chiar pe drumul scurt care-l ducea înapoi către adăpostul lui, centrul de greutate. L-a redescoperit, ca şi cum abia atunci s-ar fi gîndit prima oară la învăţăturile familiei de păpuşari lîngă care trăise cîndva, vreme de jumătate de an, ca şi cum abia atunci şi-ar fi amintit cărţile pe care le citise din plăcere, în locul celor obligatorii, cerute la Accademia Nazionale d’Arte Drammatica „Silvio D’Amico“, ca şi cum abia atunci s-ar fi grăbit spre el, dintr-un neant în care se prăbuşiseră, anii de învăţătură şi de experienţă de la Teatrul „Ţăndărică“, alături de prieteni ascunşi de-o ceaţă pe care nicicînd nu încercase s-o îndepărteze. Totul a venit din interior, ca o regăsire.

Şi, odată cu redescoperirea acelui centru de greutate, rătăcit pînă atunci printre durerile trupului, pe chipul lui şi-a făcut loc, tot mai des, un zîmbet, unul care-i însoţea nişte vorbe nereţinute acum de vreo teamă. Revolta sa, fără suficientă forţă exemplară, dar avînd puterea de a-i spori, zilnic, doza de curaj care izvora din centrul său de greutate, se manifesta prin poveşti. Prin alte poveşti care să se adauge celei despre Ilvala şi Vatapi, de astă dată căutîndu-le anume miezul, sperînd să fie înţeles, poveşti rostite cu voce tare nu doar în prezenţa altor deţinuţi, fie că aceştia îl ascultau sau nu, ci chiar şi în preajma gardienilor, cît timp îi permiteau să vorbească. Poveşti adunate din cărţile citite, poveşti scrise şi-apoi lăsate, fără voia lui, la îndemîna sorţii în acel manuscris căruia-i dăduse cîndva valoare de curs. Poveşti ce încropeau o istorie a păpuşilor încă din timpurile vechi, cărora nici un *dalang* hindus, nici un *morshed* persan, povestitori şi mînuitori de odinioară, nu le menise, în nici o scenă imaginată de ei, un viitor „contrarevoluţionar“, într-un lagăr de muncă din apropierea Mării Negre. În ele, în poveştile cu sens ale lui Bruno, personaje precum egipteanul Aragoz sau indianul Viduşaca, persanul Pahlavan Kachal, ba chiar şi prinţesa Joruri, născută tocmai la capătul lumii, în Japonia, figuri ce se lăsaseră mînuite încă din urmă cu sute sau cu mii de ani spre bucuria gloatelor murdare, dar dornice de divertisment ale Orientului, căpătau trăsături şi vorbe ale prezentului, luptau cu duşmani prezenţi în jurul lor. Iar acestora li se adăugau mai tinerii Pulcinella şi Punch, Guignol şi Lafleur, Hanswurst şi Kasperle, Kašpárek şi Petruşca, toţi porniţi, cot la cot, în această luptă la care-i convocase, din amintiri mai mult sau mai puţin clare, Bruno Matei.

Baba Samca şi moroii ei se-ascunseseră însă. Nimeni nu ştia de ce,

nimeni nu înţelegea exact tăcerea acordeonului. Doar cîteva vorbe răzleţe, nici ele precise, despre nişte controale venite de la Bucureşti, ca urmare a morţii doctorului Simionescu, se grupau într-o explicaţie, una însoţită şi de cîteva speranţe. Pentru Bruno însă, care-şi regăsise centrul de greutate, toate acestea nu însemnau nimic. Dimpotrivă, pe măsură ce poveştile sale se însoţeau cu un tot mai mare curaj, lipsa răspunsului aşteptat din partea gardienilor sau a celor care-i îngroziseră nopţile, a celor din „treişpe-paişpe“, a început, zi după zi, să-l dezamăgească. Revolta lui căuta înfruntare. Faptul că reuşise să rupă o dată lanţul, că nu devenise la rîndu-i verigă îl întărea, îi cerea să nu se oprească aici. După doi ani de spaime şi speranţe irosite rînd pe rînd, în care-şi adunase durerile într-o răbdare pe care-o crezuse infinită, avea acum nevoie să lovească la rîndu-i, iar loviturile să-i fie simţite. Şi începuse să lovească, poveştile sale, aruncate uneori printre dinţi, pe sub priviri îndîrjite, echivalau în mintea lui cu loviturile primite în stomac, peste picioare, peste faţă, peste umeri, aveau forţa de a compensa umilinţele îndurate pînă acum. Însă ele ar fi trebuit simţite de ceilalţi, altfel erau doar nişte lovituri aruncate în gol...

L-a găsit atunci, printre rîndurile sale scrise la începutul lui 1949 şi culese acum din amintire, pe Ghatotkacha. N-ar fi vrut să apeleze la el – Ghatotkacha, cu toată istoria lui milenară, era un semizeu care, adus în prezent şi reînsufleţit de el, amintea într-un fel de acuzaţia care-l aruncase după garduri de sîrmă ghimpată, aceea de-a fi condus un grup legionar. Şi, cu tot dezinteresul său faţă de politică, Bruno avusese timp să-şi facă o părere despre legionari. Nu-i privise niciodată nici măcar cu înţelegere. Dispreţuia patima atunci cînd nu era pusă în slujba vreunei idei artistice sau profesionale, o dispreţuise încă din vremea lui Mussolini, cu-ale lui discursuri patetice şi bolnave, o dispreţuise regăsind-o în România, printre legionarii care, fie şi căzuţi în dizgraţie, tot mai vorbeau în numele unor idei turnate în golurile din ei înşişi. Dacă i-ar fi auzit vreodată pe cei doi discipoli ai săi vorbind în numele acelor idei, şi nu al pasiunii pentru marionete, probabil ar fi curmat acele întîlniri mult mai devreme. Tocmai din motivul ăsta, arestarea lui şi acuzaţia care i se adusese fuseseră cu atît mai dureroase, cu atît mai absurde. Dar ele erau deja trecut.

Nu, Bruno n-ar fi vrut să-l aducă în poveştile sale răzbunătoare pe semizeul Ghatotkacha. Căci istoria sa, simplă altădată, se încărca acum cu un simbol puternic, clar. Simbolul era cămaşa vrăjită a eroului, iar posibila trimitere, anume către nişte cămăşi verzi care ar fi putut stinge lava roşie, nu-i făcea vreo plăcere lui Bruno. Însă căuta gustul răzbunării – o răzbunare chiar faţă de motivul, atît de prost construit, al arestării lui.

Într-o amiază cu arşiţă cumplită, la vremea cînd praful de stîncă

amestecat cu sudori se scurgea de pe feţele oamenilor direct în gamelele cu mîncare, Gathotkacha a ieşit totuşi printre buzele lui Bruno. Mai întîi abia mormăit, apoi în plină forţă, cu toată istoria sa. S-a scuturat de legendă şi s-a înfipt în prezent dinaintea unuia dintre gardieni, care tocmai îl lovise peste faţă pe Bruno, după ce acesta vărsase prin praf conţinutul puturos al gamelei.

— Eşti şi tu în grevă sau ce? izbucnise omul în uniformă, înainte de a-l plesni. Dumnezeii mă-tii de bandit! Îmi faci probleme?!

Bruno s-a ridicat, a început să zîmbească, rotindu-şi ochii de jur-împrejur, către ceilalţi, care abia îndrăzneau să-l privească pe sub sprîncene.

— Stai jos! a ţipat gardianul la el.

Şi-a ridicat mîinile, ca un profet din vechime sau ca un păpuşar care, după paravan, se dezmorţeşte pentru imediata întîlnire a păpuşilor sale cu publicul.

— Stai jos! s-a auzit din nou strigătul omului, care cerea ajutor din priviri altor gardieni.

În patria lor, Sulalaya, zeii nu mai ştiau ce să facă. Pe Pămînt, începuse să erupă un uriaş vulcan. O lavă roşie, o nenorocită de lavă roşie s-a pogorît peste aşezări, nimicind, rînd pe rînd, mii şi mii de suflete.

— Stai jos! a urlat pentru a treia oară gardianul, cînd i-a văzut pe doi tovarăşi ai săi apropiindu-se.

Singura scăpare a oamenilor era Ghatotkacha, cel căruia zeii îi dăruiseră cîndva o cămaşă vrăjită, care-i asigura nemurirea. Această cămaşă le era acum salvarea, ea trebuia aruncată în flăcările ce izbucneau din uriaşul crater, pentru a astîmpăra urgia roşie.

— Stai jos! au urlat şi ceilalţi gardieni care se apropiaseră.

După numeroase ezitări, Ghatotkacha a acceptat, în cele din urmă, sacrificiul. Şi, odată cu acest sacrificiu, în timp ce a auzit aprobările unor colegi de muncă foşti legionari, Bruno a ştiut că reuşise, în fine, şi el o lovitură. Aşa încît şi-a păstrat zîmbetul şi după ce s-a prăbuşit – ca şi cum celelalte lovituri, ale gardienilor, nu l-ar fi atins. Înfruntarea de care avea nevoie începuse în sfîrşit, chiar dacă pentru ea fusese nevoit să recurgă la o armă despre care nu crezuse că i-ar fi necesară.

În noaptea care a urmat, şi-a amintit o altă poveste. Una personală, din copilărie. Grădina de la ţară a bunicilor din partea tatălui. El şi un prieten căruia-i nu mai reţinea acum numele. Se jucau, celălalt urcase într-un păr bătrîn, unul pe care bunicul amenința deja de ani buni să-l taie, dar uita toamnă de toamnă. Părul dădea cîteva fructe în fiecare început de vară, cinci, poate zece. Cu atît mai preţioase pentru micul Bruno. Prietenul său urcase atunci, în acea zi care-i revenise-n memorie, în păr, încercînd să

ajungă la cîteva dintre puţinele fructe ale pomului. Se străduise să-l convingă, mai întîi cu vorba bună. Apoi, luase un cartof, îl aruncase către acela. Niciodată nu fusese cine ştie ce ţintaş, atunci însă cartoful îl lovise în plin. În ochi. Iar prietenul său se prăbuşise printre crengi, urlase de durere la pămînt, o mînă i se umflase, i se învineţise. Şi-apoi, de frică, Bruno se ascunsese. Întreaga după-amiază. Întreaga seară, întreaga noapte apoi, tremurînd de fiecare dată cînd auzea glasurile, tot mai îngrijorate, ale bunicilor, ale tatălui, chemîndu-l. Îşi petrecuse, de frică, o noapte întreagă în căcăstoarea de lemn din spatele şurii, adormind la un moment dat în şezut. Nimănui nu-i trecuse prin minte să-l caute acolo. O noapte chinuitoare, înfricoşată.

Şi-a amintit povestea asta în carcera din Peninsula. O altfel de noapte. O altfel de cuşcă. O ladă de lemn strîmtă, fără nici un fel de acoperiş. Folosită pînă atunci pentru a înghesui cîte doi deţinuţi, faţă-n faţă, în scopul reeducării. În mod normal, cei doi abia aveau loc să respire, nicicum să-şi îndoaie măcar genunchii. Acum, Bruno fusese pus singur aici. Nu-i găsiseră pereche pentru pedeapsă. Aşa încît, în loc de pereche, mai vîrîseră o scîndură, împărţind în două carcera, pentru a îngusta şi mai mult spaţiul. O scîndură pe care Bruno şi-a lăsat obrazul, de care şi-a sprijinit uşor genunchii, încercînd să adoarmă aşa, în picioare. Fără a reuşi însă. O noapte urîtă, dar pe care a trecut-o ajutat de gîndul că înfruntarea înseamnă lovitură şi contralovitură. Un gînd satisfăcător. Suficient.

Suficient pînă-n jurul prînzului zilei următoare. Atunci cînd nu tremurul muşchilor, nu uscăciunea gîtlejului, nu ultimele lacrimi care se transformaseră-ntr-un soi de unsoare ce-i lipea genele una de alta l-au făcut să nu-şi mai poată reţine ţipetele disperate, ci mai cu seamă soarele-suliţă, care-i fierbea creierii, năclăindu-i. Avea senzaţia că sudoarea fierbinte din creştet i-a pătruns prin piele, prin craniu, i-a inundat mintea, înecîndu-i orice alt gînd în afara celui că trebuie să scape. Ca o fiertură blestemată. Ca o lavă roşie izbucnită dintr-un vulcan pe care nimeni, nici un erou din trecut sau din prezent, nu mai putea acum să-l stingă. Iar ţipetele, urletele, hîrîitul pieptului au început, încetul cu încetul, să se împletească cu rugăminţi. Şi cu vorbe de căinţă.

După miezul celei de-a doua nopţi, uşa carcerei s-a deschis. Iar Bruno a căzut în praf, lăsîndu-se tîrît înspre baracă. Moale. Fără a se ajuta cu vreun gest, cu vreo mişcare a braţelor. Abia reuşind să sufle, printre buzele crăpate, cîteva promisiuni. Rostite pentru cei care-l cărau, dar auzite, de fapt, doar de el, promisiunile lui închideau, pentru vecie, în el însuşi orice încercare de revoltă.

Timpul petrecut în carceră i-a fost îndeajuns lui Bruno pentru a

înţelege că toate poveştile omenirii, indiferent de forma în care sînt oferite, au fost concepute pentru a găsi în ascultătorul lor nevoia de poveste. Nu ele, în sine, erau arme, ci felul în care-l transformau pe ascultător. Or, aici, într-un lagăr de muncă secat de arşiţa Vîntului Negru, aflat lîngă satul Valea Neagră, undeva aproape de nisipurile Mării Negre, o parte dintre ascultători, cei în care ar fi găsit altfel, poate, nevoia căutată, erau prea osteniţi, prea copleşiţi, prea îndureraţi, prea neputincioşi pentru a se lăsa atinşi de poveşti. Iar în ceilalţi, acea nevoie nu mai exista. Pentru ei, fusese acoperită de povestea mare, de tip nou, livrată picătură cu picătură, pînă la preaplin, prin sloganuri mobilizatoare.

Centrul de greutate al lui Bruno, regăsit după ce scăpase din mîinile demascatorilor din „treişpe-paişpe“, nu s-a rătăcit din nou, printre alte dureri ale trupului. Din momentul redescoperirii lui, nu l-a mai pierdut nici măcar pentru o clipă. Însă, odată cu sfîrşitul revoltei sale, Bruno a înţeles că linia pe care o căuta, pentru a-şi lăsa părţile corpului s-o urmeze, ca nişte pendule, era mai rigidă decît şi-o imaginase. Şi nu era o linie pe care s-o poată controla el.

Capitolul 9

Se gîndiseră mai întîi să ia un taxi, oraşul avea deja cîteva maşini puse la dispoziţia cetăţenilor de către Întreprinderea Comunală de Electricitate şi Transport, iar înfiinţarea serviciului, în urmă cu trei ani, fusese relatată suficient de festivist în presă, încît mai toţi locuitorii să-şi dorească să apeleze măcar o dată la unul din frumoasele taximetre Pobeda sau Volga puse la dispoziţia lor. Însă în faţa gării rareori vedeai totuşi una, poate două maşini, iar asta numai atunci cînd venea vreun tren de distanţă lungă. Aşteptaseră vreo douăzeci de minute, înainte de a se hotărî să urce într-o trăsură trasă de-un singur cal. Iar droşcarul îi atenţionase, imediat după ce aflase destinaţia, că o să-i coste mai mult, drumurile erau proaste într-acolo.

— Da’ ce vă trebe la Ciric? îi chestionase omul pe drum. E şantier, din cîte ştiu, se construiesc nişte restaurante, chioşcuri, tot felu’ de drăcovenii.

Eliza voia să vadă lacul, voia să mai iasă din oraşul sufocant, toropit de canicula în ultimele săptămîni. Îşi luase de-acasă şi-o cuvertură, aveau să stea undeva, mai încolo de şantier, să mănînce nişte ouă fierte, nişte ardei, dar mai ales brînza cu care se lăuda femeia, primită de la nişte neamuri dintr-un sat aflat în apropierea oraşului Stalin, o brînză galbenă, ţinută-n buduf de oaie şi-nvelită în coajă de brad. Aveau să se bucure de ziua asta strălucitoare, un fel de vacanţă de care, zicea Eliza, amîndoi aveau nevoie. Şi mai ales el, Brunul, căci în ultimele două săptămîni, de cînd se mutase cu serviciul şi lucra la amenajarea Splaiului, parcă nu mai era el însuşi, parcă se cufundase-n oboseala lui şi-i pierise orice altă dorinţă.

Tocmai pentru a-l readuce lîngă ea pe acel Brun din urmă cu puţină vreme, femeia glumise la început, cerîndu-i să vină cu tot cu Vasilache, să-i arate lacul şi lui, „poate-i facem şi-o baie“, însă Brunul refuzase categoric. În ultima vreme, nu-l mai interesase Vasilache, nici măcar nu-i spălase hainele murdare după ce tăbărîse asupra lui în curtea bisericii catolice. Vasilache venea din alte timpuri, era al altor timpuri, aşa că ajunsese acum într-un dulap, undeva printre puţinele haine care se aflau acolo. Pentru Brun, viitorul era legat de şantierul de pe Splaiul Bahluiului, de colegii de-acolo şi, sigur, de Eliza. De oameni, adică, nu de păpuşi.

Droşca se opri undeva la marginea pădurii, omul care mîna calul nu mai voia să continue, se temea să nu se înglodeze, aşa le zisese. Nu se putea îngloda nicicum, pămîntul era uscat, nu mai plouase de zile bune, dar pentru Eliza şi Brun era clar că n-avea nici un rost să mai insiste. Aşa că femeia îl

plăti pe droşcar, era invitaţia ei, deci nu acceptă ca Brunul să dea banii, după care coborîră. O luară pe drumul utilitar, făcut probabil pentru camioanele ce transportau diverse materiale de construcţie. Ea voia să vadă şantierul, înainte de toate. Iar după cîteva minute, dinaintea lor apăru lacul, pe malul căruia se ridicaseră deja cîteva construcţii – unele erau gata, altele erau înconjurate de schele.

Se apropiară, iar Eliza îi ceru Brunului s-o aştepte, s-o lase să vorbească mai întîi cu inginerul. Brunul se aşeză lîngă un copac, cu plasa într-o parte, pătura în cealaltă, urmărind-o, cincizeci de metri mai în faţă, pe Eliza vorbind mai întîi cu un muncitor, apoi acesta plecînd de lîngă ea, în pas grăbit, revenind după mai puţin de-un minut alături de-un bărbat de vreo cincizeci de ani, îmbrăcat în costum, cu o salopetă deasupra. Probabil inginerul, gîndi Brunul, întrebîndu-se dacă Eliza va reuşi să-l convingă să-i lase să viziteze şantierul. În fond, îi puteau deranja pe oameni de la lucru, ei veniseră doar în plimbare, pe cînd ceilalţi aveau de îndeplinit o normă, asemenea lui, pe şantierul de pe Splaiul Bahluiului.

După cîteva clipe, Eliza scoase din geantă ceva – un act, probabil, gîndi Brunul. Dacă tot avea să-i lase să vadă şantierul, inginerul trebuia să ştie cu cine are de-a face. I-l arătă omului, iar acesta, după o scurtă privire, dădu din cap aprobator. Femeia vîrî actul înapoi în geantă, apoi se întoarse spre Brun, făcîndu-i semn cu mîna că se poate apropia.

Responsabilul de lucrări îl întîmpină pe Brun ceremonios, salutîndu-l chiar printr-o ridicare a mîinii spre tîmplă.

— Să trăiţi, îi spuse, apoi zîmbi şi i se prezentă.

Brunul îşi zise numele şi-i strînse mîna.

— Doriţi să vedeţi ce-am mai realizat, din cîte înţeleg.

Brunul n-apucă să se mire prea mult de bunăvoinţa omului, deşi făcea notă discordantă cu atitudinea, mereu înnegurată, a şefului său de şantier, cel de pe Splai, care n-accepta aproape niciodată să fie deranjat. Iar asta pentru că, imediat după momentul introductiv, inginerul îi oferi braţul Elizei, invitîndu-i pe amîndoi, cu aceeaşi amabilitate, să viziteze şantierul.

— Aici avem restaurantul principal, cu terasă, le zise omul, făcînd un gest amplu cu mîna liberă. O să fie o terasă mare, cu vedere spre lac, tot confortul. Sîntem în plină întrecere patriotică, ne grăbim pentru a întîmpina cum se cuvine sărbătoarea de la 23 August. Cea mai mare parte a complexului de odihnă va fi gata pînă atunci, îi asigură inginerul, cu acelaşi zîmbet amabil.

În mai puţin de-o lună adică, socoti Brunul, ceea ce-l umplu de respect faţă de inginer. Clădirile erau ridicate, într-adevăr, însă cele cîteva schele, roabele cu pămînt sau ciment care împînzeau locul, două camioane

care aşteptau pe drumul utilitar, muncitorii ce se vînzoleau de colo pînă colo, uneltele împrăştiate de jur-împrejur, toate acestea îţi dădeau impresia că va mai trece măcar un an pînă va fi încheiată munca. Însă inginerul îi asigura că într-o lună complexul va fi dat în folosinţă, iar Brunul nu se putu opri să nu fluiere admirativ, aşa cum observase că făcea uneori şi tovarăşul Bojin, cînd se oprea în faţa vreunei construcţii noi, scăpînd apoi, după un suspin mulţumit, şi cîte-o frază de tipul: „Cum se mai înnoieşte ţara, omule, în curînd n-o să mai recunoaştem nici noi locurile prin care trecem“. Aceeaşi mirare plăcută, care-l învăluia parcă în întregime în sentiment, îi provocă Brunului fluieratul de acum. Şi Eliza, şi inginerul întoarseră capul spre el. Eliza fără vreo expresie pe chip, doar ridicînd uşor din sprîncene, inginerul lungindu-şi brusc zîmbetul.

— Parcă nu vă vine să credeţi, aşa-i? zise bărbatul. Imaginaţi-vă, adăugă, eliberînd mîna femeii şi ridicînd ambele braţe, mişcîndu-le ca într-un balet şi parcă mîngîind cu palmele conturul panoramic al clădirii restaurantului, imaginaţi-vă numai cum va arăta cînd pe exterior vom avea şi nişte basoreliefuri frumoase, în tot decorul ăsta de poveste. O să fie mai mare dragul pentru toţi oamenii muncii din oraş, şi nu numai din oraşul nostru, să vină aici pentru odihnă. Dar ce zic eu, de ce trebuie să vă imaginaţi? Aveţi răbdare numai cîteva săptămîni. Reveniţi după 23 August şi nu va trebui să vă mai forţaţi mintea cu închipuiri. O să puteţi mînca aici, o să puteţi să vă relaxaţi, o să puteţi să admiraţi natura...

— Şi basoreliefurile, adăugă Brunul, scăpînd cuvintele printre buze.

— Şi basoreliefurile, sigur că da.

Eliza veni lîngă el, îl prinse de braţ. Entuziasmul bărbatului nu părea s-o molipsească, dimpotrivă.

— Poate vrei să mergem, îi şopti ea.

Brunul însă n-o auzi sau cel puţin se comportă de parcă n-ar fi auzit-o. Dacă ar fi auzit-o, dacă i-ar fi observat expresia chipului, ar fi avut toate motivele să se mire. Căci chiar ea, Eliza, insistase pentru această ieşire, ea îşi dorise inclusiv vizita pe şantier. Şi, înainte de toate, ea îl voia pe Brun ieşit din starea în care se cufundase în ultimele săptămîni, lucru care tocmai se întîmpla acum. Aşa încît îmbufnarea ei, dacă ar fi observat-o, i-ar fi părut stranie, greu de înţeles.

Brunul însă nu-i dădea atenţie femeii, se lăsase cucerit de inginer, aşa încît îl urmă de-a lungul şantierului, bucurîndu-se, însufleţindu-se tot mai mult, cu fiecare realizare pe care şeful lucrărilor i-o indica. Iar imaginaţia, cea despre care inginerul spunea că în curînd nu-i va mai fi necesară pentru a vedea acest loc în toată splendoarea sa, îi construia, odată cu vorbele pe care le auzea, un alt colţ din raiul despre care-i vorbise

cîndva, cu patimă, tovarăşul Bojin. În imaginaţia Brunului, schelele dispăreau absorbite de ziduri, roabele se topeau ca şi cum n-ar fi fost, mesele teraselor răsăreau din pămînt, înconjurate de scaune pe care creşteau, de nicăieri, oameni, mulţimi de oameni cu chipuri zîmbitoare, veniţi aici, după o săptămînă de muncă, pentru a se odihni în feeria din jur. De-a lungul aleii apăreau chioşcuri de răcoritoare, se ridicau ca nişte piese de domino cărora cineva le dăduse de jos un impuls pentru a reveni în poziţie verticală, nu mai puţin de cincisprezece, promitea inginerul, iar copiii, plasaţi rapid şi gălăgios de închipuire în jurul chioşcurilor, alergau cu sticle de suc în mînă, reveneau pe terasă, clinchetele paharelor se amestecau cu clipocitul apei, de undeva, dinspre restaurant, aerul sănătos al Ciricului se încărca de muzică lăutărească, soarele lucind de pe lac cuprindea totul, se revărsa pe terasă, inundînd-o, revărsîndu-se în privirile desfătate ale oamenilor muncii veniţi la odihnă. Abia acum, lăsîndu-şi imaginaţia să construiască decorul acestei scene mari, a şantierului, în ton cu vorbele atît de prietenosului responsabil de lucrări, Brunul îl înţelegea, pe negîndite, doar lăsîndu-şi sufletul să cuprindă toate cele pe care le vedea ori le închipuia în jur, pe tovarăşul Bojin; abia acum simţea cu adevărat cît de importantă era şi munca lui, pe încă atît de prăfuitul Splai Bahlui, care însă, într-un viitor nu foarte îndepărtat, urma să devină acea magistrală la care el, Brunul, avea să-şi aducă mica, dar atît de reala contribuţie personală.

Şantierul, chiar dacă impresionant pentru Brun, nu era totuşi unul foarte mare, aşa încît vizita nu se prelungi mai mult de-o jumătate de oră. La sfîrşitul ei, inginerul nu uită să insiste pentru revenirea lor după data de 23 August, iar Brunul îşi promise s-o facă, cerîndu-i din priviri şi Elizei acceptul. Chipul femeii însă, ale cărui expresii le cunoştea deja atît de bine, ascundea după un zîmbet un fel de tristeţe pe care abia cum, la finalul plimbării lor pe şantier, Brunul o remarcă.

Deşi mirat, nu căută să obţină vreo explicaţie. Se obişnuise deja cu tăcerile, cu felul în care se ascundea în propriile gînduri, răspunzînd de multe ori monosilabic, pînă la încetarea discuţiei, mai ales atunci cînd încerca să afle mai multe despre ea. Brunul se mulţumise o vreme, înainte de a-i mărturisi secretul de care se lăsase el însuşi măcinat, cu această atitudine. Într-un fel, îi convenise chiar – tăcerile femeii i le justificau pe ale lui. Iar în timp, chiar dacă ar fi vrut s-o înţeleagă mai bine, chiar dacă se eliberase de propriile mistere, cel puţin de cele în legătură cu care avea amintiri, îşi pierduse îndrăzneala de a-i mai cere explicaţii. Ştia pe de altă parte, era un alt lucru pe care-l învăţase în lunile petrecute împreună, că Eliza nu va întîrzia prea mult înainte de a deschide ea însăşi un subiect, dacă era vorba de ceva cu adevărat important.

*

De o oră aproape că nu-şi mai vorbiseră. Eliza întinsese pătura, după ce înconjuraseră în tăcere lacul, pentru a se aşeza undeva în pădure, pe malul opus celui pe care se construia complexul de odihnă. Aşezase apoi, la fel de tăcută, pierdută-n gîndurile pe care Brunul nu îndrăznea să le tulbure, toată mîncarea adusă cu ei, pe nişte ştergare – ouăle, ardeii tăiaţi felii, brînza de burduf în coajă de brad, al cărei miros, nu foarte încurajator pentru el, Brunul începuse să-l simtă încă de pe malul celălalt al lacului, cînd luase din nou plasa în mînă, părăsind şantierul. Eliza îl asigură însă, observîndu-i chipul cînd pusese brînza pe ştergar, că se putea mînca, se dezgheţase doar, dar mirosul era normal, natural. Astea fuseseră primele vorbe legate ale femeii după despărţirea de inginer. Singurele, de fapt.

După ele, veniseră doar cîteva gesturi nervoase. Aranjatul cuverturii, al ştergarelor, fiecare bucată de mîncare scoasă din plasă, toate fuseseră însoţite de gesturile acelea bruşte, izvorîte în mod clar dintr-o nemulţumire a femeii căreia Brunul nu-i găsea sens.

— S-a terminat procesul lui Manolis Glezos în urmă cu cîteva zile, vorbi în fine Eliza, după ce, odată aşezaţi pe cuvertură, încercă să-şi regăsească un anume calm, trăgînd adînc aer în piept. Am uitat să-ţi spun. Pe 23 iulie au dat sentinţa, cinci ani de închisoare, urmaţi de patru ani de deportare într-un lagăr de muncă.

După mărturisirea pe care i-o făcuse Elizei, Brunul îşi pierduse într-o anume măsură, nu-şi explica nici el prea bine de ce, interesul pentru ceea ce i se întîmpla în Grecia revoluţionarului Glezos. Nici ea nu mai insistase, serile în care-i citea din ziar evoluţia procesului se răriseră, găsiseră alte moduri de a-şi petrece timpul împreună. Iar acum, deodată, readusese în discuţie subiectul, deşi era cît se poate de clar că nu se potrivea momentului, că, de fapt, nu asta era ceea ce voia să-i zică, încerca doar să-şi ascundă, în felul ăsta, starea care ar fi putut să le strice ieşirea la iarbă verde.

Deşi îi înţelese nevoia de a discuta pe-o temă oarecare, Brunul se încăpăţînă să nu renunţe la ceea ce-l măcina – voia să înţeleagă cu ce anume îi greşise. Aşa încît îndrăzni în cele din urmă să-i vorbească.

— Ce-i cu tine? Te-a supărat ceva cînd vorbeam cu inginerul, iar de-atunci parcă nu mai eşti tu.

— Dar cu tine ce-a fost în ultimele două săptămîni? ripostă femeia, pe-un ton ridicat. Am şi eu supărările mele, la fel cum le ai tu pe-ale tale. Doar că la mine ţin o oră-două, aşa că las-o baltă...

Brunul oftă, nu mai zise nimic. Tocmai din acest motiv renunţase

de multă vreme la a o mai chestiona, întotdeauna se alegea, la schimb, cu un reproş, iar continuarea nu putea fi alta decît o tăcere încordată. La fel ca acum, de astă dată însă parcă într-o notă mai accentuată. Parcă şi vocea Elizei era mai fermă, mai acuzatoare.

După un minut, poate mai mult, femeia se apucă să mănînce, fără să mai spună ceva. Făcu şi Brunul acelaşi lucru, în fond pentru asta căraseră după ei plasa cu mîncare. Mai întîi, fără nici un chef, cu senzaţia că lucrul ăsta trebuie făcut totuşi. Apoi, pentru că muţenia în care se-nchisese Eliza îi lăsă libertatea de a asculta sunetele din jur, se concentră pe ciripitul atît de clar şi de felurit al păsărilor, pe clipocitul molcom, uniform al lacului, pe foşnetul rar al frunzelor, provocat de-o abia clintire a lor sub vîntul slab de vară. Iar toate acestea îl purtară dincolo de starea deloc plăcută a momentului, ducîndu-l, într-un salt peste perioada neagră, uitată, din trecutul lui, pînă-n satul bunicilor, pe malul rîului care curgea acolo, un rîu la care nu se mai gîndise de mult, nu mai ştia de cînd, poate niciodată de cînd se trezise pe patul de spital, după accident.

Acolo, la rîu, amintirea îl duse tot pe o cuvertură, poate o carpetă veche, avînd alături ceva de-ale gurii, nu-şi mai putea da seama acum, în acest salt al minţii în trecut, ce anume adusese cu ea bunică-sa de mîncare. O luncă în spate, în care ciripeau păsări ca şi-aici, o apă în faţă, ca şi aici, doar că aceea era curgătoare. Iar acolo, în rîu, vîrîtă pînă la genunchi în apă, aplecată deasupra unei băncuţe pe care spăla carpete, covoare, cioltare pentru caii bunicului, cine mai ştia ce, o văzu pe bunica. Cu un săpun gros în mîini, iar pentru acesta amintirea îl duse în alt salt, de astă dată mai degrabă în spaţiu, căci timpul era cam acelaşi, cele cîteva zile diferenţă se contopeau acum în mintea lui, îl duse înapoi în curtea casei lor, acolo unde într-un cazan se fierbeau resturi de animale, diverse alte materii cărora n-avea cum să le păstreze în minte denumirile, pentru a scoate mai întîi o pastă gălbui-roşiatică, puternic mirositoare, care, lăsată apoi o vreme la uscat, se întărea, şi-apoi bunica o tăia în bucăţi mari, obţinând astfel săpunul de care avea nevoie, săpunul cu care se spălau chiar şi pe cap. Din nou pe malul lacului, bunica apropiindu-se de el, în şorţul acela ud pînă aproape de mijloc, cu un peşte cît palmele, fericită. „E peştele tău, pentru tine l-am prins, joacă-te cu el“ – vorbele astea-i veniră de nicăieri, cu tot cu glasul bunicii, nici pe-acesta nu şi-l mai amintise vreodată atît de clar, atît de familiar pînă acum. Întreaga după-amiază petrecută apoi lîngă un ochi de apă, îngrădit cu pietre culese de pe mal, cu peştele zbătîndu-se. Rîsetele lui de copil. Avea de gînd să-i dea drumul, îşi amintea bine asta, avea de gînd să-l elibereze la plecarea spre casă, seara, cînd bunica urma să încarce în roabă carpetele şi covoarele şi cioltarele, avea să facă o spărtură în barajul

de pietre, iar peştele ar fi ieşit pe-acolo, s-ar fi dus în largul apei, înapoi la părinţii lui, la fraţii lui, păstrînd poate doar amintirile unei după-amieze petrecute într-un ochi îngust de apă, povestindu-le poate, în limba peştească, tuturor celorlalţi peşti apropiaţi lui aventura prin care trecuse, pericolul pe care-l înfruntase. Înainte însă ca roaba să fie încărcată cu toate acele ţesături puse la uscat cu pietre, peştele făcuse ceva ce lui, copilului de-atunci, nu-i trecuse nici o clipă prin cap că ar putea face – după ce cu cîteva clipe mai devreme încă înotase, în curse nebuneşti, dintr-un capăt în celălalt al ochiului de apă, se întorsese brusc cu burta-n sus, complet pe nepregătite, şi, cu toate că încercase să-l provoace, mişcîndu-l cu un băţ, apoi chiar cu mîna, se încăpăţînase să nu mai mişte, să rămînă aşa, cu burta-n sus. În ciuda rugăminţilor şi apoi a plînsetelor copilului. Ba chiar şi după ce bunica îl aruncase în apa mare, cu promisiunea că acolo îşi va reveni, peştele se încăpăţînase să plutească la vale tot aşa, întors cu burta spre cer, complet nepăsător la rugăminţile micului băiat, la fuga cu care-l însoţise de-a lungul malului cîteva zeci de metri, pînă cînd strigătele bunicii îl opriseră.

Se pierduse undeva amintirea asta, după negura ce-i acoperea douăzeci de ani, iar acum, pe malul lacului Ciric, îi revenise cu un zîmbet trist, de care nu era conştient, dar pe care Eliza îl remarcă şi nu-l mai lăsă să treacă fără nici o vorbă.

— La ce te gîndeşti? auzi Brunul, iar vorbele astea îi obligară mintea să facă saltul înapoi, trecînd din nou peste negură, revenind în prezentul în care, observă imediat, Eliza nu mai părea la fel de supărată, la fel de nervoasă ca în urmă cu cîteva momente.

— La nimic important, îi zise, apoi, pentru că Eliza insistă, îi povesti, în cîteva cuvinte, despre peştele mort în urmă cu atîţia ani, din care nu mai rămăsese probabil nici urmă de os, dar agăţat încă, de parcă ăsta fusese întregul rost al existenţei sale, de memoria, altfel atît de încercată, a unui om.

— Se-ntîmplă, mai degrabă mormăi Eliza, din nou înnegurată, parcă într-un mod trist de astă dată, ca şi cum povestea Brunului ar fi avut în ea ceva grav şi plin de învăţăminte.

Apoi îl privi în ochi, pînă cînd bărbatul simţi nevoia să-şi plece capul.

— Nu sînt supărată pe tine, să ştii, zise ea. Doar că nu te-nţeleg. Adică nu înţeleg de unde bucuria asta apărută aşa, din mai nimic. Ţie-ţi place ce ţi se-ntîmplă? În ultimele două săptămîni, de cînd te-ai mutat cu serviciul, mi s-a părut că eşti trist. Şi nu mi-a plăcut să te văd aşa, dar măcar mi-ai dat senzaţia asta că pricepi şi tu ce se-ntîmplă cu tine, că refuzi să accepţi totul de parcă aşa ar trebui să fie. Ca peştele tău. S-a zbătut, voia să

iasă, nu? Aşa şi tu: mi-ai părut abia acum, de două săptămîni, că te frămînţi, te zbaţi, că nu accepţi să-ţi hotărască altcineva viaţa.

— Peştele a murit, spuse Brunul, deşi nu-nţelegea ce legătură avea povestea lui din copilărie cu toate astea.

— Lasă peştele. E vorba de tine aici. Am crezut c-o să te lupţi în vreun fel. Şi-apoi vii aici, îţi vorbeşte un inginer despre... Naiba să le ia. Realizările astea ale lui, ale lor. Şi mă uit la tine şi te văd cu ochi măriţi, fericit, gata să accepţi totul, noul loc de muncă, noua meserie. Nu-mi spune că nu te-ai gîndit la şantierul tău în timp ce vizitai şantierul ăsta. La tine te-ai gîndit, te cunosc deja. Te-ai convins că totul o să fie bine, că poţi uita de păpuşi, de spectacolele despre care-mi vorbeai ca şi cum nu ţi-ai fi dorit nimic altceva decît să ajungi să faci şi tu parte din ele.

— Asta te-a supărat? se miră Brunul.

— Asta, da. Dar nu pe tine...

Nu mai continuă. Dădu din mînă, îşi plecă privirea.

— Nu ştiu cum să-ţi zic.

— Dar tu ai vrut să vizităm şantierul. Nici măcar nu ştiu cum ai făcut de l-ai convins pe inginer să ne lase...

— Da, normal, eu am vrut! acceptă Eliza, dînd larg din mîini, iar Brunul simţi din nou că, dincolo de cuvintele astea, erau altele nespuse.

Nu le ceru însă, nu căută prin nici o altă întrebare acele cuvinte nespuse. Încercă doar să şi le găsească pe-ale lui, să le adune într-o explicaţie. Îşi dădu seama însă că explicaţia îi lipsea pînă şi lui, că Eliza avea dreptate, dar că dincolo de dreptatea ei se aflau alte lucruri, pe care era greu să le pui în vorbe. Era datoria pe care o simţea faţă de tovarăşul Bojin, datoria faţă de partid, chiar dacă partidul nu căpătase nicicînd o formă concretă, însă simţise de-atîtea ori intervenţia lui, de la garsoniera în care stătea pînă la primul loc de muncă, ba chiar şi înainte de momentele astea, iertarea partidului o simţise odată cu eliberarea din închisoare, unde ajunsese pentru o faptă de care nu-şi mai amintea, n-avea cum să-şi amintească, dar trebuia să fie una gravă, una măcar ruşinoasă, de vreme ce tovarăşul Bojin îi spusese că motivul arestării fusese unul politic. Nu era vorba nici măcar de datorie, era vorba despre dorinţa de răscumpărare. Trebuia să-şi răscumpere greşelile, indiferent care fuseseră acestea, trebuia să şi le răscumpere cu orice preţ pentru a putea respira liber, fără povara vinii, în noua societate în care i se oferise, cu atîta bunăvoinţă, un loc. Iar pentru asta, era dispus să-şi asume orice, era dispus să sacrifice orice, aşa cum doctorul Ustinenko îşi sacrificase iubirea, era gata să accepte orice însărcinare, numai să scape de acel ghem de emoţii, sufocant, sfîşietor, care i se fixa în gît în multe seri, nopţi, cînd se elibera de egoism şi privea

acuzator, înfricoşat în acelaşi timp, spre negura celor douăzeci de ani din care nu-şi amintea nimic, dar în care, trebuia să accepte asta, la un moment dat fusese într-un fel sau altul nedrept faţă de toţi cei ce i se arătau acum atît de buni.

Toate lucrurile astea nu i le putea spune însă Elizei. Nu pentru că ea n-ar fi înţeles, cu siguranţă nutrea la rîndu-i aceeaşi dragoste faţă de partid, i-o arătase de altfel de atîtea ori, ci pentru că nu erau gînduri care să se transforme în cuvinte, erau mai degrabă sentimente, o năvală a sentimentelor care nu se lăsau exprimate.

Eliza însă nu aştepta nici o explicaţie. Continuă să-i vorbească, de parcă primele vorbe îi luaseră o povară de pe suflet, o povară înghesuită acolo de multă vreme, iar acum, eliberîndu-se de ea, alte ofuri începuseră să curgă mai uşor, cu mai puţine oprelişti, atrase de spusele anterioare.

— Mi-ai povestit acum ceva din copilăria ta. E alt lucru pe care nu-l înţeleg. Te-am mai ascultat şi altă dată vorbind despre bunici, despre satul ăla-n care ai copilărit. Şi totuşi, acum te porţi de parcă boala ţi-a şters toate astea nu numai din memorie, dar şi de pe faţa pămîntului. Satul acela trebuie să fie pe-undeva, nu? Nu vrei să-l vezi? Te mulţumeşti să stai aşa, fără să mai cauţi nimic din trecutul tău?

— Bunicii mi-au murit, ştii asta.

— Mi-ai vorbit şi despre părinţii tăi, despre Bucureşti.

— Şi ei au murit.

— N-ai cum să fii sigur.

— Cum să nu? Ştii bine, tovarăşul Bojin...

Eliza ridică mîinile, într-un gest enervat, pufni.

— Tovarăşul Bojin, sigur! exclamă ea.

— Doar nu m-ar fi minţit cu aşa ceva, zise Brunul, nu pentru c-ar fi crezut vreo clipă cu adevărat că tovarăşul Bojin l-ar fi putut minţi, ci pentru că voia s-o convingă pe femeie, prin vorbele astea, că aşa ceva ar fi fost imposibil să se întîmple.

— Cum de ştie tovarăşul Bojin al tău că părinţii ţi-au murit în Italia, în război, dar nu-ţi poate spune nimic din ce s-a întîmplat după revenirea ta în ţară? răbufni Eliza, clătinînd apoi din cap, ca şi cum ar fi realizat cît de inutile sînt întrebările ei.

Brunul se-ncruntă o clipă, încercînd să pună în ordine spusele tovarăşului Bojin. Nu se gîndise niciodată la asta, pur şi simplu, încă de la revenirea în închisoare, după accident, acceptase foarte firesc spusele trimisului partidului, mai ales că ultima amintire pe care-o avea era acea plecare către Italia. Muriseră în război părinţii lui? Sigur că da, altfel l-ar fi căutat, altfel ar fi fost şi ei aici, în România, altfel ar fi venit să-l viziteze

poate chiar şi-n spital. Acceptase moartea lor, în durerea care-l copleşise, venită de undeva din amintirile de pînă la şaisprezece ani, nu-şi mai pusese întrebarea pe care acum, cu tot năduful, i-o adresase Eliza. De unde ştia totuşi tovarăşul Bojin despre moartea părinţilor lui, de vreme ce nu-l putuse ajuta cu mai nimic, în afara acelui tichet de subscripţie, întru descoperirea trecutului său de după întoarcerea în ţară? Nu existau date în arhivele închisorii, acceptase asta, se pierduseră pe undeva. Lucrurile se mai şi pierd, pînă la urmă. Îi spusese însă altcîndva despre o altă arhivă, alte arhive, de la serviciul lui, arhivele partidului, era de presupus. Acolo să fi găsit totuşi date despre părinţii lui? Cum de nu-i trecuse nicicînd prin minte să-l întrebe asta? Avea s-o facă, îşi promise, la prima întîlnire. Iar gîndul ăsta îi potoli uşoarele nelinişti stîrnite de întrebarea Elizei, avea să-l întrebe pe tovarăşul Bojin la următoarea lor întîlnire, iar atunci îşi va găsi răspunsul.

Eliza se ridică. Privi spre cer, apăruseră cîţiva nori, deloc ameninţători, însă femeia profită de ei, arătîndu-i cu mîna.

— Ar fi mai bine să plecăm, zise.

Iar Brunul se sculă la rîndu-i de pe cuvertură, începu s-o ajute la strîns. Nici nu gustase din brînza aceea atît de lăudată. Nu-i părea rău însă, oricum nu fusese prea interesat, mai ales după mirosul pe care-l împrăştiase încă de cînd luase plasa în mînă, după încheierea vizitei pe şantier.

— Trebuie să mergem pe jos pînă-n oraş, adăugă Eliza.

Chiar şi aşa, aveau destul timp, abia trecuse de amiază, dar Brunul simţea că n-are rost, ieşirea lor la iarbă verde n-ar fi putut continua după toată discuţia ce se iscase.

*

Drumul pe jos, apoi cu tramvaiul, dură destul de mult, astfel încît, atunci cînd ajunseră în faţa blocului în care locuia Eliza, orele după-amiezei erau deja pe sfîrşite, iar norii ce-abia se adunaseră în Ciric acopereau acum plumburiu cerul, pregătindu-se de ploaie. Un drum stînjenitor pînă aici, cu încercări, din partea fiecăruia, de a înnoda cîte o discuţie care să-i facă să uite de ieşirea ratată, fiecare dintre acestea sfîrşind însă în tăceri bruşte, tăceri dintr-acelea în care orice alt sunet, venit de aiurea, se transformă într-o binefacere.

Eliza îl îmbrăţişă în faţa uşii de la intrarea în bloc, cerîndu-i astfel Brunului să n-o mai conducă pînă-n apartament. Apoi, desprinzîndu-se din îmbrăţişare, femeia nu se-ndreptă spre uşă, ci îşi duse mîna la obraz, gînditoare, obligîndu-l pe Brun să rămînă înţepenit, într-o aşteptare căreia nu-i vedea rostul, dar pe care nici n-avea cum s-o curme, cu atît mai mult cu cît era ţintuit în ea de privirea fixă a Elizei.

— Vreau să te rog ceva, îi zise în cele din urmă. Să te mai gîndeşti la părinţii tăi. Să te gîndeşti dacă nu s-ar putea ca măcar unul dintre ei să trăiască încă acolo, în Italia. Poate c-au murit în război, cine ştie? O fi aşa cum ţi-au spus ei, ezită o clipă Eliza. Dar eu te rog totuşi să te-ntrebi atît: dacă ăia care-mi zic asta nu-s bine informaţi? Nu că te-ar fi minţit, dar dacă nu-s bine informaţi? Nu-i mare lucru, nu te rog cine ştie ce...

Brunul dădu din cap aprobator, nu atît pentru că ar fi simţit cu adevărat că trebuie să se-ntrebe asta, era convins că tovarăşul Bojin avea răspunsul, cît pentru că, stînd acum încremenit şi stînjenit în faţa blocului Elizei, nu-şi mai dorea decît să se vadă singur, în drum spre casă, pentru a se gîndi în linişte la toate reacţiile de azi, atît de surprinzătoare pentru el, ale femeii faţă de care avea deja sentimente greu de pus în cuvinte.

— Şi-ar mai fi ceva, continuă Eliza. Uite, noi doi avem... Se fîstîci. Între noi, cum să zic, se-ntîmplă multe, nu?

Răspunsul Brunului, cu aceeaşi mişcare din cap, păru să n-o mulţumească întru totul, dar o ajută să continue.

— Ei, tocmai de-asta te rog ca discuţiile de azi să rămînă între noi. Adică să nu le spui nimănui, nici unui prieten. Sînt discuţiile noastre...

— Normal, acceptă repede Brunul.

Pentru cîteva clipe, femeia păru a vrea să mai adauge ceva. Apoi, după o grimasă de renunţare şi-o clătinare a capului, îşi apropie buzele de-ale lui, într-un sărut scurt. Se întoarse cu spatele, luîndu-şi la revedere cu o mînă clătinată moale, şi intră în scara blocului.

Dezmeticindu-se uşor, Brunul o porni în josul străzii, încă incapabil să rememoreze toate vorbele pe care i le adresase Eliza, bucurîndu-se doar că, măcar pentru o vreme, se eliberase de stînjeneala şi de neînţelesurile acestei zile, a cărei oboseală acumulată o resimţea abia acum. După cîteva minute, norii îşi duseră la capăt ameninţarea, udîndu-l pînă la piele. Nu-şi grăbi însă pasul. Dimpotrivă, se bucură de ploaie, lăsîndu-se în voia ei de-a lungul drumului spre apartamentul propriu.

Capitolul 10

Istoria s-a descotorosit, pentru o bucată de vreme, de Bruno Matei, după ce acesta a priceput, trecînd printr-o răzvrătire al cărei sens fusese unul atît de personal încît nimeni altcineva nu-l percepuse, că linia creată de propriul centru de greutate nu putea fi controlată de el însuşi. S-a descotorosit şi i-a aruncat un văl peste chip, lăsîndu-l astfel neştiut printre alte chipuri acoperite de văluri asemănătoare, fără putinţă de acţiune proprie, doar un corp mecanic între alte sute de corpuri la fel, într-o maşinărie controlată pînă la ultima rotiţă de cei cărora tot ea, istoria, le oferise cunoştinţele şi mai ales forţa necesară pentru un asemenea control.

În următorii aproape doi ani petrecuţi în Peninsula, Bruno n-a mai avut de unde culege amintiri. Nici poveşti, nici alte chipuri, nici alte prietenii. Pînă şi cele deja vechi, zdruncinate de întîmplările din vara lui ’51, nu şi-au mai găsit nici măcar pentru o clipă gustul, fie el amestecat cu praf, pe care-l avuseseră la început. Iertarea pe care Bruno i-a oferit-o lui Porthos n-a adus cu sine nici un fel de renaştere a firii, altădată atît de clocotitoare, a primului său amic din închisoare. Acestuia, cele două săptămîni petrecute în barăcile studenţilor îi curmaseră şi foamea, şi cheful de a-şi împărtăşi poveştile legate de Grossen Handball, ba poate chiar îi curmaseră şi amintirile. Apoi, într-o dimineaţă din toamna ce-a urmat, destinul fostului handbalist l-a scos pe porţile coloniei, transferîndu-l spre altă închisoare, unde poate şi-a regăsit pofta de mîncare, de amintiri, de speranţe. Dar dacă a făcut-o, nimeni din Peninsula n-a mai aflat asta.

În privinţa maramureşeanului, Bruno nici nu mai încercase mare lucru. Chiar dacă din barăcile studenţilor nu s-a mai auzit acordeonul, ştiau cu toţii că demascările continuau acolo, într-un fel mai puţin ştiut, demascări între ei, studenţii. Iar teama de-acel loc nu se sfîrşise odată cu moartea doctorului Simionescu şi cu urmările ei. Maramureşeanul ştia şi el, asemenea celorlalţi. Iar spaima pe care apropierea de Bruno i-o adusese, în zilele petrecute de acesta în „treişpe-paişpe“, îl făcuse să uite la rîndu-i de poveştile proprii din Piteşti, cele adunate cît timp fusese el însuşi confundat cu un student, să uite pînă şi de cutreierările sale prin munţi, în căutare de hribi şi de ghebe. Să uite şi să tacă, mai ales că tot toamna lui ’51 avea să-i aducă sfîrşitul celor trei ani de condamnare. Şi chiar dacă, aşa cum fusese luat drept student, destinul propriu îi mai jucase o festă, întîrziindu-i cu cîteva luni peste termen eliberarea, pînă la sfârşitul iernii, nici măcar acest timp suplimentar nu l-a mai apropiat de Bruno.

Care n-a mai căutat vreo altă apropiere. S-a mulţumit să se piardă

printre ceilalţi, acolo, la marginea drumului unde-l uitase pentru un timp istoria, socotindu-şi doar zilele pînă la propria eliberare, tăindu-le rînd pe rînd dintr-un calendar încropit în mintea lui, fără a se speria de cifre, ba chiar bucurîndu-se în tăcere cînd scăpa, din acest calendar, de cîte-un calup de-o sută de zile – două mii opt sute, două mii şapte sute, două mii şase sute...

Apoi, pe cînd a început să se gîndească deja la numărul două mii, întrezărind, cu o anumită emoţie, coborîrea sub el în lunile care urmau, istoria l-a scos din gloata neştiută în care-l aruncase, vîrîndu-l din nou în rîndurile celor pe care-i tîra după ea, pe căile proprii, după propriul calendar.

*

În dimineaţa aceea de primăvară, în drum spre muncă, dinspre orizont, de dincolo de dealuri, s-au auzit bătăi de clopote. Însă nu obişnuite, nu dangăte răzleţe suflate pînă spre ei dintr-o singură direcţie de Kara-yel. Nu acele bătăi de clopot care-i făceau alteori, în verile trecute, să-şi mijească ochii, din mers sau de sus, de pe platou, privind spre un singur punct, străduindu-se să desluşească prin năduful ce înnoda aerul turla vreunei biserici. În dimineaţa aceea, sunetul îndepărtat al clopotelor îi împresurase, venea de undeva de dincolo de orizont, dar nu dintr-o singură direcţie, ci parcă din toate. Orizontul însuşi devenise rotund, forţîndu-te să te mişti roată pentru a simţi cercul marcat de-acel zvon prelung, cadenţat, venit de pretutindeni şi clătinînd parcă şi norii, făcîndu-i să se deşire în jos, apăsător, lăsînd să curgă din ei umbre vagi, abia colorate de soare.

Cei şapte îngeri se hotărîseră să sune în sfîrşit din trîmbiţele lor, din toate odată, aşa părea şi aşa au gîndit poate mulţi deţinuţi. Dar nici măcar trîmbiţele îngerilor, coborîte-n clopotniţele unor biserici, nu-i puteau opri din drumul lor ghidat de datoria de-a şterge pata negrelor greşeli trecute, aşa cum le-au cerut şi gardienii să-şi reamintească. Şi-au continuat marşul, într-o altă muzică, aceea pe care nu doar ei, puşcăriaşii, o cunoşteau atît de bine, ci şi aerul din jurul lor, aerul care le lovea corzile vocale, care le umplea plămînii, ieşind apoi, de fiecare dată, acelaşi, înşiruind în urma lor aceeaşi strigare, aceeaşi melodie, menită acum a ascunde sunetele de clopot.

Încă înainte de prînz însă, în timpul muncii, zvonul turlelor nevăzute s-a transformat într-o rumoare, aducînd şi explicaţia pentru împresurarea de dangăte de dimineaţă. De la o privire aplecată la alta, de la nişte buze crăpate la altele, în clipele cînd tîrnăcoapele se ridicau pregătite pentru o nouă lovitură, oferind urechilor, pentru o secundă, posibilitatea de-a auzi şi altceva, rumoarea le-a transmis tuturor deţinuţilor, rînd pe rînd,

nişte vorbe care, odată auzite, s-au scurs prin timpane, prin gît, pînă în muşchii braţelor, sleindu-i, făcînd imposibile alte ridicări şi coborîri de tîrnăcop.

— A murit Stalin!

Nimeni n-a ştiut de unde porniseră vorbele astea, cum ajunseseră pînă la prizonieri. Dar pentru aceştia din urmă, agitaţia gardienilor, cea care precedase rumoarea, o agitaţie stîrnită de apariţia grăbită a unui alt soldat, venit în goană din colonie, era deja o confirmare. Iar faptul că, imediat după aceea, soldaţii care-i păzeau au cerut oprirea lucrului şi apoi, după o consfătuire departe de urechile lor, ale deţinuţilor, au hotărît întoarcerea la barăci spunea totul. Aşa ceva nu se întîmplase niciodată în zilele, lunile, anii trecuţi.

N-au vorbit cu ei, nu le-au explicat nimic. I-au înşiruit doar, le-au dat semnalul de pornire. Iar pe drumul de întoarcere nu le-au mai cerut să cînte, n-au mai simţit nevoia să le amintească de datorie, de preţul pe care-l aveau de plătit Republicii Române. Gardienii erau preocupaţi, în acele momente, de ceea ce se-ntîmpla departe, atît de aproape în momentele acelea, în capitala altor republici, cele sovietice, unde marele tovarăş, de care-şi legaseră, neştiuţi, prezentul şi viitorul, îi lăsase singuri pe toţi, într-o incertitudine care le omorîse, brusc, orice siguranţă de sine.

Atmosferă complet diferită şi-n colonie. Alte brigăzi întoarse de la lucru, lăsate în neorînduială printre barăci. Nici un careu, nici un şef care să urle la ei. Cenuşiul ordonat de pînă ieri, careurile fixe, înţepenite, atmosfera militărească, toate se destrămaseră în doar cîteva ore. Deţinuţii erau lăsaţi de capul lor şi nimeni nu ştia cum să reacţioneze. Unii s-au aşezat pe pămînt, în fund, privind aiurea împrejur; alţii, care şi-au amintit mai repede de zilele libertăţii de altădată, s-au adunat în grupuri mici, privind doar din cînd în cînd cu teamă spre gardieni, comunicînd prin şoapte, dînd din mîini, intrînd adică în discuţii cum nu mai avuseseră de multă vreme; erau unii care se plimbau doar, părînd a se dezmorţi, deşi n-aveau nevoie de asta, la rîndu-le tocmai se întorseseră de la muncă. O singură ştire, trecînd ca un tăvălug, distrusese simetria impusă a tabloului coloniei.

Bruno, care în ultimii doi ani se ascunsese în această simetrie obligatorie, însuşindu-şi-o şi depinzînd întru totul de ea, a urmat modelul celor din urmă, pornind spre gardurile de sîrmă într-o dezmorţire controlată, mecanică, deloc necesară, sperînd să se piardă însă prin mulţimea de alte dezmorţiri. A ajuns lîngă sîrme, a început să le pipăie. Şi-a pus palma peste una dintre ele, a început să-şi strîngă apoi degetele, rînd pe rînd, deasupra metalului ruginit, şi-a încleştat pumnul, bucurîndu-se cumva de înţepătură, încercînd s-o simtă dinspre mînă în tot corpul. Avea nevoie de durerea

aceea, nici el nu ştia exact de ce. Privise, încă de cînd ajunsese în colonie, sîrmele ghimpate drept un semn al libertăţii. Spaţiul lor, al celor închişi aici, se oprea înainte de ele. Cu unu sau doi paşi înainte. Niciodată n-avusese voie să le atingă. Închisoarea n-avea drept zid gardul dublu de sîrmă ghimpată, înalt de trei-patru metri, exista un altul, zidul invizibil, dar atît de concret totuşi, construit din urletele gardienilor, din somaţiile soldaţilor cu mitraliere cocoţaţi în miradoare. Zidul acela mobil ieşea şi pe platou odată cu ei – iar acolo, pe platou, nu erau sîrme ghimpate. În anii scurşi pînă acum, pînă-n momentul în care propoziţia „A murit Stalin“ curmase toate obişnuinţele din colonie, Bruno privise încontinuu spre gardurile de sîrme ca spre primul pas dincolo. Dincolo de zid. Iar acum, în năuceala din jur, putea s-atingă cu propriile mîini libertatea, bucata ruginită de libertate, cu ţepi care-i împungeau pielea mîinii, provocîndu-i o durere, una pe care o simţea, o dorea.

Cînd a auzit strigătul unui soldat din miradorul din dreapta, Bruno şi-a descleştat pumnul şi s-a retras dincoace de zidul imaginar, n-a mai aşteptat şi a doua somaţie. S-a retras însă zîmbind. Moartea de la mii de kilometri depărtare îi prilejuise un moment al lui, cum nu mai avusese de mult timp aici, în colonie.

Odată cu strigătul soldatului din mirador, dezordinea din colonie a început să freamăte. Mulţimea a început să se adune, într-o încercare de regăsire, rapidă, a simetriei impuse. Gardienii s-au trezit brusc din năuceala în care se cufundaseră în ultimele minute, ultimele ore poate. Armele s-au ridicat, strigătul soldatului s-a transferat în alte guri, alte gîtlejuri, transformîndu-se în urlete. Uitîndu-se peste umeri, peste capete, Bruno a înţeles şi motivul pentru care deţinuţii, ridicîndu-se din locurile unde stăteau ciuciţi, destrămînd micile grupuri, renunţînd la dezmorţiri, se înghesuiau acum spre careu, sub ameninţarea puştilor. Dinspre baraca centrală, însoţit de aghiotanţi, se îndrepta spre ei comandantul unităţii, Iosif Lazăr. Cel care ieşea numai atunci cînd avea lucruri importante de spus. Cel căruia întotdeauna îi era suficient să-şi facă doar apariţia pentru a amuţi şi ultimele suspine. Cel mai în măsură să curme acum năuceala în care intraseră cu toţii, puşcăriaşi şi gardieni deopotrivă.

Bruno îl ştia prea puţin. Pierdut în mulţimea deţinuţilor, nu prea avusese de-a face cu comandantul, venit aici mai întîi ca şef al Serviciului Producţie, în urmă cu aproape doi ani, avansat apoi la conducerea coloniei. Auzise însă, pe cît putuse să audă şi să pună cap la cap, într-o coerenţă care să-i creeze o imagine fie şi sumară, cîteva poveşti care-l aveau drept protagonist pe şeful Peninsulei. Unele vorbeau de-o brutalitate pe care n-aveai cum s-o bănuieşti altfel, în atît de sporadicele convocări ale deţinuţilor

pentru discursurile sale. Mutilase, s-a auzit, cu mîinile lui un prizonier, îl bătuse cu o piatră peste buze, peste gură, peste obraji, peste nas, peste ochi, îi măcinase pielea şi oasele sub lovituri, pînă cînd îi transformase chipul într-o mască roşie, nedefinită, îngrozitoare. Din răgetele sărmanului, ceilalţi deţinuţi, cei care putuseră duce apoi povestea printre barăci, reconstruiseră scena: alţi gardieni îl ţinuseră la pămînt, în timp ce comandantul începuse să-l toace, cu calm, cu un fel de îngrozitoare răbdare, să-i strivească faţa aşa cum striveşti usturoiul în piuă, încet, apăsat, atent, pentru a nu rămîne nimic întreg. Aşa făcuse comandantul cu acea piatră, aşa povesteau alţi deţinuţi că făcuse comandantul. Dar astea erau spaime trecute-n vorbe. La fel cum alte spaime trecute-n vorbe mărturiseau că acelaşi comandant se lăudase în cîteva rînduri, în faţa altor puşcăriaşi, cu un trecut de prizonier al nemţilor, într-unul din cele mai cumplite lagăre ale lor, ceea ce pentru Bruno era de neconceput, căci nu poţi să treci prin iad pentru a deveni, apoi, unul dintre cei care supraveghează cazanele. Nu, Bruno nu ştia de fapt mai nimic despre comandantul coloniei, iar în aceşti din urmă ani preferase să audă şi să nu accepte poveştile, preferase să-l privească pe comandant ca pe un om care, închis în baraca lui în cea mai mare parte a timpului, n-are acces la ceea ce se întîmplă cu adevărat în colonie, ca pe-un om la care, într-o situaţie extremă, să te duci şi să te plîngi, căutînd şi primind înţelegere.

Îndreptîndu-se alături de ceilalţi prizonieri, într-o îngrămădire tot mai ordonată, spre centrul baracamentului, Bruno aştepta lămuriri de la acest om. Aştepta mai multe chiar, căci nişte speranţe începuseră, chiar fără a le da el voie, să-i grăbească paşii, să-l împingă mai în faţă, pentru a auzi mai bine ce urma să li se comunice. Moartea lui Stalin trebuia, dincolo de gardurile coloniei, să fi însemnat deja ceva, să fi produs o schimbare pe care speranţele ce se furişau în Bruno o vedeau transpusă-n paşii comandantului şi ai aghiotanţilor săi şi-apoi în vorbele ce aveau să vină.

Iar după calmarea deţinuţilor şi a gardienilor, după ridicarea mîinii celui spre care se îndreptau toate privirile, o mînă care cerea atenţie, Bruno a auzit, la fel de clar ca toţi ceilalţi deţinuţi, vorbele atît de aşteptate. Le-a auzit şi le-a înţeles aşa cum trebuiau înţelese. Şi a mai înţeles că zidurile imaginare ale închisorii, cele mai puternice ziduri, nu se clătinaseră nici un pic din pricina veştii ajunse de la Moscova pînă aici, într-un colţ neştiut de Românie.

— Bandiţilor, aşa a început Iosif Lazăr, după care şi-a dres vocea, pentru a fi auzit mai bine. Insectelor dăunătoare, a adăugat, urmărind, cu un rînjet, chipurile celor adunaţi în faţa lui. Ce v-aţi zis voi, băi, insecte dăunătoare? Ce v-aţi zis, băi? V-aţi zis uite-aşa: hai să ne opunem regimului popular, hai să ne opunem forţei poporului. V-aţi opus, băi? V-aţi opus! Şi

cu ce v-aţi ales, mama voastră de insecte? Cu ce v-aţi ales, băi? Cu asta – şi şi-a plimbat mîinile prin aer, arătînd în jur, spre gardurile de sîrmă ghimpată, spre barăci. Ştiţi de ce, băi insectelor? Pentru că poporul veghează, de-aia. Veghează, băi! Da' uneori poporu-i ocupat, poporul are de muncit, băi insectelor! Şi-atuncea, ce face poporul? Poporul îşi trimite atuncea reprezentanţii cei mai de seamă să vegheze-n locul lui! Asta face poporul! Aţi înţeles, băi, ce face poporul? Mă trimite pe mine să veghez aici, că de asta-i un popor deştept! Şi ce veghez eu, băi insectelor? Veghez ca voi să vă spălaţi păcatele în faţa poporului pe care l-aţi trădat. Asta veghez eu! Şi ca să fac asta, nici n-am nevoie de armele pe care le vedeţi în jur. N-am eu nevoie de armele astea! – aici, comandantul s-a oprit, i-a arătat pe soldaţi, pe gardieni; apoi, cu un rictus zeflemitor, şi-a îndreptat din nou privirile către deţinuţi, a strîns pumnul şi l-a ridicat spre aceştia: Nu de ei am nevoie. Am aici, în pumnul ăsta, toată puterea poporului. Şi-atuncea, de cine trebuie voi să vă temeţi? De puterea poporului din pumnul meu, băi insectelor, de ea să vă temeţi, nu de arme!

A aşteptat, preţ de cîteva clipe, reacţia oamenilor. O reacţie pe care capetele plecate, atrase brusc de gravitaţie, n-au lăsat-o să se vadă, pe care buzele uscate n-au lăsat-o să se audă. Şi-atunci, desfăcîndu-şi pumnul, lăsîndu-şi mîna lîngă corp, comandantul a continuat.

— Ce-am auzit eu? Asta am auzit: că umblă un zvon printre voi. Şi-acuma, voi ce vreţi, băi? Vreţi s-auziţi de la mine dacă-i adevărat sau nu? Asta vreţi! De parcă vă ajută cu ceva, insectelor. Băi, mă doare-n cur de ce vreţi voi, ştiţi asta? Dacă nu ştiţi, vă zic eu acuma ca să ştiţi: mă doare-n cur! Numa' de voinţa poporului îmi pasă mie, băi insectelor! Şi poporu' a hotărît zilele astea că meritaţi mila lui. Asta a hotărît poporu'. De-acuma, aşa mi-a transmis mie poporu', bătaia insectelor dăunătoare e interzisă. C-aşa-i legea poporului, băi! Poporu' nostru e milos, de-aia mi-a transmis ca nici un gardian să nu mai dea în insectele dăunătoare. Asta vreau eu să vă spun acum, ca să vă bucuraţi. Hai, bucuraţi-vă, vreau să v-aud!

Un cor de mormăieli, cîteva aplauze ale gardienilor, mai degrabă decît ale deţinuţilor, au urmat acestor vorbe. Unele care veneau de nicăieri, care susţineau poate, într-un fel al lor, zvonul de dimineaţă, însă erau departe de ceea ce aşteptau deţinuţii, de ceea ce îndrăzniseră, unii dintre ei măcar, să-şi închipuie că va urma. Iar rînjetul de pe chipul comandantului curma pînă şi încercarea unora de a-şi ridica mîinile pentru cerutele aplauze.

— Să-nţeleg că nu vă convine, băi? N-ar trebui să vă convină, asta aşa-i! Ar trebui să ştiţi şi voi că prin muncă vă plătiţi datoria faţă de popor şi prin bătaie crimele pe care le-aţi comis. Da' poporu-i milos, băi insectelor, iar eu ascult vocea lui. De-aia zic şi eu ca poporu': de-acum,

gata, nici un gardian nu mai are voia să vă bată! Numa' să fiţi atenţi aicea: eu nu-s gardian, clar? Băi insectelor, clar? Eu nu-s gardian! Aşa că de-acuma, în unitatea asta, doar eu bat!

Şi-a ridicat pumnul din nou, plimbîndu-l de la stînga la dreapta, pentru a se asigura că toţi deţinuţii au înţeles mesajul, iar rînjetul i s-a lungit pe întreaga faţă. În momentul următor, fără a mai adăuga altceva, comandantul Iosif Lazăr s-a întors cu spatele la oamenii sleiţi, uluiţi de-acest discurs, îndreptîndu-se spre baraca lui, însoţit de aghiotanţi. Iar adunarea s-a destrămat imediat, în urletele şefilor de brigăzi, care-i mînau pe toţi spre barăci.

Ajuns în baraca sa, copleşit încă de înţelesul vorbelor comandantului, Bruno n-a mai ascultat şoaptele celor care, convinşi în continuare de moartea lui Stalin, îşi renăşteau speranţele, spunîndu-şi unii altora că acolo, afară, americanii au străpuns deja graniţele, urmînd s-ajungă în scurtă vreme şi aici. N-a mai luat în seamă asigurările celor din jur că sovieticii s-au prăbuşit deja, odată cu moartea Conducătorului. Nu şi-a mai lăsat speranţele, atît de înşelătoare în ultimii ani, să-l conducă spre gînduri de schimbare. S-a ghemuit în patul lui, încercînd să uite această zi. Încercînd să păstreze din ea doar momentul în care nişte ţepi ruginiţi din gardul de sîrmă i-au apăsat pielea, trimiţîndu-i o stranie senzaţie de durere ce se lăsase, pentru cîteva clipe, confundată cu libertatea.

Acea zi nu s-a lăsat însă uitată. Cu o seară înainte, după mai bine de optzeci de ore în care se zbătuse între viaţă şi moarte, Iosif Visarionovici Stalin îşi dăduse într-adevăr duhul. Pe 6 martie 1953, istoria adusese vestea, încă din miez de noapte, la Bucureşti. Iar apoi se întorsese pe coclauri pe care nu mai călcase de-o vreme, pentru a-l căuta, printre mulţi alţii, şi pe Bruno Matei. Pentru a-l apuca şi pe el de-o mînecă a uniformei de deţinut şi pentru a-l tîrî din nou după ea. Nu spre schimbarea aşteptată de el, nu spre cea creată de nişte speranţe ce-l înşelaseră întotdeauna în ultima vreme. Dar, în cele din urmă, spre o schimbare totuşi.

*

Duba care-i hurducăia pe cei trei deţinuţi plecase deja de vreo două ore, ceea ce însemna că se aflau undeva pe la jumătatea drumului. Erau singuri în spate, în întuneric, iar unul dintre ei, o voce ce răsuna orbeşte, fără chip, încerca să curme tensiunea, povestind drumul pe care nu-l vedeau, dar pe care el îl ştia.

— Trecem pe lîngă Dunăre, l-a auzit Bruno la un moment dat. Ia ascultaţi valurile.

S-a lăsat tăcere, nimeni nu auzea altceva decît huruitul motorului.

— Eu o am în sînge, de-asta o aud. Sigur e Dunărea, sîntem pe drumul ăl bun, terminaţi cu prăpăstiile. Cunosc zona şi cu ochii închişi.

— Chiar sîntem cu ochii închişi, a ripostat celălalt deţinut, cel aflat pe banchetă, lîngă el.

— O cunosc şi-aşa, pe-ntuneric. Ăhă, cît am înotat eu prin Dunărea asta. Să vă povestesc cum m-am răsturnat cu barca la Ochiu' Dracului? Era întuneric beznă, iar de-acolo nu scapă nimeni, vă zic, nici măcar ziua. Eu am scăpat. Credeţi-mă că-i Dunărea.

Bruno îl credea, n-avea de ce să nu accepte că-i Dunărea, dar lucrul ăsta nu-l ajuta cu nimic. La Dunăre nu-i puteau împuşca?

— Să văd cum o să-noţi tu cu un glonte-n ceafă, s-a auzit iarăşi vocea cealaltă, cea care de la bun început băgase spaima-n toţi, povestind ceea ce auzise de la alţii, cum că se mai întîmplau „accidente" la aşa-zisele transferuri, cum că unii puşcăriaşi erau scoşi din dubiţe, apoi împuşcaţi în ceafă, spunîndu-se apoi că au încercat să evadeze.

Iar Bruno, deşi-l credea pe dunărean că se află-n apropierea fluviului, nu vedea nimic bun în asta. Da, evident, ei urmau drumul spre Galaţi, cum ar fi avut altfel justificare pentru omor? Nu puteau merge în altă direcţie, să-i împuşte şi-apoi să spună că voiau doar să-i transfere la Galaţi, în timp ce ei se aflau pe o cu totul altă rută. Era clar că păstrau ruta, dar asta nu însemna că n-aveau să-i ucidă.

Se gîndea însă, ascultîndu-i pe ceilalţi doi ce-ncepuseră chiar să se certe pe seama sorţii care-i aştepta, la motivele pentru care ar fi trebuit împuşcat. Nu făcuse nimic, de ce l-ar fi vrut mort? În ultimii doi ani fusese un deţinut model, la muncă, în baracă, iar la muncă, iar în baracă. Nici măcar alţi prieteni nu-şi făcuse, nu comentase nimic, nu supărase pe nimeni cu nimic. De doi ani nu mai luase nici o bătaie măcar. Doar cîte-un şut în fund, uneori, cînd se mişca prea încet, doar înjurături alteori, deseori, pe diverse motive mărunte. Dar nu ieşise cu nimic în evidenţă. De ce l-ar fi dorit mort? De ce-ar fi fost transferul doar un pretext?

Cînd fusese dus la dubă, după ce-l informaseră că va fi transferat la Galaţi, se bucurase. După moartea lui Stalin, în afara acelei zile în care se lăsase purtat de-o aşteptare, se resemnase imediat. Revenise la ale lui, nu mai spera nimic. Transferul apăruse la scurt timp, după nici două luni, şi se bucurase. În Peninsula, deşi îşi socotea zilele pînă la eliberare, totul era încremenit într-o veşnicie searbădă, urîtă, care-i reteza de multe ori chiar rostul numărării zilelor. Părea că nimic, niciodată, nu mai poate interveni, că nimic n-avea să se schimbe. Îşi închipuise chiar uneori cum avea să treacă de-o mie în numărătoarea lui, de cinci sute, de-o sută, cum avea să aştepte cu emoţii ca numărătoarea inversă să ajungă la trei zile, la două zile,

la o zi, iar în orele ultime nu se va întîmpla nimic, nu va veni nimeni să-l cheme, să-i spună că-i liber. Şi atunci îşi va pierde chiar şi vaga raţiune a număratului, căci nimeni, nicicînd, nu va vorbi cu el nici măcar pentru a fixa un alt termen. Începuse să creadă tot mai mult că va sfîrşi undeva prin baracament, sau la muncă, pe platou, că într-o zi, poate peste un an, poate peste zece, zeci de ani, vreun gardian va da cu piciorul în corpul lui lungit pe pămînt, încercînd să-l mişte, îşi va da seama că a murit, va pune cîţiva deţinuţi să-l tîrîie prin praf sau prin zăpadă şi, ştiindu-se că nu i-au mai rămas neamuri în ţară, că nu va veni nimeni să-l revendice, va fi aruncat în spatele barăcilor, într-o stivă de morţi aşa cum mai apăruseră din cînd în cînd în Peninsula. Dar pînă şi cu gîndul ăsta, care-l înspăimînta uneori, începuse să se împace.

Acum însă apăruse această nouă spaimă. Cu care n-avusese timp să se-mpace. Un glonţ în ceafă. Încerca să se liniştească. Nu, era prea neînsemnat pentru aşa ceva. Fusese prea insignifiant, neştiut de nimeni din colonie, pentru aşa ceva. N-aveau de ce, n-aveau motiv. Dar oare le trebuia cu adevărat un motiv?

Apoi, maşina s-a oprit. Iar cearta celorlalţi doi a încetat brusc. Era prea devreme să fi ajuns, o ştiau cu toţii. Uşa din spate s-a deschis, lumina i-a orbit pe toţi trei. Odată cu lumina, valul de căldură. Sufocant, chiar dacă erau abia la început de mai, dar lui Bruno nu căldura i-a secat respiraţia, ci spaima.

— Hai, ieşiţi să vă pişaţi, le-a zis soldatul.

„O să ne scoată să ne pişăm“, aşa le povestise deţinutul nedunărean, cel care auzise asemenea lucruri de la alţii. „Şi, cît o să stăm cu spatele, pac!“

— Haideţi, vă mai cîcîiţi mult? a ridicat vocea omul cu puşca.

— N-avem nevoie, a gemut nedunăreanul.

— Dacă vă zic eu c-aveţi nevoie, aveţi.

Bruno a coborît ultimul, tremurînd, suspinînd puternic, incontrolabil, cînd a făcut saltul din dubă. S-a uitat rugător la soldat.

— Ce-i cu faţa asta? Te scapă şi altceva?

Nu i-a răspuns, emoţia îi gîtuia orice vorbă, a dat doar din cap că nu.

— Hai, la boscheţii ăia!

S-a uitat în jur, Dunărea nu se vedea nicăieri. Omul locului, care înotase în Ochiul Dracului pe timp de noapte, căruia fluviul îi curgea prin sînge, după propriile cuvinte, se-nşelase. Sau poate trecuseră de ea, poate erau într-un loc în care Dunărea era mascată de dealuri. Oricum nu conta.

S-au aşezat tustrei, unul lîngă celălalt, privindu-se înspăimîntaţi.

— Ce faceţi, mă?

— Nu putem, i-a răspuns de astă dată dunăreanul.

Şi-apoi şi celălalt:

— Nu ne trece deloc.

— Ehe, las’ că vă fac eu să vă treacă.

Soldatul s-a repezit la cabina dubei, a intrat pe jumătate, a început să caute ceva pe-acolo.

— Acum aşteaptă să fugim, a şoptit, gîtuit, nedunăreanul. I-o capcană, nu vă mişcaţi.

Stăteau încremeniţi toţi trei, se uitau la soldatul căţărat în cabină, numai jumătatea din jos atîrnîndu-i afară. Şi puşca. Apoi, o voce dinăuntru.

— Stai, mă, că nu-i aici. E în partea astălaltă. Cobor eu şi rezolv problema.

A coborît şi celălalt soldat.

— Ce, n-aveţi chef să vă pişaţi? Hai să vă fac eu să vă vină cheful.

Abia cînd a ridicat sticla de apă şi a clătinat-o uşor, zîmbind, cei trei deţinuţi au observat-o. Între timp, s-a întors alături de ei şi primul soldat. Celălalt a scos dopul sticlei.

— Descheiaţi-vă la prohaburi. Executarea!

Nu s-au întors cu spatele. Toţi trei tremurau, dar s-au descheiat la prohaburi. Bruno abia-şi reţinea lacrimile. Ar fi vrut să spună o rugăciune, însă cuvintele nu-i veneau, nu le găsea nicăieri. S-a descheiat la prohab, apoi a auzit rîsetele soldaţilor. A ridicat privirea, uimit. Sticla din mîna celui de-al doilea om în uniformă s-a înclinat, din ea a început să curgă apă. Primul soldat a însoţit şiroitul apei cu un „Pîşşş“ prelung, continuu.

— Ei, nici acu’ nu vă vine? a zis, oprindu-se din rîs, cel cu sticla. Hai că-mi consum toată apa pe voi şi mai avem vreo două ore de drum.

Şi-atunci, brusc, toată spaima lui Bruno s-a scurs în pămînt. Apa a curs pînă aproape de golirea sticlei, iar el, Bruno, alături de ceilalţi doi, fără să se întoarcă cu spatele, a însoţit şiroitul molcom, în tăcerea absolută din jur, cu eliberarea proprie, căreia i-au urmat, intrînd în cor cu hohotele renăscute ale celor doi soldaţi, trei feluri de hohote, poate mai reţinute, poate într-un fel de şoaptă a rîsetelor, într-un exerciţiu de veselie pe care nu-l mai încercaseră de mult. Apoi, într-un final, l-a auzit pe primul soldat cerîndu-le, pe-un ton aproape prietenos, să urce din nou în maşină.

Hurducăiala, întunericul din interiorul dubei au fost total diferite după aceea. Dunăreanul le-a povestit, iar acum Bruno parcă-i putea vedea şi faţa, multe dintre aventurile sale pe fluviu, înainte de-a fi arestat. Celălalt, nedunăreanul, n-a mai adus vorba despre ce auzise de la alţii, în schimb a încercat cîteva glume.

Bruno a tăcut restul drumului. Din cînd în cînd însă a simţit, şi a avut timp să se gîndească la asta, că lumea e mai largă şi mai felurită decît ajunsese să şi-o închipuie în ultimii ani. Şi că merită să aştepte eliberarea adevărată, cea din urmă. Merită să reziste pentru acel moment.

Capitolul 11

Rareori Brunul era chemat să ajute la munca propriu-zisă. Mai bine zis, la ceea ce lui i se părea a fi munca propriu-zisă, adică spartul şi căratul pietrelor, îndreptarea malului, curăţirea locului, consolidarea lui, turnarea betonului. Deja angajat de trei săptămîni, asta era principala sa nemulţumire. La început, după ce tovarăşul Bojin îl adusese aici, i se păruse normal să fie pus la pictarea pancartelor. Fusese chiar lămurit că face un lucru important de către un tînăr muncitor, membru U.T.M., după cum singur se recomandase, pe care avea să-l observe în zilele următoare străbătînd mai mereu şantierul de la un capăt la altul, neuitînd să lase vederii *Carnetul agitatorului pe anul 1959* pe care-l avea întotdeauna în buzunarul de la salopetă şi la care recurgea uneori, răsfoindu-l, pentru a căuta alte exemple cu care să-i însufleţească pe ceilalţi oameni ai muncii de pe şantier. După ce-l întîmpinase încruntat, dar nu o încruntare ce transmitea răutate, ci hotărîre, îi spusese Brunului mai întîi că marea lipsă a şantierului era o bună coordonare a disciplinei politice, apoi îl întrebase, într-un fel în care deja se simţea că era sigur de răspuns, dacă este dispus să-l ajute în rezolvarea problemei. Căci munca politică, aproape că declamase utemistul, era chiar mai necesară în creşterea productivităţii decît munca fizică. O lozincă pusă acolo unde trebuie, un îndemn scris deasupra capetelor muncitorilor aveau rolul de a însufleţi, de a spori hărnicia lucrătorilor, întrucît oamenii trebuiau să ştie, să fie permanent conştienţi că nu pentru ei lucrau, ci pentru toţi ceilalţi, pentru întreaga comunitate, sub oblăduirea partidului şi, totodată, sub privirile sale vigilente.

Lozincile, scrise de Brun cu litere mari, cu vopsea roşie, împînzeră în următoarele două săptămîni şantierul, de-a lungul Bahluiului, pe ambele maluri ale lui, între podul de piatră şi podul Trancu, pe-o distanţă de mai bine de-un kilometru. Reuşea să scrie uneori şi zece pe zi, pe cartoanele ce-i fuseseră aduse cu camionul, utemistul agitator fiind cel care-i dădea temele. Mai întîi, unele exclusiv politice, de la „Trăiască Partidul Muncitoresc Romîn, alături de glorioasa clasă muncitoare!“, pînă la îndemnul atît de cunoscut, produs în cele mai multe copii pe cartoane, „Proletari din toate ţările, uniţi-vă!“. Apoi, cînd lozincile politice fuseseră suficiente, agitatorul îi dictase sloganuri ceva mai aplicate, pentru a sfătui de bine clasa muncitoare: „Învaţă să fii econom, ca să ai o viaţă lipsită de griji“, „Disciplina muncii e prima lecţie a muncitorului“, „Ridică-ţi nivelul de calificare pentru a te înălţa ca om“. Şi altele asemenea. Brunul îşi dădea seama că toate acestea îşi aveau importanţa lor, oamenii trebuiau să simtă

spiritul comunist, să se lase conduşi de el, aşa cum îi zicea utemistul agitator. Pe de altă parte însă, ştia că aceste lozinci scrise pe cartoane nu erau menite unei vieţi lungi, nu urmau să fie văzute de oamenii ce-aveau să treacă pe magistrala Splaiului peste ani – zeci, chiar sute. Lozincile, indiferent cît de frumos erau scrise, indiferent cîtă atenţie acorda Brunul fiecărei litere vopsite cu roşu, indiferent cît de mult spaţiu ocupau de-a lungul şantierului, erau sortite să dispară odată cu demontarea echipamentelor, cu plecarea muncitorilor spre alte şantiere. Poate urmau să fie duse-n altă parte peste-o vreme, dar în timp, un timp scurt, din păcate, vînturile şi ploile aveau să le şteargă, nemairămînînd nimic din munca lui, în timp ce munca altora, a colegilor de şantier, avea să fie preţuită şi peste secole.

Scăpase în cele din urmă de lozinci. La sfîrşitul săptămînii trecute, înaintea sîmbetei libere pe care-o primise şi pe care şi-o petrecuse alături de Eliza la Ciric, utemistul agitator îi spusese că lozincile sînt suficiente şi că vorbise cu inginerul pentru a-l trece la altă muncă, începînd de luni. Iar în cele două zile de pauză îşi făcuse speranţe că, în fine, urma să aibă o contribuţie vizibilă, durabilă. Începutul săptămînii îi aduse noi motive de întristare, dar n-o lăsă să se vadă. Tînărul ce purta în salopetă *Carnetul agitatorului* găsise că munca de însufleţire trebuie să continue, dincolo de lozinci. Aşa încît făcuse rost de o bibliotecă volantă, plină cu ziare *Scînteia* şi *Flacăra Iaşului*, dar şi cu cărţi pentru muncitorii care, în pauza de la prînz, voiau să se cufunde, măcar pentru cîteva minute, într-o lectură mai complexă, iar Brunul se văzu nevoit să împingă acea bibliotecă de-a lungul a aproape trei kilometri, cîţi se-adunau pe ambele maluri ale rîului. Abia în timpul rămas, după prînz, era folosit uneori să mai care vreo găleată cu moloz, să mai schimbe tîrnăcoapele rupte, să-i ajute deci pe muncitorii calificaţi în munca lor de construire a magistralei.

La sfîrşitul săptămînii, utemistul agitator nu-i mai veni cu vreo veste îmbucurătoare. În schimb, seara, înainte de a părăsi locul de muncă, se auzi strigat şi trimis la baraca inginerului. Acesta îl primi la fel de înnegurat ca întotdeauna, avea o faţă aspră pe care Brunul nu văzuse niciodată urmă de zîmbet, şi-i întinse un plic.

— Vi l-a lăsat un tovarăş, în cursul dimineţii.

Brunul s-ar fi gîndit mai întîi, în mod firesc, la tovarăşul Bojin. Comunicarea lor funcţionase în felul ăsta la Teatrul de Păpuşi de Stat, era normal să continue în acelaşi mod şi aici, la Întreprinderea de Drumuri şi Străzi. Numai că amicul lui nu-şi punea niciodată înştiinţările în plic, cu atît mai puţin într-unul lipit, aşa încît ieşi, după ce-i mulţumi inginerului, şi abia apoi îl desfăcu. Era totuşi vorba de tovarăşul Bojin, ceea ce îl mulţumi pe

Brun, mai ales că nu-l mai văzuse, ba chiar se-ngrijorase din cauza asta, în ultimele trei săptămîni. Însă conţinutul biletului îl miră nespus, căci, deşi amicul lui lăsase să se întrevadă, într-o discuţie a lor, această posibilitate, n-o luase nici o clipă în serios. Tovarăşul Bojin îi făcea o invitaţie, pentru duminică, în casa lui, unde, conform celor scrise, dădea „o mică petrecere cu prieteni“, cu prilejul zilei sale de naştere. Mai jos îi scria ora la care-l aşteaptă şi-i dădea adresa exactă, găsind de cuviinţă să-i pună pe hîrtie chiar cîteva cuvinte despre tramvaiul ce trebuia luat pînă acolo şi staţia unde trebuia să coboare.

*

Dacă i s-ar fi cerut să vorbească despre casa lui, tovarăşul Bojin ar fi aplicat, fără nici o ezitare, cel de-al doilea tip de adevăr în care credea. Căci primul tip de adevăr nu-i era absolut deloc folositor nici în privinţa istoriei casei sale. El, acest adevăr, ar fi adus în discuţie lucruri despre care nimeni n-ar fi vrut să audă. Şi cu atît mai puţin i-ar fi convenit tovarăşului Bojin să le povestească.

În vremea dinaintea orînduirii noi, casa-i aparţinuse unui fost deputat în cîteva legislaturi, venit din Basarabia împreună cu Pantelimon Halippa, în al doilea deceniu al veacului, odată cu Unirea. Anton Crihan era numele acestuia, iar unii dintre vecini, care-l cunoscuseră, vorbeau despre el, în şoaptă cel mai des, ca despre un mare patriot. Şoaptele astea, pe care le mai auzise vrînd-nevrînd la începuturi, căci locuia aici de multă vreme, îl cam supărau pe tovarăşul Bojin, pentru că, după părerea lui, un om care servise Partidului Ţărănesc şi care fugise în ’48 în străinătate, cu coada între picioare, de frica judecăţii poporului, numai patriot nu putea fi numit. În plus, activîndu-şi primul tip de adevăr în care credea, tovarăşul Bojin se întreba uneori, lăsîndu-şi gîndurile să transmită un zîmbet poate uşor zeflemitor buzelor, care fusese marea contribuţie adusă de Anton Crihan României, de vreme ce unirea teritoriilor nord-estice cu Ţara, aia din 1918, la care umbla vorba că fostul proprietar al casei îşi avusese rolul său, se destrămase acum, ca şi cum n-ar fi fost, Basarabia devenind între timp una dintre republicile U.R.S.S.-ului? Nu, tovarăşul Bojin nu vedea, în nici un fel, de ce numele lui Anton Crihan încă era rostit de unii, în primii ani de după instaurarea regimului democratic, cu respect. Dar, în sfîrşit, astea erau doar vorbe, iar pentru ele îi iertase la vremea aceea pe vecini, nu toţi puteau înţelege imediat că istoria nu se scrie cu păreri, ci cu certitudini.

Certitudinea lui, pentru care trebuia să recunoască, tot conform primului tip de adevăr, că-l simpatiza într-un fel pe Anton Crihan, era casa din Copou, în care trăia deja de mai bine de zece ani, mai exact din anul

următor celui în care fostul deputat fugise din ţară. O casă impunătoare, în care primise repartiţie pentru că ar fi fost păcat, altfel, să rămînă goală, o casă ce se vedea din zare dacă mergeai pe lîngă parc, pe aleea din spatele noii biserici Sfîntul Nicolae, o casă cu trei caturi, avînd două niveluri ridicate deasupra parterului, în care familia tovarăşului Bojin, adică el şi soţia lui, ocupa catul intermediar. Dar ocupa destul, iar capul familiei era mulţumit de camerele cu ferestre largi, luminoase, camere care împreună făceau cît un teren de tenis, cum îi plăcea să spună, şi atît de înalte încît aveai nevoie de scară pentru a schimba becul, era mulţumit de terasa spaţioasă ce dădea înspre parc, era mulţumit inclusiv de îngusta încăpere în care intrai din baia mare şi pe care şi-o amenajase pentru sine încă dinainte de a şti că, pe viitor, chiar avea să-i folosească drept birou, căci tovarăşul Bojin, pe lîngă lucrul cu oamenii, se ocupa şi cu diverse acte.

Pentru asta, adică pentru că plecase şi lăsase asemenea locuinţă în voia unei sorţi ce-l adusese pe el aici, fără a fi nevoit să cheltuiască vreun ban, tovarăşul Bojin îl simpatiza uneori pe Anton Crihan. Dar, fireşte, doar în gînd şi doar pentru asta, nicidecum pentru celelalte lucruri pe care le făcuse în viaţă şi care, la drept vorbind, acum erau la fel de inutile ca şi existenţa fostului deputat, departe de ţară, prin cine ştie ce străinătăţuri.

Totuşi, acum, după atîţia ani, dacă i s-ar fi cerut să vorbească despre casa lui, tovarăşul Bojin s-ar fi rezumat, asumîndu-şi al doilea tip de adevăr în care credea nesmintit, să spună că a cumpărat-o împreună cu soţia, fără a mai vorbi despre proprietarul care-o părăsise cîndva, în timpuri încă nu foarte clare, nu foarte sigure. Iar asta pentru că, neştiind nici el prea bine, pe atunci, cum vor curge lucrurile, la scurtă vreme după repartiţie făcuse un act de vînzare-cumpărare şi-l înregistrase cîţiva ani mai tîrziu, după ce lucrurile se mai clarificaseră, iar prietenii dispuşi să-l ajute i se înmulţiseră, la Sfatul Popular. Iar acum, proprietar în toată puterea cuvîntului, tovarăşul Bojin nu găsea de cuviinţă să-şi lase primul tip de adevăr să trimită nici măcar vagi sugestii celui de-al doilea tip, cel care-i ieşea pe gură. Istoria e mai bine, uneori, să nu fie spusă. Cu atît mai mult cu cît, între timp, fie pentru că învăţaseră la rîndu-le cum stă treaba cu istoria, fie că trecuseră, din pricini naturale, ei înşişi în istorie, pînă şi vecinii încetaseră a mai rosti, în vreun fel sau altul, numele lui Anton Crihan.

Aici, la etajul unu al casei mari din spatele bisericii Sfîntul Nicolae, veni Brunul, în seara de duminică, pentru a-l sărbători pe vechiul său prieten. Împăturise într-o hîrtie legată cu panglică roşie un aparat foto Zorki, pentru care umblase vreme de două ore pe la magazine, încă din seara precedentă, după ieşirea de la lucru. Îl făcea fericit cadoul lui, îi provoca emoţii, cu atît mai mult cu cît ştia pasiunea amicului său pentru

aparatură, de orice tip ar fi fost ea.

Îi deschise uşa soţia tovarăşului Bojin. I se prezentă, destul de amabilă, dar fără a-şi compune necesarul surîs binevoitor. Toriţa.

— De la Victoriţa, auzi în spatele ei vocea amicului său, după care acesta apăru, imediat, lîngă femeie. Hai, omule, intră, nu sta acolo.

Brunul păşi peste prag şi, după cîteva urări cu o voce tremurată, îi întinse cadoul. Îl bucură zîmbetul tovarăşului Bojin, care privi aparatul pe toate părţile.

Apoi, acesta îl aşteptă pe Brun să se descalţe, după care-i puse mîna uşor pe spate.

— Hai să-ţi arăt unde-o să-l ţin.

Trecură în camera cealaltă, fără ca Brunul să mai apuce s-o studieze pe cea în care intrase de la bun început, direct, fără a trece printr-un hol, imediat după deschiderea uşii de la intrare. Observase doar că prima cameră, imensă prin comparaţie cu cea în care locuia el, măcar de două ori mai mare, avea la pereţi cîteva corpuri de bibliotecă, pline cu cărţi, multe îmbrăcate în piele. Dincolo, trecînd printr-o uşă lată, culisantă, îl aştepta o masă mare, aşezată în faţa canapelei, cu două scaune de partea cealaltă. Pe masă erau deja puse mîncăruri şi băuturi, două farfurii mari, ovale, cu ouă umplute ce ieşeau în evidenţă mai cu seamă datorită firelor de pătrunjel, frumos aranjate, cu care le-mpodobise, era de presupus, doamna Toriţa. Lîngă masă, în stînga, o uşă înaltă dădea în afară, spre o terasă. Tot în stînga, de astă dată imediat lîngă el, Brunul remarcă apoi televizorul – îşi dădu seama imediat că ăsta era aparatul despre care-i vorbise atît de încîntat tovarăşul Bojin pentru că acesta i-l descrisese în amănunt, iar marca Record, care putea fi citită sub butoane, nu mai lăsa loc de nici un dubiu. Amicul său îl conduse însă mai departe, spre o altă uşă, care dădea într-un hol mare, apoi intrară, în stînga, într-o cameră la fel de înaltă precum cele două prin care trecuse, însă parcă puţin mai mică.

Aici era dormitorul, dar ceea ce-i luă ochii Brunului imediat fură rafturile bătute în perete pe care, în loc de bibelouri, se aflau puse pe milieuri, din loc în loc, tot felul de obiecte electronice, atît pe peretele din stînga intrării, cît şi pe cel din dreapta, de deasupra patului. Cu un zîmbet ce se transformase aproape într-un rînjet satisfăcut, tovarăşul Bojin îi arătă cu degetul un raft pe care se afla un singur milieu, iar deasupra lui, un alt aparat foto.

— Ăsta pe care-l am deja e marca Liubitel, aşa că-mi prinde bine şi-un Zorki, zise, liniştindu-l întru cîtva pe Brun, căruia deja ochii i se împăienjeniseră de jenă.

Îi mulţumi încă o dată pentru cadou, aşeză apoi aparatul Zorki pe

raft, lîngă celălalt, asigurîndu-l că Toriţa, care între timp dispăruse pe holul lung, probabil spre bucătărie, avea să găsească un milieu şi pentru acesta, apoi îi arătă toate celelalte aparate de pe rafturi. Pe primul raft, cîteva ceasuri, o întreagă colecţie, cum îi subliniase, mîndrindu-se, amicul său, unele mai mari, de buzunar, Molnia sau U.M.F. Ruhla, altele mai mici, de mînă, mărci diferite, Sportivnîie, Kama, Iskra sau Pobeda, ultimul asemănător celui pe care, cu mai bine de-un an în urmă, i-l oferise lui drept cadou după ieşirea din închisoare. Dincolo, pe alt raft, un pick-up, iar mai jos, sub el, un gramofon îmbătrînit, ambele pe milieuri largi, care atîrnau puţin în afara raftului. De-o parte şi de alta, atît a gramofonului, cît şi a pick-up-ului, erau puse cîteva discuri, un număr egal în dreapta şi-n stînga, astfel încît în nici o parte înălţimea discurilor suprapuse să nu facă notă discordantă. Mai încolo, pe alt raft, nu mai puţin de trei aparate radio, mărci diferite, fireşte, tovarăşul Bojin ţinea foarte mult, din cîte vedea Brunul, iar observaţia asta îi elimină şi ultima temere cu privire la cadoul lui, să adune aparate produse în fabrici cît mai diverse – unul avea înscris pe el numele Romanţa, pe-al doilea scria Strassfurt, iar al treilea, cel mai impunător dintre ele, era un aparat Daugava.

— Şi-acum, să-ţi arăt televizorul, îi zise amicul lui, conducîndu-l înapoi în camera în care era întinsă masa.

Înainte de a-l deschide însă, moment pe care Brunul, observă asta abia acum, îl aştepta cu alte emoţii, tovarăşul Bojin fu nevoit să se scuze, prelungind aşteptarea. Se auziseră bătăi în uşă, era vorba de ceilalţi invitaţi. Într-adevăr, în casă intrară, Brunul putea vedea asta prin uşa culisantă, largă, ce rămăsese deschisă, un bărbat şi-o femeie, soţ şi soţie, după cum se părea, amîndoi avînd spre cincizeci de ani, care se îmbrăţişară destul de entuziast, zgomotos chiar, cu tovarăşul Bojin, apoi şi cu soţia acestuia, Toriţa, pe care Brunul o văzu apărînd deodată acolo, deşi nu trecuse prin camera în care se afla el. Probabil exista o altă uşă ce făcea legătura între holul mare şi bibliotecă. În sfîrşit, oaspeţii intrară în încăperea cu masa, în care Brunul îi aştepta în picioare, căci nu îndrăznise să se aşeze neinvitat.

După ce încheie prezentările, tovarăşul Bojin, parcă mai vesel decît îl văzuse vreodată, îşi frecă mulţumit palmele.

— Ăştia sîntem, zise. Haideţi să ne aşezăm la masă şi să ne simţim bine.

Brunul n-avu timp să se mire prea mult de numărul invitaţilor. Se aşteptase ca acel cuvînt, „petrecere“, să însemne ceva mai mult decît cinci oameni, cu tot cu el, adunaţi în jurul unei mese. Se aşeză însă, căutînd gesturi cît mai cuviincioase, pe unul dintre scaune.

— Nu, tu vii aici, pe canapea, îi zise sărbătoritul. Altfel, cum o să

vezi la televizor? Pe ei lasă-i, rîse tovarăşul Bojin, arătîndu-i pe cei doi soţi. Ei pot să se uite şi cu spatele, că s-au săturat deja de televizor. Şi-au cumpărat încă dinaintea mea, rîse el, lăsînd parcă o urmă de invidie totuşi să-i răzbată din voce. Dar au un Rubin 102, al meu e Record, adăugă, făcîndu-i cu ochiul Brunului.

— Ne-ai înnebunit cu Recordul tău, mormăi oaspetele.

Iar soţia acestuia îl completă, vorbindu-i tot Brunului:

— Zici că al lui arată în culori, aşa se mai laudă cu el. Ce, nu tot aia vedem şi unii, şi alţii? schimbă ea direcţia privirii, către stăpînul casei.

— Ba da, continuă tonul de tachinare tovarăşul Bojin, îndreptîndu-se spre televizor. Dar eu, cînd mă uit la el, mai văd ceva: văd că aici scrie Record, pe cînd voi vedeţi că scrie Rubin 102.

Şi hăhăi destul de zgomotos, după care i se adresă Brunului:

— Ia uite acum, să-i dăm drumul. Şi să-mi spui tu mie dacă ceea ce vezi aici nu-i mai frumos decît cel mai frumos teatru de păpuşi din lume.

Şi apăsă pe-un buton.

După cîteva clipe de aşteptare, în care Brunul avu tot timpul să se mire că, în afara unui bîrîit, televizorul nu dădea nici un semn că ar vrea să pornească, în cele din urmă dinspre aparat izbucni, mai întîi, muzica, un sunet de viori combinate, apoi ecranul prinse a se lumina, iar pe suprafaţa lui apăru o întreagă orchestră. Brunul auzise de nenumărate ori la radio muzică simfonică, însă toţi acei oameni, adunaţi acolo, cîntînd în sincron la viorile lor, îl lăsară, la propriu, cu gura căscată. În cîteva clipe, uită că vede totul pe un ecran, se lăsă prins de muzică, uimit de felul în care membrii orchestrei reuşeau s-o creeze. Şi numai vocea tovarăşului Bojin, care-i cerea zgomotos o reacţie, adică nişte cuvinte cu care să le explice tuturor ceea ce simte, îl trezi din visare, îl făcu să-şi readune gîndurile, să redevină stînjenit şi să caute gesturi cuviincioase, apoi vorbe necesare pentru a explica, spre bucuria celorlalţi, că nu-şi închipuise nicicînd o asemenea minune.

Vorbele astea îi erau adresate însă sărbătoritului, căruia Brunul realiză că trebuie să-i suplimenteze cadoul cu o încîntare jucată faţă de aparatul ce însemna atît de mult pentru el. Altfel, nu televizorul, în sine, îi stîrnise Brunului uimirea, visarea în care căzuse cîteva clipe. Dimpotrivă, cutia meschină, cu ecran atît de mic prin comparaţie cu ceea ce văzuse la cinematograf, contururile prea vagi, toate acestea mai degrabă îl dezamăgiseră, se aşteptase la mult mai mult. Nici pe departe n-ar fi putut televizorul să înlocuiască un spectacol de teatru de păpuşi. Pe Brun îl fascina însă, făcîndu-l chiar să tremure uşor, acea muzică, însoţită de imaginea atîtor oameni adunaţi acolo cu nici un alt scop în afara celui de a împleti armonios sunetele.

Şi mai era ceva, mult mai important. Ceva ce n-ar fi putut rosti, pentru că îl cufunda pe el însuşi într-un mister căruia simţea pînă la înăbuşire că n-are cum să-i descîlcească înţelesurile. Odată cu imaginea aceea apărută pe ecran, în mintea lui Bruno îşi făcuse loc, îi era imposibil să-şi dea seama de unde, o altă imagine, cu cîţiva oameni pe care-i simţea apropiaţi, dar nu putea să le dea nume. Pe cîţiva dintre ei, Bruno îi văzu pe scena asta, apărută într-un moment atît de nepotrivit în mintea sa, cu viori în mînă, cîntînd ceva ce semăna cu ceea ce vedea pe ecran doar prin faptul că viorile lor, ca şi ale celor din orchestră, se uneau în sincron, pentru a lăsa liberă o melodie unică, armonioasă, fără vreun acord nelalocul lui. Iar alături, pe aceeaşi scenă imaginară, apărută din senin în mintea Brunului, alţi oameni mînuiau două păpuşi, care dansau împreună, agăţate de sfori, în ritmul muzicii. Şi ca şi cum asemenea imagini n-ar fi fost suficient de uimitoare, de răscolitoare totodată, o voce fără chip, una sfătoasă, venită de undeva din nişte neguri de nedesluşit, îi vorbea Brunului în italiană, o limbă pe care n-o folosise de atîta vreme încît i se părea uneori c-o uitase, îi vorbea Brunului în felul următor: „*Il marionettista* è *una sorta di musicista: egli domina le corde del pupazzo allo stesso modo in cui il musicista, aiutandosi con l'archetto, domina le corde del violino. In questo modo il marionettista crea una sinfonia, non di suoni ma di movimenti. E la sua sinfonia* è *addirittura pi*ù *complessa di quella del musicista, perch*é *ci sono pi*ù *corde da controllare*“[2].

În timpul mesei care urmă, toate strădaniile Brunului se îndreptară către a regăsi, în mintea lui, acele imagini şi acele vorbe pe care le obţinuse, preţ de cîteva clipe, cu ajutorul orchestrei din televizor. Veselia mesenilor, zgomotele paharelor ciocnite, poveştile care se întretăiau, toate acestea, la care se vedea nevoit să contribuie şi el măcar din cînd în cînd, nu-i permiteau însă să se concentreze pentru a readuna cioburile de imagini şi de vorbe într-un întreg. Iar seara tîrziu, cînd cei doi oaspeţi, soţ şi soţie, se ridicară pentru a pleca, Brunul simţea deja că scena aceea, atît de vie la un moment dat, se pierduse din nou în negurile din care apăruse.

Cînd se ridică şi el să plece, tovarăşul Bojin, căruia băutura i se urcase bine la cap, înroşindu-i şi vîrful nasului într-un mod destul de caraghios, îl rugă să mai rămînă măcar pînă la golirea ultimei sticle de vin de pe masă. Brunul acceptă. De altfel, se ridicase din politeţe, nu-şi dorea să plece, cel puţin nu imediat. Avea de pus nişte întrebări, pe care, cu oaspeţii prezenţi, n-ar fi avut cum să le aducă în discuţie.

*

Ieşiră pe terasă. Doamna Toriţa, după ce-şi condusese perechea de

prieteni la uşă, revenise lîngă soţul ei, spunîndu-i, pe-un ton ce nu admitea comentarii, că dacă mai vrea să bea, s-o facă afară. Ea n-avea de gînd, apăsase cuvintele astea, să se-apuce să cureţe după el canapeaua şi covorul, dacă-i va veni brusc rău. Apoi se apucase să strîngă resturile de mîncare de pe masă, ceea ce oricum nu mai lăsa loc de prea multă relaxare în atmosfera camerei. Brunul realizase că trebuie să plece, însă întrebările sale, stimulate de vinul pe care-l băuse la rîndu-i, îi cerură să mai rămînă doar cîteva minute.

Tovarăşul Bojin, privind spre parcul compus din umbre foşnitoare din faţa terasei, n-avea însă nici un chef să vorbească. Duse sticla la gură, apoi începu să fluiere uşor, ceva ce suna vag a cîntec, după care mormăi, încropind o melodie:

Aş vrea într-o seară să ne întîlnim,
Dar nu ştiu cînd e mai bine să ieşim:
Lunea n-are nici un rost,
Marţi e rău că merge prost,
Miercuri ştii şi tu că e zi de post.

La lumina becului terasei, se adunaseră muşte şi fluturi, unele zburătoare se lipiseră de bec, sfîrîind şi sfîrşind acolo, iar tovarăşul Bojin se îndreptă spre lumină, ridică sticla pentru a ciocni uşor cu becul şi continuă:

Joi mi-e imposibil să te întîlnesc,
Că mănînc c-un unchi pe care-l moştenesc.
Vineri nu se poate, nu,
Că postesc şi eu, şi tu.
Numai sîmbătă putem să ne dăm rendez-vous.
Şi dacă ne-o place, stăm chiar pînă-n zori de zi,
Că duminică putem dormi...

Se opri, îi întinse Brunului sticla. Apoi schimbă ritmul şi ridică vocea:

Vrei să ne-ntîlnim sîmbătă seară,

Într-o cîrciumioară, la şosea,
Unde cîntă un pian şi-o vioară
Şi-unde nu ne vede nimenea...

Iar după ce rosti aceste ultime versuri, începu din nou să fluiere. Sau cel puţin asta i se păru că face, dar dintre buzele ţuguiate abia de răzbătea un şuierat vag, nu mult diferit de-o răsuflare normală.

— A cui e melodia? întrebă Brunul, mai mult ca să-i stingă fiorul melancolic sărbătoritului, ca să-l readucă în starea necesară pentru o discuţie.

Tovarăşul Bojin încremeni o clipă, parcă dîndu-şi seama brusc de ceva, ceva ce venea din acea parte a minţii lui care se zbătea încă să găsească o gură de aer în puţul cu alcool în care fusese cufundată, apoi ridică o mînă, duse degetul la gură.

— Şşşşt!

După care mintea se duse probabil din nou la fundul puţului, suficient pentru ca vorbele tovarăşului Bojin, eliberate de zbaterea disperate a minţii, să spună:

— E-a lui Jean Moscopol. Da’ nu-i voie. Nebunul a fugit în...

Şi-aici iarăşi se întrerupse, ajutîndu-şi vorbele cu mîna, făcînd un semn care voia să spună că acel Jean Moscopol era acum departe, peste mări şi zări.

— Îl am pe-un disc vechi, de dinainte. Da’ nu-i voie. Şi duse iar degetul la gură: Şşşşt!

— De dinainte, zici...

Simţea, era o senzaţie încercată pentru prima oară de cînd îl cunoştea pe tovarăşul Bojin, că avea controlul acestei discuţii, controlul acestui sfîrşit de seară, pe terasă. Şi-l uimea această senzaţie, însă ştia totodată că n-are voie s-o scape, trebuia să tragă un folos de pe urma ei. Aşa că, fără alte pregătiri, trecu la întrebarea spre care-l împingea avalanşa de gînduri izbucnită după ziua aceea petrecută la Ciric cu Eliza.

— De unde ştii că părinţii mei au murit în Italia, în război?

O altă încremenire a tovarăşului Bojin, probabil o altă gură de oxigen spre care mintea proprie se repezise, răsărind din adîncurile puţului. Apoi, sărbătoritul serii îi smulse practic Brunului din mîini sticla de vin.

— Îmi spui, te rog? insistă acesta, simţindu-l pe tovarăşul Bojin că scapă, pentru moment, de controlul pe care păruse să-l aibă asupra lui.

— Aşa mi s-a spus, omule! se răsti la el celălalt.

— Cine ţi-a spus?

Sprîncenele Brunului se ridicară, altcineva, neştiut, intrase brusc în povestea vieţii lui, altcineva care părea să ştie mult mai multe.

— Ce nu-ţi convine ţie, ia zi-mi?

Tovarăşul Bojin, deşi tocmai sorbise lung din sticlă, părea a-şi fi revenit brusc, mult prea brusc şi neaşteptat, din beţie.

— Ai o casă, ai un serviciu. Şi eu am un serviciu! ridică vocea celălalt, iar sunetele trecură de Brun, se rătăciră printre umbrele din parc, umbre ce părură a se opri o clipă în loc, pîndind, toate, discuţia celor doi oameni de pe terasă. Şi eu răspund în faţa unor oameni, ce vrei de la mine?! se bătu tovarăşul Bojin cu mîna în piept, aproape răcnind. Crezi că-mi place să-mi petrec timpul cu tine şi să-ţi îndrug toate alea? Dar şi eu am un serviciu, omule!

Brunul înţepenise, sprijinit cu spatele de bara de fier ce împrejmuia terasa, neînţelegînd şi înţelegînd în acelaşi timp spusele omului din faţa lui, al cărui chip începuse chiar să se strîmbe, să se contorsioneze într-o figură jalnică, ale cărui buze începuseră să tremure a plîns, un plîns de beţiv, necontrolat de-o minte care, zbătîndu-se să scape de înecul în vin, nu mai reuşea să aducă la suprafaţă cele două tipuri de adevăr distincte, create în timp de ea însăşi.

În uşa terasei apăru însă, chiar în acel moment, doamna Toriţa.

— Ce ţipaţi ca nebunii? – astea erau vorbele cu care venise, vorbe ce intraseră pe terasă încă înaintea femeii.

Iar după aceea, privindu-l pe soţul ei, văzîndu-i chipul atît de neobişnuit, de schimbat, făcu ochii mari.

— Gata, zise femeia, la fel de hotărîtă ca atunci cînd îi trimisese pe terasă, şi, îndreptîndu-se spre sărbătoritul serii, îl apucă de braţ. E de-ajuns. Acum trebuie să te culci.

Brunul ezită încă o clipă, buna-cuviinţă îl îndemna să-şi ceară scuze şi să se îndrepte grabnic spre ieşire. Însă un nod în gît, cu care intrase de pe terasă în cameră, îl făcu să-şi vîre mîna mai întîi în buzunarul din spate al pantalonilor. Scoase de-acolo o hîrtie mototolită, tichetul de subscripţie de care aproape că uitase în ultima vreme. Se repezi după cei doi, se opri în faţa tovarăşului Bojin.

— Ăsta e adevărat? îşi aruncă Brunul vorbele, tremurînd. Eram aici, în Iaşi, în 1950?

Cei doi se opriră, doamna Toriţa îl privi cu reproş pe soţul ei.

— Ţi-am spus să nu-l inviţi, lăsă femeia să-i scape vorbele printre dinţi.

— Mi-au cerut să-l invit! ţipă iarăşi tovarăşul Bojin.

Apoi îşi întinse brusc mîna spre bucata de hîrtie mototolită, o

smulse de la Brun şi începu s-o rupă în bucăţele.

— Ia uite, asta fac eu cu tichetul tău! M-ai omorît, omule! Nu ştiu ce vrei de la mine, m-ai omorît!

Femeia îl aşeză, sprijinindu-l, pe tovarăşul Bojin pe canapea, apoi reveni către Brun, care rămăsese înmărmurit în mijlocul camerei.

— Vă rog, îi zise. O să discutaţi cu soţul meu toate astea cînd o să fie-n stare s-o facă. Lăsaţi-ne singuri acum.

Dezmeticindu-se, Brunul clătină din cap, apoi se lăsă condus la uşă. Îşi ceru scuze de-acolo, din dreptul uşii. Primi de la femeie, drept răspuns, doar o clătinare nedefinită din mînă.

Coborî pe aleea întunecată. După cîteva minute o coti, trecînd prin parc, către şosea, de unde avea să ajungă la Fundaţie, apoi, trecînd pe lîngă blocul în care locuia Eliza, pe drumul către casă. Noaptea, liniştea, lipsa aproape oricărui alt om pe stradă ar fi trebuit să-i calmeze gîndurile, să-i dea posibilitatea să şi le ordoneze. Dar cele petrecute în ziua asta, de la amintirea care-l invadase şi de care era convins că venea din acei douăzeci de ani şterşi din mintea lui, căci era o amintire italiană, pînă la jumătăţile, sferturile de explicaţii, ce ascundeau alte numeroase întrebări, ale tovarăşului Bojin – toate astea îl copleşeau, îl făceau să tremure într-o noapte atît de călduroasă, fără a-i lăsa posibilitatea să se agaţe de-un sens, fie el cît de mic, în urma căruia să se înşiruie apoi celelalte sensuri, atît de căutate de-a lungul vremii de Brun.

2 „Marionetistul e un fel de muzician: el stăpîneşte corzile păpuşii la fel cum muzicianul stăpîneşte, ajutîndu-se de arcuş, corzile viorii. Şi astfel marionetistul creează o simfonie, nu una a sunetelor, ci una a mişcărilor. Iar simfonia e chiar mai complexă decît a muzicianului, căci sînt mai multe corzi de controlat“ (n.a.).

Capitolul 12

În anul 1953, pe-un singur om îl mai auzeai vorbind, iar dacă nu înţelegeai de ce o face, puteai uşor să te gîndeşti că-i nebun, despre comunişti la trecut şi despre ţărănişti la prezent. Uneori l-ai fi simţit nostalgic cînd, după un oftat încheiat cu un „eheee“ prelung, începea să explice cum, cu ani în urmă, „pe vremea comuniştilor“, pe cînd era încă în toate puterile, făcea naveta pe jos, din oraş pînă-n satul lui aflat la vreo zece kilometri. Acum însă nea Zacornea, cum îl ştiau toţi, se mulţumea să-şi care şalele apăsate de povara celor aproape şaizeci de ani cu autobuzul. Nu renunţase însă la singura slujbă pe care-o avusese parcă dintotdeauna, aceea de gardian la Penitenciarul Galaţi. Şi tocmai în această slujbă se găsea şi explicaţia pentru atît de ciudata sa perspectivă asupra istoriei. Căci „vremea comuniştilor“, pentru nea Zacornea, era aceea în care-i avusese sub supraveghere pe agitatorii, greviştii sau sabotorii comunişti din perioada de dinaintea războiului. Printre ei, şi pe Gheorghe Apostol, cel pe care-l supraveghease direct şi cu a cărui funcţie actuală, de Prim-Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, gardianul se mîndrea de parcă avusese o contribuţie la ascensiunea sa politică, deşi acesta, arestat pentru activităţile sale comuniste, se aflase doar în trecere prin închisoarea din Galaţi, în drumul către Doftana. Pe de altă parte, după război începuse „vremea ţărăniştilor“ pentru nea Zacornea. Nu se mai străduia să-i împartă pe actualii puşcăriaşi în categorii politice, pentru el, fie că avea sub pază foşti membri ai Partidului Naţional Ţărănesc, ai celui Liberal sau chiar ai Mişcării Legionare, toţi erau ţărănişti. Iar la loc de frunte printre aceştia îi păstra în amintirile sale pe Iuliu Maniu şi Ion Mihalache, pe care, spre deosebire de Gheorghe Apostol, ajunsese într-adevăr să-i cunoască bine, căci fuseseră întemniţaţi pentru o perioadă lungă aici. Cu foştii lideri ai P.N.Ţ. nu se putea mîndri însă, nu erau vremurile potrivite pentru asta, aşa încît învăţase să-şi păstreze pentru sine cuvintele pe care le-ar fi avut de spus despre ei.

Nea Zacornea rezistase timpurilor, construindu-şi această istorie proprie, numai pentru că învăţase să fie dur cu „pleava“ îmbrăcată-n zeghe pe care-o avea sub pază. Ca gardian al unei închisori, cu atît mai mult al uneia precum Galaţiul, care-şi cîştigase un renume aspru printre închisorile româneşti, sporindu-şi-l chiar de cînd la conducerea ei venise căpitanul Nicolae Maromet, era obligatoriu să fii dur. Să nu faci nici o concesie. Să nu mişte-n front nici unul dintre bandiţii încarceraţi aici. Prin urmare, cu toţi anii adunaţi în trupul său, nea Zacornea ştia să nu se-abată de la linia conducătoare. Şefii închisorii îl puteau da ca exemplu de seriozitate – şi nu

de puţine ori o făceau. Nimeni nu era mai capabil să organizeze, să disciplineze masa de infractori decît bătrînul gardian. Aproape de fiecare dată cînd vreunul dintre şefi sau chiar vreun alt gardian îl vedea pe nea Zacornea ocupîndu-se de vreun grup de deţinuţi, n-avea cum să nu-i atragă atenţia asprimea acestuia, hotărîrea cu care-şi urma datoria. Gardianul împărţea în stînga şi-n dreapta urlete, nepermiţînd nici cea mai mică abatere. „Banditule, terci te fac dacă mai ieşi din coloană!“, striga bătrînul, iar deţinutul vizat, care călcase din neatenţie alături, se grăbea să se integreze şirului perfect ordonat, supravegheat de nea Zacornea. „Morţii mă-tii de vierme, nu meriţi mîncarea poporului dacă nu-ţi faci norma! O să crăpi de foame, otreapă, dacă te mai mişti aşa încet!“, se auzea răcnetul gardianului, iar deţinutul care încerca să-şi îndrepte spatele obosit, spre exemplu, revenea imediat la poziţia aplecată, devenit brusc sîrguincios. Nea Zacornea ştia cele mai urîte înjurături, nea Zacornea rostea cu uşurinţă vorbe jignitoare, bandit, otreapă, vierme, dar şi altele, care meritau însuşite de toţi gardienii, jeg, scursură, cîrpă, buhai, canalie, nea Zacornea ridica pumnul şi, cu ochii ieşiţi din orbite, ameninţa cum nimeni altul nu ştia s-o facă. Nea Zacornea era, fără doar şi poate, un gardian model. Din motivul ăsta, era foarte apreciat de conducere, era foarte apreciat de colegi.

Apreciat de conducere şi de colegi, era însă, de cealaltă parte, de-a dreptul iubit de deţinuţi. Şi asta pentru că, dacă înjurăturile, ameninţările şi potopul de vorbe grosolane băgau spaima-n ei cît timp prin preajmă era cineva care să asiste la asta, imediat cum acel cineva se depărta, faţa schimonosită de ură a gardianului căpăta brusc trăsăturile unui bătrîn ca toţi bătrînii, sprîncenele se ridicau a scuză, buzele i se curbau a zîmbet, iar din gura folosită cu cîteva clipe în urmă pentru teribile răcnete ieşeau vorbe şoptite, care de cele mai multe ori încropeau glume pe seama celor tocmai întîmplate. Iar spaima îngrozitoare ce domina grupul se topea, la fel de brusc, în rîsetele reţinute ale puşcăriaşilor, din cînd în cînd se mai auzea cîte un glas coborît care aprecia spectacolul – „Nea Zacornea, azi ai fost tare, mi-a plăcut aia cu «mîncarea poporului»!“ sau „Haide, nea Zacornea, că ne dai gata: de unde scoţi toate înjurăturile astea?“.

Şi nu doar pentru asta îl iubeau deţinuţii. Mai cu seamă cei de prin împrejurimile Galaţiului aveau motive să ţină la nea Zacornea pentru că era singurul care le putea aduce veşti despre familie. Mai rar, cînd prindea prilejul, tot bătrînul gardian era cel care strecura în penitenciar pachete cu mîncare pentru încarceraţii din zonă, pe care aceştia le împărţeau cu cei mai puţin norocoşi, ajunşi aici de aiurea, de prin ţară. Cei care fumau aveau apoi motive să-i fie recunoscători păzitorului lor pentru ţigările pe care li le scăpa pe sub mînă. Unii puşcăriaşi ce se îmbolnăveau în această închisoare,

care n-avea un medic al ei, se bucurau de sulfamida adusă de dincolo de ziduri de nea Zacornea. În fine, toţi aveau motive să ţină la bătrînul gardian, măcar pentru că le oferea permanent doza de libertate de care aveau nevoie: omul citea ziarele şi asculta radioul pentru ei, aducînd a doua zi cu el ştirile la care altfel deţinuţii ajungeau cu mare greutate sau deloc.

În primele luni petrecute între zidurile Galaţiului, luni în care, de teama vreunui acordeon a cărui muzică ar fi putut să răzbată dintr-o cameră întunecată a închisorii, nu s-a împrietenit nici măcar cu colegii de celulă, Bruno Matei s-a apropiat de acest gardian. O apropiere înlesnită de-un obicei pentru care, altfel, nea Zacornea era cunoscut printre toţi deţinuţii. Uneori, cînd ieşeau la muncă, în grădină sau chiar mai încolo, pe malurile Dunării, la cules de stuf, bătrînul se aşeza undeva lîngă deţinuţi, într-un loc în care-i putea cuprinde pe toţi cu privirea, departe însă de ceilalţi supraveghetori, şi încropea chipuri sau chiar oameni de lut. Ocupaţia bătrînului era privită cu îngăduinţă inclusiv de conducerea închisorii, căci meritele în celelalte privinţe erau suficiente pentru a nu i se refuza această ţăcăneală, cum o considerau. Mai cu seamă că ţăcăneala nu-i scădea vigilenţa, nici un incident major neraportîndu-se vreodată sub supravegherea lui. Iar cele minore fuseseră rezolvate, de fiecare dată, fără vreo bătaie de cap.

Figurinele de lut ale lui nea Zacornea, pe care Bruno nu putuse să nu le observe, au reprezentat subiectul primelor lor discuţii, atunci cînd alte priviri nu-i puteau deranja. Bruno s-a interesat într-o zi, în timp ce se aflau la cules de roşii în grădina închisorii, dacă gardianul face acei omuleţi de lut pentru nepoţi, iar răspunsul bătrînului i s-a părut destul de înghesuit printre alte sentimente, ascunse, chiar dacă fusese rostit cumva cu seninătate.

— Nu, le fac doar pentru mine, aşa. Ca să mai treacă timpul cumva. Că nu mi-a dat ăl de sus nici feciori, nici fete, aşa că n-am avut de unde să m-aleg cu nepoţi.

Şi-apoi, pentru că discuţia era în pericol de-a se încheia, iar Bruno n-ar fi vrut asta, mai cu seamă că era unul dintre acele prilejuri în care alţi ochi iscoditori nu se aflau prin jur, i-a povestit gardianului despre figurinele de ceramică ale Egiptului vechi, asemenea celor ale lui nea Zacornea, diferite doar prin articulaţiile pe care le aveau şi prin părţile demontabile. Gardianul, pentru că ştia de Egipt doar din Biblie, aşa încît n-avea des prilejul să discute despre ţara aceea de la capătul lumii, s-a prins în vorbă, în timp ce roşiile umpleau, una cîte una, coşul, iar Bruno îşi rostea povestea aplecat, printre dinţi, oprindu-se şi ridicîndu-se uşor doar cînd trebuia să arate, cu mîinile, cum una dintre păpuşile vechimii, fie ea din lut ars sau din lemn, căpăta nu doar formă, dar şi viaţă în ritualurile vremii. Asta a fost

prima discuţie.

A doua a venit mai tîrziu, poate la două săptămîni distanţă, cînd, într-o altă zi de muncă la grădină, nea Zacornea s-a apropiat de Bruno şi l-a întrebat, după ce se scărpinase în cap cîteva clipe, neştiind exact cum să înceapă, dacă-i poate arăta şi lui cum să facă păpuşi dintr-acelea mişcătoare despre care-i vorbise. Nu de alta, dar îşi umpluse casa cu figurine mute, pe post de bibelouri, iar baba lui ar fi putut la o adică să nu le mai arunce, enervîndu-se cînd făcea curat, tocmai în grămada de gunoi din spatele şurii dac-ar fi văzut că ele pot fi bune şi drept jucării, cum îi spusese Bruno. Apoi, pentru că i s-a părut şi lui că o asemenea explicaţie nu-i tocmai îndeajuns, a rîs, a dat din umeri şi a zis:

— Eu fac pitici, ca să-ţi zic drept. Ştii matale ce-s ăia pitici?

Bruno s-a gîndit la piticii din poveşti, căci alt pitic nu i-a venit pe moment în minte.

— Piticii mei sînt din lut ars, pe care-l colorez apoi. Mai fac un ban, aşa, a recunoscut, parcă un pic ruşinat, nea Zacornea. Da’ adevărul e că, pe vremurile astea, nu prea vrea nimeni pitici. Şi uite ce m-am gîndit, după ce-am vorbit cu matale: baba mea n-are pensioară, că n-a lucrat nici pe vremea dinainte, nici acuma, la bătrîneţe. Iar îndată mă trimit şi pe mine ăştia la odihnă, că se fac anii. Odihna o fi bună, dar şi banii de pensioară sînt mai mărunţi. Şi cu piticii, cum îţi ziceam, nu merge treaba. Mai pică aşa unu’, care-mi dă două sticle de vin pe-un pitic, de-l pune între verze ca să sperie iepurii, mai pică altu’, care poate-mi vîră în buzunar nişte gologani, ca să-şi pună piticu-n pridvor. Da’ asta se-ntîmplă rar. Matale-mi zici că pot să fac şi jucării mişcătoare cu treaba asta cu care mă ocup eu, c-aşa făceau ăia din Egipt. Şi m-am gîndit: dacă ăia făceau încă dinaintea timpului, n-oi putea eu să fac acum? Poate mă ajută şi la pensioară, încă-i şi mai bine. De-asta am zis că fie ce-o fi, să te-ntreb: n-ai vrea să mă-nveţi?

Bruno a acceptat cu un zîmbet larg, fără să ceară nimic la schimb, doar de dragul poveştii care-i fusese spusă. Iar înainte ca nea Zacornea, schimbat brusc de apariţia unui coleg gardian, să urle la el ca din anticamera iadului, amenînţîndu-l cu bătaia, a reuşit totuşi să-i mai spună că, pentru început, ar fi de dorit să găsească o bucată de lemn tînăr, căci păpuşile cele mai graţioase şi mai libere în mişcări nu se fac din lut ars.

*

Închisoarea Galaţi, situată în nordul oraşului, pe strada Traian, la doi kilometri de gară, era delimitată de două ziduri, fiecare avînd o grosime de aproape un metru şi o înălţime de patru metri. Zidul exterior, care desena un perimetru de peste şase sute de metri, era punctat, pentru toţi cei din

afară, cu becuri, la o distanţă de cincisprezece metri unul de altul, deasupra cărora se ridicau, spre interior de astă dată, cîteva reflectoare. Între acest zid şi următorul, aproape identic cu primul, curgea un rîu de sîrmă ghimpată, valuri-valuri, ridicate pînă aproape de buza celor doi pereţi de piatră care-l încadrau. Însă nici în momentul în care ajunsese aici, nici mai încolo, cât a durat prizonieratul său, Bruno Matei n-avea cum să afle lucrurile astea. Ce se vedea din interiorul penitenciarului era prea puţin pentru a-şi face o imagine asupra locului în care se afla. Aşa încît, constatarea a făcut-o el însuşi în primele zile de după schimbarea locului de încarcerare, cînd încă nici măcar nu fusese scos din celulă pentru a fi dus la muncă, putea fi în Galaţi la fel de bine cum putea fi din nou pe Dealul Arsenalului din Bucureşti sau pe oricare alt deal, în oricare altă vale, în oricare alt loc din România. Poate doar clădirea unităţii militare sovietice, la nord-estul zidurilor închisorii, în care unii deţinuţi ajungeau cîteodată, sub pază, pentru a face tot felul de treburi gospodăreşti pentru care sovieticii se pare că nu aveau suficient personal, poate doar această clădire să-i fi transmis că aici duşmanul e mai aproape, e mai atent decît în celelalte închisori prin care trecuse. Asta dacă într-adevăr duşmanul era cel la care se putea gîndi, cel care şi fără Conducătorul său, mort în urmă cu puţină vreme, îşi menţinea, după cum păreau a curge lucrurile, nepăsarea faţă de rumorile dintre deţinuţii ce dădeau, în ultima vreme, frîu liber unor închipuiri cu soldaţi americani veniţi să-i salveze din puşcării.

Dacă poziţionarea închisorii îi era străină lui Bruno, cu lumea mică, interioară, s-a obişnuit repede, în primele luni. Clădirea celularului, ca o potcoavă, se ridica pe două etaje. Fiecare etaj, avea să afle nou-venitul, cuprindea cîte treizeci de celule strîmte, rareori ocupate totuşi doar de cîte-un singur om, uneori avînd cîte trei sau chiar patru deţinuţi. Bruno fusese repartizat într-una dintre aceste încăperi, plină de crăpături în beton, cea mai mare coborînd, distinctă, continuă, dinspre plafon pe pereţi – crăpăturile aminteau încă, la treisprezece ani distanţă, de marele cutremur din noiembrie ’40, explicaţie pe care Bruno o primise cîteva luni mai încolo, de la nea Zacornea. O cămăruţă de la etajul întîi al celularului, sufocantă, în scurt timp avea să simtă din plin asta, un cuptor cu o portiţă minusculă, marcată de gratii şi situată aproape de plafon, care le oferea prea puţin aer lui şi celorlalţi trei colegi. Năclăiala devenea şi mai nenorocită pe timpul nopţii, căci cei patru oameni nu aveau în celulă decît două paturi, suprapuse, aşa încît somnul, lipit de un coleg, în acelaşi pat, era o corvoadă mai mare decît munca. Pe timpul zilei, cînd nu ieşeau la muncă, se lăbărţau cu rîndul în pat, cîte unul, depărtîndu-şi membrele de corp, pe saltelele de paie, ferindu-se să atingă marginile de fier ale patului, pe care, pentru a le

spori chinul, cîteva raze de soare ce treceau prin deschizătura cu gratii le înfierbîntau – iar atunci cînd unul dintre ei le atingea, sudoarea adunată pe piele sfîrîia, făcîndu-i pe ceilalţi să se crispeze în aşteptarea ţipătului înfundat al celui neatent. Nici măcar pavimentul de ciment nu le oferea, în fierbinţeala zilelor de vară, un minim refugiu, cel al tălpilor. Totul era fierbinte în jur, ei înşişi erau fierbinţi, iar pentru Bruno, obişnuit cu căldura Peninsulei, dar care acolo, în spaţiul mare, deschis, al încăperii comune, lăsa totuşi loc aerului să circule, chinul plămînilor de-aici era aproape de nesuportat.

Astea fiind condiţiile, impunerea unui program constant de lucru a însemnat pentru Bruno, mai ales de-a lungul lunilor de vară, o izbăvire care venea odată cu fiecare deschidere a uşii metalice de către un gardian şi se încheia seara, cînd reîntoarcerea în cuptor era obligatorie. Iar asta cu atît mai mult cu cît, spre deosebire de Peninsula, unde munca se transforma uşor în corvoadă, neoferindu-ţi nimic nou în afara înjurăturilor, uneori a loviturilor, în afara prafului aspru de piatră ce nu lipsea nicicînd din aer, aici puşcăriaşii erau puşi, în funcţie de necesităţile agricole, la treburi dintre cele mai diverse. Primele ieşiri la muncă ale lui Bruno fuseseră la prăşitul porumbului. Mai încolo, la culesul roşiilor, la strînsul mazărei. Pentru secerişul orzului părăsise grădina, alături de mulţimi de alţi puşcăriaşi, păziţi mult mai bine decît de obicei, cu arme pregătite să tragă, în cîmpul ce se întindea parcă fără sfîrşit dinaintea lui. Simţea zidurile delimitate de ţevile puştilor la fel de clare precum cele din Peninsula. Iar munca îi oferea o anume mulţumire doar datorită diversităţii. Altfel, avea să afle după bucuria de la început, nu era nicidecum mai uşoară, într-un fel devenea chiar mai chinuitoare, căci agricultura te obligă să stai aplecat, să-ţi tîrăşti picioarele, să cari în spate orele, să le simţi ca o povară în care se adună bucăţi de timp ce capătă greutatea pietrei. Iar dacă ţăranul are voie să se elibereze din cînd în cînd de aceste bucăţi de timp, aruncîndu-le la pămînt în timp ce-şi îndreaptă şira spinării, scuturîndu-se de ele, pentru deţinutul transformat în ţăran aici, la Galaţi, poziţia verticală era un privilegiu acordat numai atunci cînd nevoile fiziologice nu mai sufereau aşteptare. Asta era singura soluţie, la care recurgeau mulţi, deşi, la drept vorbind, apa destul de puţină care li se dădea şi căldurile în care lucrau n-ar fi trebuit să pună prea multă presiune pe vezicile oamenilor.

Asta era şi soluţia pe care-au găsit-o Bruno şi nea Zacornea, pentru ca rugăminţile celui din urmă, transformat la bătrîneţe în învăţăcel, să se concretizeze în lecţii de construire şi de mînuire a unei păpuşi care să nu mai lîncezească sub formă de pitic colorat, ci să se poată mişca, eliberată de înţepenirea încheieturilor. Pentru gardian – căruia aici, în cîmp, păzind

deţinuţi ce puteau deveni oricînd mai periculoşi dat fiind că specificul muncii agricole la care erau supuşi le oferea o posibilă armă, secera, nu i se mai îngăduia aşa uşor să-şi pună în pericol atenţia meşterind la figurinele sale – găsirea momentelor în care putea lucra la păpuşa din lemn, după indicaţiile lui Bruno, a devenit în următoarele săptămîni o prioritate.

Lucra acasă. Însă deţinutul de care se apropiase într-atît în ultima vreme şi în care, ascultîndu-i poveştile spuse pe acea voce hotărîtă, joasă, căpătase tot mai multă încredere îi vorbise despre centrele de greutate ale păpuşii ca despre un lucru căruia trebuie să i se acorde o mai mare importanţă chiar şi decît formelor de lemn, chiar şi decît frumuseţii ultime a figurinei. „Frumuseţea nu contează“, aşa îi spusese Bruno într-una dintre discuţiile lor, „marioneta devine frumoasă prin mişcări, iar mişcările sînt bine susţinute numai în cazul în care centrele de greutate sînt perfect poziţionate“. Vorbe greu de înţeles de către nea Zacornea, precum ale învăţătorului din sat, cel cu care se mai întîlnea uneori la birt, în seri prea senine pentru a şi le petrece acasă, şi cu care îi făcea plăcere să se-apuce să discute, deşi, de cele mai multe ori, învăţătorul vorbea, iar bătrînul creator de pitici se mulţumea doar să asculte.

Lucra acasă păpuşa, membru cu membru, apoi aducea bucăţile sculptate în penitenciar şi-l aştepta, cu emoţie, pe Bruno să-şi dea verdictul. Uneori, n-apuca într-o zi întreagă să rămînă singur cu acesta. Alteori, după ce deţinutul cîntărea bucata de lemn sculptat, punînd-o în diferite poziţii de echilibru, nu ştia nici măcar el ce să spună. Da, observa Bruno, părea bine construită, dar pînă nu vedea întregul, pînă nu se lămurea cum se îmbină una cu alta, nu putea fi sigur că sculptura era perfectă. Iar nea Zacornea, căruia întreaga operaţiune, „proiectul“, cum începuse să-l numească în discuţiile cu Bruno, îi stîrnise un soi de pasiune pe care n-o înţelegea, dar de care devenea mai preocupat decît de toţi piticii construiţi vreodată, se amăra, căci îi era greu să aducă toate bucăţile păpuşii în închisoare, pentru a trece prin cîntarul lui Bruno.

Momentele acestea în care discuţiile între ei puteau avea loc se petreceau mai ales în stufărie, pe malul Dunării, unde, în afara ieşirilor în grădină sau în cîmp, se desfăşura adevărata muncă a deţinuţilor. Pentru că stuful putea fi cules mai tot timpul anului, la nevoie chiar şi iarna, ieşirile în stufărie umpleau toate celelalte zile în care muncile din grădină sau din cîmp, în general mai plăcute, nu erau necesare. Aici, în stufărie, verifica cel mai ades Bruno modul în care se năştea păpuşa lui nea Zacornea, în timp ce stătea ghemuit la pămînt, cu pantalonii săi cenuşii coborîţi pînă la genunchi, mimînd vreo durere de burtă care-l împiedica să-şi continue treaba. Iar bătrînul gardian, în picioare lîngă el, păzindu-l cu o faţă încruntată, asculta

toate indicaţiile, le memora cu sfinţenie, urla din cînd în cînd: „Hai mai repede, putoare, că nu-mi pierd ziua ca să-ţi goleşti tu maţele!“ ori ceva asemănător, apoi îi mulţumea în şoaptă, îi făcea cu ochiul şi-l asigura că i-a reţinut toate sfaturile, că a reţinut exact locurile în care braţul, antebraţul, pieptul, vreun picior al păpuşii mai trebuia să se elibereze de lemn, pentru a ajunge la forma dorită de amîndoi.

Vara era pe sfîrşite cînd capul cu nas lung, de Pinocchio, al marionetei lui nea Zacornea a fost terminat şi i-a fost prezentat, în acelaşi mod, lui Bruno, iar acesta şi-a dat, în fine, acordul pentru asamblarea membrelor. Şi i-a promis gardianului că, dacă a doua zi îi va putea justifica în faţa celorlalţi o pîntecăraie grozavă şi, totodată, dacă va putea veni cu păpuşa unită în întregime, în exact punctele pe care Bruno i le indicase de fiecare dată cu pămînt, puteau lega sforile, ba chiar puteau începe prima lecţie de mînuire.

Pentru nea Zacornea abia asta a fost prima provocare care i-a creat cu adevărat temeri. Pînă acum, l-ar fi înţeles colegii, l-ar fi înţeles chiar cineva din conducere dacă l-ar fi găsit cu bucăţi de lemn ce încropeau o parte a unui corp oarecum omenesc; îi ştiau ţăcăneala, chiar dacă pînă atunci şi-o manifestase numai prin modelare în lut, iar acum trecuse la alt material. O păpuşă în toată regula adusă în închisoare ar fi provocat însă, în cazul în care ar fi fost prins, cu totul altceva. Ceva ce ar fi putut duce, o ştia prea bine bătrînul gardian, în orice direcţie, în cele mai de nedorit, poate chiar înspăimîntătoare direcţii. De astă dată, n-avea cum să mai aducă pe bucăţi păpuşa. I-ar fi fost dificil să le îmbine aici, în închisoare, unde nu doar că i-ar fi lipsit uneltele necesare, dar nici n-ar fi găsit acel loc complet retras care să-i permită meşteritul – o parte destul de zgomotoasă a „proiectului“.

A doua zi, cînd a intrat pe poarta penitenciarului, nea Zacornea avea strîns în jurul şalelor un fular larg, maro, peticit, iar inima i se zbătea precum o găină ţinută pe butuc pentru tăiere. În strînsura fularului, s-a grăbit el să le explice celor care s-au mirat, avea pietre de scîntei, căci auzise undeva că acestea trag orice boală şi-o înghit în interiorul lor, ca şi cum n-ar fi fost. Şi tot lor, curioşilor, le-a justificat durerile de şale din toiul vremii călduroase prin cîteva vorbe hître, ce trimiteau către-un efort cu care nu mai era de-o vreme obişnuit şi la care, lovită de-o neaşteptată poftă, l-ar fi obligat baba lui în noaptea ce trecuse. Tratamentul cu pietre de scîntei, cum numea el bucăţile de cremene, era singurul lucru adevărat în poveste, îl încercase în iernile cu suferinţe, uneori chiar cu folos. Celelalte lucruri pe care le spunea îi provocau însă un tremur al vorbelor, dar din fericire manifestarea asta, imposibil de controlat de către bătrînul gardian, nu

încurca sugestia pe care dorea s-o transmită. Icnetele, la rîndu-le, se potriveau beteşugului declarat, deşi numai unele erau jucate, altele, nu puţine, fiindu-i provocate de înţepăturile păpuşii de lemn prinse sub fular şi legate cu sfoară de jur-împrejurul mijlocului.

Odată scăpat de întrebările cărora cu greu le putea face faţă, nea Zacornea n-a mai rezistat spaimei ce i se-ncolăcea de inimă mult mai rău decît o făcea păpuşa în jurul brîului, aşa încît, cu regretul că avea să mai piardă o zi, poate mai multe, din timpul dedicat învăţăturilor sale, a găsit un loc ferit în interiorul închisorii, într-o gaură dintr-un zid unde se elibera alte dăţi de pachetele cu mîncare pe care le lua de la neamurile deţinuţilor pentru a le da acestora pe ascuns, ceea ce a făcut ca pîntecăraia lui Bruno să devină inutilă. Iar ziua de muncă s-a scurs pentru acesta din urmă mai greu decît de obicei, căci, în lipsa complicităţii stabilite cu gardianul ce-i devenise prieten, nu s-a putut elibera decît rareori de povara bucăţilor de timp ce-i apăsau spatele şi în stufărie, la fel ca pe cîmp sau în grădină. Mai mult, nea Zacornea nici nu s-a apropiat în acea zi prea mult de el, spaimele adunate în cursul dimineţii făcîndu-l să se ferească pînă şi de cea mai simplă comunicare cu Bruno. Abia spre seară, în timp ce se-ntorceau dinspre Dunăre, bătrînul gardian i-a şoptit că obiectul era la loc sigur, în închisoare, dar că aveau nevoie de-un alt timp şi de-un alt loc pentru continuarea „proiectului“.

Timpul şi locul s-au potrivit greu de astă dată. Scurgerea inutilă a zilelor, fără a putea vedea păpuşa pe care-o construise în mintea lui cu exact aceeaşi migală cu care, într-un sat situat la zece kilometri de Galaţi, o construise de-adevăratelea nea Zacornea, a început să-l chinuie pe Brun mai rău decît căldura din cuptor, cum ajunsese să-i zică, asemenea colegilor lui, celulei în care era vîrît după orele de muncă. Aşa încît, după mai bine de-o săptămînă de aşteptare zadarnică, s-a silit, cum se obişnuise în aceşti ani s-o facă, să-şi curme şi de astă dată speranţele, chiar dacă cele de-acum nu mai erau legate de vreo eliberare miraculoasă a sa, ci doar de atingerea unei păpuşi de lemn, atingere în care începuse să vadă mult mai mult decît, îşi spunea Bruno, putea însemna ea în realitate.

În noaptea în care uşa celulei s-a deschis, iar gardianul i-a rostit numele, nici nu s-a gîndit vreo clipă la păpuşă. Dimpotrivă, s-a trezit mecanic, lăsîndu-se pentru cîteva clipe învăluit de gîndul, apărut parcă din coşmar, că Baba Samca şi moroii ei îl găsiseră şi-aici, pregătindu-se în acele clipe pentru tot răul pe care-l vrusese îngropat mai întîi pe Dealul Arsenalului, apoi în Valea Neagră. Abia recunoscîndu-l pe nea Zacornea în cel care-i spusese numele cu voce aspră, inima i-a venit întru cîtva la loc. Dar gîndul tot nu s-a lăsat dus înspre „proiectul“ lor, ci mai degrabă înspre

constatarea că, pînă la urmă, gardianul, fie el oricît de blînd, tot nu se poate feri să-şi ducă la capăt datoria. Urmîndu-l pe nea Zacornea în tăcere şi neîndrăznind s-o curme prin vreo întrebare, cu atît mai mult cu cît acesta părea copleşit de alte gînduri, Bruno s-a minunat abia în momentul cînd, după ce l-a împins în interiorul băii, bătrînul gardian a tras zăvorul încăperii şi, îmblînzindu-şi brusc chipul, a vorbit:

— Nici nu ştii cît m-am chinuit să-i fac să mă pună iarăşi de noapte. De-un an nu mai fac tura asta, ai văzut şi matale. S-au gîndit că-s prea bătrîn. Şi eu n-am zis nu, că parcă nu-mi mai arde de nopţi nedormite. Dar uite cum se-ncurcă lucrurile... Acu' am reuşit să fac schimb cu un coleg, s-a nimerit. Mă cam strînge-n spate, da-ncaltea să iasă ceva din asta.

Apoi şi-a băgat mîna sub fularul de la brîu, pe care numai atunci, în secunda aceea, Bruno l-a observat umflat, şi a scos de-acolo creatura de lemn de care amîndoi, în feluri diferite, îşi legaseră speranţele.

Pentru nea Zacornea n-a urmat însă cu adevărat o noapte a iniţierii în mînuirea marionetelor. Deşi aşteptase asta de-atîta vreme, bătrînul gardian, după ce l-a urmărit pe Bruno, ca pe-un profesor, în timp ce acesta a prins sforile în punctele cele mai potrivite de pe corpul păpuşii, s-a mulţumit să se retragă lîngă calorifer, să se sprijine într-un cot acolo şi să privească. Cu un zîmbet care abia i se desluşea sub mustaţa grizonantă, stufoasă, nea Zacornea nu s-a temut de minutele scurse, nu le-a mînat grăbit, chiar dacă mintea îi mai spunea din cînd în cînd că puteau fi oricînd prinşi. Şi-a alungat zvîncnirile gîndurilor, le-a eliberat de ameninţarea ce putea apărea din afara acestei încăperi. A refuzat să se mai gîndească la faptul că în întreaga închisoare, în acel moment, mai exista şi altcineva în afara lor. A celor trei.

Trei, într-adevăr, căci, odată ataşate sforile ce-o conectau cu lumea animată, păpuşa a început să se mişte. Să păşească mai întîi, unu, doi, trei, patru, pînă-n faţa gardianului. După care s-a înclinat ceremonios dinaintea lui, ca un cavaler din vechimi în faţa unui rege din aceleaşi vechimi, s-a retras puţin, unu, doi, trei, patru, şi a început cîteva fandări de dezmorţire. Cînd toţi muşchii i s-au relaxat, cînd inclusiv gîtul i-a scăpat de amorţeală, a bătut cu piciorul în ciment, hotărîtă, şi a început să danseze. Cu paşi mici, cu paşi mai mari. Iar dansul ei a devenit tot mai energic, tot mai îndrăcit, tot mai prins în vîrtejul unei muzici pe care, fără doar şi poate, urechile păpuşii o auzeau, la fel cum urechile lui Bruno o auzeau. Şi-apoi, pentru că magia a umplut scorojita sală de baie, muzica şi-a făcut drum şi către urechile bătrînului gardian, bărbia acestuia a început să ţină ritmul, primei viori i s-a alăturat un ţambal, de undeva a răsunat o trompetă, iar spaţiul a început să se lărgească, becul slab, murdar, al băii s-a spart şi a slobozit lumina pe

care-o ţinea prizonieră, iar aceasta, însufleţită de eliberare, s-a colorat brusc în toate nuanţele, apoi s-a refugiat în zeci, în sute de alte becuri, care-au înghiţit toate urmele de întuneric.

Capitolul 13

În anul 1387, într-un letopiseţ rusesc era pomenit pentru prima oară „tîrgul Iaşilor, pe Prut“. În privinţa acestei date rămîn totuşi semne de întrebare, unii zic că prima consemnare fără dubii ar fi abia cea de la 1408, cînd Alexandru cel Bun a emis un privilegiu comercial pentru negustorii din Lvov, menţionînd acolo mai multe oraşe ale ţării, printre care şi Iaşiul. Ceva mai tîrziu, prin 1476, turcii i-au dat foc. Iar ăsta a fost cel dintîi incendiu al tîrgului, măcar dintre cele consemnate. Al doilea, un pic mai tîrziu, prin 1510, a fost provocat de incursiunile tătarilor în Moldova. Care, după ce au jefuit ce-au avut de jefuit şi-au ars ce-au avut de ars, s-au întors în 1513, pentru a pîrjoli şi ultimele rămăşiţe ale aşezării. Ceea ce nu i-a împiedicat totuşi pe turci să revină şi să pună foc acelor construcţii care au apucat să fie ridicate pe ruine, în 1538. Incendierea localităţii Iaşi trebuie să fi avut darul de a mai astîmpăra plictiselile invadatorilor, de vreme ce ba turcii, ba tătarii au recurs la ea cu sîrguinţă, făcînd cu schimbul. În 1574, le-a venit din nou rîndul celor din urmă. Iar în 1650, au trecut pe aici şi cazacii, conduşi de hatmanul de tristă amintire Bogdan Hmelniţki, care au găsit de cuviinţă să se inspire de la colegii năvălitori turci şi tătari, arzînd la rîndu-le oraşul, printre altele şi Curtea Domnească sau biserica Trei Ierarhi. Şi de parcă nu erau suficiente popoarele astea, li s-au alăturat în 1686 polonezii, biserica Trei Ierarhi aprinzîndu-se din nou, alături de Golia şi de felurite curţi boiereşti. Apoi, pentru că invadatorii au obosit ori s-au plictisit şi de-această activitate, iar oamenilor locului începuseră, se pare, să le cam lipsească focurile, ieşenii şi-au rezolvat propriile incendii: mai întîi unul serios, în 1725, care a distrus centrul oraşului, de la Uliţa Mare pînă la Curtea Domnească, apoi altele ceva mai selective, cum a fost cel de peste zece ani, care-a transformat în cenuşă doar casele din Tîrgul de Sus, sau cel din 1753, care-a afectat din nou Curtea, plus o serie de locuinţe din jurul ei. În 1827, un alt foc masiv a distrus două treimi dintre construcţiile aşezării, iar în 1844, ultimul incendiu demn de-a fi menţionat de istorie a mistuit partea de nord-vest a oraşului.

Între timp însă, de dărîmarea clădirilor ieşene nu s-au ocupat doar incendiile, acestea au fost ajutate, sporadic, şi de-o serie de cutremure. Dintre care a meritat un loc de frunte în consemnări cel de la 31 mai 1739, la numai patru ani după incendiul ce a distrus Tîrgul de Sus, făcînd una cu pămîntul multe locuinţe şi dărîmînd, în mare parte, mănăstirea Golia. Dacă însă incendiile şi cutremurele i-au obligat pe oameni s-o ia de la capăt întru reconstrucţia aşezării lor, bolile apărute din mizerie au lăsat clădirile

neatinse, dar au pus la rîndu-le în pericol existenţa oraşului. Iar asta nu o singură dată.

Ciuma, venită în Europa de pe întinsele coclauri ale Asiei în 1347, cînd nişte şobolani din Orient au coborît de pe-un vas în portul Messina, s-a abătut asupra Iaşilor abia după ce şi-a făcut o bună parte din treabă în Vest. Ceea ce era cumva firesc, înapoierea zonei faţă de Occident făcînd ca nu numai modele, dar şi bolile să ajungă cu întîrziere pe tărîmurile moldovene. Ciuma a ajuns în Iaşi imediat după anul cu rezonanţă istorică 1600, reuşind să nimicească nenumăraţi oameni şi să-i înspăimînte într-atît pe cei scăpaţi cu viaţă, încît i-a obligat, ca să scape de blestem, să se-apuce de construirea cît mai multor biserici şi mănăstiri. Cu toate acestea, spre sfîrşitul aceluiaşi secol, în 1675, ciuma s-a întors nesătulă la Iaşi, arătînd că nu-i pasă nici de credinţa ortodoxă, nici de sîrguinţa oamenilor întru ridicarea bisericilor protectoare. Şi, pentru că în alte zone nu prea putea să-şi mai facă de cap, s-a înstăpînit molcom peste tîrgul moldovenesc, izbucnind din cînd în cînd pentru a face noi ravagii, cum au fost cele din 1717, 1725, 1738, 1795, ba pînă şi în 1829, cînd s-a consemnat ultima mare epidemie. Iar atunci cînd ciuma a trecut, oraşul Iaşi s-a adaptat vremurilor, a ajuns în fine din urmă Occidentul, iar în 1831 a intrat în rîndul oraşelor europene afectate grav de-o altă boală, anume holera.

Omul care povestea toate astea cumva detaşat, neuitînd să puncteze cu zîmbete momentele istorice care lui i se păreau a avea ceva umor, sorbea din cînd în cînd din ceaiul de tei şi rostea datele, întru uimirea Brunului, de parcă le-ar fi citit, deşi nu avea nici o foaie în faţă. Era arhivar şi era prietenul tovarăşului Bojin, acel prieten care, cu cîteva luni în urmă, găsise întîmplător tichetul de subscripţie cu semnătura Brunului pe el.

— Vedeţi, îşi pregăti arhivarul concluzia, făcînd însă o pauză după acest cuvînt, pentru a bea tot ceaiul ce-i mai rămăsese în ceaşcă, ăsta era Iaşiul pe care l-a preluat partidul. Boli, mizerie, incendii şi alte nenorociri...

Brunul observă totuşi că istoria oraşului, aşa cum îi fusese prezentată, se oprise undeva spre jumătatea secolului trecut, cu mult înaintea apariţiei salvatoare a partidului. Dar îşi alungă imediat gîndul. Mai întîi pentru că, n-avea dubii, chiar dacă lipsea un veac din expunere, sensul profund rămînea acelaşi, era convins că omul putea să-i vorbească de nenumărate alte nenorociri ulterioare, umplînd perioada de pînă la cel de-al Doilea Război şi culminînd cu acesta. Iar apoi pentru că n-ar mai fi fost capabil totuşi să asculte în continuare povestea oraşului, el venise aici, adus de tovarăşul Bojin, pentru a afla cîte ceva din propria poveste.

Stăteau pe cîte-un scaun în încăperea largă, plină cu dosare ce acopereau sumedenie de rafturi, sorbind fiecare din ceaşca proprie de ceai.

Şi nici unul dintre ei nu mai găsi nimic de spus după ce arhivarul îşi încheie periplul prin istoria de nenorociri a oraşului. Brunului îi trecu prin minte, pentru o clipă, că rostul expunerii fusese acela de a-l convinge pe el că se află în faţa unui om perfect informat, căruia nici accidentul unei păsări în urma ciocnirii cu clădirea Sfatului Popular nu i-ar fi putut scăpa fără a-l trece la catastif. Însă, dacă asta se dorea, era inutil, n-avea nevoie să fie convins. Deşi întîmplarea din urmă cu două săptămîni, de la aniversare, îi ridicase unele semne de întrebare cu privire la cît adevăr se află în spusele tovarăşului Bojin, nu se-ndoise nici o clipă de bunele intenţii ale acestuia, cu atît mai puţin de bunele intenţii ale partidului, al cărui reprezentant era totuşi amicul lui. Îl bănuia doar că vrea să-l protejeze. Îl bănuia că-i ascunde cine ştie ce ticăloşii pe care chiar el, Brunul, le comisese înainte de accident. Iar pe arhivar n-avea cum să-l bănuiască de nimic. Pur şi simplu, îşi dorea, era pregătit să afle adevărul şi-i ceruse insistent tovarăşului Bojin asta, mai cu seamă după ce Eliza îl sfătuise să nu se lase copleşit de dubii, ci să pună întrebări. Iar întrebările începuseră chiar din a doua seară de după aniversare, cînd amicul său îi venise acasă, pentru prima dată neanunţat, se aşezase cumva stingher pe-un scaun, iar apoi se străduise să-l convingă că tot ceea ce se întîmplase în seara anterioară era întru totul din vina băuturii, că mai spune prostii la băutură, ăsta fiind motivul pentru care niciodată, dar absolut niciodată, nu bea mai mult de-o sticlă de vin, iar asta numai dacă are norocul s-o poată împărţi cu cineva.

Brunului nu-i fusese însă suficientă explicaţia. Şi, în următoarele zile, profitînd de faptul că, simţindu-se probabil încă vinovat, tovarăşul Bojin îşi sporise vizitele, inclusiv pe şantier, îi adresase atît de multe întrebări încît acesta, într-un final, într-o discuţie marcată de gesturi ample, cedase. Iar în această cedare inclusese vizita la arhivar, care tocmai avea loc acum, cu promisiunea că acolo va afla tot ceea ce el, tovarăşul Bojin, dar şi partidul ştiu despre istoria personală a Brunului.

Iar în momentul ăsta, Brunul simţea nevoia unui ajutor din partea amicului său. După ce suportase, ca un fel de introducere, lunga istorie a oraşului, liniştea din încăpere îi măcina nervii, îl angoasa, însă nu îndrăznea s-o curme printr-o întrebare. În cele din urmă, pentru că îşi terminase deja ceaiul, studiind, de parcă acolo ar fi găsit ceva extrem de pasionant, fundul ceştii, vorbi tot arhivarul:

— În 1858 am fost totuşi în rînd cu lumea şi-ntr-un aspect pozitiv: s-a introdus la noi iluminatul stradal cu lămpi cu petrol.

Zîmbi apoi, ridică mîinile în semn de apărare, dînd de înţeles că e o glumă, că nu va continua cu istoria oraşului Iaşi, apoi i se adresă Brunului:

— Uitaţi, tovarăşe, am fost informat cu privire la ceea ce doriţi să

aflaţi. Şi m-am pregătit, bineînţeles, eu sînt întotdeauna pregătit.

Turnura bruscă a discuţiei spre ceea ce-şi dorea să afle îi provocă Brunului emoţii, dar şi o anume îngrijorare. Arhivarul, care de cînd îi servise cu ceai se arătase jovial, hîtru chiar, îngroşînd cu umor cîteva dintre situaţiile altfel dramatice prin care trecuse oraşul de-a lungul istoriei sale, căpătase acum un ton oficial, deloc bine prevestitor. Era vorba despre el, gîndi Brunul, istoria lui era de vină. Îşi spuse încă o dată, ca o încurajare, că-i gata să accepte orice, orice păcat ar fi săvîrşit în trecut avea să fie curăţit de prezent şi viitor. Doar să-l afle, să ştie cu ce s-a făcut vinovat, pentru a avea de unde să pornească. Pentru a se revanşa faţă de partid, de ţară, de popor. Faţă de tovarăşul Bojin chiar, deşi cumva mai păstra o oarecare supărare în privinţa lui pentru că-i ascunsese trecutul pe care acum avea să-l afle.

Arhivarul deschise un dosar ce se aflase tot timpul pe biroul său. Iar de-acolo, din dosar, ridică în mîini o foaie, de astă dată avea nevoie să citească de pe ceva ce urma să spună. Trase aer în piept, lungi primele cuvinte:

— Fiiişă matricolăăă...

Îl privi pe după foaie pe Brun, care îngheţase pe scaunul său, clătină din cap, continuă:

— Să vedem deci. „Nume“, „pronume“, astea le ştiţi. „Născut în anul una mie nouă sute douăzeci şi unu, luna mai, ziua douăzeci şi nouă, în comuna Buc.“, citi arhivarul şi privi iarăşi spre Brun. Aşa scrie, comuna Buc. „Comuna“ e bătută la maşină, pe toate fişele matricole la fel, chiar dacă-i vorba de capitala ţării. „Comuna Buc.“ deci. „Raion“ – nu are, normal. „Fiul lui George şi al...“ – aici arhivarul se opri, încercînd să citească. Nu-mi dau seama: scrie cumva Chiara?

— Chiara, da. Noi îi spuneam Clara.

Arhivarul ridică un deget, îl clătină a deplină înţelegere.

— Chiara-Clara. Aşa-i, vă amintiţi totul pînă la plecarea în Italia...

— Nu chiar totul, dădu din umeri Brunul. Cît îşi aminteşte orice om normal din copilăria şi tinereţea lui.

— Aşa-i, aşa-i, ca orice om normal, acceptă arhivarul. Apoi îşi îndreptă din nou privirile spre foaie. Ia să vedeţi ce vine acum. Ia să vedeţi ceva ce nu ştiaţi. „Domiciliat în...“

Făcu o pauză dramatică, înclinînd din nou capul, pentru a-l privi pe Brun. Buzele acestuia rămăseseră întredeschise, ochii măriţi, mîinile, eliberate cu cîteva clipe mai înainte de ceaşcă, ridicate pînă la jumătatea pieptului – iar poziţia asta a Brunului îl făcu pe arhivar să zîmbească.

— Gata, nu vă mai chinui. Vă citesc tot, fără întreruperi.

„Domiciliat în com. Iaşi, strada Făinii, nr. 7, raionul Iaşi, regiunea Iaşi...“ Aici aveţi ghinion, îşi încălcă el imediat promisiunea de-a nu se întrerupe. Am făcut cercetări la faţa locului, la rugămintea tovarăşului Bojin. Clădirea de pe Făinii nr. 7 a fost demolată. Asta e, vedeţi? Oraşul e viu, lucrurile se schimbă. O clădire azi e, mîine nu-i. Mda. Oricum, înţelegeţi acum de ce v-am făcut la început istoria oraşului Iaşi? Pentru că sînteţi ieşean. Şi nu de ieri, de azi, aţi fost şi dinainte de... Duse mîna la cap, sugerînd accidentul. Mda, să continui, spuse apoi, văzînd că Brunul nu are nici o reacţie. „Ocupaţia la data arestării: fără ocupaţie. În trecut: fără ocupaţie. Avere deţinută la data arestării: fără avere. În trecut: fără avere. Ocupaţia soţ: liniuţă. Avere soţ: liniuţă.“ Ce să vă fac dacă nu v-aţi căsătorit? „Ocupaţia părinţilor în prezent: decedaţi. Ocupaţia părinţilor în trecut: industriaşi“. Şi aici, ridică el privirea din hîrtie, avem „Italia“ între paranteze. Urmează alte spaţii cu liniuţă, căci nu se cunosc averile părinţilor, mă rog, lucruri dintr-astea. Ajungem la starea civilă, am zis deja, trecem. Mda. „Semnalmente: talia unu şaptezeci şi patru, fruntea lată, nasul mediu, gura medie, bărbia ovală, faţa smeadă, ochii albaştri, părul brunet, sprîncenele arcuite, barba rasă, mustaţa rasă, urechea medie, semne particulare n-are.“ Astea vi le-am zis aşa, ca să vedeţi cum arătaţi atunci, la momentul arestării. Dar văd că nu-s schimbări mari, îl măsură el pe Brun din ochi. Mda. Altceva? A, da, uite-aşa. Vine o parte care vă interesează cu siguranţă. „Situaţia juridică. Antecedente penale: n-are.“ Dar... Dar! Omul plescăi din buze şi suspină lung. Ba chiar, aşteptînd în continuare o reacţie de la Brun, îşi repetă suspinul. Apoi, uşor dezamăgit, reluă discursul: Dar! „Depus la data de zero şase a unşpea una mie nouă sute cincizeci şi patru, de către“, ce să vă spun, nu se înţelege foarte bine numele organului legii, o să vedeţi şi dumneavoastră, „mandat de arestare pentru faptul de“, vă rog să fiţi atent aici, „pentru faptul de trecere de frontieră“. Se opri, lăsă foaia din mînă, îl privi fix pe Brun. Asta aţi făcut. Poftim, vedeţi şi singur – şi-i întinse Brunului foaia. Mi-a fost greu să găsesc actul, dar cine altul în afara mea l-ar fi putut găsi? lăsă el o undă de mîndrie să se scurgă odată cu vorbele.

Brunul nu întinse mîna după hîrtie. Se străduí să-şi înghită, mai întîi, nodul din gît. Apoi trase adînc aer în piept şi, întorcînd capul spre tovarăşul Bojin, îl privi în ochi. Iar celălalt îşi coborî imediat capul, mişcîndu-şi degetele de la mîna dreaptă ca şi cum ăsta era lucrul cel mai important ce trebuia făcut în momentele acelea, o dezmorţire căutată, prelungită, şi uitîndu-se cu atenţie la fiecare deget, la fiecare apropiere şi depărtare de palmă. Abia cînd orice mişcare a oricărui deget şi-a pierdut justificările, căci nici o amorţire a mîinii nu putea ţine într-atît, tovarăşul Bojin îşi înălţă capul spre Brun şi îl bătu cu cealaltă mînă, uşor, amical, pe

spate. Iar după ce făcu asta, buzele i se strînseră a dispreţ. I-ar fi fost greu să-şi răspundă lui însuşi de unde veneau sentimentele acelea care-i apăsau din interior buzele, obligîndu-l la efortul de a şi le controla. Un singur lucru explica poate, într-un fel, reacţia lui: chipul vesel al arhivarului, sub mustaţa căruia apăruse un rînjet mulţumit. Cînd însă acesta îi făcu din ochi, îşi adună toate acele forţe antrenate pe parcursul exerciţiilor de echilibristică între cele două tipuri de adevăr în care mai credea încă şi, obligîndu-şi buzele să se strîngă de astă dată într-un fel de zîmbet de răspuns, îşi închise şi deschise la rîndu-i ochiul drept, pentru întîia dată în viaţă conştient că un asemenea gest, atît de simplu şi de obişnuit în fond, poate deveni extrem de dificil atunci cînd pleoapele sînt ţinute-n chingi de nişte gînduri îndărătnice.

*

Nu prea avea rost, clădirea era dărîmată, aşa-i spusese arhivarul. Strada Făinii nr. 7. Nu foarte departe de blocul în care locuia Eliza. Urcaseră Rîpa, apoi trecuseră pe lîngă Liceul „Mihail Sadoveanu“, spre Piaţa Unirii – era 23 August, „Ziua eliberării Romîniei de sub jugul fascist, cea mai mare sărbătoare naţională a poporului romîn“, aşa cum se putea citi pe numeroase pancarte uriaşe sau mai mici, toate pe fond roşu, iar dacă tot ieşiseră, fuseseră curioşi să vadă cum era pregătită piaţa pentru manifestările din cursul zilei.

Tribune acoperite cu ghirlande de flori, nenumărate steaguri roşii, nenumărate steaguri tricolore. Un aer de sărbătoare care aproape-l făcu pe Brun să uite scopul ieşirii sale din casă în duminica asta, emoţionîndu-l. Cîteva tablouri uriaşe dădeau rotunjime grandioasă pieţei – chipurile marilor învăţători ai proletariatului universal Marx, Engels, Lenin. Completate, deasupra tribunei centrale, de-o grea, dominantă, acaparatoare stemă a Republicii Populare, sub care nimeni nu putea rata datele: „1944-1959“. Un pic mai modeste, totuşi deasupra celorlalte tribune, venind în completarea chipurilor marilor învăţători, alte două tablouri, înfăţişîndu-i pe tovarăşii Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Nikita Sergheevici Hruşciov. Iar între ei, o lozincă imprimată frumos, mai frumos decît toate lozincile pe care Brunul le realizase pentru şantierul de pe Splaiul Bahluiului, pe care scria simplu: „Trăiască prietenia romîno-sovietică!“. Şi, ca să nu planeze nici cel mai mic dubiu asupra acestei frumoase prietenii, înscrisul apărea dedesubt şi în limba rusă: „Да здравствует румыно-советская дружба!“[3]. Istoria mare, în chipuri, imagini şi pancarte, se pregătise într-un mod copleşitor pentru a primi sutele, miile de istorii mici ce-aveau să umple de-a lungul zilei acest spaţiu. Era într-atît de impresionant decorată piaţa, încît Brunul ar fi rămas, probabil, acolo pentru

mult timp, pînă s-ar fi umplut de oameni, pînă s-ar fi auzit discursurile, pînă s-ar fi strigat sloganurile, dacă Eliza nu l-ar fi tras de mînecă, întrerupîndu-i visările, anulîndu-i-le, amintindu-i care era totuşi scopul ieşirii lor din casă.

Părăsiră în cele din urmă atît de sărbătoreasca piaţă, ieşind pe bulevard. Şi-apoi, încă un pic, poate nici o sută de metri, în sus. În fine, locul căutat, strada Făinii. Mai degrabă o alee îngustă, de-o parte şi de alta a ei, case înghesuite, cu acoperiş înalt. Şi nimic. Brunul nu simţi absolut nimic păşind pe strada asta. Nimic care să-i spună că mai trecuse cîndva pe-aici. Doar o uşoară emoţie, mult mai vagă chiar decît cea din piaţa de mai jos – pînă şi ea transmisă de ceea ce aflase de la arhivar, de nimic altceva venind din interior, de nimic altceva venind de la clădirile din jur.

Îi era ciudă, îi spuse asta Elizei. Nu, nu ciudă, mai rău: îşi ura în momentul ăsta mintea. Boala. Trecuse pe-aici de mii de ori, documentul pe care-l avusese în mînă n-avea cum să mintă. Negru pe alb, strada Făinii nr. 7. Dar boala născută din accident îi ascundea orice amintire. Nimic.

Aproape nimic şi la numărul 7. Un spaţiu gol, arhivarul avusese dreptate, clădirea era dărîmată. În loc însă nu se ridicase altceva. Se opriră amîndoi, privind fără cuvinte adunătura de moloz şi de fiare din capătul terenului. Iarba năpădise inclusiv molozul, pînă la jumătatea grămezii, sporind parcă, prin asta, senzaţia de pustiu, de nimic. De timp care mănîncă locul, mănîncă orice amintire. Brunul privi în sus, ca şi cum şi-ar fi desenat acoperişul sub care locuise pînă-n ’54 cu chirie, cum îi spusese şi tovarăşul Bojin după ieşirea din biroul arhivarului, nu se putea altfel, dacă ar fi fost proprietarul casei, cu siguranţă că partidul i-ar fi înapoiat-o, nu i-ar fi pus la dispoziţie o garsonieră, într-o altă zonă a oraşului. Multe întrebări rămăseseră totuşi fără răspuns. De ce venise în Iaşi din Italia, de vreme ce nici o amintire de pînă-n ’37 nu era legată de oraşul ăsta? Cînd venise? Din ce bani îşi închiriase casa, mă rog, poate doar o cameră în casa ce se ridica înainte pe acel teren? Şi-apoi, tichetul de subscripţie naţională, cu care de asemenea se lăudase arhivarul. Tovarăşul Bojin îi spusese că ar fi trebuit să fie angajat pentru a putea plăti acei douăzeci de lei. Şi-atunci? Cum i-a plătit, de vreme ce în foaia matricolă scria: „fără ocupaţie“? Ba mai mult, conform documentului, nici în trecutul ceva mai îndepărtat nu apărea vreo ocupaţie... Şi-apoi, pasiunea lui pentru păpuşi, despre care putea băga mîna-n foc că venea de undeva din negura acelor peste două decenii lipsă. Şi-apoi, Vasilache. Şi-apoi, acel fragment dintr-o scriere proprie, în care se găseau gîndurile sale despre marionete. Şi-apoi, mai ales, frîntura de amintire din seara aniversării tovarăşului Bojin, imediat pierdută din nou în negură. În Italia învăţase probabil marionetele, acele chipuri răsărite în mintea lui nu puteau fi o întîmplare, vorbele despre simfonia mişcărilor

păpuşii, rostite în italiană de-o voce atît de pregnantă, trebuie să-şi fi avut importanţa lor, altfel nu-i reveneau în amintire. Să creadă că venise din Italia în Iaşi doar pentru a rămîne fără ocupaţie?

Tovarăşul Bojin încercase să-i explice: probabil cîştigase bani într-un mod mai puţin onorabil, dînd spectacole cu Vasilache pentru cine se nimerea, pe la bîlciuri, în tîrguri, unde oamenii îi aruncau mărunţiş în pălărie. Citise în ziar, aşa-i spusese amicul lui, citise despre cerşetoria din ţările capitaliste, oameni care cîntă, care se scălîmbăie, care fac orice pentru a strînge un bănuţ. În România, în vremurile dinainte, fusese la fel. Era adevărat, odată cu instalarea regimului popular, formele acelea de cerşetorie dispăreau încetul cu încetul, oricine voia să muncească avea unde s-o facă, dar vechile obiceiuri nu puteau fi schimbate aşa, cît ai bate din palme. Probabil asta făcuse şi Brunul, îşi jucase păpuşa în faţa vreunui public de ocazie, probabil din asta trăise. Cît priveşte tichetul acela – aşa bănuise el, Bojin, că fusese angajat, căci subscripţiile publice vin, de obicei, la sediul unor întreprinderi. Dar nu era obligatoriu. Şi ziarele scriau despre ele, oricine putea contribui. Poate că Brunul se simţise vinovat de banii pe care-i făcea aşa, pe ascuns, într-un mod atît de puţin onorabil, şi tocmai asta-l împinsese să vină cu propria contribuţie. Cine mai putea şti acum? Era mai bine să nu se gîndească, aşa-i spusese tovarăşul Bojin, era mai bine că nu-şi amintea perioada aceea, nu fusese una tocmai cum se cuvine, după cum se arătau acum lucrurile. Şi oricum, la ce l-ar fi ajutat să şi-o amintească? Ce-ar mai fi putut schimba acum? Doar să se căineze ca Dona Siminică, atît ar mai fi putut să facă...

Brunul acceptase explicaţiile doar pentru că altele mai bune n-avea. Întrebările nu-l lăsau totuşi în pace, şi-ar fi dorit cu totul alte răspunsuri. Mai ales că, pentru prima oară după ieşirea din închisoare, vina aceea teribilă nu-l mai copleşea pînă la lacrimi. Da, greşise, meritase închisoarea. Dar fusese o greşeală de înţeles, nicidecum nu păcătuise cu sufletul faţă de partidul care acum se arătase într-atît de binevoitor cu el, faţă de popor. Era sigur, după întîlnirea cu arhivarul, că singurul motiv pentru care încercase să treacă ilegal frontiera atunci, în anii de negură, fusese unul onest în fondul lui: voia să meargă la mormîntul părinţilor. Ăsta trebuie să fi fost motivul. Muriseră în război, aici nu mai erau dubii, inclusiv actul acela oficial susţinea acelaşi lucru. Aşa că, în ’54, asta trebuia să fi fost intenţia lui, să treacă graniţa spre a se întoarce în Italia, doar pentru o vreme, doar cît să pună nişte flori pe mormînt. De ce nu-ncercase să obţină aprobarea pentru trecerea frontierei? Poate că încercase, asta-i spusese şi tovarăşul Bojin. Poate că încercase şi n-o primise. De ce să meargă acolo, dacă părinţii oricum îi erau morţi? Să rişte îndoctrinarea din partea unor elemente

capitaliste care urau modul în care România păşise pe noul ei drum? Sau să nu mai primească permisiunea de-a se întoarce în ţară? Nu, statul le oferă oamenilor tot ce-şi doresc, tot ce-au visat vreodată, dar le cere în schimb un lucru simplu: loialitate. Statul nu poate risca plecarea unor oameni într-una dintre ţările care nu împărtăşesc aceleaşi valori, mai mult, care urăsc aceste valori. Un lucru de înţeles pînă la urmă, asta fusese şi părerea Brunului. Sigur, îi părea rău că nu-l înţelesese în acelaşi mod şi-atunci, în ’54, forţînd frontiera prin zona Timişoarei – aşa apărea pe verso-ul foii pe care i-o oferise arhivarul, fără multe alte detalii. Îi părea rău că nu gîndise la fel şi-atunci, dar, una peste alta, era totuşi mulţumit că vina lui, fără dubii, e adevărat, se oprise la atît. Nici un rînd, nici o literă din foaia matricolă nu spunea că fusese în alt mod nerecunoscător partidului, ţării. Pur şi simplu, o greşeală. Pentru care plătise. Iar de-acum, putea începe o viaţă nouă. Una fără alte greşeli viitoare.

— Poate ar fi bine să întrebăm vecinii, îi zise Eliza, care, în tot timpul plimbării, nu-i dăduse nici o clipă drumul la braţ. N-au trecut decît cinci ani de-atunci, trebuie să mai fie cineva care-şi aminteşte de tine.

Faţa Brunului se lumină, se miră că nu-i trecuse prin cap aşa ceva. Se îndreptară spre casa de-alături. Bătrînica înfăşurată într-o basma nu înţelese, vreme de cîteva minute, mai nimic din întrebările lor. Într-un final, lîngă ea coborî un bărbat mai tînăr. Care se încruntă imediat ce auzi despre ce e vorba şi, fără a le da vreun răspuns, o luă de umeri pe femeia care-i era probabil mamă şi închise uşa, evident deranjat.

Brunul dădu din cap, deja descurajat. Eliza insistă însă. Trecură de partea cealaltă a terenului gol, cel care ocupase cîndva numărul 7 al străzii. La prima casă de lîngă teren, una în mod clar construită sau măcar renovată ceva mai recent, nu le răspunse nimeni. Tot Eliza îl duse pe Brun spre următoarea clădire. Aici, un alt bărbat, trecut bine de cincizeci de ani, le deschise. Şi el, ca şi primul, după ce le ascultă întrebările, dădu din umeri şi le spuse, fără nici măcar un zîmbet binevoitor, că se mutase aici de patru ani, aşa că n-avea ce să discute cu ei. Iar uşa se-nchise la fel ca precedenta, scurt, rece, hotărît.

Reveniră. Trecură pe lîngă casa bătrînei dintîi, spre următoarea. Eliza îi promise Brunului că-i ultima încercare. Bătură îndelung, răspunsul veni tîrziu. Un copil de vreo zece ani. Îl întrebară pe el, după ce-l salutară cu zîmbete largi, de cînd stă aici. Dinainte de a se naşte el, le spuse copilul, apoi fugi înăuntru, chemînd pe cineva, lăsînd uşa întredeschisă. Într-un final, o altă bătrînă. De astă dată elegantă, într-un taior negru cu floare la piept, cu o pălărie pe cap, parcă tocmai pregătindu-se să iasă. Nici ea n-avea timp de vorbă, se grăbea, trebuia să-şi îmbrace şi nepotul, le cerea celor doi,

care abia apucaseră să-i spună, printre vorbele ei, ce-ar dori să afle, să n-o ţină din treabă, s-o scuze, poate un alt vecin să le dea informaţiile cerute. Eliza insistă: o singură rugăminte. Apoi îl miră pe Brun, căci îi puse gătitei doamne aceeaşi întrebare pe care i-o adresase şi copilului:

— Îmi puteţi spune de cînd locuiţi aici?

— De trei ani, îi răspunse femeia.

Apoi închise uşa casei, abia apucînd să strecoare o ultimă scuză.

*

Îi spălă hainele, îi curăţă faţa. Cu gesturi lente, grijulii. Hainele vechi redeveniră albe, chiar dacă unele urme de mizerie n-aveau cum să fie eliminate de tot, chiar dacă din loc în loc cămaşa şi pantalonii se destrămau. Îl şterse cu un prosop, frecîndu-i chipul, masca neagră ce se cam decolorase, cîrlionţii ce-i ieşeau de sub pălăria lungă şi ascuţită. Apoi reveni în cameră, cusu vreme de jumătate de oră toate găurile hainelor lui Vasilache. După care, mulţumit, îl aşeză pe genunchi şi-i mîngîie hainele încă ude, de parc-ar fi vrut să i le usuce cu căldura mîinii. Îi era dator marionetei. Era pe deplin conştient de nefirescul gîndurilor sale, se simţea dator unei păpuşi neînsufleţite, unor bucăţi de lemn cioplit însăilate într-o arătare ce aducea a om. Dar simţea recunoştinţa asta faţă de tot ceea ce Vasilache făcuse pentru el în închisoare, apoi după ieşirea de-acolo. Îşi crease, ştia foarte bine acum, îşi crease acea prietenie cu păpuşa, îi dăduse viaţă pentru că ceva din el îl împingea s-o facă, chiar dacă şi-atunci, înainte de închiderea lui Vasilache în dulap, ca şi acum, în seara asta, în care-l scosese pentru a-i reda viaţa de odinioară, mintea îi refuza uneori jocul. Era bolnav, dar nu nebun, nu fusese niciodată. Cu toate astea, vorbise de-atîtea ori cu marioneta, ieşise de-atîtea ori la plimbare cu ea, iar acum îşi dorea reluarea vechii relaţii, pe care o vreme o aruncase printre nişte haine, în întunericul dulapului.

Cel mai mult voia acum să plîngă. Altădată o făcea, plîngea alături de Vasilache în momentele de tristeţe adîncă, în acele momente în care toate vînturile zilelor mohorîte se înghesuiau parcă într-un balon din interiorul lui, creînd o presiune insuportabilă, una căreia lacrimile nu-i rezistau, doborînd stavila prea firavă a pleoapelor. Plîngea, iar el, ea, bucata asta de lemn, era acolo, aici, pentru a-l înţelege, pentru a-i accepta şi lacrimile, şi hohotele uneori atît de sfîşietoare, altfel atît de puţin acceptabile la un bărbat de-aproape patruzeci de ani.

Îl scosese din dulap tocmai pentru asta. Tocmai pentru că avea nevoie de-un martor al suferinţei lui. Eliza... Nu se aşteptase. Cearta lor, definitivă, după o zi în care se plimbaseră împreună pînă pe strada Făinii nr.

7, fără ca nimic să anunţe ceea ce va urma. Nu, nu cumplită. I se adresă lui Vasilache:

— Nu, n-a fost definitivă. A fost doar o ceartă. Dar una... adică...

Ceva se rupsese. Vasilache nu-l mai asculta. Sau el nu mai ştia cum să-i spună ce-avea de zis. Îl puse deoparte, pe pat, îşi cuibări apoi chipul în palme, încercînd să şteargă toate cele care-i năvăleau acum în minte, ba chiar şi-n ochi – mai ales chipul enervat al Elizei, ţipătul ei. Urletul, căci aşa-i reveneau acum în urechi, la mai bine de-o oră după despărţirea lor, spusele ei, ca un urlet: „Am crezut tot timpul ăsta că eşti normal. Însă tu chiar nu pricepi nimic? Înţeleg, memoria ţi s-a dus naibii undeva, s-a pierdut. Dar mintea? Unde ţi-e mintea? Asta nu mai e nici măcar nebunie, e prostie. Nu înţeleg: nu vezi că nimic nu se leagă? Chiar nu poţi gîndi singur?!“.

Încercase. Bătrîna aceea, îmbrăcată ca o doamnă, putea greşi totuşi. Sau, şi mai explicabil, copilul putuse greşi. Trei ani, mai bine de zece ani... Şi chiar dacă n-ar fi greşit, nu era posibil ca ambii să spună adevărul? Copilul locuise acolo încă de la naştere cu părinţii. Doamna trebuie să fi fost bunica lui. Dacă părinţii o aduseseră acolo doar în urmă cu trei ani? Era mai mult decît satisfăcătoare o asemenea presupunere. Nu înţelegea nici măcar acum de ce Eliza se înfuriase cînd încercase să-i dea explicaţia. Nu înţelegea nici măcar acum de ce se-ncăpăţînase în muţenia aceea a ei pe drumul înapoi, un drum de-a lungul căruia nici măcar nu-l mai ţinuse de braţ. Şi mai ales nu înţelegea cum putuse, cînd se apropiaseră de blocul în care locuia, să-i spună toate cele pe care i le-a spus.

Cineva îl minţea, aşa începuse Eliza. Cineva voia, cu orice preţ, să-i ascundă adevărul. Cineva îi inventase un trecut în Iaşi. Cineva îi umpluse mintea cu prostii. Cineva voia ca el să creadă, afirmaţia asta îl supărase pe Brun mai mult decît orice, cineva voia ca el să creadă că părinţii i-au murit, că e singur pe lume. Dar dacă nu era aşa? Dacă, iar aici Eliza se oprise, privindu-l fix, dacă ea i-ar spune că mama lui trăieşte în Italia, că îşi vede în continuare de afacerile ei, că l-ar ajuta, dacă ar fugi acolo, să-şi facă o situaţie, l-ar ajuta să-şi recupereze chiar şi memoria? Dacă i-ar spune ea asta şi ar fi adevărat?

Atunci, pe loc, nu se gîndise la doctorul Ustinenko şi la Varvara. Atunci, cuvintele Elizei se revărsaseră asupra lui ca o ploaie cu piatră, parcă-l udau, făcîndu-l să tremure, şi parcă-l loveau din loc în loc, făcîndu-l să se chircească de durere. De ce toate acele insinuări, care de fapt ţinteau către tovarăşul Bojin, omul care-l ajutase mai mult decît îşi închipuise vreodată că poate fi ajutat? De unde închipuirea aceea nebună, cu mama lui care trăieşte în Italia, cum ar fi putut Eliza să ştie aşa ceva? Şi mai ales,

după tot ceea ce-i povestise despre trecutul lui, cît putuse afla de la arhivar, de unde acea nepăsare, acea răutate de-a dreptul, de a folosi din nou cuvîntul „fugă“? Pînă şi gîndul la aşa ceva i se părea acum o trădare. Să fugă? El? De ce? Pentru cine? Pentru nişte nebunii ale Elizei? Pentru nişte presupuneri care, de fapt, se puteau rezolva cu explicaţii atît de simple? Poate nu simple, într-adevăr, dar nişte explicaţii pînă la urmă. Cu siguranţă existau explicaţii...

Atunci nu se gîndise la doctorul Ustinenko, nici la Varvara. Încremenise doar, privind-o cu ochi mari pe femeia pe care-o iubea deja de-atîta vreme, nevenindu-i să creadă că aude din partea ei ceea ce auzea. Nu înţelegea nimic. Şi, tocmai pentru că nu înţelegea, nici n-avusese vreo replică. O privise doar cum se îndepărtează, după ce, neprimind nici o reacţie din partea lui, îi urlase toate acele lucruri jignitoare, încheind cu: „Chiar nu poţi gîndi singur?!“. O urmase abia mai tîrziu, mult prea tîrziu ca s-o mai ajungă din urmă. O văzuse intrînd în scara blocului, fără a-i arunca vreo privire. Abia cînd se opri la rîndu-i în faţa uşii, ezitînd cîteva clipe dacă să urce după ea sau nu, abia acolo avu timp să se gîndească la faptul că lucrurile se terminau aici, că cearta lor fusese definitivă, altfel Eliza nu l-ar fi lăsat în mijlocul drumului, intrînd în bloc fără ca măcar să-i arunce o privire. Şi-atunci, ezitările i se curmară, cu gîndul ăsta, apăsător, îşi continuă drumul, încă neştiind exact care e părerea lui despre toate cele întîmplate, neştiind exact ce anume simte el faţă de Eliza.

Pînă acasă, nu se gîndise la doctorul Ustinenko şi la Varvara. Acum însă, cu capul în palme, simţind că nici măcar Vasilache nu-i mai acceptă hohotele şi lacrimile, gîndurile, adunate la un loc, îi suprapuseră chipul femeii pe care-o iubea chipului din film al femeii iubite de doctorul Ustinenko. Misterul trecutului său se dezlegase întru cîtva, nu fusese medic înainte, n-avusese nici măcar o ocupaţie, aşa încît nu îndrăzni să se asemuiască eroului din filmul care-l impresionase într-atît. Însă ea, Eliza, semăna mult prea mult cu Varvara. Îi cerea, chiar dacă nu într-un mod atît de clar cum o făcuse femeia din film, să simtă din nou ceea ce simţise altcîndva, în nişte ani acoperiţi de negură, greşind din cauza asta în faţa celor care acum se arătaseră atît de buni cu el. Îi cerea, la fel cum Varvara îi ceruse doctorului Ustinenko, să nu mai fie el însuşi. Sau să fie acel om care fusese altcîndva şi pe care, pentru tot ceea ce-i provocase, îl dispreţuise atîta vreme. Nu mai putea. N-avea cum.

Bătăile în uşă îl întrerupseră tocmai atunci cînd începuse să accepte ideea sacrificiului. Nu, n-o va mai căuta pe Eliza, îşi spunea, poate cîndva se vor reîntîlni, la fel cum se reîntîlniseră eroii din film, iar atunci ea îşi va da seama cît greşise. Pînă atunci n-o va mai căuta. Niciodată. Iar acest

„niciodată“, pe care şi-l repeta, ar fi făcut în cele din urmă ca acel balon din piept, în care se adunau vînturile zilelor mohorîte, să explodeze, să împingă în afară, cu forţă, lacrimile şi hohotele, dacă bătăile în uşă n-ar fi devenit mai puternice, mai grăbite.

Se îndreptă într-acolo, abia tîrîndu-şi paşii. Deschise. Eliza se repezi înăuntru, înainte de a-l lăsa să-şi arate în vreun fel surpriza. Îi prinse obrajii în mîini, privindu-l cu ochi măriţi, speriaţi.

— Ai apucat să discuţi cu cineva?

Clătină din cap, mecanic. Îi simţi, îi auzi chiar oftatul de uşurare.

— Hai, vino să vorbim, îi spuse femeia, trăgîndu-l după ea pe hol, spre cameră, fără a-şi da jos pantofii, fără a-şi dezbrăca haina subţire, de vară.

Se aşezară amîndoi pe pat. Brunul îl ridică pe Vasilache, îl puse pe masă, sprijinit de vaza mare, roşie, în care nu se aflaseră nicicînd flori, vază pe care-o găsise în garsonieră de la bun început. Eliza, abia aici, îşi dădu jos haina şi-o aşeză alături. După aceea, trase aer în piept. Se uită în jos, spre încălţări, cumva cu amărăciune. Clătină din cap.

Ridică apoi privirea spre Brun şi începu să-i vorbească.

3 „Trăiască prietenia româno-sovietică!” (n.a.).

Capitolul 14

Octombrie. Noiembrie. Decembrie. Ianuarie. Februarie. Lunile rogojinii. Au trecut mai chinuitor, dar şi mai lipsite de rost ca oricînd. Şi, după căldura năucitoare a verii, l-au adus mult prea aproape de Bruno, odată cu frigul, pe căpitanul Maromet. Cu vorbele sale olteneşti, căci dintr-acea zonă se-abătuse încoace, înspre Galaţi, cu glumele băţoase, la care rîdea el, la care rîdeau gardienii. La care nu rîdeau uneori deţinuţii, căci altfel ar fi fost bătuţi – cine le dădea lor dreptul să rîdă? La care rîdeau alteori deţinuţii, căci altfel ar fi fost bătuţi – nu le plăcea lor umorul căpitanului? Şi, mai ales, cu norma lui. Norma de rogojini, care aici, în „biroul tehnic“, se triplase de la instalarea căpitanului în funcţia de comandant al închisorii. Se triplase dintr-un motiv simplu: ziua avea douăzeci şi patru de ore, nu opt, cît păreau a fi socotit, în mod complet greşit, predecesorii lui Maromet. Douăzeci şi patru împărţit la opt egal trei, deci numărul de rogojini trebuia triplat. Somn? Dar ce-aveau să facă toţi aceşti cîini după ce vor crăpa? N-aveau să doarmă? Le trebuia somn acum? Nici o problemă, exista o soluţie: să crape mai repede, somnul de veci e cel mai odihnitor somn, glumea căpitanul, apoi hohotea, hohoteau şi gardienii, iar deţinuţii hohoteau şi luau bătaie sau nu hohoteau şi luau bătaie.

Era totuşi şi înţelegător comandantul Maromet. Uneori, accepta că somnul era o pacoste ce înfrîngea dorinţa puşcăriaşilor de a lucra chiar şi peste cele douăsprezece, de multe ori cincisprezece ore, pe cimentul ăla îngheţat de ger, iar atunci, în momentele cînd simţea valul de bunătate acoperindu-i sufletul cu aceeaşi forţă cu care viscolul acoperea spaţiul destinat confecţionării rogojinilor, îi trimitea pe deţinuţi în celule, la culcare. Sigur, nu putea să-şi arate slăbiciunea în faţa elementelor declasate, aşa încît, norma nefiind realizată, pedeapsa se impunea de la sine. Pentru a-şi ascunde bunătatea şi pentru a-şi marca autoritatea, celor înfrînţi de somn li se tăia porţia de hrană pe-a doua zi, iar mîncarea le era aruncată porcilor din gospodăria închisorii, care o meritau mai mult în acele momente, căci urmau să devină utili societăţii odată cu moartea lor. Iar cînd porţiile deţinuţilor erau aruncate la porci, Nicolae Maromet, în acelaşi scop educativ, nu uita să ţină din nou discursul lui preferat, punînd faţă în faţă cele două tipuri de moarte: una altruistă, spre folosul poporului, cea a porcilor; alta egoistă, spre odihna proprie, a cîinilor puşcăriaşi.

Egoişti, spre propria odihnă, muriseră mulţi deţinuţi în ultimul an, de cînd căpitanul Maromet se înstăpînise peste închisoarea Galaţi. Iar cei mai mulţi dintre ei, tocmai în „biroul tehnic“, la confecţionat rogojini, acolo

unde fusese repartizat şi Bruno Matei pînă către primăvara lui ’54. Dar nu foamea, care, în zilele cînd se săturau porcii, îi făcea pielea uscată, albicioasă de sub coaste să-i tremure odată cu stomacul, nu gerul nopţii, asprit de viscol, care-i înnoda uneori mîinile printre rogojini şi, nemaisimţind nimic, avea nevoie de cîteva clipe pentru a-şi da seama unde-i sînt degetele şi unde-s firele de papură, nu bătăile l-au făcut pe Bruno să-şi blesteme orele, zilele, lunile petrecute aici. Uranus şi Peninsula îi spulberaseră naivitatea, îl căliseră, îi creaseră un sistem de raportare la condiţii şi la oameni datorită căruia reuşea să-şi ridice, chiar şi în cele mai crunte momente, un scut de protecţie sub care să se ascundă el şi gîndurile lui. Foamea şi-a amăgit-o mestecînd ceasuri întregi aşchii, bucăţele de stuf, pe care mintea i le-a umplut cu gusturi, frigul şi l-a blocat de multe ori cu gînduri ce i-au săpat în memorie după căldura năucitoare a verii, reuşind, prin contrast, să fie întru cîtva mulţumit de condiţiile de-acum, iar bătăile le-a ocolit, în mare parte, mulţumită experienţei care i-a întîrziat reacţiile nici prea mult, nici prea puţin, numai atît cît să nu fie primul care riscă. Sigur, asta atunci cînd bătăile erau o urmare a vreunei greşeli de grup. Altfel, mai primise cîte un bocanc în gură, o dată de la însuşi Nicolae Maromet, cînd acestuia i se păruse că lucrează prea lent, cîte-un pumn după ceafă, cîte-o palmă. Dar toate lucrurile astea, oricît de chinuitoare ar fi părut privite din afară, deveneau suportabile odată ce intrau în obişnuinţa zilelor.

Ceea ce îl chinuia însă cu adevărat pe Bruno era marioneta lui nea Zacornea. Gîndul la ea. Lipsa ei. În baia aceea pe care-o transportaseră clandestin, pentru o noapte, dincolo de ziduri, nu reuşise să-şi păstreze reflexele redescoperite la nivelul unei întîmplări singulare. Dimpotrivă, reflexele sale, unindu-se cu cele ale marionetei, se transformaseră pe loc în dorinţe. În tînjiri chiar, avea să descopere mai întîi cu un soi de bucurie, însă cu o ciudă crescîndă pe măsura trecerii timpului. Îşi jurase de-atîtea ori să-şi refuze orice iluzie, căzuse din nou într-una. Iluzia că spectacolele de noapte se puteau repeta, chiar dacă pentru un singur spectator, nea Zacornea.

Nea Zacornea a fost însă scutit de rogojini. Condiţiile erau prea aspre pentru un gardian în vîrstă, aşa încît, peste iarnă, conducerea închisorii l-a repartizat în gospodărie, acolo unde avea de păzit puşcăriaşi mai norocoşi, care, beneficiind de privirile sale preocupate de cu totul alte lucruri, cu siguranţă se bucurau de mai multă mîncare, inclusiv din porţiile deturnate dinspre „biroul tehnic“ spre porci, de mai multă căldură, fie şi datorită gunoiului reavăn, care trebuia să fi încălzit aerul, de mult mai puţină bătaie. Iar Bruno, în toate aceste luni, l-a zărit pe bătrînul gardian doar în cîteva momente, în trecere. Cu o singură excepţie, în chiar prima zi a anului 1954, toate aceste întîlniri au fost marcate doar de schimburi de

priviri, din care Bruno înţelegea totuşi destul de puţin. Abia în acea zi au existat cîteva momente în care au putut vorbi – căci din închisoare lipsea comandantul, lipseau chiar şi unii gardieni, mai sîrguincioşi, cărora li se dăduse posibilitatea de a sărbători cum se cuvine, cu familia. Iar din discuţia scurtă ce a urmat, Bruno a înţeles că iluzia sa merita întreţinută, căci păpuşa încă nu părăsise închisoarea, nea Zacornea o ascunsese cu speranţa că vor reveni momentele bune, că „proiectul“ lor avea să ajungă şi la partea în care bătrînul creator de figurine va învăţa la rîndu-i să folosească sforile pentru a trezi la viaţă marioneta. Pentru asta însă, i-a şoptit lui Bruno înainte de a se îndepărta, aveau nevoie de primăvară.

Pentru nea Zacornea, această nevoie de primăvară nu ascundea vreun înţeles profund, nu contura vreun cod, nu oferea vreo promisiune. În nevoia lui de primăvară, bătrînul gardian vedea doar încheierea lunilor rogojinii, cele în care nu se mai respecta nici un orar de zi sau de noapte, vedea revenirea lui Bruno la muncile acelea controlabile, în grădină sau în cîmp, acolo unde planurile puteau fi refăcute, acolo unde se puteau ţese şi alte „proiecte“, precum al lor, în afara proiectelor lipsite de orice fel de stabilitate născute din cheful şi toanele şefului închisorii.

Pentru Bruno însă, nevoia de primăvară s-a strîns în jurul inimii precum sforile încurcate ale unei marionete de trupul ei de lemn, încetinindu-i mişcările, sporindu-i chinurile. Au urmat cele mai dificile luni din anii petrecuţi în închisori. Iar cînd munca la rogojini a fost, în fine, încheiată, cînd căpitanul Nicolae Maromet a dat ordinul de dizovare a echipei de la „biroul tehnic“, Bruno a simţit în fiecare muşchi din trupul său primăvara, deşi în acea zi ţurţurii nu picurau, nici un fir verde nu colora cenuşiul din jur, iar pe pereţii celulei orice răsuflare caldă încă se transforma, pe loc, într-un desen de gheaţă.

*

Unii smulgeau buruienile, alţii, pe urmele lor, săpau. Pămîntul se aduna grămăjoare, respira afînat. Apoi era împins, cu săpăligile, de cel de-al treilea rînd de deţinuţi, formînd un strat ca un şarpe lung, turtit – săpăligile băturceau grijulii marginile stratului, astfel încît nimic să nu strice paralelismul. Era o treabă uşoară, de primăvară, mai ales pentru cei care supravieţuiseră muncii de iarnă din „biroul tehnic“. Pe chipurile acestora, chiar dacă încruntate, concentrate, cineva ar fi descoperit totuşi, studiindu-le atent, o trăsătură comună, ca şi cum lumina soarelui şi-ar fi lăsat cîteva raze identice să cadă în exact acelaşi loc pe toate aceste feţe, provocînd o reacţie care nu se putea citi într-un singur mod. O reacţie ca o uimire fericită, amestecată cu teama că darul pe care l-au primit le poate fi luat totuşi

oricînd înapoi. Iar această uimire topită în teamă, această teamă topită în uimire sporea productivitatea mai mult decît reuşiseră s-o facă toate ţipetele, toate bătăile, toate glumele groase ale şefului penitenciarului.

Şi nici măcar el, căpitanul Nicolae Maromet, n-avea, în această zi de grădină, vreun motiv să fie nemulţumit. După incidentul de dimineaţă, cînd un nenorocit fusese trimis la carceră, se mai plimbase vreo jumătate de oră, cu mîinile la spate, printre lucrători, la început cu interes, apoi mimînd interesul, pînă cînd cîteva căscaturi îl trimiseseră înapoi în biroul lui, lăsînd exclusiv în sarcina gardienilor păstrarea ritmului de lucru.

Incidentul de dimineaţă n-a fost unul neobişnuit, nu într-atît încît să-i apese şi-acum pe ceilalţi deţinuţi. Unul dintre ei, proaspăt condamnat, a răspuns glumei de înviorare a căpitanului nu doar alăturîndu-se rîsetelor generale, cărora puşcăriaşii experimentaţi le dăduseră tonul pentru că-l simţiseră binedispus pe şeful închisorii, ci socotind şi că o asemenea glumă merită punctată în mod special, prin cuvintele:

— Foarte bună poanta, tovarăşe director!

Vreme de trei secunde timpul a stat în loc pentru ceilalţi deţinuţi, încremeniţi în poziţiile lor de lucru. Doar pentru Nicolae Maromet cele trei secunde n-au fost furate de timp, atîtea i-au fost necesare pentru a străbate distanţa pînă la acest nou-venit, care-şi reluase poziţia aplecată după vorbele de felicitare. Poate încă o jumătate de secundă i-a luat piciorului său drept, protejat de bocanc, să-i umple de sînge gura amărîtului.

— Ce-ai zis, cîine? Arăt eu a tovarăş cu tine?! Morţii mă-tii de nenorocit!

Alte secunde au fost marcate apoi de icnetele celui căzut la pămînt, fiecare lovitură de bocanc în cap, în coaste, în stomac răsuna, în urma reacţiei acestuia, ca o bătaie de gong, dar nimănui nu i-a trecut prin cap să le numere, nici măcar să mai privească într-acolo. Pur şi simplu, ceilalţi şi-au văzut de muncă, de parcă nimic nu se întîmplase, iar nou-venitul a fost tîrît de gardieni pentru a-şi ispăşi cele trei zile de carceră la care l-a condamnat după ce s-a răcorit, fără prea multe alte vorbe, comandantul închisorii.

Nimic neobişnuit nu se întîmplase, într-adevăr. Era doar prima zi de muncă în grădină, după o aşteptare ce se prelungise mult după venirea acelei primăveri pe care o simţise Bruno după dizovarea echipei de la rogojini. Prima zi de muncă în grădină, fără nici o întîmplare neobişnuită. Şi totuşi, lăsînd-o într-o asemenea banalitate pînă spre jumătatea ei, istoria avea s-o transforme, încă dinainte de aşezarea nopţii, într-una dintre acele puţine zile petrecute în închisoare de Bruno care trebuiau ţinute minte pentru tot restul vieţii. Cel puţin pentru tot restul vieţii sale, chiar dacă

aceasta n-ar fi fost subiectul istoriei mari, ci doar al celei mici, personale. Dar deja Bruno nu mai dădea importanţă diferenţierii, relaţia istoriei sale cu marea istorie începuse să-l obosească, să-i creeze prea multe confuzii şi mirări, aşa încît renunţase la dorinţa de-a o mai înţelege.

După masa de prînz, profitînd de absenţa căpitanului, trimis la odihnă de plictiseala unei asemenea zile, Bruno i-a cerut lui nea Zacornea – ale cărui priviri cu subînţeles îi întîlniseră propriile priviri cu subînţeles încă de dimineaţă, iar în punctul de întîlnire a privirilor se concentrase toată bucuria pe care o regăsire în aceste condiţii o putea permite – să-l ducă undeva deoparte, marcîndu-şi pe un ton ridicat şi cu gesturi suficient de evidente durerea de stomac. N-ar fi avut cum să-l îmbrăţişeze pe şi mai gîrbovitul gardian, aşa cum i s-a părut acum, deşi ar fi simţit nevoia. S-a aşezat în schimb ciuci, cu pantalonii coborîţi pînă la genunchi, cum o făcuse şi-n alte dăţi, vorbindu-i de jos în sus, copleşindu-l cu întrebări. Da, marioneta era pe mai departe în loc sigur, n-avea de ce să-şi facă griji. Nu, nea Zacornea nu reuşise o altă tură de noapte, deşi încercase. Dar avea de gînd, vorbise asta şi cu baba lui, să facă cerere pentru a fi reintegrat în sistemul normal, măcar pe timpul vremii bune, cînd oasele nu-l dureau ca iarna – aşa avea să-şi motiveze în faţa conducerii solicitarea. Iar neliniştii lui Bruno, care se simţea cumva vinovat că bătrînul gardian trebuia să se supună acestui sacrificiu, nea Zacornea i-a răspuns printr-o clătinare indiferentă a mîinii, printr-un rînjet şi printr-o explicaţie în ton cu aceste gesturi:

— Crezi că turele de noapte mă obosesc mai rău decît mă oboseşte baba mea?

Apoi, imediat după ce Bruno şi-a tras pantalonii, pregătindu-se amîndoi să revină în zona de lucru, bătrînul l-a oprit, de parcă şi-ar fi amintit brusc ceva.

— Auzi, îmi spuneai matale că te-au anchetat la început pentru legăturile cu acela de-a fost ministru, aşa-i?

Bruno a dat din cap, amintindu-i totuşi în cîteva cuvinte că nici măcar nu-l cunoscuse personal pe Lucreţiu Pătrăşcanu, aşa că pînă la urmă i se găsise o altă învinuire.

— În cazul ăsta, trebuie să fii mulţumit că te-au condamnat pentru altceva, a mormăit bătrînul, apucîndu-l de braţ, împingîndu-l cu forţă în faţă şi strigînd suficient de tare spre a fi auzit de cei de lîngă straturi: Mişcă, putoare, că mi se face rău dacă mai stau mult pe lîngă tine! După care a coborît din nou glasul: Dacă nu l-ai cunoscut, atunci îţi zic fără griji.

Bruno a întors uşor privirea, din mers, către nea Zacornea.

— Am citit la ziar şi m-am gîndit că parcă mi-ai zis de dumnealui.

A fost un proces, erau mai mulţi, da’ nu le-am ţinut minte numele. Matale poate-i ştii, da’ eu îţi zic aşa, la general. La toţi le-au dat sentinţe grele, da’ numai cu închisoarea. Pe el l-au condamnat la moarte şi l-au şi împuşcat.

Ceilalţi munceau deja, masa se încheiase. Bruno şi-a luat de jos săpăliga, a intrat tăcut în rînd şi a reînceput să dea formă pămîntului afînat, contribuind în felul ăsta la realizarea şarpelui lung, turtit, cu margini perfect paralele, care se înşira alături de alţi asemenea şerpi în grădina închisorii Galaţi.

*

Vremuri prea vechi, prea din altă lume. Aproape că le uitase. Şi nici nu mai încercase să şi le amintească. Acum însă era obligat s-o facă. Elena şi Lucreţiu Pătrăşcanu. Tatăl său, asigurîndu-l că, în România, se va bucura de protecţia celor doi. Iar acum, fostul ministru era mort, în timp ce soţia acestuia se afla în vreo închisoare. Ca a lui. Tot speriată de-un Maromet, tot visînd la vremurile de altădată. Soţia ministrului. Atunci, cu acel coc elegant, mai mereu cu o ţigară lungă, ţinută cumva aristocratic în mînă, haină scumpă de piele, un taior într-o singură culoare, deschisă. Acum, undeva într-o închisoare, în zeghe.

Ar fi adormit cu gîndurile astea. Dar, într-un loc în care altfel întîmplările se adunau atît de greu, în care doar cîte o bătaie sau o idee a căpitanului schimba orarul şi modul de lucru, ziua aceea s-a vrut altfel. Şi i-a adus lui Bruno mai mult decît informaţia despre moartea binefăcătorului său de altădată. Iar pentru că începuse prin a-i aduce o tristeţe, ziua nu s-a dovedit mai îndurătoare, n-a venit cu o necesară contrapondere. Dimpotrivă, a înecat prima tristeţe într-una mult mai mare, venită poate şi mai pe nepregătite decît prima.

Revenit în celulă cînd soarele încă nu se scursese întru totul dincolo de ziduri, Bruno n-a reuşit să se întindă în pat, înghesuindu-se alături de unul dintre colegi, mai mult de-o oră. Uşa de fier s-a deschis brusc, deţinuţii s-au încolonat. Nu era vorba de masă, nu era vorba nici de ieşirea la toaletă. Gardianul care urla la ei tremura, iar tremurul îl adusese cu el de undeva de-afară, fără a avea legătură cu cei patru oameni care luaseră fără pic de zăbavă poziţia supusă dinaintea lui.

În cîteva minute, au fost coborîţi în curte. Nu doar ei. Toţi deţinuţii din celular erau încolonaţi, aproape o sută de oameni fremătînd mai întîi, obligîndu-se apoi la muţenie în momentul în care dinaintea lor, lîngă gardieni, a apărut căpitanul Maromet. Domnul căpitan Maromet. Care, privindu-i dispreţuitor, scuipînd apoi în silă, nu şi-a început monologul cu vreo glumă, cum îi intra uneori în obicei. Nu şi-a început monologul nici

măcar ţipînd, cum îi intra alteori în obicei. Ci, după acea privire dispreţuitoare, după acel scuipat trîntit în scîrbă, s-a repezit spre primele rînduri de deţinuţi, lovindu-i cu picioarele, cu pumnii, înjurînd şi răcnind ininteligibil. Abia după ce s-a răcorit în felul ăsta, fără a fi oprit de gardieni, s-a depărtat de grămada tulburată a prizonierilor, şi-a aranjat hainele şi a făcut un semn către gardieni.

Iar un icnet s-a suit imediat spre gîtlejul lui Bruno, doar fălcile i l-au oprit, în ultimul moment, la poarta buzelor. Timpanele au început să i se zbată, sîngele i-a năvălit în obraji, ochii i s-au mărit şi l-au ţintuit, neputincioşi, pe nea Zacornea, tîrît spre căpitan de doi gardieni, de doi colegi ai săi. Gîndurile l-au surzit pe Bruno, spaimele i s-au scurs toate în picioare, iar muşchii abia au reuşit să le susţină greutatea, dinaintea ochilor a început să-i joace, înceţoşînd imaginea, marioneta *lor* de lemn, a început să se mişte cum n-o făcuse niciodată în realitate, în acea noapte petrecută-n baie, parcă zbătîndu-se la rîndul ei, înfricoşată, încercînd să alunge în felul ăsta coşmarul care se petrecea chiar acolo, chiar atunci. Deşi noaptea nu se înstăpînise peste acea zi atît de diferită de restul zilelor, deşi somnul, care era cel mai adesea răspunzător pentru coşmaruri de felul ăsta, nu-l prăbuşise pe Bruno în adîncurile lui.

Pe faţa lui nea Zacornea nu se vedeau urme de bătaie. Doar o disperare copleşitoare, care-i înmulţise ridurile, care-i micşorase ochii, care parcă-i înălbise şi mai mult părul. Iar atunci cînd s-a auzit vocea căpitanului, capul bătrînului s-a aplecat instantaneu, ca un fel de închinare ce striga după iertare.

Discursul lui Maromet, încropit din zbierete, le cerea deţinuţilor atenţie la ochii lui, la urechile lui. Credeau, asta le zicea căpitanul, că ochii şi urechile-i erau acolo, pe chip? Se înşelau, nici nu-şi dădeau seama cît de rău se-nşelau. Dormeau liniştiţi, huzureau liniştiţi deţinuţii, răcnea căpitanul, dormeau liniştiţi cîinii, neştiind unde se aflau cu adevărat ochii şi urechile lui. Neştiind să privească în dreapta, în stînga, în faţă, în spate. Uneori în ei înşişi, chiar acolo ar fi putut descoperi ochii şi urechile lui Nicolae Maromet. Iar zbieretele au fost însoţite şi de gesturi spre mulţime, arătînd în stînga sau în dreapta fiecăruia dintre cîini, în faţa sau în spatele lui.

Ochii lui Bruno căutau însă spre nea Zacornea, urechile lui încercau să dea deoparte zbieretele şi să audă orice icnet, răsuflare, şoaptă ce-ar fi venit dinspre gardian. Urletele lui Maromet, însoţite de gesturi, s-au îndreptat însă spre bătrîn înainte ca vreo şoaptă, vreo răsuflare sau vreun icnet să ajungă pînă la Bruno. Căpitanul l-a înşfăcat pe gardian de păr, trăgîndu-i în felul ăsta trupul mai în faţă. Iar zbieretele s-au înlănţuit iarăşi,

înştiinţîndu-i pe toţi cei de faţă că ochii şi urechile directorului închisorii nu dorm niciodată, aşa încît trădarea va ieşi întotdeauna la iveală. Trădarea şi prostia, căci numai un prost precum bătrînul gardian i-ar fi ajutat pe deţinuţi cu veşti din afară, numai un prost le-ar fi strecurat pachete unor ploşniţe şi-aşa prea îndestulate după cît sînge au băut. Şi-acum, cu ce s-a ales moşneagul prost şi trădător? Cu ultimii ani de viaţă petrecuţi în închisoare, asemenea cîinilor...

Bruno şi-a ţinut răsuflarea pe toată durata acestor urlete. Dincolo de milă, un gînd înspăimîntat îl implora pe gardian să nu-i pomenească şefului închisorii de el, să nu-i vorbească despre nici o păpuşă de lemn. Iar acestui gînd i-a urmat imediat altul, şi mai cumplit, care-i şoptea de astă dată lui, numai lui, că era prea tîrziu, că marioneta fusese descoperită, că nea Zacornea se afla în situaţia asta tocmai din cauza „proiectului“ lor şi că el, Bruno, va avea de înfruntat, curînd, cea mai grea suferinţă din anii petrecuţi în închisori.

Apoi, s-a întîmplat ceva la care n-avea cum să se aştepte. Privirea lui nea Zacornea, ţintuită acum spre mulţimea de deţinuţi de mîna căpitanului care i se încleştase-n păr, a întîlnit privirea înfricoşată a lui Bruno. Iar după cîteva clipe, pleoapele bătrînului i-au vorbit deţinutului, coborîndu-se şi ridicîndu-se de cîteva ori, liniştindu-l. Abia cînd le-a înţeles, cînd a priceput ce-i comunicau, pe Bruno l-a copleşit nu vreo senzaţie de eliberare, ci o ruşine cumplită, o vină îngrozitoare faţă de acel bătrîn care, într-un asemenea moment, găsise de undeva puterea de a i se adresa spaimei lui, pentru a o alunga.

În jumătatea de oră în care i-a ţinut acolo pe toţi cei aproape o sută de puşcăriaşi din celularul închisorii Galaţi, căpitanul Nicolae Maromet, cel ai cărui ochi şi ale cărui urechi se aflau în mijlocul mulţimii de prizonieri, n-a reuşit să afle nimic în plus. În ciuda ameninţărilor, a promisiunilor că orice delaţiune suplimentară avea să fie răsplătită printr-o pedeapsă mult mai mică decît aceea care urma dacă numele deţinuţilor ce colaboraseră cu bătrînul gardian ieşeau la iveală în anchetă. Urechile sale, care-i oferiseră căpitanului în chiar acea zi blestemată informaţia că nea Zacornea le face anumite servicii unor prizonieri, n-au avut curajul să iasă în faţă. Ochii săi, care-i transmiseseră căpitanului locul în care nea Zacornea ţine ascuns un pachet de la rudele unuia dintre cei închişi, n-au îndrăznit să se arate tuturor celorlalţi. Mulţimea a suportat în tăcere, ca de fiecare dată, toate înjurăturile, ameninţările, momentele de furie transformate în noi lovituri. Apoi s-a încolonat, la fel de tăcută, spre celule.

Abia ajuns şi el în celulă, neavînd a mai aştepta porţia de mîncare, destinată exclusiv porcilor în acea seară, Bruno a putut să se detaşeze, într-o

anume măsură, de stările care-l invadaseră în timpul scenei din curte. Şi a putut să repete pentru el însuşi, pusă într-o ordine care l-a ajutat să-i înţeleagă mai bine sensurile, povestea acestei întîmplări. A priceput, mai întîi, că nea Zacornea n-avea să mai apară în nici una din zilele următoare în curtea închisorii. A priceput mai apoi că, de vreme ce-i descoperiseră ascunzătoarea, acolo fiind găsit doar pachetul pentru unul dintre deţinuţi, marioneta se afla în altă parte. Tot aici, între ziduri, dar într-un loc în care avea să stea închisă probabil pentru vecie, ca o garanţie că zidurile astea nu se vor dărîma nicicînd, schimbînd deţinuţi după deţinuţi, generaţii de nefericiţi deveniţi dintr-odată duşmani ai poporului. A priceput în cele din urmă că nimeni nu-i putea oferi cu adevărat o speranţă, ci numai fracţiuni din ea. Fracţiuni ce aveau să fie nimicite invariabil într-un final, căci nici o altă forţă din lume, pe orice ar fi ea întemeiată, n-avea cum să reziste în faţa uriaşului tăvălug ce se abătuse şi asupra lui de cîţiva ani.

După ce a priceput toate astea, transformîndu-le într-o eliberare sau într-o cedare definitivă, Bruno n-a putut totuşi să adoarmă. Chiar dacă şi-a obligat gîndurile să-l ocolească pe nea Zacornea, să nu-i mai croiască acea ultimă fărîmă de destin între ziduri de închisoare. Chiar dacă le-a forţat să se rupă şi de numele lipsit de chip al binefăcătorului său de altădată, Lucreţiu Pătrăşcanu. Chiar dacă s-a străduit să nu se gîndească la toate cele care-i spuneau că existaseră vremuri, mai vechi sau mai recente, în care-şi putuse închipui că nu trăieşte complet însingurat, că are motive să se încreadă în cineva dintr-o apropiere aproape palpabilă.

N-a putut să adoarmă din cauză că, la început supuse în a-şi accepta această neputinţă în care erau înghesuite, gîndurile s-au răzvrătit apoi, refugiindu-se în puţinele spaţii libere din interiorul celulei – între crăpăturile din ziduri rămase încă de la cutremurul din 1940, în distanţa dintre patul de jos, în care se lungea alături de alt deţinut, şi cel de deasupra, de asemenea ocupat de doi prizonieri, ba chiar şi-n spaţiul sufocat dintre el şi colegul său de pat. S-au răzvrătit şi s-au răzbunat, trimiţînd către mintea lui Bruno alte spaime. Căci, odată cu izgonirea lor din singurul loc în care puteau crea legături raţionale, gîndurile şi-au adunat forţele pentru a transmite imagini nebune, fantastice, cu ochii şi urechile căpitanului avînd viaţă proprie şi împînzind în noapte, ca nişte păianjeni, şi crăpăturile din ziduri, şi distanţa dintre paturi, şi atît de îngustul spaţiu dintre el şi colegul său adormit.

Singura soluţie pe care Bruno a găsit-o tîrziu, în aceeaşi noapte, după ore chinuite de nesomn, a fost să-şi adune înapoi, unul cîte unul, gîndurile răspîndite prin celulă, atrăgîndu-le într-un spaţiu idilic, ce nu-i mai putea face rău, căci era unul din cu totul şi cu totul altă viaţă, şi oferindu-le o limbă care nu le era străină, dar care n-avea legătură nici cu limba

judecătorilor ce-l condamnaseră, nici cu limba gardienilor întîlniţi în închisori, nici cu a deţinuţilor, nici cu a lui nea Zacornea, nici cu a lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Spaţiul acela şi limba aceea aparţineau vechilor păpuşari din Sicilia.

Bruno a reuşit să adoarmă abia spre dimineaţă, cînd deja gîndurile sale se obişnuiseră în acel spaţiu şi-n acea limbă, păstrînd de-acolo pentru ele, obosite, doar cîteva fraze, rostite ca învăţătură de capul familiei de păpuşari: „*In uno spettacolo di marionette, bisogna tener presenti due condizioni essenziali. La prima: il pubblico non deve vedere altri movimenti all'infuori di quelli imposti dal gioco, provati e riprovati dall'artista che maneggia il pupazzo. La seconda: il pubblico non deve sentire altre voci all'infuori di quelle imposte dal gioco, provate e riprovate dall'artista che dà voce al pupazzo*“[4].

4 „Într-un spectacol de marionete, trebuie să avem în vedere două condiţii esenţiale. Prima: publicul nu are voie să vadă alte mişcări în afara celor impuse de joc, îndelung repetate de artistul care mînuieşte păpuşa. A doua: publicul nu are voie să audă alte voci în afara celor impuse de joc, îndelung repetate de artistul care îi dă glas păpuşii“ (n.a.).

Capitolul 15

Trecuse vreun an de cînd Brunul se eliberase, într-o anume măsură, de urmările imediate, cele mai chinuitoare, ale bolii sale. Şi îşi închipuise că scăpase definitiv de ele. Însă prea o luaseră razna lucrurile în ultima vreme.

În ultimele luni de închisoare, apoi de-a lungul primelor luni ce-au urmat eliberării, viaţa nu se prea arătase aşa cum se străduise să i-o descrie tovarăşul Bojin. Acceptase cu greu singurătatea aceea din celulă, deşi treptat lucrurile căpătaseră tot mai mult sens, iar tovarăşul Bojin îşi petrecuse multă vreme alături, stînd pe celălalt pat de fier, zîmbindu-i de cele mai multe ori şi încurajîndu-l. Într-un fel, era mai bine chiar decît în spital, unde analizele şi medicamentele amare pe care era obligat să le ia îl aduceau uneori în pragul deznădejdii, unde nu înţelegea absolut nimic din ce i se întîmpla.

Pe de altă parte însă, în lungile ore cînd rămînea singur în celulă, chiar şi după ce-l cunoscuse pe Bojin, avusese de luptat cu o frică imensă, care se transforma uneori în disperare, încît se lipea de ziduri, încerca să sape cu mîinile în piatra lor nu pentru a trece dincolo, nu pentru a le dărîma, ci pentru a le face să-i spună ceva, orice, despre trecutul lui. Iar lipsa acestei atît de dorite comunicări îi scotea din adîncul pieptului urlete repetate, pe care nu şi le putea controla, urlete din care-l salva uneori cîte un gardian, care intra, îl apuca în braţe şi-l trîntea pe pat, acoperindu-l cu pătura, pînă cînd întunericul îi liniştea ochii ieşiţi din orbite, îi micşora îndeajuns pentru a le permite pleoapelor să-i acopere, iar căldura îi oprea treptat tremurul. Alteori, urletele se linişteau într-un tîrziu de la sine, în lipsa gardianului se vîra singur în pat, trăgîndu-şi pătura deasupra capului.

Episoadele astea se mai răriseră abia după ce învăţase să comunice cu marioneta. După ce realizase că arătarea aceea din lemn nu era doar un obiect din trecutul lui necunoscut. După ce înţelesese că, spre deosebire de pereţi, chiar dacă nu putea să-i răspundă, păpuşa îl privea şi poate, fără a rosti asta, îl înţelegea. Treptat, în clipele de groază, în locul urletelor apăruseră hohotele, iar tremurul corpului şi-l tempera strîngînd, puternic, marioneta la piept. Iar mai tîrziu, după ce tovarăşul Bojin îi dăduse un nume, Vasilache, apropierea sa faţă de figurina aceea din lemn, care-l privea de după masca neagră şi-l înţelegea, îl ajutase să-şi controleze stările de sfîrşeală, îl ajutase să intre, cît de cît, în normalitate.

Imediat după ieşirea din închisoare, apăruseră însă „damblalele“. Poate că existaseră „damblale“ şi-n celulă, dar acolo nu fusese nimeni să i le observe. Sau dacă i le observase, Vasilache n-a avut cum să-i vorbească

despre ele. Abia afară, după ce întîlnise mulţi oameni, a aflat Brunul despre aceste episoade. Mai întîi, într-o Alimentară. Ajunsese în faţa vînzătoarei, tocmai îi întindea banii pentru o pîine, iar în clipa următoare o altă femeie, care apăruse parcă de niciunde, îl scutura, ţipa la el cu ochii măriţi, încercînd parcă să-l facă să-şi revină din ceva. Brunul o îndepărtase atunci, speriat la rîndu-i, fusese pe punctul de a fugi, însă pricepu înainte de a face vreun gest în sensul ăsta că femeia îi vorbea cu o anume blîndeţe de fapt, neameninţător, căutînd să-l ajute. „Aţi încremenit“, i-a explicat ea. „Mai întîi, ca o stană de piatră, ochii v-au înţepenit pe perete. Apoi aţi început să bateţi cu mîna-n tejghea, de s-au speriat toţi. Pac, pac, pac, iarăşi şi iarăşi“ – iar femeia i-a arătat gesturile, a repetat bătăile în tejghea, pac, pac, pac, pentru a fi cît mai convingătoare. „Doamna – arătase spre vînzătoare – vă vorbea degeaba. Vă tot vorbea, dumneavoastră nu-i răspundeaţi... Vă e rău?“

Tovarăşul Bojin le numise aşa. „Amorţeşti deodată, parcă dă damblaua-n tine“, aşa-i spusese, iar de-acolo pînă la a-i denumi „damblale“ momentele acelea nu mai fusese decît un pas extrem de mic. A doua asemenea întîmplare se produsese cîteva săptămîni mai tîrziu în faţa amicului său, într-una dintre serile petrecute împreună. Un minut poate, cel mult, aşa-i spusese tovarăşul Bojin. „Cred că ţi se trage de la cap“, îşi dăduse el atunci cu părerea, trecînd destul de uşor peste episod. După care, alte două asemenea întîmplări, destul de repede una după alta, la serviciu. I se plînsese tovarăşului Bojin, îi explicase cum se speriaseră noii lui colegi, iar amicul lui îl dusese la spital, la medicul Petrovici. Nu ştiuse nici doctorul să-i explice exact de ce, la fel cum nu avea date suficiente, aşa-i spusese, pentru a-i da o explicaţie cu privire la momentele acelea de groază, pe care Brunul le recunoscuse ruşinat în faţa omului în halat alb, cumva temîndu-se că şi acesta-i va spune, ca şi tovarăşul Bojin, că e nebun. Cu atît mai mult cu cît fusese de acord cu tovarăşul Bojin, afară era cu adevărat un rai, aşa cum acesta îi promisese că va fi, viaţa lui era bună – avea un serviciu, avea o casă în care să stea, partidul se îngrijise de toate. Iar el răsplătea grija asta prin momentele acelea pentru care nu-şi găsea nici el un motiv, i se făcea deodată frică, se strîngeau în el de nicăieri spaime şi urlete. Şi, de parcă nu erau suficiente, apăruseră şi „damblalele“.

„Boala ta e ciudată“, încercase medicul să-l liniştească. „Dar nu-i nebunie, e altceva. N-asculta ce-ţi spun alţii. Toate lucrurile astea sînt manifestări ale bolii. Ai răbdare, o să-ţi revii încetul cu încetul.“ Iar pentru a-şi reveni, îi prescrisese nişte medicamente.

După primele luni de libertate, mai cu seamă de cînd o cunoscuse pe Eliza, lucrurile se calmaseră. „Damblalele“ dispăruseră întru totul.

Medicamentele, în mod cert, îl ajutaseră. Tristeţea aceea sfîşietoare mai apărea, într-adevăr, din cînd în cînd. Învăţase să şi-o controleze însă. Învăţase să nu se cufunde în ea decît în singurătate, îi dăduse un nume, aşa cum îl sfătuise medicul, şi se certase cu ea de fiecare dată cînd venea în momente nepotrivite, străduindu-se din răsputeri s-o alunge. De cele mai multe ori, reuşise.

Avusese tot dreptul să creadă că scăpase definitiv de toate acestea. Nu mai lua medicamente, intrase într-o normalitate frumoasă, se gîndise de multe ori la asta. Intrase într-o viaţă frumoasă – mai ales de cînd Eliza răspunsese aşteptării sale mute, acelor semnale pe care-şi dorise atît de mult să i le dea, dar nu-ndrăznise niciodată. De-o vreme, raiul promis de tovarăşul Bojin încă de pe patul de fier din celulă păruse a-l cuprinde, a-l accepta şi pe el.

Şi-apoi, de parcă cineva, ceva, o forţă nevăzută, supărată pe destinul pe care şi-l crea, se năpustise asupra lui, lucrurile o luaseră razna. Acum, gîndindu-se la toate astea, la întîmplările din ultima vreme, Brunul nu mai ştia să spună care fusese punctul de pornire. Tichetul de subscripţie? Dacă l-ar fi lăsat acolo, îngropat în zăpada tîrzie din curtea bisericii catolice, nu s-ar mai fi schimbat oare nimic, şi-ar fi păstrat normalitatea asta de care se bucurase într-atît? Poate că nu. Şantierul? Şantierul... Ar fi fost bine să nu existe şantierul. Ar fi fost bine să lucreze şi azi acolo, la Teatrul de Păpuşi de Stat. Poate că toate astea nu s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost mutat. Se străduise să se bucure de noua însărcinare, reuşise chiar să se mulţumească într-o anume măsură cu ea. Dar dacă... Şi totuşi, nu, şantierul nu. Nu din cauza schimbării locului de muncă suferea iarăşi acum. Televizorul? Dacă n-ar fi văzut la televizor acele imagini cu viori? Dacă n-ar fi auzit vocea aceea din trecut, care-i vorbise în italiană? Cine ştie... N-ar fi aflat, e adevărat, ceea ce a aflat de la arhivar. Însă, pe de altă parte, Eliza ar fi fost aceeaşi, Eliza ar fi avut aceleaşi gînduri, chiar dacă nu i le-ar fi comunicat în seara asta. Le-ar fi amînat, nu i-ar fi vorbit acum, dar ce folos? Normalitatea ar mai fi ţinut poate cîteva zile, poate cîteva săptămîni.

Ţinîndu-l strîns în braţe pe Vasilache, clătinîndu-şi întreg trupul în poziţia sa ghemuită, Brunul gîndi că măcar cîteva săptămîni în plus să fi obţinut şi tot era bine. S-ar fi mulţumit chiar să uite tot ceea ce aflase din discuţia cu Eliza, s-ar fi mulţumit ca un nou accident să-i zdrobească creierii, mintea, să-i vîre în negură amintirile din ultimele săptămîni, atît, din ultimele săptămîni. Dar, pînă la urmă, care-ar fi fost folosul? Ceilalţi rămîneau aceiaşi...

Ar fi vrut să iasă cu Vasilache să-şi facă o cărare în zăpadă. Se duse către fereastră, privind lung, nemişcat, cu păpuşa în braţe. Asfaltul dădea în

alb undeva în depărtare, lumina unui felinar îl făcea să pară aşa. Dar nu era vorba de zăpadă, n-avea cum să fie zăpadă în aceste ultime zile ale lui august.

Se întoarse spre pat, se aşeză. Îşi lăsă capul să coboare spre Vasilache, încet, apropiindu-şi buzele de părul lui din cîlţi, apoi de pălăria lungă, albă, moale. Deschise gura cu aceeaşi lentoare, de parcă îşi calcula depărtarea buzelor una de cealaltă, deschise gura şi apucă în dinţi, tot mai strîns, pălăria marionetei. Trupul începu să i se clatine, din adîncuri se ridicară spre gîtlej mai întîi nişte sunete ce aduceau a scîncete, apoi tonul crescu, scîncetele se transformară-n strigăte, în urlete prelungi.

Stofa veche se desprinse încetul cu încetul, pînă cînd în locul pălăriei rămase un spaţiu gol, mărginit de cîţiva cîlţi, de jur-împrejurul cheliei lemnoase a lui Vasilache.

*

Tovarăşul Bojin n-avea cum să-şi amintească de cînd nu mai fusese la biserică. Sigur, se întîmplase cîndva în copilărie, maică-sa îl ducea de Paşte sau de Crăciun, cînd simţea nevoia să se spovedească şi-l tîra după ea şi pe copil. Dar trecuse atîta vreme de-atunci, încît îi era imposibil să-şi amintească ceva. Apoi nevastă-sa, Toriţa, încercase să-l convingă să meargă cu ea. Asta se întîmpla încă în timpul războiului, imediat după ce-şi rezolvase o lăsare la vatră onorabilă, în urma unor relaţii pe care, din fericire, ştiuse să şi le dezvolte. Nu doar că refuzase, dar se şi enervase cumplit atunci – cele cîteva luni petrecute în tranşee, pînă cînd relaţiile sale să-i poată rezolva lăsarea la vatră, îl întărîtaseră împotriva preoţilor. Rolul lor, observase atunci, era doar acela de a apărea de nicăieri, din găurile în care stăteau ascunşi, la sfîrşitul luptelor, pentru a face cruci deasupra cadavrelor şi a şopti nişte cuvinte nimănui folositoare. Apăreau ca şacalii, în sutanele lor, aplecîndu-se ritmic, ca şi cum ar fi făcut doar o muncă anostă, deasupra unor oameni înţepeniţi de gloanţe care, cu cîteva ore înainte, glumiseră, mîncaseră, băuseră şi-şi făcuseră iluzii că vor scăpa. Preoţii n-aveau alt rol, asta învăţase în cele cîteva luni de război, decît acela de a consfinţi, prin ritualurile lor prosteşti, moartea.

După război, nu doar că refuzase să-şi însoţească soţia la biserică, dar chiar îi interzisese acesteia dezagreabila pioşenie în faţa preoţilor, îi interzisese să iasă duminica sau de sărbători din casă pentru orice alt motiv în afara cumpărăturilor. Lumea se schimbase – şi odată cu ea, se schimbase serviciul lui. În noile vremuri, nu doar antipatia proprie îl făcea să nu-şi dorească nici un fel de legături cu biserica, dar nici măcar statutul lor nu le mai permitea aşa ceva. Toriţa, nevastă-sa, fără a renunţa la Dumnezeu,

acceptase totuşi că, pînă la urmă, dacă voiau să aibă o pîine albă de pus pe masă, cum îi spunea deseori soţul ei, trebuia să uite drumurile către biserici.

Acum însă, ascuns în întunericul sălii Teatrului de Păpuşi de Stat, tovarăşul Bojin simţea cumva că se află tot într-un fel de biserică. Mai mult, simţea că are nevoie de această biserică, de la bun început îl împinsese într-acolo o dorinţă nebună, inexplicabilă, de spovedanie. Cum n-avusese nicicînd, spovedaniile copilăriei fiind doar obligaţii la care-l supunea maică-sa. În seara ce urma, trebuia să-l întîlnească însă pe Brun şi, pentru prima oară de cînd se ocupa de omul ăsta, se trezise de dimineaţă cu o povară greoaie, nesuferită pe suflet, una care-l făcuse să se oprească din bărbierit, să înţepenească în faţa oglinzii, cu briciul apropiat de obraz într-o mînă, cu pămătuful înspumat în cealaltă, întrebîndu-se ce naiba i se întîmplă, de unde sentimentul ăsta afurisit de vină. Pînă la urmă, de ce era asta problema lui? Întotdeauna primise ordine, întotdeauna le respectase. Atît.

Atît. Doar că, în privinţa acestui obiectiv, ordinele îl năuciseră pe el însuşi. La început, îi lăsaseră păpuşa aia în celulă, la recomandările medicului. Apoi, după eliberare, ei, nu altcineva, îi ordonaseră să-l angajeze la teatrul de păpuşi. După care, în urma rapoartelor corecte pe care el le scrisese, ordinele începuseră să se schimbe. Mai întîi, că păpuşa ar trebui să dispară. Trimiseseră nişte miliţieni să i-o confişte. Disperarea Brunului, pe care de asemenea o semnalase în raport, îi înduplecase cumva, aşa că fusese nevoie să meargă el însuşi la Miliţie, să recupereze păpuşa, să i-o dea înapoi. Nu scăpase însă: după o vreme, ordinele spuneau că nu mai era bine să fie angajat la teatrul de păpuşi. Dacă avea să-şi recupereze memoria? Păi, nu asta se voia de la bun început? Da, dar... El nu trebuia să ştie mai multe. El avea nişte ordine de îndeplinit. Insistase totuşi. Nu-şi putea face munca dacă nu afla care era interesul superiorilor. Primise în cele din urmă o audienţă mai sus. Nu chiar foarte sus, dar suficient pentru a afla cîte ceva.

La început, nu crezuseră că boala era reală. Nu exista nici măcar un diagnostic, cine mai auzise de-o asemenea prostie, să-şi piardă memoria pe fix douăzeci de ani? Era nebun sau nu? De asta-l şi trimiseseră pe Bojin la el, de asta-l desemnaseră să-l aibă în grijă de la bun început, să-i observe comportamentul, să se convingă că într-adevăr nu-şi mai aminteşte nimic. Iar rapoartele lui îi convinseseră în cele din urmă că, oricît de ciudată era toată povestea asta, aveau de-a face cu o boală în toată regula. De asta-l eliberaseră. De ce la teatrul de păpuşi? Pentru că mai întîi se luaseră după medic. Trebuia să i se asigure un mediu familiar, le spusese acesta, altfel avea să înnebunească de-adevăratelea. Îi asiguraseră. Iar ăla îşi revenise, pas cu pas, tocmai rapoartele lui Bojin o arătau. Îşi revenise, dar fără a-şi recupera memoria. Or, asta trebuia fructificat. Asta le oferea o şansă. Auzise

tovarăşul Bojin despre metoda Makarenko, despre crearea omului nou? Sigur că auzise, acceptase atunci Bojin, cumva speriat de turnura pe care-o luase discuţia, căci îşi amintea vag, din timpul plictisitoarelor cursuri obligatorii, despre această metodă, n-ar fi putut da nici un detaliu dacă s-ar fi intrat în detalii pe acest subiect. Sigur că auzise. Păi, şi-atunci, dacă auzise, ce material putea fi mai bun pentru un experiment de acest tip, dacă nu un om care-şi pierduse complet partea rea de memorie, cea contrarevoluţionară? Bineînţeles, n-avuseseră ei, cei de sus, nici un merit în ştergerea acestei memorii negative, dar dacă tot se întîmplase, de ce să nu încerce să beneficieze de pe urma situaţiei? Or, dacă se dorea aşa ceva, fireşte că revenirea unor amintiri reale nu avea cum să le fie folositoare. Dacă reveneau exact amintirile contrarevoluţionare? Nu, omul trebuia mai întîi educat în spirit socialist, iar mai apoi, cînd amintirile vor reveni, căci medicul le garantase că, mai devreme sau mai tîrziu, se va întîmpla şi asta, va fi cu atît mai interesant de observat cum se va descurca subiectul cu ele. Da, nu era chiar metoda Makarenko în stare pură, lucrau cu materialul clientului, dar nu era totuşi o situaţie demnă de urmărit? Nu merita ea studiată în amănunt? Nu găsea tovarăşul Bojin că avea parte de-o însărcinare cu adevărat specială, provocatoare, pe care mulţi alţii şi-ar fi dorit s-o aibă? Ba da, sigur că da. Şi-atunci, nu era mai bine să se ocupe de această însărcinare, în loc să îşi pună atîtea întrebări care nu duceau la nimic bun? Ba da, sigur că da.

După acea audienţă, îşi refuzase orice alte întrebări. „Makarenko să fie, dacă aşa trebuie“, îşi spusese de multe ori, mai ales atunci cînd vreun sentiment de compasiune, apărut din senin, îl obliga să penduleze, cum n-ar fi vrut, între cele două tipuri de adevăr în care credea.

În duminica asta însă, Makarenko nu-l mai ajută prea mult. Întîlnirea pe care urma s-o aibă cu Brunul, prima după discuţia de la Arhivă, îi crea un disconfort mult mai puternic decît tot ceea ce simţise înainte. Avea nevoie de-o spovedanie. După ce ieşise din baie, primul impuls fusese acela de a-şi lua de mînă nevasta, de a o aşeza pe-un scaun, de a-şi pune şi el un scaun în faţa ei şi de a discuta. În fond, ei îi spusese multe alte lucruri despre Brun, despre natura relaţiei lor, fără a-i da însă toate detaliile, fireşte. Dar acum ar fi vrut să i le dea. Impulsul l-a ţinut însă numai pînă-n momentul în care s-a trezit faţă în faţă cu ea. Nu, n-avea cum să înţeleagă. Ce i-ar fi spus? Să se ducă la biserică, pentru a se spovedi? Şi-apoi, de ce să-şi arate slăbiciunea dinaintea ei? Şi cum ar fi putut ea să-l înţeleagă, cînd nici el nu-şi înţelegea prea bine reţinerile, gîndurile, emoţia cu care se trezise încă de dimineaţă? Nu şi le înţelegea prea bine? Nu, de fapt, habar n-avea de unde veneau toate astea.

Habar n-avea nici de ce nevoia de spovedanie îl trimisese în sala teatrului de păpuşi. Ce răspunsuri ar fi putut găsi aici? În întunericul sălii, privind spre scena pe care se juca spectacolul *Aladin şi lampa fermecată*, nu mai găsi justificări nici măcar pentru al doilea motiv al prezenţei sale aici. Pentru că, în ascuns chiar faţă de el însuşi, tovarăşul Bojin îşi dorise, de multă vreme, să revină în timpul repetiţiilor ori al unui spectacol de dragul acelor voci care, într-un mod ciudat, îl stîrniseră odinioară, pînă spre limita unei greşeli faţă de morala propriei căsnicii. Vocile de femei, dînd viaţă unor animale, voci distorsionate, schimbate într-un mod copilăresc, îl făcuseră pentru o vreme să aibă chiar şi vise, cu tot felul de prezenţe, aproape ruşinoase, alintîndu-se dinaintea lui, învolburîndu-i sentimentele, scoţîndu-i din adîncuri senzaţii molcomite de timp, senzaţii dintr-o tinereţe destul de agitată. Îşi înfrînase dorinţele care nu cadrau defel cu seriozitatea lui de om matur, cu o familie ce nu suferise, de-a lungul vremii, nici un fel de zdruncinări de acest fel. Îşi înfrînase dorinţele care nu cadrau defel mai ales cu natura slujbei sale. În această duminică însă, toate se adunaseră parcă spre a-i îndrepta paşii către Teatrul de Păpuşi de Stat. Nevoia de spovedanie îl trimisese, vrînd-nevrînd, cu gîndul la biserică, iar asocierea pe care o făcuse cu liniştea sălii de teatru îi fusese de-ajuns ca substitut. În plus, învăluia locul acesta într-un soi de respect faţă de-o perioadă în care nu se simţea într-atît de vinovat, căci îl văzuse aici, în atîtea rînduri, pe Brun fericit, îl văzuse ştiindu-se cumva, chiar fără memorie, la locul său – iar ordinele care-l făcuseră să-i schimbe serviciul echivalaseră, în mintea tovarăşului Bojin, cu o nefericire al cărei instrument era obligat să devină el însuşi. În fine, îi îndreptase paşii aici, chiar dacă raţiunea refuza să accepte asta, senzaţia că, lăsîndu-se iarăşi fermecat de-acele voci, va scăpa de asuprirea altei voci, a unei conştiinţe proprii, tălîmbe, care nu se lăsa închisă, la comanda celui de-al doilea tip de adevăr în care credea, între graniţele primului tip de adevăr, cel ce trebuia să rămînă pentru totdeauna nerostit şi, mai cu seamă, neanalizat.

Dar pînă şi vocile lipseau acum. În *Aladin şi lampa fermecată*, nici un animal mînuit de vreo actriţă nu apărea pe scenă, erau doar păpuşi cu chipuri umane, creînd o poveste pe care n-o putea urmări, aşa încît nimic nu reuşea să-l scoată pe tovarăşul Bojin de sub povara gîndurilor ce-i pregăteau întîlnirea de astă-seară cu Brunul. Poate c-ar fi fost mai bine să meargă la un film, îşi zise, dar nu putu să-şi reţină pentru suficient timp nici măcar amintirile puţinelor filme pe care le văzuse de-a lungul vremii, amintiri pe care încercă, făcînd eforturi, să le adune în locul gîndurilor vinovate. Şi măcar de-ar fi ştiut unde-i era vina, de-ar fi putut să şi-o lămurească lui însuşi, pentru a-şi găsi explicaţii, justificări. Era însă vorba doar despre-un

sentiment, despre acel sentiment care-l copleşise mai întîi, ca o scînteiere, în faţa arhivarului ce-i debita Brunului o istorie ruptă complet de adevăr, un sentiment pe care-l evitase în zilele următoare, dar care-i apăruse însă în această dimineaţă, nevrînd să mai accepte vreo vorbă, vreun gînd explicativ, nevrînd să se lase în vreun fel şters, alungat.

Încercă din nou să urmărească povestea de pe scenă. Un băiat şi lampa lui aşa-zis fermecată, o tentativă jalnică a oamenilor de după paravan de a arăta că pot da viaţă cu mîinile lor unor bucăţi de lemn. Unii credeau, copiii din jurul lui puteau fi păcăliţi. El, nu. El ştia cum arată magazia păpuşilor, Brunul i-o arătase cîndva, ştia că acele obiecte de lemn, înveşmîntate, nu erau decît nişte momîi, nicicînd vii, doar părînd astfel, atunci cînd erau aduse pe scenă, pentru ochii care nu voiau să vadă ceea ce era cu adevărat de văzut. Şi asta chiar dacă fiecare dintre ele avea un nume, aşa cum altfel numai oamenii au un nume – Brunul îi arătase atunci un catastif cu denumirile păpuşilor, Hänsel, Gretel, Păcală, Sînziana, Pepelea, Nichita, Ţareviciul Vazul, Ţarevna Nastasia, sub fiecare dintre aceste nume, sub fiecare dintre multele alte nume trecute acolo aflîndu-se o descriere detaliată a mişcărilor, a vocilor, a cîntecelor şi a îmbrăcăminţii pe care trebuiau să le arate spectatorilor păpuşile cu pricina. Un fel de arhivă – îi fugi din nou gîndul tovarăşului Bojin către amintirea ultimei sale întîlniri cu Brunul. O arhivă a păpuşilor, în care, de fapt, erau scrise toate momentele ce contau cu adevărat în aşa-zisa viaţă a lor. Ele existau numai în măsura în care mînuitorii lor respectau indicaţiile trecute în acea arhivă. Şi nici măcar atunci nu existau cu adevărat, iar cei care aveau ochi buni, asemenea lui, ştiau asta.

Nu aşteptă sfîrşitul spectacolului. Era deja după-amiază şi, oricum, pierduse firul poveştii. De fapt, nici măcar nu se putuse concentra vreun moment pentru a prinde acest fir. Ieşi din Teatrul de Păpuşi de Stat, la fel de nemulţumit ca la venire, la fel de nedumerit de toate senzaţiile pe care le avea. Abia după ce se învîrti aiurea jumătate de ceas, negăsind nimic altceva de făcut, intră într-o cîrciumă şi ceru două sticle cu vin. Nici nu se mai gîndi să ceară şi vreun bon pentru decont, aşa cum făcea de obicei cînd cumpăra vinul de la Alimentară. Plăti din banii lui, apoi puse una dintre sticlele cu vin într-o plasă, pentru diseară, iar pe cealaltă îi ceru cîrciumarului să i-o destupe. Şi-l rugă să-i aducă un pahar.

*

Aşteptîndu-l pe Bojin la ora opt seara, aşa cum îl anunţase cu o zi înainte biletul lăsat la inginer, pe Brun îl cuprinse pentru întîia oară revolta. Însoţită însă şi de frică. Revoltă şi frică faţă de cel pe care-l considerase

întotdeauna prietenul lui. Şi venise, iată, tot potopul ăsta de minciuni. Prietenul lui, cel care-i fusese alături atîta vreme... Nici nu mai voia să-i pună vreo întrebare. Ar fi vrut doar, şi-ar fi dorit enorm asta, să poată să-l trîntească de perete, să-l lovească apoi cu picioarele, să urle la el, să obţină măcar o dată, măcar din ultima fărîmă de suflet pe care ar fi trebuit totuşi s-o aibă tovarăşul Bojin, cîteva cuvinte prin care acesta să-şi recunoască vina.

Eliza îi ceruse însă, implorîndu-l chiar, să nu reacţioneze în nici un fel. Îi ceruse să-i jure că va păstra discuţia doar pentru ei, era singurul mod în care planul, dacă Brunul avea să-l accepte în cele din urmă, putea fi dus la un sfîrşit. Însă revolta, pe care apăsările ultimelor zile n-o lăsaseră să izbucnească, îl făcea acum pe Brun să se întrebe dacă va fi în stare să-şi respecte promisiunea, jurămîntul făcut Elizei, şi să se teamă mai cu seamă de reacţiile lui. Încă dinainte să se facă şapte, începuse să se plimbe prin încăperea destul de strîmtă, uitându-se din ce în ce mai des la ceas, încercînd să se calmeze lipindu-şi fruntea de fereastră, intrînd în bucătărie şi căutînd să facă ceva acolo, curăţînd ceapă pentru o mîncare pe care, ştia foarte bine, n-avea s-o facă în nici un caz astă-seară, ieşind din bucătărie şi mergînd la baie, revenind în camera în care-şi avea patul...

Trecuse înfiorător acea oră, iar acum, la opt, se postă în faţa uşii, lipindu-şi urechea de ea pentru a auzi paşii. De fiecare dată cînd cineva urca pe scară, inima începea să-i bată, avea senzaţia, aproape zgomotos. Şi se liniştea, cu greu, abia după ce asculta zgomotele de paşi risipindu-se în sus, pe scările către celelate etaje.

Abia după nouă şi jumătate se îndepărtă de uşă definitiv. Tovarăşul Bojin uitase, cu siguranţă, de întîlnirea lor. Era cumva uşurat, dar într-o anume măsură şi dezamăgit. Nu se întîmpla pentru prima oară să uite ori să fie prins cu altceva, dar de data asta ar fi fost, într-un anume fel, o întîlnire specială, aşa că dezamăgirea se explica oarecum. Poate nu i-ar fi spus nimic, cu siguranţă nu i-ar fi spus. Dar i-ar fi privit atent faţa. I-ar fi privit-o altfel, aşa cum ar fi trebuit să i-o privească mai demult. Şi-ar fi văzut ceva acolo, ar fi citit ceva pe chipul lui.

Pe la miezul nopţii, după ce adormise gîndindu-se cu amărăciune la întîlnirea ratată, se văzu nevoit să sară din pat şi să se repeadă spre uşa de la intrare, în care se auzeau bubuituri ce, cu siguranţă, i-ar fi trezit pe toţi vecinii din bloc. Deschise speriat, fără a-şi fi revenit încă din somn, cu cămaşa de pijama descheiată. În uşă, abia ţinîndu-se de ramă, tovarăşul Bojin, cu capul plecat, clătinîndu-se, cu o plasă de rafie în cealaltă mînă. Abia după cîteva secunde, cînd vru să lovească din nou cu piciorul în uşă, îşi dădu seama că aceasta se deschisese. Şi-atunci ridică larg braţele, ca într-o îmbrăţişare, aruncîndu-se spre Brun, lovindu-l cu plasa, din care răsună

zgomot de sticle, peste spate. Acesta nu reuşi să se ferească la timp, ceea ce, pînă la urmă, fu în favoarea tovarăşului Bojin, care altfel s-ar fi întins pe micul hol al garsonierei.

— E trecut de doişpe, mormăi Brunul, căutînd să-şi recupereze măcar o parte din starea pe care o avusese înainte de a adormi.

Îl conduse totuşi pe tovarăşul Bojin în cameră, susţinîndu-l. Iar după ce acesta reuşi să se aşeze pe un scaun, băgă mîna în plasa de rafie şi începu să scoată de-acolo cîte o sticlă goală, care mai păstra urme de vin, aşezînd-o pe masă. Patru în total. Cînd încercă s-o scoată pe-a cincea, tovarăşul Bojin se tăie în buricul degetului, aşa că începu să rîdă, îşi duse degetul la gură pentru a-şi opri sîngele şi, după cîteva clipe, reuşi să rostească, destul de vesel:

— Mai era una, da' s-a spart.

Apoi, de parcă asta fusese întreaga sa treabă, se ridică şi păşi, reuşind să-şi păstreze echilibrul pînă la uşă. Abia cînd se agăţă de clanţă cu o mînă întoarse capul spre Brun, încercînd să-şi îndrepte ţinuta, şi-i spuse:

— Uite, omule, nu ştiu cum să-ţi spun ca să mă-nţelegi. Da' m-am gîndit. Şi uite ce m-am gîndit. Ce-ţi trebuie ţie să-ţi zică unu' de la Arhive care-i viaţa ta? Ce-ai tu din asta? Ce cîştigi? Înţelegi, adică, la ce m-am gîndit?

Brunul ridică din umeri, apoi, pentru că între timp tovarăşul Bojin îşi întorsese privirea de la el, spuse:

— Nu.

Celălalt dădu din mînă, supărat. Apoi îşi scutură capul, mormăind ceva, şi deschise uşa. De dincolo de prag, mai mormăi o dată, iar cuvintele sunară a înjurătură, şi-şi sublinie supărarea cu o nouă scuturare a mîinii.

— Mă, ridică el privirea, căutînd s-o sprijine în ochii Brunului. Mă omule, ce vrei de la mine? Vrei să m-auzi cum îmi cer iertare? Asta vrei? Mă omule, nu fac asta. Nu fac nici de-al dracului. Da' uite care-i treaba, ca să ştii: viaţa-i aia de azi, nu aia din arhive... Asta m-am gîndit eu că trebuie să-ţi spun, înţelegi? Că unu-ţi spune una, altu-ţi spune alta. Dar ce-i acolo – şi arătă cu degetul înspre pieptul Brunului – numa' tu ştii. Înţelegi?

Nu mai aşteptă răspunsul. Se întoarse, iar paşii o porniră înaintea trupului, cărîndu-l, parcă, după ei. Coborî cu greu scările, ţinîndu-se de balustradă. Apoi Brunul auzi uşa de la intrarea în bloc închizîndu-se în urma lui.

Capitolul 16

În cea de-a treia zi, Bruno n-a putut adormi imediat după stingere, întrucît alături, cu voce joasă, cineva vorbea despre un anume Tcaciuc. Era o seară tîrzie, iar vocea pe care Bruno o asculta cu ochii închişi i-a atras atenţia mai întîi prin epitetul ataşat acelui Tcaciuc, îi zicea „măcelarul“. Avea să-şi dea seama însă destul de repede că n-avea sensul cuvîntului cu care fusese atît de obişnuit în viaţa cealaltă, în viaţa sa italiană. „Măcelarul“ Vasile Tcaciuc trăise în România şi murise încă înainte ca el, Bruno, s-o părăsească, împreună cu familia, în 1937.

Cu douăzeci de ani în urmă, şoptea vocea deţinutului din apropierea sa, cumnata lui îi intrase-n casă cu un cîine. Animalul începuse să se mişte agitat după puţină vreme, zgîriind podeaua, scheunînd, lătrînd. Pînă la urmă, gîndindu-se că-i ceva necurat, săpase în locul care-i provoca atîta agitaţie cîinelui. Şi-ncremenise acolo, nevenindu-i să creadă ce vedea: mai întîi, o mînă de om, înveşmîntată încă, deşi stofa era zdrenţuită. N-a chemat imediat poliţia. Şi-a adus o sapă, îl pusese naiba să se lase stîrnit de curiozitate. Nici nu mai ştia cum de avusese puterea să dezgroape, cu sapa lui, nu mai puţin de şase cadavre. Acum, dacă se gîndea, n-ar mai putea face lucrul ăsta, ar chema de la bun început poliţia. Şi asta chiar dac-ar şti deja prin ce-ar urma să treacă. Anchete, suspiciuni, spaima că va ajunge în puşcărie, asta urmase atunci. Deşi el n-avea cum să fie vinovat, cumpărase de puţină vreme casa de la acest Vasile Tcaciuc, „măcelarul“ pe care-l amintise de la bun început. Iar cadavrele erau mai vechi. Pînă la urmă, scăpase de anchetă. Dar asta numai pentru că Tcaciuc era deja în arestul lor, al poliţiştilor, pentru nişte furturi sau jafuri, nu mai ţinea minte. Şi, doar naiba ştia de ce, tipul ăsta recunoscuse, chiar în timp ce ăia îl anchetau de zor pe el, că-i omorîse pe acei oameni descoperiţi de cîine. Mai mult, că omorîse încă alţi douăzeci. Douăzeci, nu mai puţini de-atît. Douăzeci şi şase, cu tot cu cei de sub duşumeaua casei. Mai tîrziu, a aflat că măcelarul a încercat să evadeze şi a fost împuşcat de poliţişti.

Şi-apoi, omul a pufnit amar:

— M-am temut ca de naiba atunci c-o să fiu închis. Mă gîndeam: sînt un om cinstit, n-aş face rău nici unei muşte. Şi uite cum găsesc şase cadavre sub podeaua casei mele, mă duc curat la poliţie să reclam, iar ei mă iau de vinovat şi mă poartă prin anchete. Cum ţi-i soarta, te poţi trezi închis fără să ai nimic pe conştiinţă. Aveam o groază nemaipomenită de închisoare. Apoi am scăpat, cum v-am zis. Şi parcă m-am născut din nou. Atunci, după ce-am scăpat, mi-am zis aşa: gata, asta mi-a fost încercarea

cea mare, dacă am trecut de ea, n-o să mai ajung la zdup niciodată. Şi uite-mă ajuns. N-am făcut puşcărie pentru şase oameni îngropaţi sub podeaua casei mele, da' fac acum pentru că m-a pus naiba să mă îmbăt cu un vecin securist. Şi-am vorbit şi... ştiţi şi voi. Am vorbit vrute şi mai ales nevrute. De unde să ştiu eu că ăla era securist? Dacă ştiam, nu mai ajungeam acum să stau de vorbă cu voi...

Ceilalţi l-au lăsat, pentru cîteva clipe, în amărăciunea lui. Apoi, într-un tîrziu, cînd Bruno tocmai se gîndea că poate adormi în linişte, s-a auzit o altă voce, la fel de şoptită.

— Şi toate astea zici că s-au întîmplat aici, în Iaşi?

— Aici, a confirmat prima voce. Păi, pe-ăla aşa l-au şi poreclit ziarele din toată ţara: „Măcelarul din Iaşi". Eu n-am stat niciodată altundeva. M-am născut în Iaşi, am trăit toată viaţa în Iaşi, am descoperit cadavrele alea-n casa mea din Iaşi. Şi-apoi, uite c-am fost arestat în Iaşi şi am ajuns aici, în închisoarea din Iaşi.

În cea de-a treia seară de cînd fusese transferat în Penitenciarul Iaşi, în luna septembrie a anului 1955, Bruno Matei ar fi avut ocazia să intre-n discuţiile stîrnite de colegii săi de celulă. Ar fi avut ocazia să le vorbească despre el, să afle mai multe despre ei adresîndu-le întrebări, nu doar ascultîndu-le poveştile. Însă de aproape un an şi jumătate, de cînd se afla încă la Galaţi, din acea zi în care-l văzuse pentru ultima oară pe nea Zacornea, gardianul la care începuse să ţină mai mult decît şi-ar fi dorit, se ferise de-o asemenea capcană.

Cu ajutorul vorbelor capului familiei de păpuşari, ajunse-n celula gălăţeană dintr-o altă viaţă, dintr-un cu totul alt spaţiu, Bruno şi-a construit, pentru aproape un an şi jumătate, o grevă personală. Nu una care să-i deranjeze pe gardieni sau pe soldaţii care-l păzeau, căci ordinelor acestora le răspundea prin mişcări şi prin vorbe autoimpuse, limitîndu-se însă strict la ele. Dar una care-l distanţase definitiv de ceilalţi deţinuţi, căci numai răspunsurile scurte, rare, date gardienilor îi făcuseră pe aceştia să nu-l creadă mut, rupt de lume, chiar cu gînduri rătăcite într-o boală ce l-ar fi putut scoate din penitenciar pentru a-l închide într-un azil de nebuni. Nu asta căutase însă Bruno. Căutase doar să se ascundă de iluzii.

Şi s-a ascuns de iluzii chiar şi după ce, în urma unor controale venite de la Bucureşti, Nicolae Maromet a fost destituit de la conducerea Penitenciarului Galaţi, la scurtă vreme, de altfel, după întîmplarea cu nea Zacornea. Căpitanul îşi luase cu el, la plecare, glumele. Înjurăturile, bătăile, normele triplate. Îşi luase toanele. Bruno n-avea însă vreun motiv să creadă că fostul şef al închisorii plecase luîndu-şi cu el şi ochii şi urechile, căci acestea, o spusese destul de clar căpitanul, doar păruseră a-i sta sub

sprîncene, doar păruseră a-i sta de-o parte şi de alta a capului, cînd de fapt ele se vîrîseră, fără ca vreunul dintre ei să-şi dea seama la timp, în mulţimea deţinuţilor. Aşa încît atitudinea lui, fără a fi motivată direct de faptul că ochii şi urechile căpitanului puteau încă să-şi găsească ascunzişuri printre cei din jur, avea măcar drept efect eliberarea de orice teamă în această privinţă. Căci greva comunicării prin gesturi şi vorbe îi oferea lui Bruno nu doar dezrobirea de iluzii, ci şi statutul de deţinut exemplar, din partea căruia nimeni n-avea de ce să se aştepte la vreo problemă.

Probabil tocmai acest comportament îl adusese, după un an şi jumătate, ca un fel de recompensă, pe lista celor transferabili într-o închisoare care, măcar din punctul de vedere al reputaţiei, nu era la fel de temută ca Galaţiul. Cel puţin aşa gîndise instinctiv cînd se regăsise pe acea listă – însă îşi urîse pe loc instinctul, căci ascundea în el, chiar dacă vag, o nouă fărîmă de speranţă. Pînă la urmă, motivaţia unui asemenea transfer putea fi oricare alta, deţinutul nu trebuia să fie informat în privinţa asta. Aşa încît Bruno acceptase, imediat după alungarea primului instinct, acest „oricare“ atît de larg, de lipsit de înţelesuri. Îl mulţumea mult mai mult, pentru că-l putea trata cu total dezinteres.

Înainte de transferul la Iaşi, după ce, în drumul către porţile închisorii, a privit lung curtea, i-a permis totuşi unei bucurii să i se strecoare-n paşi, oferindu-le ceva mai multă vigoare, să-i îndrepte pieptul şi umerii, într-o ţinută care se abătea puţin, extrem de puţin, de la aceea impusă pentru spectatorii din jur, ba chiar să-i îndepărteze colţurile buzelor unul de celălalt într-un zîmbet pe care nimeni altcineva pe lume, în afara propriilor gînduri, nu i l-ar fi putut observa. Bucuria asta venea dintr-o despovărare, ultima de care avea nevoie. Căci, în acest an şi jumătate ce a urmat arestării lui nea Zacornea şi în care se eliberase de comunicare, Bruno se mai lăsase măcinat totuşi de urma unei iluzii. O urmă închisă probabil undeva între zidurile celularului, ascunsă în vreo bortă acoperită de cărămizi, urma ultimei pasiuni pe care şi-o permisese un gardian ce modelase întreaga viaţă pitici de lut, încercînd la bătrîneţe, în mod prostesc, să-şi convertească talentul în cioplirea pînă la însufleţire a lemnului.

N-avea nevoie de această urmă. N-avea nevoie să privească spre ziduri şi să se-ntrebe sub ce cărămizi se află îngropată o marionetă. Iar zidurile închisorii din Iaşi, fie ele mai blînde sau mai aspre, aveau să-l ferească măcar de aceste ultime întrebări.

*

În a treia sa noapte în Penitenciarul Iaşi, prima din încăperea mare ce-avea să-i fie „locuinţă“ multă vreme de-acum încolo, cum îl asigurase

gardianul care-l adusese aici, după două nopţi în care dormise singur într-o celulă, Bruno Matei a adormit greu, abia după ce ecourile poveştii „Măcelarului din Iaşi“ s-au stins printre ceilalţi oameni îmbrăcaţi în zeghe ce-l înconjurau. Uitase, în cei doi ani petrecuţi în strîmta lui celulă din Galaţi, zumzetul unei încăperi mari, în care şoaptele pornesc clare, de undeva din apropiere, şi se pierd într-un amalgam imposibil de descifrat, o fojgăială care pentru oricine altcineva, inclusiv pentru gardieni, era doar un foarte scăzut, de neauzit, zgomot de fond, dar care pentru Bruno, după anii anteriori de tăcere, se lega acum într-o gălăgie aproape asurzitoare. În orice caz, una care i-a întîrziat somnul.

Cei peste cincizeci de deţinuţi ce-aveau să-i fie pentru o vreme, pînă la următorul transfer, a gîndit Bruno, colegi de cameră se deosebeau atît de prizonierii din Peninsula, cît şi de cei din Galaţi, a avut timp să observe asta în acea oră prelungă în care i-a ascultat. Dacă la canal oamenii se adunau în T-uri sfîrşiţi de oboseală, căutînd să cîştige cît mai mult timp pentru somn, iar la Galaţi cei trei colegi de celulă, care mai apoi, după destituirea lui Maromet, se împuţinaseră, cele două paturi rămînînd ocupate fiecare doar de cîte un deţinut, se obişnuiseră şi-i respectaseră tăcerea, adormind la rîndu-le morocănoşi, fără vreo dorinţă de comunicare, aici, în Iaşi, curentul ce străbătea celula de la un capăt la altul, dinspre uşa de lemn spre gratiile de metal deasupra cărora erau agăţate, fără a proteja în vreun fel, nişte jaluzele, părea a aduce cu el un aer de libertate. Cel puţin de libertate a vorbelor, chiar dacă pe tonuri coborîte. Un soi de libertate pe care, avea să constate Bruno în zilele următoare, o putea descoperi inclusiv pe chipurile colegilor săi, mai puţin apăsate de gînduri şi temeri, în mişcările şi gesturile lor, mai puţin grăbite în a reacţiona la ordinele şi înjurăturile gardienilor, şi mai ales în zeflemelile scăpate printre buze la adresa celor ce-i păzeau, de parcă pe-aici, printre zidurile penitenciarului situat în Copou, ziduri după care se vedeau doar coroane bogate de copaci, Baba Samca şi moroii ei nu trecuseră niciodată, de parcă pe-aici nu se înstăpînise nicicînd vreun Iosif Lazăr sau vreun Nicolae Maromet.

Constatarea l-a bucurat pe Bruno la început, însă, aşa cum îşi făcuse obiceiul în ultimii ani, i-a refuzat bucuriei şansa de a reveni şi-n alte dăţi. A alungat-o repede, nelăsîndu-i posibilitatea de a se însoţi de vreo speranţă, în spaţiul acela de tăcere autoimpusă şi de control al propriilor mişcări pe care şi-l croise ca zonă de siguranţă. Şi nu şi-a permis, astfel, nici cea mai mică schimbare proprie. Condiţiile esenţiale ale desfăşurării unui bun spectacol, în care el era actorul, iar ceilalţi, fie ei gardieni sau colegi de detenţie, spectatorii, au rămas la fel de stricte. Aşa încît Bruno nu i-a oferit publicului său nici aici alte mişcări în afara celor impuse, alte vorbe în afara celor ce

nu puteau fi ocolite.

Primele şase luni petrecute-n Penitenciarul Iaşi au venit cu permanente motive de mirare. Şi asta în primul rînd din pricina muncii, una atît de diferită de cea din Galaţi – aici nu se confecţionau rogojini, aici se lucra în atelierele închisorii, iar Bruno fusese repartizat, pentru că trecutul lui de cioplitor al unor păpuşi de lemn îl recomanda, într-unul dintre cele trei ateliere improvizate, cel de tîmplărie. Nu era cine ştie ce, munca nu respecta nici un criteriu clar, făceau în cea mai mare parte a timpului sucitoare pentru aluat, melesteie pentru mămăligă, rareori linguri de lemn, pe care conducerea le livra apoi unei întreprinderi meşteşugăreşti – Brunul simţea, alături de toţi ceilalţi care lucrau acolo, că era o muncă de ocazie, o întîmplare, organizarea pe termen lung lipsind cu desăvîrşire. Era o treabă care justifica, într-un fel vag, ideea de muncă silnică, altfel, cum se întîmpla în unele zile ca pînă şi lemnul să lipsească, normele se schimbau de la o săptămînă la alta, spre mirarea sa, de multe ori în jos, permiţînd o lentoare cu care nu era în nici un fel obişnuit. Iar lipsa de obişnuinţă în această privinţă, dublată de prea marea obişnuinţă în a-şi coordona mişcările în aşa fel încît nici una dintre ele să nu-l pună în vreun pericol în faţa gardienilor, l-a făcut în scurtă vreme să devină singurul muncitor care depăşea, fără să-şi dorească neapărat asta, normele impuse, neatrăgînd în nici un fel laudele gardienilor pentru asta, provocînd, în schimb, priviri piezişe din partea celorlalţi. Apoi, într-o seară, chiar o poreclă.

Era prima poreclă care-i fusese vreodată alipită lui Bruno. În copilărie, nu avusese nevoie de vreuna. Prietenii îl strigau în general Matei, după numele de familie, ceea ce le oferea, în momentele-n care simţeau nevoia să-l jignească, să-l zeflemească, o alternativă cît se poate de potrivită, după părerea lor: Bruno. Prenumele lui, neobişnuit, ciudat nu doar în satul bunicilor, dar şi în Bucureşti, funcţionase perfect ca poreclă, stîrnind uneori rîsete pe care-i era imposibil să le înţeleagă, dar care-i provocaseră, pentru mulţi ani, o aversiune faţă de acest prenume, refuzînd chiar pentru o vreme să răspundă cînd era strigat astfel de către părinţi. O învinuise tot pe maică-sa pentru asta, se răzbunase numind-o, în momentele de răzvrătire, Chioara, deviind într-acolo dinspre Chiara, ceea ce atrăsese, la un moment dat, o discuţie teribilă cu încruntatul său tată. Avusese însă dreptate să pună responsabilitatea acestui prenume pe seama maică-sii, căci aceasta fusese singura concesie pe care românul George Matei i-o făcuse soţiei după ce respinsese iniţial, cu hotărîre, orice încercare a ei de a-l face să se gîndească la o posibilă părăsire a României în favoarea Italiei, unde proaspăta doamnă Matei îşi lăsase, pentru a-şi urma dragostea, înstărita familie. Atît acceptase George, ca băiatul lor să poarte numele de Bruno,

chiar dacă nici măcar nu luase în calcul să-l boteze catolic, preferînd o ortodoxie ce-i funcţiona doar la nivelul orgoliului, nicidecum al credinţei. Bruno deci. Un nume care, chiar dacă fusese folosit de-a lungul copilăriei sale şi pentru a-l jigni, uneori scopul acesta fiind şi atins, nu putea fi totuşi considerat nicidecum o poreclă, de vreme ce se afla scris în acte.

Prima poreclă a lui Bruno Matei s-a născut deci într-una dintre serile de iarnă de la începutul lui 1956, în încăperea largă cu peste cincizeci de deţinuţi, într-un colţ al căreia îşi avea şi el patul. Şi a pornit tot din nişte şoapte, scăpate printre buze dispreţuitoare chiar de acel coleg pe care-l remarcase încă din a treia sa seară petrecută-n Iaşi, acel coleg care adusese cu sine, în închisoare, povestea criminalului Vasile Tcaciuc. De astă dată, şoaptele sale n-au mai încropit povestea veche a vreunui măcelar, ci au făcut trimiteri evidente la povestea recentă a unui om ce refuzase să fie măcelar, pentru a se dedica unei pasiuni despre care nici măcar n-ar fi putut vorbi fără a stîrni rîsete printre ceilalţi. Şoaptele au pornit de la un anume Alexei Stahanov, miner sovietic pe-a cărui istorie insistase presa de după 1945, devenit un fel de erou în U.R.S.S. după ce, cu vreo zece ani înainte de a ajunge pe primele pagini în ziarele româneşti, depăşise într-o singură noapte de peste şapte ori norma de muncă. Şi nimeni dintre cei care au ascultat în acea seară povestea n-a admirat efortul sovieticului, dimpotrivă. Nici măcar Bruno n-a admirat-o, după ce a ascultat-o cu ochii închişi, însă nici nu şi-a dat seama de la bun început prin ce îl privea pe el acea istorie. Abia după ce, în atelier, a început să fie strigat „Alexei“, cu acel „l“ muiat, slav, batjocoritor, abia după ce-a auzit, în diferite seri, diferite glume ce-l aveau drept personaj central pe acelaşi „Alexei“, care, conform deţinuţilor, se infiltrase printre ei aici, în Iaşi, s-a mohorît. N-a răspuns, căci planul căruia i se supusese atîta vreme nu-l lăsa să răspundă. Şi-a dat seama însă că, fiind în mod special atent la cum evoluează în faţa publicului celui mai aspru, format din gardieni, ajunsese să ignore cealaltă parte a publicului, formată din deţinuţi, din colegii lui.

Un public, odată tratat cu indiferenţă, e greu să fie recîştigat – Bruno ştia asta, aşa încît, la început, şi-a acceptat amărăciunea, fără să-şi schimbe în nici un fel comportamentul, lăsînd lucrurile să curgă de la sine. Observase în această închisoare un alt aspect ce-o deosebea mult de celelalte: vînzoleala venirilor şi mai ales a plecărilor deţinuţilor. O vînzoleală în care mai întîi se gîndi că ar putea fi la rîndu-i prins. Dormitorul în care fusese vîrît la început nu i-a fost „locuinţă“, cum îi promisese gardianul, decît vreo şase luni. Mai mult de jumătate din el s-a golit de puşcăriaşi, transferaţi la alte închisori, pînă-n primăvară. Penitenciarul, îi era imposibil lui Bruno să nu observe asta, era destinat în

primul rînd celor de drept comun. În prima parte a anului 1956, din cei aproape o sută de „contrarevoluţionari“ pe care-i găsise aici la venire, cei mai mulţi fiind grupaţi în dormitor, mai rămăseseră şaptesprezece în total. Doar opt dintre ei colegi de dormitor. Alături de jumătate dintre aceştia se trezise, în primăvară, mutat într-o celulă mai mică. Închisoarea părea a se dizolva în jurul lui, se întreba, zi de zi, ce mai caută acolo. Fără a intra în vorbă cu colegii, aflase din discuţiile lor că nici măcar între cei şaptesprezece rămaşi nu erau mulţi care se aşteptau la termene lungi aici, fiecare dintre ei părea cumva pe picior de plecare, fiecare se gîndea deja la următoarea închisoare în care urma să fie dus.

De-a lungul anului 1956, remarcînd cu oarecare bucurie plecările şi acceptîndu-şi speranţa că, odată cu ele, va trece dincolo de zidurile închisorii şi porecla ce i se ataşase, laolaltă cu zeflemelile cărora trebuia să le facă faţă, n-a putut să-şi reţină totuşi o mirare crescîndă: el trecuse totuşi de jumătatea pedepsei, spre deosebire de alţii care se aflau în anchetă sau în primii ani de executare, iar penitenciarul din Iaşi nu părea deloc închisoarea potrivită pentru un deţinut aflat într-o asemenea situaţie. Mai cu seamă că pînă şi „munca silnică“, cuvinte alipite pedepsei sale de la bun început, îşi pierdea aici sensul, odată cu desfiinţarea echipei din atelier fiind ţinut în cea mai mare parte a timpului în celulă, rareori scos la munci dezordonate, mult diferite de cele din Galaţi. Aşteptîndu-şi zadarnic transferul, Bruno a fost nevoit să accepte o teorie care şi-a făcut pas cu pas loc în mintea lui: anume că, prin cine ştie ce încurcături ale actelor, fusese uitat aici – iar dacă se întîmplase cu adevărat asta, era posibil să fie uitată şi ziua eliberării sale. Ştia, din anii anteriori petrecuţi după gratii, că asemenea lucruri se întîmplau, întîlnise la rîndu-i deţinuţi sau auzise poveşti cu unii care se nimereau în cu totul alte locuri decît cele care le-ar fi justificat încadrarea, la fel cum auzise poveşti despre eliberări întîrziate săptămîni, luni întregi, ba chiar mai mult de-atît. Nu şi-a lăsat însă spaima să-l copleşească, de ziua eliberării îl despărţeau încă ani, aşa că, acceptîndu-şi situaţia şi lăsînd-o în grija timpului şi a autorităţilor, şi-a concentrat atenţia în a număra venirile şi, mai cu seamă, plecările, cu speranţa că această vînzoleală avea să-i şteargă porecla şi statutul extrem de neplăcute pe care i le stabiliseră colegii lui „contrarevoluţionari“.

O idee, o vorbă îşi cîştigă însă dreptul la viaţă proprie, una parcă independentă de oamenii ce-au formulat-o, agăţîndu-se de ziduri, de gratii, de orice altceva o poate adăposti pentru o vreme, cît să revină apoi, cu forţă, în minţile, în comportamentul altor oameni, care nici măcar nu ştiu nimic despre naşterea ei. Bruno a fost nevoit să facă această constatare la începutul anului următor, după încă o iarnă petrecută-n Penitenciarul Iaşi,

cînd îşi schimbase pînă la ultimul colegii de celulă. În închisoare se adunaseră din nou mulţi „contrarevoluţionari“, păreau să se îndrepte, precum la venirea sa aici, spre o sută. Iar printre ei nu mai recunoştea decît trei chipuri – şi acelea vagi, deţinuţi cu care n-avusese nici un fel de contact, care nu-i adresaseră nicicînd vreo vorbă sau nu-şi amintea să-i fi adresat. Cu toate astea, nimeni dintre nou-veniţi nu-i spunea pe nume, toţi adoptaseră porecla de parcă-i era scrisă pe chip, iar după timpul de acomodare, îndeajuns pentru a le ostoi întru cîtva spaimele iniţiale şi a le dezlega limbile, mai toţi preluaseră, parcă de nicăieri, comportamentul batjocoritor.

Supus unor asemenea neplăceri pe care nu le văzuse venind de nicăieri, căci toate simţurile lui se concentraseră asupra planului de a nu-şi crea duşmănii printre gardieni, Bruno a cedat puţin, s-a extras întru cîtva din spectacol, acceptîndu-şi rolul de actor care trăieşte şi după reprezentaţie, încercînd măcar nişte schimburi de zîmbete cu spectatorii, poate şi nişte vorbe sumare. Mai mult, întrucît iarna-l vîrîse din nou în atelier, căci pe măsură ce se adunaseră-n închisoare „contrarevoluţionari“, se putuseră forma alte echipe, Bruno a început să-şi supună mişcările nu doar cerinţelor celor care-i păzeau, ci şi cerinţelor colegilor săi. Astfel încît, îndeplinindu-şi de fiecare dată norma, a învăţat totuşi să-şi drămuiască în aşa fel timpul încît să n-o depăşească. Nimic din toate astea n-a fost însă suficient.

Urechile şi ochii lui Nicolae Maromet au rămas într-un loc pierdut din apropierea Dunării, între nişte ziduri pe care, în 1957, Bruno aproape că le uitase. Pumnii ameninţători ai lui Iosif Lazăr nu se ridicau aici, ameninţînd cu bătaia. Anchetele brutale din Uranus păreau acum o poveste foarte clar însuşită de Bruno, dar pe care, din fericire, n-o mai simţea în nici o fibră. Cît despre Baba Samca şi moroii ei, îi era clar că rătăciseră pe undeva drumul, neavînd busolă pentru a găsi acest colţ de ţară sau poate fiind prea ocupaţi să-şi facă de cap prin alte locuri. Însă, dacă durerile cărnii şi ale oaselor nu-l mai încercau aici, dacă pînă şi frigul iernii sau căldura verii erau mai suportabile, dacă foamea îi chinuia mai rar stomacul, dacă înjurăturile gardienilor şi bătăile erau mai domoale, în ton cu aerul molcom ce înconjura închisoarea, umilinţa pe care o simţea crescînd în el a ajuns, după un an şi jumătate petrecut în Penitenciarul Iaşi, să-l gîtuie pînă la lacrimi pe Bruno.

Capitolul 17

În ultimele zile avusese nevoie să se-agaţe de orice altceva, numai de propriile-i gînduri nu. Trecuse într-o după-amiază, întorcîndu-se de pe şantier, pe la librăria Cartea Rusă, de unde-şi luase, pentru că librăreasa-i dăduse voie să se uite mai întîi prin cărţi, un volum pe care, la momentul răsfoirii, crezuse că-l va citi din scoarţă-n scoarţă, oricît de greu i-ar fi venit. Era o carte despre păpuşi, mai exact despre viaţa unui creator de păpuşi, Serghei Vladimirovici Obrazţov, intitulată *Profesiunea mea*. Şi, chiar dacă acum ştia că nu putea crede lucrurile scrise-n acea foaie matricolă ce i se arătase la Arhivă, chiar dacă începuse să-şi închipuie că avusese probabil o ocupaţie, alta decît aceea „neonorabilă“ de-a oferi spectacole de păpuşi vreunui public de ocazie, chiar dacă acum, punînd din nou totul sub semnul întrebării, revenise în insuportabila negură ce-i acoperea trecutul, ceva din adînc îi spunea totuşi că profesiunea lui, oricare ar fi fost, în mod clar avusese legături, într-un fel, într-altul, cu profesiunea celui a cărui carte o cumpărase.

Cu toate astea, nici cartea nu-l scăpase de tăvălugul întrebărilor, al frămîntărilor din ultima vreme. Trecînd absent peste capitole întregi, îi reţinuseră atenţia, fără să-şi dea seama de ce, doar cîteva fragmente în care autorul povestea despre nişte spectacole pe care le dăduse-n Bucureşti, în 1945, avîndu-l drept personaj pe dictatorul italian Mussolini. Citind cum Obrazţov îşi pusese păpuşa care-l întruchipa pe duce să cînte un *arioso* ale cărui versuri sunau aşa: „Să cînt! Cînd sînt parcă într-un delir?! Nu-mi înţeleg nici vorbele, nici gesturile... Şi totuşi, trebuie să joc! Ce? Oare tu eşti om? Nu, tu eşti paiaţă! Îmbracă-te şi unge-ţi faţa cu făină!“, pe Brun îl copleşiseră atunci, numai atunci, nişte senzaţii puternice, venite dinlăuntrul său, dar dintr-un loc pe care nu putea să-l arate, să-l explice, unul care-i ocupa parcă întregul trup, întreaga minte şi care totodată lipsea cu desăvîrşire şi din trup, şi din minte. Îi vorbeau cuvintele acelea, îi vorbea paiaţa din închipuire spre care-l trimisese cartea, dar nu-i pricepea vorbele şi nici nu ştia de unde veneau către el. „Nu-mi înţeleg nici vorbele, nici gesturile“, spunea Mussolini pe foaia de hîrtie, iar Brunul simţea exact acelaşi lucru – îşi explicase într-un final, obosit de propria neputinţă, că vinovată de starea asta era alăturarea, într-o carte scrisă de-un păpuşar sovietic, a celor două locuri care-i fuseseră în trecut familiare, Bucureştiul şi Italia.

Tot pentru a se scuti de întrebări, de frămîntări, îşi cumpărase apoi, în cîteva dimineţi la rînd, ziarul – cum n-o mai făcuse niciodată pînă acum,

deşi tovarăşul Bojin insistase în atîtea rînduri. Citea însă doar titlurile, rar îi atrăgea ceva cu adevărat atenţia. Într-una din zile, un scurt text despre „magnetongril“ îl făcuse să se gîndească la fostul lui amic – pe-acesta, cu pasiunea lui ciudată pentru orice invenţie tehnică, sigur l-ar fi entuziasmat ştirea. Era vorba despre un aparat construit în Republica Cehoslovacă, bazat pe „principiile tehnicii radar şi ale diatermiei“, termeni pe care Brunul nu-i înţelesese în nici un fel, un aparat care însă încălzea rapid alimentele, prin absorbirea undelor radioactive de către legumele sau carnea puse pe-o tavă de porţelan. Un cuptor, de fapt, dar unul care, dacă te luai după ziar, îţi încălzea mîncarea extrem de repede şi, mai ales, se ocupa numai de alimente, căci tava şi cuptorul rămîneau, altfel, reci. „Magnetongril“ – aşa fusese numit de cehoslovaci. Şi poate altcîndva s-ar fi bucurat să reţină o asemenea ştire, s-ar fi bucurat să-i arate tovarăşului Bojin că, asemenea lui, era la curent cu marile invenţii din lumea socialistă. Acel „altcîndva“ trecuse însă, tovarăşul Bojin însuşi nu mai era acelaşi, nu-i mai putea fi prieten.

Cumpărase ziarul şi-n duminica asta, înainte de a se întîlni cu Eliza. Venise în parc mai devreme cu jumătate de oră, aşa încît citise titlurile acolo, pe-o bancă – una retrasă, la suficientă depărtare de locurile-n care copiii se smulgeau din mîinile părinţilor pentru a se avînta după porumbei. O aşteptase într-una din serile trecute la ieşirea din hotel, o condusese pînă acasă, dar atunci nu vorbiseră mai nimic. Amîndoi se simţiseră cumva neputincioşi, nici unul parcă nu voise să înceapă, să continue de fapt o discuţie care, în acea seară de 23 August, schimbase totul între ei. Aproape totul. În drumul acela de la Hotelul Victoria către apartamentul Elizei, în afara unor amabilităţi enervante, nu reuşiseră decît să stabilească întîlnirea de azi, din parc. Iar el venise acum cu jumătate de oră mai devreme, alesese o bancă laterală, astfel încît să poată discuta în linişte, după care încercase să-şi astîmpere emoţiile citind titlurile din ziar. Şi vremea.

Ziarul anunţa ploi inclusiv pentru duminica asta, însă vremea se-ncăpăţînase să-l contrazică, septembrie începea cu un soare ce parcă transforma aerul în aburi, îl făcea să se reverse în valuri dinaintea lui. Dinaintea lor apoi, după ce apăru şi Eliza, aşezîndu-se stînjenită, tăcută, alături.

— Nu ne-am întîlnit aici ca să vorbim? întrebă Brunul după un timp, pentru că ezitările ei în a porni discuţia se prelungeau prea mult.

— Ştii cum se numea la început Rîpa Galbenă? încercă ea un zîmbet.

Dădu din umeri, uşor iritat. Avea de gînd să continue şi azi amabilităţile acelea fără rost, avea de gînd să ocolească discuţia?

— Esplanada Elisabeta, accentuă ea numele primei regine a României.

Poate ar fi reacţionat altfel în urmă cu ceva timp. Sigur ar fi reacţionat altfel. Ar fi glumit chiar: „După tine au numit-o, de fapt“. Ea ar fi rîs poate, s-ar fi lipit de braţul lui. Asta pe cînd între ei încă nu interveniseră toate celelalte lucruri. Şi trecuse atît de puţină vreme de-atunci – suficientă însă pentru a schimba totul, suficientă pentru a-l face pe Brun să-i răspundă acum morocănos, abia mormăind:

— Bine că n-au numit-o Esplanada Elena...

Eliza pufni, apoi clătină din cap lung, cîteva secunde bune.

— N-o să treci peste asta, aşa-i? Dacă n-aş fi avut bune intenţii, nu ţi-aş fi spus... Nu ştiu ce se-ntîmplă acolo, în mintea ta: erai ca un copil, îmi plăcea asta. Deodată, parc-au năvălit toţi anii ăia de care nu-ţi mai aminteşti peste tine, ai sărit de la şaişpe la trei’ş’opt într-o singură zi. E şi vina mea, dar... Nu înţelegi că trebuia? Chiar nu vezi c-am făcut-o spre binele tău?

— Sîntem pe Rîpa Galbenă aici? ridică uşor vocea Brunul. O privi fix, continuă abia după ce ea dădu din cap, nedumerită. Şi-atunci de ce aduci asta-n discuţie? Sîntem în parc, mi-ai zis că-i important să vorbim. Am venit, vreau să vorbim. Ce mă interesează pe mine că se numea Esplanada Elisabeta?

— E numele meu, mă gîndeam... Ai dreptate, cedă ea. Ai perfectă dreptate. Uite, discutăm. Hai să discutăm. Ce vrei să-ţi spun?

— În dosarul ăla al meu scria c-am vrut să fug prin Timişoara. Habar n-am dacă-i adevărat sau nu. Dar m-am gîndit la asta în ultimele zile: mi se pare ciudat că tu vrei să mă duci tot pe-acolo.

— Pe-acolo se pleacă, coborî vocea Eliza, cerîndu-i prin gesturi să facă acelaşi lucru. Nu din Timişoara, direct... Ar trebui să ajungem însă în Iugoslavia. Numai pe-acolo putem ieşi.

— Şi-n Iugoslavia? Acolo ce facem?

— Acolo...

Eliza oftă, trase adînc aer în piept. Se opri, căută în poşetă o batistă, cu care-şi şerse transpiraţia de pe frunte. Era cald, mult prea cald pentru un început de septembrie, nici măcar iulie nu venise cu asemenea arşiţe. Împături cu gesturi moi, tărăgănate, batista, spre iritarea Brunului. O puse într-un final în poşetă, mai degrabă o aşeză acolo, împăturită, aşa cum faci cu nişte cămăşi pe care le-ai călcat, apoi le aşezi cu grijă în dulap, pentru a nu se şifona.

— N-am un plan foarte clar, zise în cele din urmă femeia, fără a-l privi încă pe Brun. Eu n-am pe nimeni acolo, adăugă cu un ton insinuant, care nu-i scăpă Brunului.

— În Italia, vrei să spui. Unde, dacă e să te cred, eu aş avea pe cineva...

— Din Iugoslavia se trece direct în Italia, ştii, nu? La sîrbi, trebuie să ajungem undeva mai în vest, în Zagreb sau Rijeka... Şi-acolo, am putea să mergem la miliţie. Să reclamăm că ni s-au furat actele. Numele tău e italian, poţi să ţi-l spui. Eu ştiu franceză...

Brunul o privi brusc, cu un reproş al cărui sens Eliza îl înţelese imediat.

— Ştiu franceză, dar nu ţi-am ascuns asta, se scuză ea, dînd din umeri. N-a venit, pur şi simplu, vorba.

— De mai bine de-un an n-a venit vorba?

— De ce ţi-aş fi ascuns? De cînd ţi-am mărturisit toate alea, priveşti orice-ţi spun cu suspiciune.

Pe frunte-i apărură cute, sprîncenele i se curbară, o undă de lacrimi îi acoperi ochii. Niciodată pînă acum nu i se arătase-n felul ăsta, aşa încît Brunul nu rezistă unui uşor sentiment de vinovăţie. Nu-l arătă însă prin nici un gest de tandreţe, doar întoarse capul, privind spre copiii din parc care ţopăiau în jurul părinţilor. Unul dintre aceştia se apropiase, abia atunci îl văzu, se apropiase de ei, bîzîind din buze, împingînd cu o sîrmă îndoită la capăt o roată mică, pe care-o învîrtea năuc pe betonul aleii. Brunul îi zîmbi mecanic, aşa cum învăţase să zîmbească încă din primele zile ale sale la Teatrul de Păpuşi de Stat, şi abia atunci copilul se opri, se încruntă şi, ţinînd sîrma ţeapănă de-un capăt, ca pe o sabie cu o roată-n vîrf, fugi, mut, spre mama lui, care-l întîmpină cîteva zeci de metri mai încolo. Urmărindu-l cum aleargă către maică-sa, unde copilul se opri şi arătă înspre el, Brunul se întrebă cu ce l-ar fi putut speria într-atît printr-un singur zîmbet. Ştia însă cum sînt copiii, se obişnuise cu reacţiile lor ciudate. Printre aceste gînduri, pierdu însă ultimele cuvinte ale Elizei, le auzi doar cumva ca o continuare a bîzîitului băiatului cu roata, aşa că se-ntoarse din nou spre ea:

— Poftim?

— Doar ştii că lucrez, spuneam, la hotel. Trebuie să cunoşti măcar o limbă străină dacă eşti angajată acolo. Ai fi putut chiar tu să te gîndeşti la asta.

— Nu m-am gîndit, zise, ceva mai binevoitor, Brunul. Bine, ştii franceză. Cu ce ne-ar ajuta asta în Iugoslavia?

— Ah, da, făcu Eliza, ca şi cum şi-ar fi amintit brusc de la ce pornise discuţia. Eu aş fi franţuzoaică – apoi coborî tonul. Aş fi soţia ta, franţuzoaică. Tu, italian, eu, franţuzoaică. Ne-au fost furate actele, asta am putea declara. Ei ar verifica – ar face asta, ar verifica. Şi nu ne-ar găsi înregistraţi nicăieri. Dar noi am putea să le dăm numele mamei tale, n-ar

avea ce face, ar trebui să verifice şi asta. Ştiu că-i la Roma. Este... Se opri iarăşi, încercînd să-şi adune cuvintele cu grijă, apoi clătină din cap. Este acolo, îţi spun sigur.

— Ştii adresa?

— Nu.

— De ce n-o ştii, dacă sîntem nişte turişti?

— Am locuit în Franţa, la mine. În Paris. Ai fost certat vreme de cîţiva ani cu mama ta, n-a vrut să ne accepte căsătoria. Nu mai ştii unde locuieşte, ştii doar că e-n Roma. N-ai fi vrut nici acum să iei legătura, însă nu mai avem pe nimeni altcineva, sîntem într-o situaţie disperată, ne-am pierdut actele. E treaba lor să verifice, altfel nu se poate. Şi, pînă la urmă, ar lua cineva legătura cu mama ta. I-ar spune: uite, doi oameni zic că-s în legătură cu tine, unul zice că-i fiul tău, cealaltă, că e soţia lui. I-ar da numele. Şi ea ar înţelege despre ce-i vorba. După atîţia ani... Sigur a încercat să dea de tine. Aşa ar fi normal. În toţi anii ăştia, nu putea sta cu mîinile-n sîn în Italia. Dacă ar auzi, ar înţelege. Şi mă gîndesc că are ceva relaţii, sigur are, doar e industriaşă. Ar interveni, ne-ar scoate cumva din Iugoslavia. Oricum, nimeni n-ar şti că sîntem români. Am avea o şansă mare, aşa cred. Altfel, e inutil. Cineva trebuie să ne scoată din Iugoslavia...

— Ziceai că n-ai un plan foarte clar? zîmbi, pentru prima oară de cînd stăteau pe banca din parc, Brunul.

— Păi, nu-i atît de clar, lăsă privirea-n jos Eliza. Pot apărea multe. Trebuie să ne gîndim. Ei, sîrbii, or să ne verifice şi la graniţă, de exemplu. Va trebui să le spunem cum am intrat în ţara lor. O să le zicem c-am venit să vizităm, dar de ce nu sîntem înregistraţi la graniţa cu Italia? Cum am venit, trecînd-o ilegal? Nu. Încurcături, vezi? Vor avea multe semne de întrebare, dar noi trebuie să ne ţinem de povestea noastră. Pînă la urmă, n-or să aibă ce face. Chiar dacă or să ne bănuiască de tot felul de lucruri, n-o să facă legătura cu România. Şi tot la mama ta or s-ajungă. Iar dacă ajung la ea... Înţelegi, nu? Dar, uite, mai întîi trebuie să ne creăm o poveste. Încă nu ştim povestea, vezi? De-aia ziceam că n-am un plan clar. Dacă eşti de acord, o s-o facem împreună. Pregătim totul, povestea, drumul... Bani o să am eu. Lucrez la hotel, fac rost chiar şi de bani de-ai lor, de dinari. Îţi promit asta. Important e să vrei şi tu, să fii de-acord. Îţi dai seama cît risc, nu? Îţi spun toate astea doar pentru că... Să ştii că ţin la tine. Ţin mult de tot la tine. Am încredere. Şi-aş vrea mai mult decît orice să ai şi tu încredere în mine.

Spuse grăbit ultimele cuvinte, pe un ton şi mai coborît, atrăgîndu-i atenţia Brunului, imediat ce termină de vorbit, că se apropie cineva. Brunul întoarse capul, îi văzu pe copilul cu sîrma aceea de care era legată o roată şi pe mama lui. Sau poate nu mama, îşi zise, era o femeie prea în vîrstă pentru

a avea un copil atît de mic.

— Nu vă supăraţi, am o întrebare, zise femeia, cînd ajunse lîngă banca lor, cu o voce tremurîndă, cu un chip încruntat, încît pe Brun îl cuprinse o uşoară teamă, gîndindu-se la ce i-ar fi putut spune copilul despre acel zîmbet al său care, după toate probabilităţile, îl speriase mai mult decît îşi închipuise.

— Vă cunosc, auzi de-alături vocea mirată a Elizei.

— Sigur că mă cunoaşteţi, nu trebuie să vă prefaceţi, spuse bătrîna, cu aceeaşi voce tremurîndă. Nu înţeleg ce vreţi de la mine. De ce mă urmăriţi şi-aici?

Abia în clipa aia îşi dădu seama Brunul de ce i se păruse şi lui oarecum cunoscută figura femeii. Strada Făinii, doamna în taior negru, cu pălărie pe cap. Acum avea părul strîns în coc. Îl privi pe copil – pe el nu-l recunoscu. Copiii seamănă prea bine unul cu altul. Trebuia însă să fie nepotul femeii, cel care le deschisese uşa şi le spusese că locuiseră acolo încă dinainte de-a se naşte el.

— La început, chiar am crezut că pe dumneavoastră vă urmăreau, arătă femeia cu mîna spre Brun. Acum abia îmi dau seama că, de fapt, aveaţi cu mine o problemă. Sau cu familia mea. Ce-am făcut, cu ce-am greşit? Fiul meu e inginer, să ştiţi. Şi e membru de partid. Iar soţia lui lucrează cinstit, vrea şi ea să devină membră, nici ei, nici eu n-am făcut niciodată nici o problemă. Soţul meu, e-adevărat, a fost chiabur, dar şi-a dat de bunăvoie pămînturile la colectivă. Şi-apoi, e mort deja de opt ani, nu mai poate face nimic de dincolo.

Brunul vru să-i răspundă, s-o lămurească, însă Eliza i-o luă înainte, punîndu-i uşor mîna pe braţ, strîngîndu-i-l. Apoi se ridică, i se adresă bătrînei din picioare. Brunul făcu acelaşi gest, nu se făcea să rămînă în şezut, pe bancă.

— Nu voiam decît să obţinem nişte informaţii, atît, o auzi Brunul vorbind pe Eliza, cumva oficial, cu un cu totul alt ton decît cel pe care-i vorbise lui pînă atunci. Nu vă speriaţi, nu-i vorba despre dumneavoastră. Bănuiesc că v-a vizitat înainte un coleg al nostru...

— Da. Mi-a zis că s-ar putea să mă caute un bărbat, să mă întrebe diverse despre strada pe care stăm. Şi să nu-i spun nimic, să-i zic doar că m-am mutat numai de trei ani. Eu stau acolo de opt, de cînd a murit soţul meu. Am venit de la ţară, să ajut la creşterea ăstuia mic – bătrîna îl mîngîie pe cap pe copil, trăgîndu-l apoi înspre ea. Am crezut, zise privind spre Brun, că despre dumneavoastră-i vorba. Şi am făcut ce mi s-a spus, cum aţi auzit. Eu sînt corectă. Dar văd că nu-i aşa, mă urmăriţi şi-aici şi... Noi sîntem corecţi, spuse din nou, iar tremurul din glas îi transformă cuvintele aproape într-o

rugăminte. N-am făcut nimic niciodată. Gîndiţi-vă la ăsta micuţ, şopti rugător bătrîna.

— Doamnă, e o întîmplare, nu mai răbdă Brunul. Nu vă urmăreşte nimeni. Totul o să fie bine, n-are de ce să vă fie frică. Noi eram aici întîmplător, am ieşit să ne plimbăm, vă dau cuvîntul!

— Adică nu sînteţi de la...?

— Ba da, îi opri vorba Eliza. Dar nu sînteţi urmărită, nu e nimeni urmărit. Cînd am venit la dumneavoastră acasă am vrut să vedem... să ne asigurăm că nu sînt probleme, că cetăţenii răspund cum se cuvine intereselor noastre. Ale statului, vreau să zic. Nu vă faceţi griji, totu-i în regulă.

Îi zîmbi puştiului şi-i trecu mîna prin păr. Cu cealaltă mînă, îl apucă pe Brun şi-aproape că-l trase după ea. Brunul o urmă, abia apucînd să spună un „la revedere“, cît se poate de binevoitor, către bătrînă şi nepotul ei. Numai după ce se-ndepărtară destul pentru a vorbi liniştiţi, Brunul îşi transformă mirarea-n vorbe:

— De ce i-ai zis că sîntem de la Securitate?

— Ca s-o liniştesc, cum altfel? Tocmai ne făcuse o mărturisire, crezînd că noi sîntem de-acolo. N-ai auzit-o, stă de opt ani pe strada aceea... Ia gîndeşte-te: cum ar fi fost să-i spunem că noi eram de fapt cei vizaţi şi că ea tocmai a făcut o gafă spunîndu-ne adevărul? N-ai văzut cît de speriată era?

Abia pe drumul drept ce cobora către Fundaţie, ritmul paşilor lor se mai domoli, Eliza făcînd observaţia că n-au nici un motiv să se grăbească în felul ăsta. Iar cînd ajunseră prin dreptul Universităţii, Brunul pufni şi zise:

— Tot tovarăşul Bojin! El era „colegul“ la care te gîndeai, aşa-i? A avut grijă să treacă pe-acolo înaintea noastră, să se-asigure că răspunsurile aşa-zişilor foşti vecini ai mei n-o să-mi dea nu ştiu ce gînduri...

Eliza se opri şi, pentru prima oară de-a lungul acestei zile, îndrăzni un gest tandru, luîndu-i mîna în palmele ei şi privindu-l în ochi.

— Cine altul? Doar ţi-am spus totul. Aveai încă îndoieli?

*

În acea seară, imposibil de uitat nu pentru că fusese seara marii sărbători de 23 August, după plimbarea pe care-o făcuseră spre strada Făinii şi înapoi, una ce-i provocase Brunului mai multe întrebări decît răspunsuri, după cearta teribilă dintre ei, în care Eliza îl jignise pentru prima oară, ea venise în garsonieră, într-un tîrziu, şi-ncepuse să-i vorbească. Un monolog lung, rar întrerupt de întrebări ale Brunului, prelungit pînă dincolo de miezul nopţii. Fără nici o încercare de-a îndulci într-un fel lucrurile. De-a

lungul poveştii ei, însoţite de explicaţii detaliate, aproape că nu-ndrăznise s-o privească – îşi luase drept reper ceţos, ca un fel de salvare din realitatea care se ţesea în jurul lui, vaza mare, roşie de pe masă, acea vază în care nu pusese niciCînd flori, dar pe care-o ţinea acolo ca bibelou, căci o găsise încă din ziua cînd se mutase aici.

Îi ceruse, mai întîi, să-şi amintească de ziua aceea în care el avusese să-i facă o mărturisire. Ziua aceea în care-l folosise pe Manolis Glezos doar pentru a-i spune că făcuse şi el puşcărie politică. Îşi amintea? Exact aşa se simţea şi ea în acel moment. Ar fi vrut să aibă un Manolis Glezos cu care să facă legătura, pentru ca mărturisirea să vină mai uşor. O înţelegea? Dacă da, exact de-aici trebuia să-nceapă cu explicaţia ei. De la Manolis Glezos. Pentru că, la drept vorbind, ei, Elizei, nu-i păsase niciCînd cu adevărat de revoluţionarul grec. Da, îi citise acele articole, dar... La fel ca şi filmul acela, cum se numea? *Omul meu drag*. Ah, şi vizita la şantierul din Ciric, cînd nu mai rezistase şi izbucnise. Toate veneau nu din convingere, îşi pierduse de mult convingerile, dacă le avusese vreodată. Veneau din... – Brunul n-o ajutase cu nimic în mărturisirea ei, nici măcar n-o privise-n ochi, pentru a-i observa amărăciunea, ruşinea transformată-n lacrimi. Veneau din faptul că fusese obligată să joace-n faţa lui toate astea. Căci, ăsta era primul lucru dificil pe care trebuia să i-l mărturisească, ea îl cunoştea pe tovarăşul Bojin. De-un an, poate chiar mai mult. La scurtă vreme după ce se împrieteniseră, iar el începuse s-o aştepte în faţa serviciului, în faţa Hotelului Victoria, îl cunoscuse şi pe tovarăşul Bojin. Îi venise într-o zi la serviciu. O scosese din tură chiar directorul ei, i-l prezentase cumva umil şi speriat pe Bojin, iar acesta o intimidase şi mai mult cu legitimaţia pe care i-o vîrîse sub ochi.

Apoi îşi petrecuse cîteva ore în sediul Securităţii, într-un birou. Cîteva ore de coşmar, deşi Bojin îi vorbise frumos în tot timpul ăsta. Dar dincolo de vorbele alea frumoase, simţea ameninţările. I se făcuse, în acele cîteva ore, un întreg instructaj cu privire la Brun. Mai întîi, trebuia să mărturisească şi asta, cînd auzise despre ce e vorba, intenţionase să rupă orice relaţie cu el, încă nu apăruse vreun sentiment. Însă ei, securiştii, nu-i permiseseră asta. Nu, intrase-n joc singură, avea să ducă jocul pînă la capăt, oricare ar fi fost capătul. Şi-apoi, trebuise să semneze ceva, o foaie, un angajament, abia după aceea urmase instructajul. Îi dăduseră şi-un alt nume, Elena. De-acum, ea, Elena, trebuia să vină cu date, cît mai multe date, despre „obiectiv“. Iar „obiectivul“ era el, Brunul.

Urmaseră alte întîlniri, de obicei într-un cămin studenţesc, în caşcarabeta unui portar, de fapt într-o cameră separată a caşcarabetei, una cu pat, lucru pe care ea, ca femeie, îl acceptase cu-atît mai greu. Ea şi Bojin

într-o cameră strîmtă, care n-avea decît un pat. Iar în întîlnirile acelea, dădea declaraţii şi-apoi primea însărcinări. Una dintre primele fusese aceea de a-i citi articolele legate de Glezos. Şi de a-şi exprima entuziasmul faţă de eroismul grecului, un entuziasm care era musai să fie îmbrăţişat şi de Brun. I se ceruse apoi, într-o altă întîlnire, să-l ducă la filme revoluţionare. La mai multe. Aici, ea chiar se mîndrea: îl dusese la unul singur, iar apoi, după ce-i văzuse reacţia, ocolise s-o mai facă, simţise că era prea mult, nu se cuvenea. Vizita pe şantierul din Ciric? Cum oare nu-şi pusese nici o problemă? Ce şef de şantier e atît de amabil de la sine, cine se întrerupe din lucru pentru a le explica unor simpli vizitatori, în amănunt, cum stau treburile? Tot Bojin fusese cel care-o trimisese acolo, ea nu trebuise decît să-i arate inginerului actele. Şi multe altele... Multe. Suficiente pentru a se opri. Aşteptase ca el să-şi dea seama singur de tot ce i se-ntîmplă. Aşteptase să-i revină memoria. Dar pînă şi-acea amintire scurtă despre care-i vorbise, acea sclipire, cu vorbe-n italiană, el preferase s-o ascundă, s-o uite imediat. Dacă un om îşi pierde memoria, aşa îşi imaginase ea, e disperat să şi-o recupereze. Însă el, Brunul, parcă se temea de lucrul ăsta, parcă-şi refuza singur orice recuperare.

Abia aici făcuse Eliza o pauză, abia aici Brunul o privise-n ochi. Nu realizase că tremură, îşi dăduse seama de asta numai cînd ea îi pusese mîna peste braţ, neîndrăznind să-l mîngîie, neîndrăznind nici un alt gest, doar ţinînd-o acolo, un fel de gest care, poate, ceruse iertare. Îşi trăsese însă braţul. Nu fusese capabil, în momentul ăla, să se gîndească la iertare.

Avea să-i mai facă o mărturisire, aşa-i spusese, plecînd din nou privirea, iar Brunul îşi simţise şira spinării muindu-se ca un şarpe. Îşi amintea că, în unele discuţii, încercase să-l facă să se gîndească la părinţii lui? N-o apucase doar aşa, un sentiment de milă şi atît. N-avusese doar bănuieli. Însă, în acea primă întîlnire cu Bojin, în sediul din Copou al Securităţii, după ce semnase angajamentul, aflase ceva ce, probabil, n-ar fi trebuit să ştie. Atunci cînd Bojin îi făcuse instructajul, se ajutase de un dosar în care, din cîte-şi dăduse ea seama, avea trecut totul despre el, despre Brun. Tot ceea ce făcuse înainte de plecarea în străinătate, anii de închisoare, totul. Informarea ei fusese însă una vagă, Bojin trecuse cu privirea peste multe date din acel dosar, se vedea că-i citea doar acele lucruri pe care trebuia ea să le ştie. Aşa încît nu reuşise să afle nimic despre motivul real al arestării sale, dar era convinsă că Bojin îl ştia. Nu aflase deci mare lucru despre Brun. Însă, la un moment dat, probabil fără a realiza prea bine asta, Bojin îi citise o frază din care se înţelegea că mama lui trăieşte încă şi că locuieşte în Italia, mai exact la Roma. Se gîndise mai tîrziu de multe ori la asta, se-ntrebase dacă era o informaţie scăpată pur şi simplu sau

dacă securiştii consideraseră că trebuie s-o afle şi ea. Înclina să creadă că fusese o scăpare pentru că, imediat după acea frază, Bojin insistase, cumva ameninţător, ca Brunul să nu afle nicidecum acest lucru. Insistase asupra variantei că ambii părinţi îi muriseră în război. Pe de altă parte, acceptase în mintea ei şi varianta asta, s-ar fi putut totuşi să nu fie vorba de-o scăpare: era posibil ca securiştii, prin Bojin, să-i fi spus acest adevăr tocmai ca ea să nu ducă, întîmplător, discuţia înspre părinţii lui. Să nu-i prilejuiască, adică, Brunului vreo întrebare. De altfel, aşa îşi şi încheiase atunci Bojin discursul ameninţător: niciodată nu trebuia să lase vreo discuţie să curgă în sensul ăsta. Ea, Eliza, trebuia chiar să curme orice încercare a Brunului de a vorbi despre părinţii lui, de a-şi pune întrebări cu privire la locul în care erau îngropaţi şi aşa mai departe. Erau morţi în război şi atîta tot.

În momentul acela al mărturisirii, Brunul nu reacţionase nicidecum în felul în care Eliza se aşteptase să reacţioneze. Rupîndu-se parcă din toată povestea, se ridicase şi se dusese la fereastră, încercînd să vadă ceva dincolo de întunericul de-afară. Rămăsese acolo, la fereastră, un minut, poate două. Revenise în cele din urmă, se aşezase-n faţa ei, îşi pusese palmele deasupra genunchilor şi abia după aceea deschisese gura pentru a spune ceva. O întrebare, atît: „Şi de-acum ce facem?“.

Capitolul 18

Cîteva zile s-a vorbit numai despre asta. Discuţiile din jur, la care nu participa, dar pe care n-avea cum să nu le-audă, l-au făcut chiar şi pe Bruno să uite necazurile pe care aici, în Penitenciarul Iaşi, i le provocau mai degrabă ceilalţi deţinuţi decît gardienii sau conducerea închisorii. Nu lipseau nici de-aici, în cei aproape doi ani avusese suficient timp să se convingă, bătăile şi batjocura din partea celor ce aveau puterea, nu lipsea dispreţul pe care-l întîlnise peste tot mai cu seamă faţă de ei, de „contrarevoluţionari“. Diferenţa esenţială constă în aceea că Penitenciarul Iaşi era destinat în special deţinuţilor de drept comun, în timp ce ei, „contrarevoluţionarii“, reprezentau nu doar o minoritate, dar erau trataţi mai degrabă ca nişte pasageri, nu meritau luaţi în seamă cu adevărat. Iar Bruno, deşi devenise cel mai vechi „contrarevoluţionar“, avea parte de acelaşi tratament, unul în masă, căci gardienii nu păreau a reţine chipuri, ci categorii. Asta îi convenea aici. Ceea ce nu-i convenea, ceea ce-i provoca în continuare o senzaţie de nepotrivire cu toţi cei din jur, cum nu mai avusese nicăieri în altă parte, era faptul că nici între ei, între deţinuţii politici, poate tot din cauza aerului aceluia de precaritate, de tranziţie, nu se creau nici un fel de complicităţi, fie ele şi mute, nu se creau apropieri de nici un fel. Nici nu le căutase, e adevărat, îşi dorise acea izolare, dar una amicală, la fel ca la Galaţi, acolo unde ceilalţi îi înţeleseseră tăcerile, acolo unde, chiar şi în muţenia pe care şi-o asumase, nu se simţea nici o clipă străin de cei aflaţi în aceeaşi situaţie cu el. Acolo, la Galaţi, închiderea în sine nu-l izgonise din grup, iar sentimentul acela de colectivitate îl proteja cumva de ameninţările care apăreau zi de zi, clipă de clipă, de niciunde. Aici însă, nu numai că n-avusese parte nicicînd de-acel sentiment, dar se văzuse nevoit în multe momente să facă faţă batjocurii colegilor de detenţie, mai dureroase, în multe privinţe, decît ale gardienilor.

Ultimele zile l-au făcut să se alăture însă speranţelor celorlalţi, să-şi închipuie că va fi, la rîndu-i, printre puţinii care urmau să fie selectaţi în echipele de muncă. Vestea le fusese transmisă de conducere încă de la începutul lunii, ascunsă sub aceleaşi cuvinte mari, bombastice, cu care se comunicau, în general, toate veştile: poporul avea nevoie de ajutor. Se ridicau tot mai multe blocuri noi în oraş, Iaşiul creştea ca din pămînt, iar forţa de muncă din afara zidurilor era prea calificată pentru a se ocupa cu treburile mărunte, precum îndepărtarea molozului sau încărcarea resturilor de orice fel în camioane, spre curăţirea zonelor de şantier. Se formaseră deja echipe printre cei de la drept comun, optzeci de puşcăriaşi intraseră în ele,

însă conducerea le pregătise o recompensă şi „contrarevoluţionarilor“: douăzeci dintre ei, cei care în următoarele zile aveau să se dovedească suficient de responsabili şi de sîrguincioşi, urmau să fie scoşi la rîndu-le într-un şantier de blocuri, pentru şapte zile, cît avea să dureze acţiunea în punctele de lucru.

Însufleţiţi de perspectivă, mai toţi colegii deveniseră, la rîndu-le, nişte „Alexei“, nişte „Stahanovi“. Privindu-i cum trag din greu pentru a le face pe plac supraveghetorilor, Bruno s-a simţit oarecum răzbunat. Căci toţi cei care-l persiflaseră atîta vreme, unii fără măcar să priceapă înţelesul poreclei sale, se dovedeau acum încă mai zeloşi decît fusese el vreodată, încă mai smeriţi în faţa gardienilor. Şi făceau toate astea într-un fel respingător, dînd la iveală un spirit de competiţie aproape ticălos – ranchiuna faţă de colegul de-alături, care reuşea într-o zi o mai mare depăşire a normei decît celălalt, le îngusta ochii, le trimitea vorbe printre dinţi, făcîndu-i chiar să ajungă în pragul unor încăierări. Chiar şi aici, printre „contrarevoluţionari“, deşi se vedeau pe ei înşişi atît de deosebiţi de gloata de la drept comun, s-ar fi produs, fără doar şi poate, asemenea înfruntări dacă arţăgoşii învolburaţi de pizmă n-ar fi ştiut că ele le-ar fi curmat orice şansă de a se număra, mai apoi, printre aleşi.

Împăcat cu sine, mulţumit şi dezgustat în acelaşi timp de comportamentul celor care nu-l slăbiseră în ultimii doi ani de glume lipsite de gust şi-l obligaseră la o lipsă de camaraderie pe care n-o simţise nicăieri altundeva, în celelalte închisori, Bruno a hotărît să nu-şi schimbe în nici un fel comportamentul. Şi-a îndeplinit normele în acelaşi mod în care-o făcuse şi pînă atunci, deşi tentaţia depăşirii lor era mare. A lăsat, aşa cum se obişnuise s-o facă, decizia în mîna sorţii, nestrăduindu-se în vreun fel s-o forţeze. Iar atunci cînd s-a auzit chemat în noua brigadă, formată din douăzeci de deţinuţi „contrarevoluţionari“, ce-avea să muncească pentru o săptămînă pe şantier n-a reacţionat în nici un fel, deşi bucuria îl copleşise pentru întîia oară de la venirea lui aici, în Iaşi, cel mai uşor şi, în felul lui meschin, totodată cel mai teribil penitenciar prin care trecuse.

Nu i-a mai venit atît de greu să suporte, în seara dinaintea primei ieşiri pe şantier, avalanşa nouă de batjocuri. A zîmbit chiar şi-n momentul în care, în aceeaşi seară, unul dintre colegi, dintre cei ce pierduseră întrecerea zeloşilor, i-a smuls un nasture de la cămaşă, împingîndu-i-l apoi pe piept ca pe-o insignă, apăsîndu-i coastele, în rînjetele celorlalţi, şi declamîndu-şi o şoaptă forţată îndeajuns pentru a fi auzită de toţi cei din dormitor:

— Să salutăm decorarea noului nostru erou al muncii socialiste.

N-a primit imaginea celor cîteva mîini duse mecanic la frunte ca

pe-o ocară, după ultimele zile nu se mai simţea în nici un fel atins de atitudinea lor. Trecute prin dispreţul pe care-l simţea, acele chipuri rînjitoare deveniseră nişte feţe de lemn nemişcate, nişte paiaţe nedemne de-a fi luate-n seamă. Deveniseră, altfel spus, doar nişte măşti de decor, fără puterea de-a schimba ceva într-o poveste în care nu erau eroi, ci doar recuzită.

S-a simţit însă cu adevărat răzbunat abia în dimineaţa următoare, cînd echipa din care făcea parte, înghesuită într-un camion cu prelată maronie, a ieşit pe poarta penitenciarului. Însoţită nu doar de gardieni, dar şi de cîţiva soldaţi din trupele de Securitate, spre deosebire de echipele formate din puşcăriaşi de drept comun. Cu toate acestea, lăsînd în urmă numeroase chipuri asprite de ciudă ale altor „contrarevoluţionari“, cărora li se refuzase pînă şi-o atît de mică porţie de libertate.

Porţia de libertate avea să capete însă un alt sens, la capătul drumului pe care cei din camion l-au putut doar simţi, nicidecum vedea. Un bloc de patru etaje, alb în sus, cu un brîu cărămiziu acoperind primul nivel, iar lîngă el, mormane imense de moloz, bucăţi de ciment dreptunghiulare, acum rupte-n două, în trei, în patru, resturi de copaci, mormane de crengi din loc în loc, trunchiuri despicate şi putrezite sub ploi. Asta a fost imaginea ce i-a retezat subit lui Bruno, ca şi celorlalţi deţinuţi din camionul lui, elanul cu care coborîse din maşină. Munca din ateliere, din grădină, cu care se obişnuise în ultimii doi ani, nu-l pregătise pentru ceea ce avea acum în faţa ochilor. O săptămînă? Altfel răsunau acum cuvintele astea, care cu puţin timp în urmă păruseră o promisiune.

A privit cu speranţă spre echipele de drept comun, mult mai numeroase. Se îndepărtau, sub supravegherea gardienilor, spre alte blocuri, asemănătoare. Oameni mult mai vînjoşi, mai pregătiţi pentru aşa ceva. Însă era clar că n-aveau să lucreze în acelaşi loc, era clar că numai ei, „contrarevoluţionarii“, aveau în răspundere spaţiul din jur, cel care-i acaparase privirile încă de la coborîrea din camion. Apoi şi-a privit braţele, cumva cu surprindere, abia în momentul acela găsindu-le doar ceva mai groase şi mai puţin uscate decît nişte vreascuri. Şi iarăşi s-a uitat în jur. O săptămînă? Nici măcar Alexei Stahanov însuşi, şi-a spus Bruno, nici măcar douăzeci de Alexei Stahanovi în persoană n-ar fi putut să-şi termine treaba în atîta timp. Şi, peste toate, libertatea? Oraşul? Nimic în jur, doar alte blocuri. Unele terminate, altele cu schele în jur, cîteva ridicate abia pe jumătate. Pînă şi grădina penitenciarului oferea o privelişte mai frumoasă. Aici, petecele rare de iarbă erau cenuşii, uscate, arse din loc în loc, iar puţinii copaci rămaşi în picioare păreau schilozi, ca în urma unui bombardament, o apocalipsă orăşenească prin care nu se preumbla ţipenie de om. Puşcăriaşi, da, o mulţime. Puşcăriaşii însă nu erau oameni, ştiau cu

toţii asta, li se urlase prea mult în timpane pentru ca ideea să nu fi pătruns dincolo de ele, adînc, în creiere, pentru a nu-şi dori, la rîndu-le, întîlnirea, fie ea şi mută, cu oameni adevăraţi, dintre-aceia de-afară. Lipseau însă, părăsiseră spaţiul ăsta de apocalipsă pe care tot ei îl creaseră. Abia într-una din zilele următoare avea să afle, din şoaptele pline de năduf ale celorlalţi deţinuţi care se zbătuseră pentru a fi aduşi aici, în această „libertate“, că oamenii fuseseră trimişi cu toţii în concediu, pentru exact o săptămînă, cît avea să ţină operaţiunea de curăţare a locului, spre a putea reveni la muncă în alte condiţii, cu un alt spirit. Cam atît cu porţia de libertate. Cenuşie, înconjurată pe verticală de dreptunghiuri masive de ciment, mult mai înalte decît zidurile de trei metri ale închisorii, plină de moloz, de resturi, de vegetaţie moartă, de copaci schilozi.

Gardienii nu i-au lăsat însă timp să-şi plîngă de milă. Mai mult, neputînd să audă consideraţiile lui Bruno despre cei douăzeci de Alexei Stahanovi cărora nu le-ar fi ajuns o săptămînă, i-au informat sec pe cei din echipa „contrarevoluţionarilor“ că, pentru fiecare bloc precum cel din faţa lor, au la dispoziţie cîte două zile spre a face totul lună – ca în spital, subliniase unul dintre ei. Lună însemnînd adunarea tuturor resturilor într-o singură grămadă mare, astfel încît ultima zi a perioadei să fie dedicată încărcării acestor grămezi în nişte camioane ce-aveau să fie aduse pentru a ridica molozul. Echipei sale îi fuseseră repartizate trei blocuri. Un plan bine făcut, fără vreo posibilitate de a i te împotrivi.

Seara, reîntors în dormitor, deşi s-a străduit, Bruno n-a mai reuşit să transforme feţele celorlalţi în simple măşti de decor, fără alt rol în afara celui de recuzită. Unii dintre cei ce reveniseră istoviţi de pe şantier nu se putuseră abţine să nu povestească ce se întîmplase, de fapt, acolo. Aşa încît chipurile schimonosite de invidie dimineaţă s-au transformat, ca prin minune, în feţe vesele, ornate cu rictusuri dispreţuitoare, printre ale căror buze se revărsau iarăşi, fără vreo reţinere, nenumărate vorbe batjocoritoare. Iar acestea creau din nou, îngemănate, un zgomot de fond la fel de enervant ca şi-n alte dăţi.

Cam aşa s-au desfăşurat şi serile următoare. Se întorceau epuizaţi, plini de praful care, de-a lungul nopţilor mult prea calde, începea prin a le roade pielea, apoi se transforma, pînă spre dimineaţă, într-o năclăială ce le chinuia somnul. Şi iarăşi la lucru, şi iarăşi seară. Ironiile celorlalţi, o atît de necesară izolare, o anume ciudă a lui Bruno că, deşi încercase atîtea moduri de a-şi găsi un mijloc de supravieţuire liniştită în închisori, nimic nu funcţiona aşa cum îşi imaginase, încercările lui se sfîrşeau, întotdeauna, cu un eşec trist, enervant, care nu-i lăsa, cel puţin pentru o vreme, soluţii pentru o nouă atitudine.

Dar nu voia să se gîndească la un sfîrşit al acestui adevăr. În ruptul capului n-avea să le permită speranţelor proprii să se-agaţe de-acea zi a eliberării. Dacă toate celelalte încercări de a păcăli zidurile, de a nu intra în vreun conflict cu cei ce aveau puterea în închisori, de a ocoli inclusiv problemele pe care le putea avea cu alţi deţinuţi dăduseră greş, acest principiu, al refuzului de a-şi imagina într-un fel sau altul ziua eliberării, era singurul de la care n-avea să se mai abată vreodată.

Cel puţin asta şi-a promis Bruno, din nou, în a patra seară în care s-a întors epuizat de pe şantier, după ce, blestemînd nesfîrşitul zgomot de fond format din ironiile celorlalţi, şi-a permis pentru cîteva secunde să se gîndească la timpul rămas pînă la eliberare. La cei doi ani care-l mai despărţeau pînă la ispăşirea pedepsei. A strîns însă din ochi, şi-a încleştat dinţii şi în felul ăsta nu le-a mai permis speranţelor să treacă dincolo de acea seară de iunie a anului 1957.

*

A cincea zi de muncă pe şantier a venit cu o schimbare. Plouase cîndva în noaptea din urmă, iar praful care le crăpase deţinuţilor buzele în zilele precedente se scursese acum, odată cu picăturile de ploaie, în pămînt, lăsîndu-i aerului un gust proaspăt, uşor răcoritor, îndeajuns pentru a schimba, fie şi într-o măsură mică, starea de spirit a muncitorilor necalificaţi. Iar acum, soarele de dimineaţă îmblînzea imaginea ternă a blocurilor de beton, înviorînd parcă şi extrem de puţinele smocuri de iarbă ce mai rămăseseră pe ici-colo.

Mai mult, în această a cincea zi din timpul prevăzut pentru curăţarea imensului şantier de către deţinuţi, organizarea muncii, de-o eficienţă pe care Bruno încă n-o întîlnise în cei aproape doi ani de cînd se afla închis în Penitenciarul Iaşi, îşi arăta rezultatele: terenurile din jurul primelor două blocuri erau curate lună, cum li se ceruse, ultimii copaci schimonosiţi de praf şi de lovituri fuseseră mătrăşiţi, pînă şi locurile în care se aflaseră rădăcinile fiind acum acoperite, bucăţile de beton fuseseră mărunţite cu tîrnăcoapele, iar la capetele aleilor de pietriş, făcute pentru intrarea maşinilor grele în şantier, tronau grămezi mari de resturi şi moloz, nişte munţi creaţi de mîinile lor, ale deţinuţilor, nedepăşind în înălţime un stat de om, dar lungiţi pe zece-cincisprezece metri de-a lungul aleilor. Le mai rămînea ultimul bloc, dar atît experienţa zilelor precedente, cît şi aerul proaspăt al acestei zile le garantau cumva că munca putea fi dusă la bun sfîrşit. Şi le anulau o apăsare pe care-o avuseseră pînă acum, anume că nu vor putea să-şi ducă la capăt norma, ceea ce va atrage, aşa cum gardienii îi anunţaseră încă de la început, nişte pedepse. Sau măcar o pedeapsă,

suficientă însă – aceea de a fi puşi să lucreze şi peste noapte.

Bruno şi-a început, la rîndu-i, ziua într-o cu totul altă stare de spirit decît pînă acum. Toate cele din jur, atmosfera, chipurile evident mai destinse i-au creat un fel de confort care, dacă nu i-ar fi avut în apropiere pe gardieni şi pe soldaţi, l-ar fi făcut poate chiar să şi fluiere uşor, ca în momentele cînd n-avea nici un fel de griji, cînd nu-l apăsa nici o problemă. S-a minunat el însuşi, după coborîrea din camionul cu prelată, în drum spre cel de-al treilea bloc, de-o asemenea stare, cum nu-şi mai amintea să fi avut în ultimii ani. De parcă în aerul acela dulceag şi întru cîtva răcoritor s-ar fi strecurat şi-un fel de aşteptare greu de definit, a unei întîmplări plăcute sau a unei promisiuni. Nu s-a lăsat în voia acestei aşteptări, ar fi fost o greşeală prostească, dar nici n-a făcut vreun efort pentru a-şi înlătura starea aceea de bine, atît de rară şi, pînă la urmă, atît de binefăcătoare.

Spre deosebire de celelalte două blocuri, aproape terminate, cel de-al treilea era doar ridicat, fără măcar a se începe acţiunile de finisare a lui. Astfel încît cei din echipa „contrarevoluţionarilor“ aveau de curăţat aici şi interiorul, nu doar împrejurimile. Unora dintre ei acestă constatare le-a readus pe chipuri o oarecare apăsare, munca părea mai aspră şi mai de durată. Bruno şi-a transformat însă rapid uşoara îngrijorare într-o bucurie conformă cu starea de spirit pe care-o avea deja. Fusese desemnat, alături de alţi patru colegi, să lucreze la ultimele două etaje ale blocului, trei şi patru. De-acolo, trebuia să arunce bucăţile de ciment, resturile de orice fel de la etaj pe pămîntul din faţa clădirii, unde jumătate din echipa sa rămăsese pentru a face aceeaşi treabă ca în jurul celorlalte două blocuri – să cureţe adică terenul, să formeze grămada lungă ce-avea să fie încărcată în camioane.

De la etajul trei, cel cu a cărui curăţire începuseră, blocul oferea o perspectivă amplă asupra oraşului, astfel încît la fiecare apropiere de fereastră, la fiecare ieşire pe vreun balcon, Bruno întîrzia două-trei secunde, cît să nu stîrnească mînia vreunui păzitor, privind pe sub sprîncene în zare, respirînd grăbit, pînă-n adîncul plămînilor, o privelişte cum nu mai văzuse parcă nicicînd, căci anii ce trecuseră în închisori îi închiseseră într-o zonă de neatins a amintirilor ceţoase orice altă perspectivă anterioară asemănătoare cu asta.

Nu fusese niciodată în Iaşi înainte. Nu-şi amintea, de altfel, nici măcar ca în copilărie să fi vizitat alte localităţi mari în afara Bucureştiului. Privind însă acum oraşul de sus, chiar şi-aşa, furînd cîte două-trei secunde atenţiei gardienilor, i s-a părut cel mai frumos loc pe care-l văzuse vreodată. Aşteptarea întrezărită încă de dimineaţă, căreia nu-i putuse da sens şi nu-i oferise şansa să se dezvolte, căpătase acum o concreteţe pe care n-o

prevăzuse în nici un fel. Oraşul, în fine. Multe turle de biserici, numeroase pîlcuri de copaci printre clădiri, înghiţindu-le, lăsînd doar acoperişurile să străpungă, cărămizii sau argintii, verdele din jur. Hornuri, blocuri mici, de cărămidă, atît de diferite de cel în care se afla, de cele în jurul cărora se mişcase-n ultimele zile. Cîte o maşină din cînd în cînd, străbătînd molcom şoseaua ce se pierdea undeva printre alţi copaci, în sus. Şi oameni. Mergînd pe stradă nepăsători, prinşi cu ale lor, netrecîndu-le vreodată prin minte să se uite înspre şantier, probabil neavînd habar că acolo, în apropierea lor, sînt şi alţi oameni, e adevărat, puşcăriaşi, pentru care oraşul văzut de la etajul trei sau patru al unui bloc hîd, pătrăţos e mult mai important, mult mai frumos decît pentru ceilalţi, locuitorii lui de drept, cei ce-i străbăteau zi de zi străzile, fără a vedea hornuri şi pîlcuri de copaci şi dealuri şi acoperişuri argintii sau cărămizii.

Treptat, pe măsură ce soarele urca pe boltă, aruncînd lumini diferite peste colţurile oraşului, Bruno şi-a prelungit secundele furate, profitînd de fiecare moment impus al ieşirilor pe balcon – pînă şi strigătele de atenţionare către cei de jos, care trebuiau să se ferească, au devenit mai lente, pornind de la mormăieli greu inteligibile, cît să provoace nevoia repetării şi, urmare firească, a prelungirii momentului petrecut pe balcon. Apoi, cînd au urcat la al patrulea etaj, cel ce i-a oferit lui Bruno o panoramă şi mai amplă, şi-a asumat tot mai des o oboseală care-l făcea să se sprijine de marginile balconului secunde bune şi care, în pofida ţipetelor enervate şi a ameninţărilor celor ce-i păzeau, merita jucată pentru ca memoria să adune cît mai mult din priveliştea ce i se arăta.

Cînd soarele a coborît după alte blocuri, iar gardienii au hotărît că munca de interior s-a sfîrşit, pe Bruno l-a speriat gîndul că blocul al treilea era tot mai curat pe interior, iar următoarele două zile, ultimele din aşa-zisa libertate, n-aveau să-i mai permită vederea asta de la etajele trei sau patru, n-aveau să-l mai lase să respire oraşul de sus, pînă-n adîncul plămînilor. A început să coboare scările golaşe, fără balustradă, tremurînd mai rău decît în orice zi de pînă acum. Nu din cauza sfîrşelii cauzate de oboseală, cu asta se reobişnuise în ultimele zile, ci din pricina imaginii pe care se vedea nevoit s-o lase în urmă. Şi, cu fiecare treaptă pe care punea piciorul în coborîrea obligatorie, Bruno a simţit cum hotărîrea pe care-o ştia de neclintit, de multă vreme, aceea de a nu-şi imagina în nici un fel viitorul, de a nu lăsa să crească în interiorul minţii sale gîndul la ziua eliberării, îi scădea cu o repeciziciune mult mai mare decît aceea a paşilor săi în coborîre. Gîndul acesta nu-l mai măcina doar difuz, undeva în spatele celorlalte gînduri, ca un şoarece ascuns în spatele unui zid, a cărui existenţă o recunoşti doar după zgomotul ritmic pe care-l auzi. Nici măcar în Peninsula, înainte de a-şi

fi refuzat speranţele de viitor, atunci cînd îşi ocupase de multe ori mintea cu număratul zilelor pînă la eliberare, gîndul nu căpătase vreodată rotunjimea de-acum. Pe-atunci, n-ar fi ştiut ce să facă la epuizarea numărătorii, nu reflectase niciodată la asta, socotise doar curgerea zilelor în sens invers, pînă la un punct, iar punctul acela desemna sfîrşitul, nicidecum vreun început. Acum, sub povara perspectivei asupra molcomului oraş, păşind în jos, pe scările dintre etajul patru şi etajul trei al ultimului bloc la care lucrase echipa „contrarevoluţionarilor“, gîndul la zilele de după acel punct s-a umflat însă ca un balon, cucerindu-i mai întîi mintea, creîndu-i imagini cu el însuşi plimbîndu-se fără griji, fără spaime, asemenea acelor trecători ce nu se uitau nicicînd spre şantier, pe străzile oraşului, pînă spre parcurile verzi, pînă spre dealurile din împrejurimi; apoi a coborît în piept, continuînd să se umfle, să-i cucerească trupul, braţele, picioarele, făcîndu-le să tremure, permiţîndu-le cu greu să-şi urmeze drumul indicat, drumul pe scări, în jos.

Iar cînd a coborît ultimele trepte spre etajul al treilea, Bruno a simţit că nu mai e în nici un fel stăpîn pe mişcările sale, că toate oasele şi toţi muşchii au devenit supusele acelui gînd care-l invadase şi-l cucerise întru totul. Şi, pentru că mintea îi fusese cea dintîi învinsă, n-a reacţionat în nici un fel la vînzoleala creată în jurul lui, la strigătele gardienilor, pe care toţi ceilalţi, în afară de el, le-au auzit. Abia cînd gîndul a trebuit să se retragă, încet-încet, nerezistînd ploii de lovituri abătute asupra tuturor cotloanelor trupului pe care le cucerise, Bruno a simţit că nu doar mintea îi urla acum de durere, ci toţi muşchii şi toate oasele, îi urla şi gura, îi urlau pînă şi ochii, care se agăţaseră de-o ultimă privire de sus spre oraş, din balconul în care întregul său corp fusese împins de gînd, nepăsător la ordinele gardienilor.

S-a ţinut cu mîinile de betonul balconului, urlînd, zbătîndu-se. Cei cîţiva gardieni care s-au repezit însă după el au reuşit, într-un final, să-l smulgă din încleştare, tîrîndu-l înapoi spre scări, lovindu-l cu paturile puştilor şi cu picioarele de-a lungul celor cîţiva metri ce-i despărţeau de ceilalţi deţinuţi. De astă dată, cu mintea eliberată de-acel gînd ce-l obligase să facă gestul, Bruno a simţit din plin loviturile şi-a auzit înjurăturile, chiar dacă acestea din urmă se împleteau într-un cor în care fiecare voce spunea altceva şi doar năduful cu care erau rostite era egal în toate:

— Futu-ţi Paştele mă-tii de dobitoc!

— Vrei să ne faci probleme, nenorocitule?!

— Ce dracu’, boule, ai vrut să evadezi prin balcon?!

— Morţii mă-tii de javră, las’ că vezi tu acuma!

Nu s-a mai împotrivit. S-a lăsat moale, tîrît de picioare pînă la ceilalţi deţinuţi, a reuşit să-i vadă cum se-mbulzesc să coboare, speriaţi,

ferindu-se din calea gardienilor ce-l aduceau, înjurîndu-l şi lovindu-l ritmic. În toată nebunia aceea, ca şi cum timpul a încremenit pentru o vreme, i-a revenit amintirea stării de dimineaţă, cea care-l anunţase că va fi o zi bună, aşa cum nu avusese de multă vreme, i-a revenit apoi amintirea momentelor din seara precedentă, cînd îşi promisese, pentru a mia oară, că nu se va mai lăsa nicicînd condus de speranţe. Şi-n acea băltire stranie a timpului a mai simţit şi amărăciunea că, la fel ca-n toate celelalte încercări ale sale de-a se împotrivi, într-un fel propriu, istoriei mari care-l supusese în urmă cu opt ani, şi de această dată dăduse greş.

Abia cînd timpul şi-a reînceput curgerea, şi-a dat seama că e tîrît pe trepte de gardieni şi că nu va fi eliberat pentru a coborî singur, laolaltă cu ceilalţi. Iar cînd ceafa a început să i se lovească de fiecare treaptă de beton, ameţindu-l, trimiţîndu-i săgeţi îndurerate spre ochi, şi-a adunat forţele şi a încercat să se ridice, străduindu-se să îndepărteze cu mîinile loviturile ce coborau asupra lui.

Şi-apoi, un răcnet izbucnit din multe gîtlejuri, poate ale gardienilor şi ale deţinuţilor la un loc. Un ghem de ţipete, ca un vaier, i-a însoţit căderea în golul de trei etaje al casei scărilor neprotejate încă de vreo balustradă – o plutire ca-n coşmarurile copilăriei, cînd se trezea năucit, încleştîndu-şi degetele de braţul bunicului, singurul capabil să-l ferească de prăbuşirea, prelungită în vis, din podul casei. Aici însă, poate doar o secundă, atît. Un zgomot surd, mii de senzaţii năvălindu-i spre cap, spre ochi, nici o durere. Şi-un alt gînd, ultimul. L-a simţit ştergîndu-i-se din minte treptat, devenind tot mai firav, tot mai ascuns în negura care-l cuprindea, fără nici o şansă de a i se împotrivi. Gîndul că aici s-a oprit totul.

Capitolul 19

Tovarăşul Bojin se trezi cu o durere de cap care-l ţinea de cîteva zile, de aproape o săptămînă. Toriţa fusese sigură că-i vorba de-o răceală, îl tratase cu sulfamidă, cu ceaiuri calde, cu apă fierbinte în care pusese un pumn de sare grunjoasă, tocmai bună pentru ca soţul ei să-şi ţină, vreme de cîteva minute, picioarele în ea – un tratament pe care-l folosea, de cele mai multe ori cu succes, încă din copilărie. Fără nici un rezultat acum. Bărbatul acceptase toate astea nu pentru c-ar fi crezut şi el că-i vorba de-o răceală, ci mai degrabă pentru că n-avusese nici un chef să i se confeseze nevestei, mai ales că o ştia dintotdeauna moale, bisericoasă, superstiţioasă. Ce-avea să-i spună? Că durerea asta n-avea nici o legătură cu vreo boală propriu-zisă, că şi-o cauzase singur în ultimele săptămîni, prin slăbiciunea prostească de care începuse să dea dovadă? În adîncul lui, de-aici era convins tovarăşul Bojin că-i vine durerea. Şi se enerva gîndindu-se la asta. Nevasta i-ar fi vorbit însă, era convins, despre blesteme şi răzbunări ale Ăluia de Sus, că prea se-adunaseră multe. Femeile sînt slabe, aşa gîndea şi-n dimineaţa asta Bojin, slabe şi netoate: se bucură adică să aibă de mîncare tot ce-şi doresc, se bucură să stea într-o casă mare în Copou, se bucură să se uite la un televizor marca Record, dar cînd vine vremea să se gîndească la modul în care se cîştigă o asemenea bunăstare, o dau pe Ăl de Sus, de parcă din ceruri le-au picat toate, şi se feresc de orice discuţie, ba încă-şi mai fac şi cîte-o cruce pe-ascuns.

Necazul era că de la un timp începuse să se schimbe şi-n el ceva. Nu într-atît încît să-şi facă vreo cruce, să apeleze la popi sau să se căineze ca Dona Siminică, dar îndeajuns pentru a-şi face, vreme de-o lună deja, tot felul de probleme, pentru a-şi pune întrebări cum niciodată altcîndva n-o făcuse, pentru a-şi frămînta mintea cu tot felul de alunecări între cele două tipuri de adevăr în care credea, în care crezuse întreaga viaţă. Şi de-aici, era sigur de asta tovarăşul Bojin, tocmai de-aici, din nebunia asta a minţii, apăruse şi durerea de cap.

De-o lună, din seara aia-n care beţia îl făcuse să-i spună nişte prostii, nu mai trecuse pe la Brun. Îl vizitase, de două ori, pe şantier. Lucra deja, cum îşi dorise, cu tîrnăcopul, trecuse de etapele în care ăia-l lăsaseră să fie doar un fel de om de serviciu pe-acolo. Avusese şi el un merit în asta, îi ceruse inginerului să nu-şi mai bată joc de băiat, că are trei’ş’opt de ani şi nu merită să rămînă o-ntreagă viaţă om de serviciu, iar ăla-l ascultase. Cum avea să nu-l asculte? Îl ascultase şi cînd îi ceruse să nu-i spună nimic de vizitele sale, se mulţumise să stea deoparte, ascuns după baraca inginerului,

urmărindu-l vreme de cîteva minute pe Brun cum trăgea la tîrnăcop şi gîndindu-se. De fiecare dată chiar gîndurile lui îl enervau mai mult decît orice, de-asta nu-i lăsase Brunului nici un bileţel pe care să treacă ora vreunei întîlniri, deşi de fiecare dată ar fi fost, într-un fel, chiar obligat s-o facă. Dăduse însă două rapoarte false de-a lungul lunii, scrisese-n ele că întîlnirile au avut de fapt loc, că obiectivul evolua bine, în spiritul muncii şi al ideilor comuniste. Nu era chiar un lucru nemaipomenit, mai dăduse rapoarte inventate în alte două-trei rînduri, pe-atunci însă din comoditate, avusese altceva mai bun de făcut şi oricum ştia că n-avea cine să-l verifice. Acum însă, asta era o parte a slăbiciunii pe care şi-o blestema în ultima vreme, se temea pur şi simplu să dea ochii cu Brunul.

Îi era ruşine cumva, de necrezut. Fusese de-atîtea ori în situaţia de-a avea în grijă o persoană. Oho, de cîte ori! La început, lucrase ca şi-acum, direct pe obiectiv. Apoi, pe măsură ce superiorii căpătaseră încredere în el, îşi crease o reţea de informatori. De cîţiva ani, e adevărat, renunţase pînă şi la contactul direct cu informatorii, lucra numai cu rezidenţii, ăştia erau categoria superioară a civililor colaboratori, care aveau la rîndul lor colaboratori necalificaţi ce strîngeau, sîrguincioşi, informaţii. Oare asta să fi fost cauza înmuierii lui de-acum? Faptul că lucra de ani buni doar cu rezidenţi? Ăştia, bineînţeles, nu-i făceau probleme, îşi aduceau conştiincioşi rapoartele, salutau frumos, pentru ei vorba lui era literă de lege. Cînd se-ntîlnea cu vreun rezident, numai cum îl vedea cu căciula în mîini, cu capul uşor plecat, i se lăţea dincolo de buze un zîmbet liniştitor, pe care nu-l lăsa însă să-i apară pe chip, şi se simţea în perfectă siguranţă. De-a lungul vremii, oamenii ăştia, rezidenţii, toţi la fel, toţi supuşi, îl făcuseră să uite practic de ceea ce înseamnă munca pe teren, de contactul direct cu obiectivul.

De-asta îl şi uimise, în primele momente, însărcinarea pe care-o primise legată de Brun. Se temuse că i se pregăteşte o retrogradare. A înţeles însă repede că, dimpotrivă, misiunea dovedea o încredere a superiorilor în el ajunsă la cote maxime, căci deţinutul de-atunci, tocmai ieşit din spital, era un caz cu totul special, cu atît de ciudata lipsă de memorie căreia nici măcar doctorii nu-i dăduseră de capăt. Crezuse şi el mai întîi că-i vorba de-un joc, cu atît mai mult cu cît obiectivul fusese actor înainte de-a fi arestat, chiar dacă actor la un teatru de păpuşi. Nimeni n-auzise de-o aşa boală, pierderea oricăror amintiri din ultimii douăzeci de ani, toţi se gîndiseră că-s şanse mari ca ăla să se prefacă de fapt, pentru a scăpa de închisoare. Dar luaseră cumva în calcul c-ar putea fi totuşi reală afecţiunea asta a lui, mai ales că medicii susţineau asta, aşa că-l trimiseseră pe el, pe Bojin, să desluşească iţele. Le desluşise – omul chiar părea a fi cu

minţile duse. Mă rog, nu în totalitate, doar pentru acea lungă perioadă. Şi, la drept vorbind, nu minţile-i erau duse, ci doar amintirile, şi-a dat seama de asta încă din discuţiile purtate în celulă. Tocmai de-aici venea uimirea tuturor: în afară de alea două decenii şi mai bine care i se şterseseră din memorie, era destul de normal. A, că vorbea mai îngălat la început, că socotea mai greu, că citea mai greu – astea erau chestii normale, aşa-i spuseseră chiar şi doctorii. Dar nu era nebun.

Şi-apoi, poftim, se trezise cu ăsta pe cap şi-n libertate. Devenise caz important, după ce rapoartele sale ajunseseră mai sus, prin birouri în care el, Bojin, nu călcase niciodată, ăia se gîndiseră c-ar putea să scoată ceva de pe urma acestui om. Pe undeva, vreun şef pronunţase numele Makarenko, cu metoda lui. Şi cine fusese desemnat să devină un Makarenko de Iaşi? El, Bojin! De parcă asta-i lipsea din carieră. Începuse să citească tot felul de cărţi şi dosare bătute la maşină, toate plictisitoare la culme. O fi fost sovietic tovarăşul Makarenko, dar dacă era vorba de citit, prefera oricînd ziarele, unde privirile-i cădeau imediat pe realizările actuale ale tovarăşilor sovietici, realizările tehnice care-l uimeau şi care-i dădeau nostalgii – de-ar fi fost mai tînăr, se gîndise de multe ori şi mai înainte, şi acum, la patruzeci şi şase de ani, asta ar fi fost meseria pe care-ar fi ales-o, cea de inventator. În schimb, iată, de aproape doi ani se vedea nevoit să inventeze doar moduri noi de a-l păcăli pe Brun, de a-i introduce în mintea lui, stearpă pe-o perioadă de douăzeci de ani, o altă istorie decît cea reală, de a-l transforma într-un „om nou“.

În prima fază, îl bucurase cumva asta. Pînă la urmă, semăna pe undeva cu o invenţie tehnică: iei un om puţin stricat pe-alocuri, îl repari, dar nu-i bagi piesele iniţiale, ci nişte piese noi, mai bune, care-l fac mai funcţional în contextul actualei societăţi, mai evoluate. Se distrase întru cîtva gîndind aşa. În cei aproape doi ani însă, bucuria asta de început se dusese pe apa sîmbetei. Poate din cauză că se ocupase prea multă vreme numai cu rezidenţi, pierzînd contactul direct cu obiectivele, se lăsase muiat, pas cu pas, de comportamentul Brunului. Poate din alt motiv, cine mai putea şti? Cert era că de multă vreme nu-şi mai surprinsese vreun entuziasm de inventator – cam de cînd îşi dăduse seama că are de-a face cu un om, nu cu o maşinărie.

Iar de-o lună, nici măcar privind în jur, la casa mare din Copou, atît de frumos mobilată, la televizorul marca Record, la radiourile Strassfurt, Daugava sau Romanţa, la ceasurile Pobeda, Iskra, Sportivnîie, Kama, Molnia sau U.M.F. Ruhla, la aparatele foto Liubitel şi Zorki, la toate cele care-i asigurau o bunăstare pe care mulţi alţii o puteau doar visa, nici măcar agăţîndu-se de astea toate, pe care nu le-ar fi avut în ruptul capului dacă şi-

ar fi ales o altfel de viaţă, nu-şi mai găsea motivaţia de a-l reîntîlni pe Brun. Aşa încît, chiar dacă nevastă-sa, Toriţa, îl îndopa cu ceaiuri şi sulfamidă, chiar dacă-l punea să-ţi ţină picioarele în apă aproape clocotită, tratată cu sare grunjoasă, el ştia că durerea de cap îşi are cu totul alte explicaţii. Şi detesta acele explicaţii.

În dimineaţa asta însă, după o noapte cu somn poticnit şi rar, se ridică din pat hotărît: avea să repare ceea ce el însuşi stricase, prin slăbiciunea ce-l cuprinsese treptat şi-l adusese-n halul ăsta în ultima lună. N-avea de ce să mai suporte dureri de cap şi tot felul de remuşcări neroade. Pînă la urmă, nu el era Makarenko, dac-ar fi depins de el, l-ar fi lăsat de mult pe Brun în pace. Alţii, de sus, veniseră cu toată mascarada asta, iar el era un jucător prea mic pentru a lua decizii. Trebuia să facă doar ceea ce-nvăţase întreaga viaţă să facă, trebuia doar să se supună. Iar pentru asta, era obligatoriu să-i facă o vizită Brunului. O vizită neanunţată – dar era duminică, probabil avea să-l găsească acasă. O vizită fără nici o sticlă de vin, însă de data asta chiar n-avea nevoie de aşa ceva. De data asta avea nevoie de minte limpede, avea nevoie să fie suficient de convingător pentru a readuce lucrurile la normal, aşa cum ar fi trebuit să fie mereu.

O chemă, cu un strigăt scurt, pe Toriţa, care trebăluia deja în bucătărie.

— Ascultă, îi zise mohorît, cînd femeia apăru în dormitor, ştergîndu-şi mîinile de şorţ, tu eşti toată ziua cu Dumnezeu în cap. Zi-mi şi mie atunci, dacă Dumnezeul ăsta al tău i-aşa de mare şi tare, de ce naiba lasă să moară copii care nici n-au împlinit măcar un an? Ce, ăia au apucat să facă vreun păcat?

Nevastă-sa îl privi mirată, niciodată nu-i mai pusese o asemenea întrebare. Niciodată, de altfel, nu-i pusese vreo întrebare legată de Dumnezeu – doar o repezise întotdeauna cînd aducea, în vreun fel sau altul, vorba de El. Se temea acum să-i răspundă, bărbatul o privea încruntat, de parcă ar fi avut chef de arţag, aşa încît buzele abia i se deschiseră pentru cîteva bîiguieli de neînţeles.

— Zi tare, femeie, că nu dau cu parul.

Tonul lui Bojin se strădui să pară mai blînd, ceea ce o făcu pe Toriţa să capete, în cele din urmă, glas.

— Pot eu să-l judec pe Cel de Sus? Astea-s socotelile Lui.

— Mda, aşa, clătină în mod repetat din cap Bojin, părînd a se fi aşteptat la răspunsul ăsta. Dar războaiele? Pe-astea de ce le lasă? Şi să nu-mi zici că mor în ele doar păcătoşi!

— Nu ştiu, răspunse Toriţa şi se aşeză, moale, pe marginea patului. El le judecă şi le rînduieşte pe toate.

Întrebările, reapărute după multă vreme în mintea tovarăşului Bojin din nişte lecţii de ateism obligatorii la care participase destul de plictisit cîndva, în primii ani de serviciu, nu l-ar fi pus în încurcătură nici măcar pe vreun teolog începător, însă pentru sărmana doamnă Toriţa ele erau mult prea profunde, cereau răspunsuri mult prea dificile, aşa încît femeia se mulţumi fie şi că reuşise să iasă din bîiguielile anterioare, rostind totuşi cîteva vorbe, chiar dacă ele lăsau în seama tainei divine orice explicaţie.

Bărbatul ei se mulţumi la rîndu-i cu răspunsurile, nici nu-şi dorea mai mult de-atît. Un zîmbet zeflemitor, apoi se îndreptă spre baie, fără a-i mai arunca Toriţei vreo privire. N-avusese neapărată nevoie de-o confirmare din partea soţiei a gîndurilor sale, n-avusese neapărată nevoie s-o includă în vreun fel în hotărîrea pe care-o luase. Însă îi făcea bine să ştie că toţi oamenii, fie ei cu serviciu sau fără, fie bisericoşi sau necredincioşi, fie femei sau bărbaţi, fie el sau Toriţa, se supun, fără a se lăsa frămîntaţi de nelămuriri, unor rînduieli venite de undeva de sus. Sau de mai sus.

Udă săpunul, frecă pămătuful de el şi-şi dădu cu spumă pe faţă.

*

Toată perioada din urmă îi schimbase Brunului obiceiurile, planurile şi somnul. Se străduise vreme de două, poate chiar trei săptămîni să reziste nu doar iluziilor pe care i le sporea permanent Eliza, dar şi acelui glas care începuse să-l roadă pe interior, unul ce-i vorbea pedant în italiană şi a cărui amintire, chiar dacă acum nu-l mai simţea, nu-l mai auzea, nu şi-o putea alunga totuşi din minte. Vorbele în sine nu-l atingeau în vreun mod, înţelesul lor îi era departe, n-ar fi putut să explice acum în ce fel „il marionettista è una sorta di musicista“ – dar nici nu-l frămînta prea mult acest înţeles. Ceea ce-i strica somnul din timpul nopţii şi-i cauza multe momente de frică, uneori dusă spre spaimă cumplită, era amintirea acelei voci, apărută de niciunde în mintea lui, suprapusă cu promisiunea nouă, a Elizei, care urma să-l ducă în Italia, acolo unde era sigur că se afla acea voce, la fel cum era sigur că se afla întregul trecut acoperit acum, în mintea lui, de negură. Iar de cînd propunerile Elizei se transformaseră-n vorbe, însoţite chiar de-un plan, nu mai reuşise să-şi controleze acea dorinţă, sfîşietoare uneori, de a-şi afla trecutul, nu mai putuse s-o ţină într-un echilibru cu recunoştinţa pe care-o simţise atîta vreme faţă de partid, faţă de tovarăşul Bojin. O recunoştinţă care, în ciuda tuturor adevărurilor ce i se revelaseră în ultima vreme, se lupta încă, înlăuntrul său, pentru a-şi recîştiga locul de altădată – iar în urma acestei lupte între recunoştinţă şi dorinţă, el, Brunul, îşi pierduse întru totul liniştea. Într-o zi, se lăsa înflăcărat de planurile Elizei, îşi îndrepta toată ura către minciunile de care fusese

înconjurat în ultimii doi ani, îl învinovăţea pe tovarăşul Bojin, învinovăţea partidul, învinovăţea ţara căreia, în asemenea momente, simţea că nu-i mai datorează absolut nimic. Într-altă zi, uneori în aceeaşi, la cîteva ore diferenţă, n-o mai iubea nici un strop pe Eliza, ura se-ntorcea dinspre Bojin şi partid către ea, cea care-l ademenise cu planurile acelea nesăbuite, prosteşti, dînd astfel prilej şi vocii italiene iţite din trecutul lui să-l chinuie cu întrebări, să-l supună unor eforturi aproape insuportabile de a-i crea un cadru, de-a o însoţi cu chipuri, de a-l face să-şi amintească încă ceva, cît de puţin, orice.

Tovarăşul Bojin nu-l mai vizitase în ultima vreme însă. După acea seară în care-i venise la uşă beat, spunîndu-i nişte vorbe fără sens, dar părînd a le da el un sens extraordinar, fostul său prieten îl ocolise cu totul. Iar asta îl făcuse, după două, poate trei săptămîni, să i se simtă tot mai puţin dator, să caute tot mai des întîlnirile cu Eliza, aproape în fiecare seară după întoarcerea de la muncă, să se gîndească tot mai mult la planul femeii, tot mai puţin la un viitor aici, în oraşul ce nu-l lăsase nici măcar să rămînă cu păpuşile lui, în magazia lui, ci-l împinsese la o muncă de şantier pe care, chiar dacă între timp se schimbase, inginerul oferindu-i un post de muncitor, şi nu doar pe acela de vopsitor de pancarte sau de cărător al ziarelor pentru restul oamenilor muncii, tot nu reuşise s-o îndrăgească în vreun fel.

Se trezi tîrziu în dimineaţa asta, căci reuşise s-adoarmă abia cînd zorii începuseră să se-ntrevadă, şi, pentru că ceasul arăta încă mai bine de două ore pînă la vizita Elizei, căci azi o aştepta în apartamentul lui, nu găsi vreo motivaţie să renunţe la pijama – uneori îşi petrecea duminicile în întregime fără a-şi schimba pijamaua cu hainele de zi, stînd în pat şi silindu-se să se gîndească la acele vremuri pe care nu şi le amintea, închipuindu-şi-le într-un fel sau altul. Acum nu era cazul însă, mai avea suficient timp pînă la venirea femeii.

Îşi făcu un ceai, îşi prăji două ouă. Căută în punga pe care-o ţinea agăţată de scaun, singura piesă de mobilier ce încăpea în bucătărioara strîmtă – doar un coltuc uscat, cît mai rămăsese din pîinea pe care-o cumpărase în urmă cu trei zile. Era însă de-ajuns, n-avea nevoie decît să-i simtă gustul. Şi-l puse în farfurie, apoi reveni în cameră. Lăsă farfuria şi ceaşca pe masă, lîngă vaza roşie, se aşeză şi începu să soarbă din ceai – nu-i era foame, îşi dădu seama abia acum, făcuse cele două ouă cumva mecanic, pentru că aşa făcea în mai toate dimineţile de duminică, în timpul săptămînii sărea peste micul dejun, mînca rareori chiar şi la prînz, masa de seară fiind singura consistentă din zi. Îl zări, prin dreapta vazei, pe Vasilache. Trîntit lîngă dulap, cu un picior sub corp, cu o chelie mărginită de cîlţi în locul pălăriei mari de altădată. Nici nu-şi mai amintea cînd îl

pusese acolo. Pufni, se gîndi la relaţia lui cu păpuşa aceea de lemn: una prostească atîta vreme. Un an şi jumătate, aproape doi dacă punea la socoteală şi perioada petrecută-n celulă, după ieşirea din spital, găsise în arătarea asta un soi de prieten, căutase să creadă-n ea ca într-un prieten. De cînd părăsise Teatrul de Păpuşi de Stat, relaţia se stricase însă. Era, dacă se gîndea bine acum, un semn de însănătoşire pînă la urmă. Ajunsese la vorba tovarăşului Bojin, „lemnul rămîne lemn, omule, oricît îi vorbeşti, tot nu-ţi răspunde“. Nu mai intra în „discuţii“ cu marioneta de multă vreme, ultima încercare fusese în seara în care avusese prima ceartă serioasă cu Eliza. Dar nici atunci nu-l mai simţise aproape pe Vasilache, nu-l mai simţise capabil să-i răspundă. Adică nu mai văzuse în el pe cineva demn să poarte un nume, ci deja începuse să-l vadă ca pe-o arătare neînsufleţită.

Se ridică acum, făcînd cei cîţiva paşi ce-l despărţeau de marionetă cu un zîmbet pe chip, rîzîndu-şi de el însuşi. Îl ridică pe Vasilache, îl clătină uşor, apoi i se adresă:

— Ai chef de vorbă?

Evident, de astă dată era conştient că-i o prostie, însă asta nu-l opri să-l aşeze pe masă, lîngă vază, sprijinindu-l uşor cu capul de lemn de sticla roşie.

— Hai să discutăm toţi patru, continuă Brunul jocul, pe care-l găsea amuzant acum. Eu cu tine, cu vaza şi cu farfuria.

Clătină din cap, zîmbind. Apoi îşi duse o mînă la frunte, rămase aşa cîteva secunde, ridică iarăşi privirea, se uită la ceas. Mai era timp pînă la venirea Elizei. Îl privi iar pe Vasilache şi se simţi, brusc, vinovat faţă de el. Da, era la fel de neînsufleţit ca vaza, la fel de neînsufleţit ca farfuria aia cu două ouă, deja reci probabil, în ea. Dar din vina cui? Din a lui, a blestematei sale memorii. Se ridică enervat pe el însuşi, îl luă pe Vasilache şi-l lăsă la podea, ridicînd în mîna dreaptă crucea, încercînd cu mîna stîngă să mişte sforile.

— Hai, un pas. Doi. Trei.

Vasilache îi făcu, dar tîrîndu-i cumva, săltîndu-se, nesemănînd defel nici măcar cu păpuşile pe mînă, care aveau totuşi viaţă cînd se mişcau pe scenă, chiar dacă le lipseau picioarele. Brunul începu să tragă de toate sforile, tot mai enervat. „Marionetistul e un fel de muzician: el stăpîneşte corzile păpuşii la fel cum muzicianul stăpîneşte, ajutîndu-se de arcuş, corzile viorii.“ Degeaba, Vasilache se clătina haotic, mişcîndu-şi, e adevărat, şi mîinile, şi picioarele, înclinîndu-şi capul în toate părţile, dar nevrînd să semene a om, nevrînd să redea vreo simfonie, nevrînd să iasă din hainele lui de paiaţă fără personalitate, fără suflet.

— Vai de capul tău, zise blînd Brunul, punîndu-l înapoi pe masă,

sprijinindu-l de astă dată cu spatele de vază.

Se aplecă şi scoase de sub pat o bucată de hîrtie dreptunghiulară, o despături pe masă, dînd deoparte farfuria de care nu se atinsese, îndepărtînd puţin şi cana cu ceai.

— Uite, i se adresă din nou marionetei, numai ţie îţi arăt asta. Nu vorbesc cu vaza, nici cu farfuria, doar cu tine. Şi-ţi promit că pe ele nici nu le iau în călătoria pe care-o s-o facem, dar pe tine nu te las aici. Aşa cum eşti, neputincios, nu te las aici.

Îşi plimbă mîna pe harta din faţa lui, străbătînd ţara dinspre punctul estic pe care scria, cu litere îngroşate, „Iaşi“ spre cel vestic, sub care stătea scris, cu litere exact la fel de mari, „Timişoara“. Coborî apoi uşor spre un punct mai mic, denumit cu un scris mai subţire „Reşiţa“. Zona în care ajunse, de astă dată numai cu degetul arătător, era încercuită cu un creion, iar undeva în interiorul acelui cerc se vedea scris, sub un punct abia vizibil, numele „Naidăş“. Localitatea, marcată cu punctul acela atît de mic, nu beneficia însă de litere tipărite, numele ei fusese scris cu stiloul, cu majuscule, de Eliza, atunci cînd îi dăduse harta, la rugămintea lui. Nu-i era, la drept vorbind, de mare folos, însă, de vreme ce ea îl implica atît de hotărît în toată povestea, se simţise cumva dat deoparte cînd îi arătase harta pentru prima oară, în apartamentul ei, apoi o vîrîse, împăturind-o cu grijă, într-un sertar. Aşa că ceruse şi el una. Pînă la urmă, din pricina insistenţelor, Eliza se văzuse nevoită să-i cumpere o hartă, pe care Brunul o ţinea sub pat, la sfaturile femeii, aşa încît nici un ochi străin să n-o descopere vreodată. Ochiul la care făcuse referire aparţinîndu-i, evident, tovarăşului Bojin.

Naidăş, cu rîul Nera care se scurgea în Iugoslavia, era satul prin care femeia plănuia ieşirea lor din ţară, iar în ultimele săptămîni Brunul primise nenumărate asigurări că e cea mai bună zonă pentru fugă. Exista, bineînţeles, şi posibilitatea de-a trece Dunărea înot, dar el nu ştia să înoate şi, cum ştrandul oraşului era deja închis, nici n-avea posibilitatea să mai înveţe în timpul rămas. Aşa încît, după spusele Elizei, Naidăş pe Nera rămînea varianta potrivită pentru cea mai importantă parte a planului, ieşirea din România.

— Aici, îi spuse lui Vasilache, e locul în care trebuie să ajungem. Ce zici, vrei?

Duse mîna dreaptă spre capul marionetei, îl făcu să se încline de cîteva ori. Zîmbi.

— Asta-i bine. Eşti mai hotărît decît mine. Dar ce-ţi pasă ţie? Dacă ne prind, eu... Tu ajungi pe mîna altcuiva. Poate a unuia care ştie să-ţi mişte sforile alea. Pfu, făcu Brunul. Oricum ai lua-o, tu n-ai decît de cîştigat, nu?

Îşi lăsă din nou degetul pe hartă, de astă dată urmărind o linie

subţire, întortocheată, albastră precum o vinişoară abia vizibilă de pe picior, Nera. Plecă însă dinspre graniţa cu Iugoslavia înapoi, pînă-n Semenic, spre izvoarele rîului, se opri, apăsînd cu buricul arătătorului, deasupra locului maroniu, de unde îşi putea doar închipui că se năştea calea de apă, apoi refăcu drumul, trecînd din nou peste majusculele scrise cu stiloul, poposi la graniţă de-a lungul a cîţiva milimetri şi, într-un final, trecu dincolo, cu un soi de emoţie, ca şi cum ar fi scăpat de-o piedică, repezindu-şi apoi, năvalnic, degetul spre Dunăre, lăsîndu-l să-şi continue drumul, împreună cu apele Nerei, în susul fluviului, pînă la capătul hărţii, căci imaginea prinsă-n desenul tipărit nu permitea continuarea spre izvoarele marii ape curgătoare pe care încăpuse, asemenea unui vas imens, vîrful degetului său arătător.

Bătăile în uşă le auzi abia după ce acestea se înteţiră. Nu se mai uită la ceas, se repezi, dezmeticindu-se din mers, s-o întîmpine pe Eliza, nici nu realiză că era încă în pijama. Numai cînd îl văzu în cadrul uşii, în locul Elizei, pe tovarăşul Bojin se simţi ruşinat, îşi încheie grăbit nasturii şi, scuzîndu-se, îl pofti înăuntru. Mai mult, abia după ce prietenul său, fostul său prieten, intră în cameră, trăgîndu-şi scaunul pentru a se aşeza la masă, simţi brusc sîngele urcîndu-i-se prin obraji în creştet, strîngîndu-l acolo, ca şi cum ar fi îngheţat brusc, ca într-o menghină. Nu reuşi să se repeadă spre masă pentru a apuca harta şi a o azvîrli undeva, cît colo – nu pentru că n-ar fi avut timp s-o facă, ci pentru că-şi simţi picioarele ca ale lui Vasilache, înţepenite, de lemn, incapabile la rîndu-le să facă un pas, doi, de parcă ar fi fost ţintuit la rîndu-i de nişte sfori aflate deasupra, mînuite la fel de neputincios cum, cu cîteva momente înainte, le mînuise el pe-ale marionetei.

*

Brunul stătea pe pat, tovarăşul Bojin la masă. Între ei, Vasilache, sprijinit în continuare de vaza roşie. Alături, farfuria cu două ouă ochiuri, sleite, şi cu un coltuc uscat de pîine lîngă ele. Ceva mai încolo, cana cu ceaiul rece, băut doar pe jumătate. Harta nu mai era acolo. Nu mai era nici în mîinile tovarăşului Bojin. După ce-o privise în tăcere, una copleşitoare, după ce parcă alunecase cu privirea pe traseul pe care, cu puţine clipe înainte, plutise degetul Brunului, tovarăşul Bojin împăturise bucata aceea de hîrtie, cu gesturi lente, o împăturise atent, trecîndu-şi de cîteva ori degetele peste îndoiturile hîrtiei, apoi i-o întinsese gazdei sale. Fără vreun cuvînt înainte ca Brunul să vîre, neîndemînatec, harta împăturită sub pat, în locul în care-ar fi fost bine să stea înainte ca tovarăşul Bojin s-o vadă. Abia apoi, după ce reuşi, în urma celei de-a treia încercări repezite, s-o scoată din spaţiul vizibil, sperînd într-un mod aproape mistic că, în felul acesta, se va

întîmpla şi minunea de a o scoate din discuţia dintre ei, Brunul auzi vorbele fostului său prieten.

— Ai vrut să vezi pe unde-ai încercat să ieşi din ţară înainte de arestare, nu?

Îi privi chipul. Ochii îngustaţi, broboanele de sudoare de pe frunte nu-i ajutau vorbele să pară sincere. Nici măcar zîmbetul strîmb, chinuit, pe care-l încercă tovarăşul Bojin nu-l linişti defel pe Brun. Se agăţă însă de aceste vorbe, căutînd un răspuns în vălmăşagul de amintiri din ziua aceea petrecută la Arhive.

— Da, zise. N-aş fi vrut... Mi-am luat harta gîndindu-mă la ce scria în fişa matricolă. Adică... E vorba de trecutul meu, doar ştii. Am vrut să văd Timişoara... Nu-mi amintesc nimic, m-am gîndit că harta mă ajută.

— Prin Naidăş? Ţi-au revenit amintirile?

Brunul dădu din cap.

— Şi-atunci? Ţi-a zis cineva c-ai fugit prin Naidăş? îşi încreţi obrajii tovarăşul Bojin. Nici măcar nu era scrisul tău acolo.

— Ba da, cum să nu? Aşa mi-am închipuit. Am... E un rîu acolo, trecut pe hartă. Şi face graniţă cu Iugoslavia. De asta am scris.

— Îmi arăţi şi mie stiloul cu care-ai scris?

Tovarăşul Bojin îşi împreună mîinile la piept. Ochii îi rămăseseră îngustaţi, sprîncenele-i cădeau cumva peste pleoapele de sus, le apăsau, deşi în rest făcea efortul de a părea liniştit.

— Nu-l mai am...

— L-ai pierdut, carevasăzică, rîse forţat celălalt.

— Nu, nu. Am scris acolo, în librărie. Am cerut un stilou.

I se păru îngrozitoare explicaţia. Poate-ar fi funcţionat cumva, poate-ar fi fost la locul ei dacă totul s-ar fi limitat doar la vorbe. Dar faţa fostului său prieten o anula complet, o punea sub povara unei ruşini aproape mărturisitoare. Era greu de crezut că va reuşi să reziste pînă la capăt acestei discuţii, tîmplele îi tremurau groaznic, dincolo de ochi simţea presiunea lacrimilor.

— Te-ai gîndit în librărie, spuse oaspetele, clătinînd din cap. Ţi-a venit de nicăieri numele ăsta de sat, sau cum?

Brunul nu răspunse.

— Ai întrebat-o pe librăreasă ce sate-s în zonă? Zic librăreasă pentru că scrisul părea de femeie. Librăresele astea-s foarte educate în ziua de azi. N-ajunge oricine să vîndă cărţi sau... hărţi. Nu poţi să iei o femeie care vinde, eu ştiu, vinde ouă, să zicem, nu poţi s-o iei şi s-o pui să fie librăreasă. Îţi trebuie ceva cultură, duse tovarăşul Bojin o mînă spre cap, îţi trebuie multe cunoştinţe pentru a fi librăreasă în ziua de azi. Te întreabă

omul ceva, trebuie să ştii să-i răspunzi, nu?

— Da.

Un „da“ rostit mai mult cu mintea – din gîtlej ieşi doar un sunet vag aprobator, aproape un geamăt.

— Asta ar fi o explicaţie, zise tovarăşul Bojin, muşcîndu-şi buza de jos. Apoi trase adînc aer în piept. Ce mai contează dacă ai scris tu sau o librăreasă? De ce s-o lungim acum? Toată povestea-i legată de trecut, continuă el. Ce-ai făcut ai făcut, gata. Ce ne interesează pe noi Timişoara? Noi sîntem în Iaşi acum, în prezent. Dacă ne gîndim la trecut, ce facem cu viitorul, nu-i aşa?

Reuşise, într-un final, să-şi regăsească tonul pe care-l avea pregătit încă dinainte de a intra în garsonieră. Iar odată cu el, sprîncenele slăbiră parcă apăsarea pleoapelor, pe chip îi apărură cîteva cute binevoitoare.

— Uite de ce-am venit, reîncepu Bojin, după ce mai respiră o dată profund. Vreau să-ţi explic. În ultima vreme, am avut nişte probleme acasă. Şi sigur ţi-am părut mai altfel. N-am mai fost ca înainte, oricum. Nu era nimic legat de tine, erau problemele mele.

Brunul făcu ochii tot mai mari, pe măsură ce începu să priceapă că spusele lui Bojin se îndepărtează de subiectul care-i sufocase plămînii şi-i înecase vorbele. Să fi scăpat cu atît? Să-l fi păcălit aşa de uşor pe cel pe care atîta vreme-l considerase, crezîndu-l doar un simplu tovarăş de la partid, prietenul său? Îi era greu să accepte asta, nici pe el însuşi nu s-ar fi convins cu asemenea explicaţii – şi totuşi, spusele celuilalt curgeau acum în altă direcţie, într-un fel firesc, de parcă întreaga poveste cu harta i s-ar fi şters cu totul din minte.

— În noaptea aia, cînd m-am comportat... – aici, tovarăşul Bojin, căutîndu-şi cuvintele, făcu un gest studiat, de regret, ducîndu-şi mîna la frunte. În noaptea aia, cînd m-am purtat aşa cum nu se cuvenea, totul mi se trăgea de la băutură, omule, înţelegi? Am comis-o din nou, ca atunci, de ziua mea. Da’, pînă la urmă, tot ce ţi-am spus îţi spun şi-acum: nu trebuie s-asculţi neapărat ce scrie în nu ştiu ce foaie matricolă. Asta a fost cîndva, acum tu ai devenit un om... un tovarăş în toată puterea cuvîntului, ce să ne mai ascundem. Dar poate tu ai înţeles altceva atunci, mă gîndesc. Că eram... Ai văzut cum eram din cauza băuturii. Dar asta am vrut să-ţi spun. Sigur, ce e-n arhive contează, asta însă doar aşa, ca să ştii ce-ai fost cîndva şi să nu-ţi repeţi greşelile. Pricepi, omule? Atît. O greşeală se poate ierta o dată, iar ţie ţi-a fost iertată, ştearsă. Ai plătit pentru ea, acum gata, ai un viitor, nu mai plăteşti. Dar a doua oară nimeni nu ţi-ar mai ierta-o. Să continui în greşeală arată că n-ai învăţat nimic din prima.

Brunul simţi noi fiori reci, însă tovarăşul Bojin, parcă vrînd să-l

liniştească, ridică mîna şi o flutură uşor, ajutîndu-se şi de-un zîmbet.

— Asta ţi-o spun doar aşa, omule, ca să înţelegi că tu eşti bine, tu n-o să greşeşti a doua oară. Şi tocmai de-asta îţi ziceam şi-atunci cum îţi zic şi-acum: nu te agăţa de trecut, că ăla nu contează. Gîndeşte-te la viitor. Acum ai o slujbă bună, pe şantier, ai intrat în rîndul lumii, faci ceva util societăţii. Nu-ţi mai pune întrebări, dă-l încolo de trecut. Priveşte doar înainte, că ai la ce.

— Şi-asta înseamnă, căpătă în fine Brunul curaj să lege cuvintele, că tot ce-am aflat din foaia aia matricolă e adevărat?

— Adevărul adevărat! bătu cu palma în masă Bojin. Am ştiut eu că te-ai gîndit la altceva în seara aia. Dar adevărul ăsta este. L-ai citit tu cu ochii tăi în foaia matricolă. De ce te-ar minţi careva, omule? Cine să te mintă? Eu? Uită-te la mine, ne cunoaştem de-atîta vreme: nu te mint. La fel cum sînt sigur că nici tu nu m-ai minţi pe mine, aşa-i?

Brunul dădu din cap, ca răspuns la întrebarea asta pe care-o simţise ca pe-o lovitură. Clătină din cap în semn afirmativ totuşi, lăsîndu-şi privirea în podea, ferindu-se s-o întîlnească pe-a tovarăşului Bojin. Cumva, deşi-i era clar că fostul său prieten îi turna minciuni chiar acum, în momentul în care se străduia să-i arate că nu-l minte, dispreţul pe care-l simţise în ultimele săptămîni se nărui în faţa acestor vorbe. Şi, ascultîndu-i spusele, un sentiment de vinovăţie îl făcu să-şi plece iarăşi ochii. Pînă la urmă, chiar dacă Bojin îl minţise de-a lungul vremii, nu-i făcuse altfel nici un rău, dimpotrivă. Lui îi datora garsoniera, lui îi datora şi perioada petrecută la Teatrul de Păpuşi de Stat, una atît de lungă, lui îi datora multe seri frumoase. Îl minţise, dar poate asta-i impunea serviciul. Cu siguranţă asta-i impunea. Îi oferise însă, la schimb, o sumedenie de lucruri bune. El, pe de altă parte, îi răsplătea toate acele lucruri bune cu nişte minciuni venite din... Din ce? Îşi dorea, cu adevărat, să plece? Mama lui ar fi putut trăi în Italia, începuse să creadă şi el că ăsta-i adevărul. Dar chiar îşi dorea s-o reîntîlnească? Poate doar pentru a mai afla cîte ceva din trecutul pe care nu şi-l mai amintea. Altfel, nu ţinea minte să-i fi păsat vreodată cu adevărat de mama lui nici măcar în copilărie. Ea, cu răceala ei, cu dezinteresul ei faţă de propriul copil. Şi-atunci, de ce să fugă în Italia, arătîndu-se atît de nerecunoscător celor care, pînă la urmă, chiar şi minţindu-l, îl ajutaseră? Nicidecum pentru o viaţă mai bună – chiar dacă nu-i plăcea deloc munca pe şantier, începuse totuşi să-şi facă o viaţă aici şi, oricum ar fi luat-o, n-avea mari motive să se plîngă de ea. Voia să fugă, îi deveni pentru prima dată clar lucrul ăsta, doar pentru că i-o cerea Eliza. Acceptase s-o facă, trădîndu-l astfel inclusiv pe tovarăşul Bojin, pentru că, dacă Eliza era într-o anume măsură Varvara, el nu era nicidecum Vladimir Ustinenko.

Ar fi continuat probabil să gîndească astfel, în tăcerea care se lăsase, doar tovarăşul Bojin dîndu-i contur prin darabana bătută cu degetele în tăblia mesei, dacă zgomotelor abia auzite pe care le făcea celălalt bărbat nu li s-ar fi alăturat alte bătăi, mai puternice, în uşă. Brunul se ridică, ştiind că de astă dată avea să-i deschidă Elizei. Aceasta-i zîmbi din uşă, însă el clătină din cap, amărît sau doar îngîndurat, iar apoi femeia rămase cu gura întredeschisă, privind oarecum speriată dincolo de umărul Brunului, acolo unde-l văzu, la rîndul său ieşind pe micul hol, pe tovarăşul Bojin. Îl salută, bîiguind, iar el se apropie şi-i întinse mîna, ceremonios, apoi se prezentă, rostindu-şi numele şi însoţindu-l cu o strîngere de mînă, la care Eliza nu reacţionă în nici un fel.

— Cred că-i timpul să plec, spuse Bojin, întorcîndu-se, zîmbind spre Brun şi încheindu-şi jocul cu o clipire complice din ochi. Cînd se-ntîlnesc un bărbat şi-o femeie, nu mai e loc de altcineva, hohoti el uşor, prietenos.

Apoi, luîndu-şi haina din cuier, către Eliza:

— Dar vă rog, intraţi, eu nu vă mai deranjez.

Capitolul 20

Nişte sunete mai întîi. Veneau de undeva din aburul greu, lăptos, care-l înconjura. A deschis ochii, acelaşi alb, nici o imagine. Poate nu i-a deschis încă. Încet, după clipe pe care nu le-a putut număra, a început să vadă. Cîmpii curgînd pe lîngă el, dealuri, un rîu, mărăcini, copaci mai mari, munţi înghesuindu-se deodată, venind spre el, trecînd pe lîngă el. Şi-o amărăciune gîtuitoare: Italia. Nu voia să plece în Italia, îl luaseră pur şi simplu cu forţa, îi ura. Îi ura pe ei, pe cei doi oameni care stăteau lîngă el, un bărbat, o femeie. Cine, ce era Italia? Ce e Italia? De ce trebuie să ajungem în Italia? Unde e Italia? Nu, sub nici o formă nu voia în Italia. De-ar fi ştiut măcar ce e Italia... Şi-apoi, brusc, din nou în aburul dens.

— Îşi revine! – vocea unei femei.

— De ce se zbate? – vocea unui bărbat.

— Nu ştiu, daţi-vă deoparte, vă rog – vocea altui bărbat.

Mîini asupra lui, ţinîndu-l ca într-o menghină.

— E treaba mea, sîntem aici să-l păzim. Pînă la urmă, e-un puşcăriaş...

— Şi credeţi că evadează în starea asta?

— Eu am un ordin, tovarăşe doctor.

— Da, da. Daţi-vă deoparte acum.

Cuvintele veneau din jur, din aburul lăptos care-l împiedica să vadă. A început să le înţeleagă cînd s-au adunat, cînd au fost destule încît să lege un sens. Însă, chiar şi-aşa, era un sens prostesc, nu despre el vorbeau. Îi era somn, îngrozitor de somn. De-asta nu vedea nimic, ţinea ochii închişi. I-a deschis. Pe o banchetă, maică-sa. Lîngă ea, taică-su. George. George. George şi Clara. Ea era vinovată, ea voia în Italia. Italia, o ţară. Alta. Erau în România, ea voia în Italia. Erau în tren. Şi el, şi el era vinovat. Taică-su. El era şi mai vinovat! Taică-su. Îl ura mai ales pe el, a simţit ura făcîndu-i mîinile să tremure, încordîndu-i toţi muşchii. „Niciodată n-am îndrăznit să-ţi vorbesc, dar acum mi-e totuna. Ce poţi să-mi faci mai rău de-atît?“ Taică-su s-a încruntat, nu-i venea să creadă. „Te-ai trezit vorbind?“ „Nu, dumneata te trezeşti vorbind fără să-ţi pese vreun pic de mine! Şi te trezeşti luînd hotărîri. Dumneata iei hotărîri pentru toţi. Te-ai întrebat vreodată dacă-mi pasă de prostia asta cu avocatura? Nu vreau să fac avocatura, m-am săturat să-mi hotărăşti viitorul după placul dumitale!“ „Ai grijă ce vorbeşti! Aici ţi-ai găsit? Sînt oameni!“ A privit în jur, căci mai întîi a făcut-o taică-su, arătînd cu mîna. Erau şi alţi oameni? Poate. Nu-i vedea. Nu-i păsa. „Nu vreau să mergem în Italia, nu vreau s-aud de Italia.“ „Ce-i cu tine, te-a

apucat acum? Te-ai prostit aşa, deodată?“ „Nu, nu eu. Dumneata.“ „Ce-ai zis?!“ „Dumneata te prosteşti pe zi ce trece!“ O palmă grea din partea tatălui, o furie imensă năpădită asupra lui acolo, în tren. Şi-apoi, disperarea. Şi-apoi, somnul. Îi era cumplit de somn, iarăşi a închis ochii. Alb. Cineva îl ţinea de mîini, de picioare. S-a străduit să vadă din nou. Doar printre gene, cu greu. Geamul mare de tren. Munţi. O curbă, trenul intrînd în tunel. Atît. Apoi negru, apoi alb. Negru, alb. Şi nimic, ca o scufundare.

Alte cuvinte l-au scos din hău, mai tîrziu, mult mai tîrziu. Simţea că e mult mai tîrziu. A deschis cu greu ochii, albul lăptos s-a transformat brusc într-unul ascuţit, dureros, care i-a pătruns pînă-n creier, obligîndu-l să-şi strîngă pleoapele, să se ferească într-un fel de lumina asta atît de puternică.

— Stai liniştit, a auzit, nu încerca să te mişti.

Tocmai vorbele l-au făcut să încerce. S-a simţit însă imediat neputincios, părea a se mişca fără să se mişte, ca şi cum mîna i se ridica, plutind în aer uşor, fără greutate, agăţată totuşi cu nişte sfori de mîna din carne şi oase care rămăsese mai jos, pe pat. S-a străduit să vorbească, să întrebe ceva, dar cuvintele nu i-au pornit în nici un fel către buze – ştia că trebuie să întrebe, nu ştia însă ce. De parcă doar întrebarea în sine exista înlăuntrul lui, nu şi vorbele ce trebuiau s-o umple. Unde se afla? Astea erau vorbele, le-a descoperit totuşi într-un tîrziu, s-au legat, trebuiau spuse. Atît, unde se afla. S-au pierdut însă în drumul lor dinspre minte spre buze, n-au făcut sens, nu le-a putut rosti. Vag, un răspuns: în trenul către Italia. Acolo unde... unde... O ceartă. Un tunel. Nimic. Dar nu, nu acolo.

— Eşti în spital, a auzit iarăşi vocea. Ai avut un accident grav.

Accident? Unde? În tren? Pleoapele au refuzat să i se deschidă, înfricoşate de lumina albă, ascuţită, pe care ar fi putut-o lăsa astfel să-i pătrundă iarăşi pînă-n creier. Le-a convins pînă la urmă, şi-a convins pleoapele, a îndrăznit să înfrunte lumina. Prin ea, prin durerea ce l-a copleşit, o umbră caldă, care se războia cu albul ascuţit, îndepărtîndu-l într-o anume măsură, o umbră ce-a căpătat în cîteva clipe un chip, o barbă. Şi-apoi, ochii nu i-au mai rezistat, i-a închis din nou. De-ajuns pentru a readuce somnul, hăul. Unul parcă mai puţin adînc.

Cînd s-a trezit, ochii i s-au deschis înainte de-a le da el comanda. S-au deschis, întuneric, nimeni în jur, o lumină pîlpîitoare de undeva, n-a văzut de unde. Şi-a ridicat cu greu capul de pe pernă. A tremurat de durere. Şi-a forţat mîna momente bune, lungi, pentru a se ridica ea însăşi, pentru a nu se lăsa iarăşi păcălită de-o altă mînă, uşoară, plutitoare, care să se mişte în locul ei. A reuşit în cele din urmă. A dus-o spre cap, a atins bandajul. Era în spital, şi-a amintit vocea aceea. În spital? Un accident. Unde şi cînd? S-a forţat să-şi amintească. În tren, i-a venit din nou răspunsul, în trenul către

Italia. Dar nu, nu se putea. În trenul către Italia fusese demult, nu mintea, ci tot corpul îi spunea asta. Demult, ca într-o tinereţe îndepărtată. Era ca ieri, aşa-i veneau amintirile din acea călătorie, era ca ieri, da, dar dintr-o zi veche, un ieri peste care se aşezase o noapte lungă, foarte lungă. Iar aşa ceva nu se putea. Aşa ceva n-avea sens, la fel cum n-avea sens, şi-a spus, să se afle într-un spital, cu capul bandajat, făcînd cu atîta greutate cea mai mică mişcare, obosindu-se într-un asemenea hal pentru cel mai mic gînd, luptîndu-se cu un somn afurisit, ce nu-l slăbea nici o clipă, fără a-i putea pune frîu în vreun fel.

Nimic n-avea sens. Nici măcar cum îl chema. Bruno. Bruno. Bruno. Bruno Matei. Numele lui. Şi l-a amintit abia cînd, înfrînt, mîna şi capul i-au coborît din nou pe pat. De parcă ar fi făcut kilometri în această întoarcere, de parcă ar fi gonit nebuneşte pentru a acoperi cele cîteva frînturi de spaţiu ce-l despărţeau de aşternuturi. Bruno Matei.

*

De femei îi era ruşine, doar apariţiile doctorului cu barbă, cea dintîi imagine pe care-o întrezărise în spital, îl liniştea. Infirmierele, de fiecare dată alta în primele trei zile, veneau pentru a-l ajuta să se uşureze, ridicîndu-l din pat şi aşezîndu-l apoi pe o găleată rece, argintie, ruginită pe-alocuri. N-ar fi vrut să facă ceea ce îi cereau ele să facă, dar nu se putea controla, deşi a încercat. În a doua zi de cînd s-a trezit, cea dintîi în care nu s-a putut controla, ruşinea l-a făcut s-o roage pe femeie să-l lase singur la baie. Astea au fost primele sale cuvinte de cînd se trezise în toată regula, de cînd reuşise să rămînă conştient vreme de mai multe minute la rînd, poate chiar cîte o oră în întregime, primele cuvinte legate în afară de acele „da“-uri sau „nu“-uri rostite în prima zi. Şi s-a mirat el însuşi de cît de greu s-au legat. De parcă, pentru a le rosti împreună, ar fi avut nevoie de-o poveste întreagă, de-un efort mai mare chiar decît acela, dureros, făcut în prima zi sub supravegherea medicului, de a-şi mişca încet, lent, ochii şi mîinile şi picioarele.

Femeia i-a înţeles rugămintea abia după ce l-a rugat s-o repete de cîteva ori. Şi-apoi, i-a spus nişte vorbe care iarăşi aveau sens, dar în acelaşi fel străin, de parcă s-ar fi ciocnit mereu între ele, într-o luptă la care, deşi se purta în mintea lui, nu era decît spectator.

— Încă nu se poate. După-amiază o să vorbiţi cu domnul doctor Petrovici, el o să vă spună ce puteţi face şi ce nu.

Soldatul apoi. De fapt, doi. Unul în timpul zilei, pe-al doilea l-a descoperit într-o trezire din noapte. Intrau rar, doar pentru cîte-o privire, dar îndeajuns pentru a-l înfricoşa. De ei nu-i era ruşine, simţea doar o spaimă

venind probabil de undeva din copilărie. Nu-şi amintea clar de unde spaima asta, avea doar o imagine cu bunicul arătîndu-i soldaţii dintr-o garnizoană de lîngă sat. Dar poate nu de-acolo venea totuşi frica. Ci din gîndul, tot mai clar conturat, că erau aici pentru el. Şi că, mai ales, n-avea nici o explicaţie pentru asta.

În după-amiaza celei de-a doua zile pe care şi-a petrecut-o în spital într-un mod conştient, chiar dacă starea asta îi fusese întreruptă deseori de somn, Bruno Matei a făcut eforturi pentru a-şi aduna gîndurile, în momentul în care doctorul s-a aşezat alături de el, pe un scaun. Şi a reuşit să rostească, cu pauze mari între ele, alte două cuvinte legate:

— Unde sînt?

— La Spitalul Socola. Dar nu la... – a zîmbit medicul, ducîndu-şi mîna dreaptă spre tîmplă şi învîrtind-o de cîteva ori, cu degetele răsfirate. Eşti la Serviciul de Neurochirurgie.

N-a priceput ce-i spunea medicul, dar n-a mai avut puterea să formuleze o altă întrebare, în urma căreia să primească răspunsuri mulţumitoare. În loc, a răsuflat cu greu alte două cuvinte.

— De ce?

— Ai căzut, i-a spus bărbatul cu halat alb şi barbă, doctorul Petrovici, aşa cum îl numise infirmiera. Nu-ţi mai aminteşti? Ai căzut de la etajul trei al unui bloc. Erai acolo cu alţi deţinuţi, v-au scos la muncă pe-un şantier. De-asta îţi aduci aminte?

Bruno ar fi răspuns la întrebare, ar fi spus că nu, efortul ăsta era mai mic, un singur cuvînt, şi încă unul scurt. Ori chiar o mişcare din cap ar fi fost suficientă. Însă celelalte vorbe ale doctorului nu i-au permis să fie atent la întrebarea finală, buimăcindu-l, speriindu-l mai tare decît dacă soldatul, dacă ambii soldaţi ar fi intrat brusc în încăpere. Medicul n-a observat însă şi, neprimind răspuns, a continuat să-i vorbească.

— E normal să nu-ţi aminteşti totul pe loc. Ai stat opt zile în comă. Iar aici, a coborît vocea bărbatul, privind spre uşă, te-au adus numai în ultimele trei. Te-am fi scos mai repede dacă te-aduceau din timp, sîntem specializaţi pe aşa ceva. Dar te-au ţinut cinci zile-n infirmeria închisorii, de parcă puteau face acolo ceva... Eh, a zîmbit el, bine c-ai ajuns aici, nu?

— Închisoare? a bălmăjit Bruno, după cîteva clipe.

Era un cuvînt pe care, alături de „deţinut“, îl înţelegea bine dintre multele cuvinte spuse de bărbatul dinaintea lui.

— Cum adică? şi-a îngustat celălalt ochii. Măcar asta ar trebui să-ţi aminteşti. Din cîte am înţeles, eşti de ani buni acolo. N-ai cum să nu ştii...

Şi-a privit apoi, cîteva clipe, pacientul de parcă l-ar fi văzut pentru prima oară. S-a ridicat de pe scaun şi, fără a-şi lua ochii de la el, şi-a dus

mîna către frunte, mişcîndu-şi-o uşor, frămîntîndu-şi tîmpla, apoi s-a reaşezat.

— Ce-ţi aminteşti? l-a întrebat. Zi-mi ultima ta amintire, zi-mi ce-ţi vine în minte cînd te gîndeşti la ceva din trecut.

A încercat să-i facă pe plac doctorului Petrovici, care părea atît de prietenos şi, totodată, de preocupat de starea lui. S-a străduit să se ridice în fund, pentru a-i povesti, oricît de greu i-ar fi venit, despre ziua aceea din cimitir, de la mormîntul bunicii. De fapt, după plecarea de lîngă mormîntul bunicii, cînd tatăl lui îi spusese mamei, într-o altă limbă, nişte vorbe pe care el le înţelegea foarte bine şi-acum: „Le cose hanno preso la piega che volevi. Adesso ce ne possiamo andare. Non c'è più niente che mi trattenga qui". Asta părea să-i fie ultima amintire, nişte vorbe pe care le înţelegea atît de bine, dar pe care ştia încă dinainte de a deschide gura că i-ar fi fost imposibil să i le repete celuilalt.

— Nu încă, l-a oprit doctorul din încercarea de a se ridica. Pentru asta avem timp. Zi-mi ce-ţi aminteşti. Orice, chiar dacă e numai o frîntură, chiar dacă e numai aşa, o imagine. Doar să fie ultima pe care o ai în minte.

Ultima? Fie ea şi o frîntură?

— În tren. Talia...

— Talia?

— Italia, a spus. Italia.

Şi s-a amuzat cumva de cum i-a ieşit prima dată pe gură cuvîntul.

— Anul? Îţi aminteşti anul?

Nu i-a luat mult timp să se gîndească la răspuns. A clătinat uşor din cap că nu.

— Îmi poţi spune măcar dacă era înainte sau după război?

— Nu eram născut la război, a dat din cap Bruno, şoptind vorbele sacadat.

Sau cel puţin asta a vrut să spună, însă medicul l-a privit uimit, rugîndu-l să repete. Cuvintele se adunau în minte, se aşterneau acolo şi porneau hotărîte spre buze, însă sunau altfel, îndeajuns de diferit pentru ca doctorul să-i spună mirat:

— Te-am întrebat dacă era înainte sau după război. Nu înţeleg ce mi-ai răspuns.

Era convins că-i dăduse răspunsul corect, îşi auzise şi el vorbele, nu pricepea mirarea doctorului. A căutat cuvintele din nou, pentru a le pune încă o dată în ordine şi a le rosti. Război. În minte i-au venit imagini cu garnizoana aceea de la capătul satului, cu bunicul povestindu-i despre Marele Război de care el scăpase, era deja prea bătrîn pentru a fi concentrat. „Dacă mai vine unul – aşa-i spusese bunicul atunci, la vreo zece ani după

terminarea lui – se-alege praful de tot. Ăştia pe care-i vezi aici, uite-i, îţi vine să zici că se joacă de-a armata. Dar dacă mai vine un război, aşa liniştiţi cum îţi par acuma, o să taie cu baionetele alţi oameni ca pe porci. Nimic nu-i mai rău ca războiul.“ De-aici frica lui faţă de soldaţi. Cu atît mai mult cu cît acum era vorba de soldaţi care-l păzeau pe el. Îl păzeau într-un spital. Pentru că, aşa a înţeles de la doctor, fusese deţinut, fusese într-o închisoare... Încă nu-şi dădea seama ce însemna asta. Dar nu. Război, ăsta era cuvîntul căutat. Trebuia să-i răspundă doctorului, nu să se lase prins în amintiri.

— Nu eram născut la război, a mai spus o dată Bruno.

L-a pus să repete de încă două ori. Nu vorbeau aceeaşi limbă? El îi vorbea clar, îi spunea ce are de spus.

— Aşa ceva nu se poate, a dat din cap doctorul în cele din urmă.

Şi-a adăugat, după alte clipe lungi, noi întrebări, care oricui în afara lui Bruno i s-ar fi părut uşoare. Al Doilea Război, ultimul? Era născut la Al Doilea Război, îşi amintea?

Discuţia s-a prelungit cîteva minute, Bruno trebuind să reia cîte-un răspuns, o dată, de două ori, de trei ori chiar, pentru a se face înţeles. Şi-apoi, vorbele proprii luîndu-l chiar şi pe el prin surprindere, i-a spus doctorului că-i e somn. N-ar fi vrut să adoarmă tocmai acum, cînd nu doar întrebările celuilalt, dar şi cele din mintea lui începuseră să-l chinuie. Sfîrşeala pe care a simţit-o dintr-odată l-a obligat să spună însă acele vorbe, de teamă ca somnul să nu-l pună în situaţia de-a se retrage din discuţie brusc, fără voia lui.

*

Într-a treia zi, a putut să se ridice singur în fund. Camera aceea de spital a devenit mai mică, aşa i s-a părut, cînd a privit-o din şezut. Într-a cincea zi, a scăpat de ruşinea de a-şi face nevoile în găleată, lăsîndu-se pe mîinile infirmierelor – i s-a îngăduit să se ducă singur la baie. Însă, odată cu eliberarea de această ruşine, o alta i-a luat locul: în a cincea zi, după prima revenire de la toaletă, unul dintre soldaţii care-l păzeau a intrat în încăpere şi i-a prins mîna în cătuşe, de marginea patului.

Discuţiile cu doctorul Petrovici au devenit, după acea primă convorbire atît de dificilă, ceva mai clare, Bruno reuşind să înţeleagă mai bine ceea ce i se spunea şi să redea mai exact ceea ce gîndea – cu toate astea, de multe ori folosea încă alte cuvinte în locul celor pe care le voia spuse, iar doctorul se străduia să-l corecteze, oferindu-i, atunci cînd înţelegea sensul întregii fraze, varianta corectă. În ciuda acestor greutăţi de comunicare însă, Bruno a aflat că era deţinut, că executa chiar şi aici, în

spital, o pedeapsă pe care, adevărat, n-o înţelegea, dar căreia, i-a explicat foarte clar bărbatul în halat, nu trebuia sub nici o formă să i se opună. Pentru binele lui. Pentru binele amîndurora, pacient şi medic, căci şi acesta din urmă îşi dorea ca Bruno să rămînă aici pentru cît mai multă vreme, întrucît boala lui era una nemaiîntîlnită, aşa i-a zis. Una despre care doar citise cîndva, a recunoscut doctorul în cursul unei conversaţii, într-o revistă medicală. Una pe care însă era sigur c-o putea trata, dar pentru asta avea nevoie ca Bruno să aibă încredere în el şi, mai ales, să nu-i provoace în nici un fel pe cei care-l păzeau.

Pentru Bruno, pe de altă parte, situaţia asta era mult mai năucitoare decît pentru doctor. Socotiseră împreună: nu-şi aducea aminte nimic din ultimii douăzeci de ani, atîţia trecuseră de la acea plecare către Italia, cu trenul. Un război întreg, încă mai mare decît Marele Război? Închisoarea, ani de închisoare din care nu-şi mai aducea aminte absolut nimic? Totul părea a fi o farsă îngrozitoare, pusă la cale de nişte oameni fără milă – şi chiar s-a gîndit la asta, preţ de cîteva clipe, s-a gîndit dacă nu cumva ar fi fost posibil ca totul să fie un fel de glumă urîtă a cuiva. Amintirile însă, chiar şi cele mai recente, îi erau vechi, le simţea aşa, ele n-aveau cum să facă parte dintr-o asemenea glumă nesăbuită. Şi-apoi, după ce şi-a dat seama de asta, s-a gîndit că e nebun, o altă explicaţie nu putea exista. Socola, Spitalul Socola. De-undeva din copilărie, poate din tinereţe, fără a putea izola amintirea, numele ăsta venea asociat tocmai cu nebunia. Era un spital de ţăcăniţi, ştia asta, chiar fără a-şi da seama de unde. Înnebunise deci, de-aia nu-şi putea forţa gîndurile să-şi amintească altceva, iar după ce a luat în calcul varianta asta, s-a temut să mai ia medicamente – probabil din cauza lor, şi-a spus, a medicamentelor, nu se putea concentra îndeajuns pentru a-şi aminti şi altceva în afara copilăriei şi-a primei tinereţi. A luat în cele din urmă medicamentele. După ezitările dintîi, i-a fost de-ajuns o discuţie cu doctorul, chemat de sora medicală pe care o refuzase. Chipul medicului nu minţea, spusele lui n-aveau cum să nu fie adevărate – era în Socola, într-adevăr, spitalul din Iaşi pe care toţi îl ştiau ca spital de nebuni, dar nu, nu într-una din secţiile acelea, ci în alta, un cu totul alt pavilion. Unul în care funcţiona Serviciul de Neurochirurgie, cum îi spusese încă de la început. Era normal să fie aici, cu asta se ocupa neurochirurgia, cu operaţii la creier, iar el avusese nevoie de-o asemenea operaţie în urma căzăturii, altfel ar fi murit.

Disperările şi frica din prima săptămînă şi le-a ascuns în faţa tuturor în afara doctorului Petrovici. Şi le-a ascuns în special în faţa soldaţilor. Mai bine zis, a gardienilor – învăţase să accepte că era vorba, de fapt, despre nişte gardieni. Cînd rămînea singur cu doctorul, la rugămintea căruia

gardienii îi scoteau, pentru acel timp petrecut împreună, cătuşele ce-i legau mîna de pat, nu-şi mai reţinea sentimentele. Învăţase chiar să plîngă alături de el, bărbatul în halat alb nu-l oprea, dimpotrivă, se retrăgea într-o tăcere parcă respectuoasă, lăsîndu-l să-şi epuizeze prin lacrimi suferinţa pe care cei douăzeci de ani pierduţi i-o provocau.

În fiecare zi, îl întreba dacă a mai desluşit ceva din trecutul său, dacă a depăşit momentul trenului. În fiecare zi, Bruno descoperea o altă amintire, nici una însă ulterioară, tot mai multe din copilărie şi din acea primă tinereţe, dinaintea plecării în Italia. În fiecare zi, unul, medicul, devenea tot mai uimit, tot mai curios, iar celălalt, pacientul, tot mai apăsat de propria neputinţă.

De-a lungul celei de-a treia săptămîni, rana pe care-o avea la cap s-a închis definitiv, iar cealaltă parcă s-a lărgit, deschizîndu-se pe dinăuntru, înghiţind în ea atît speranţele doctorului, cît şi ale celui pe care-l îngrijea. Înghiţind un întreg război, ani dintr-o viaţă petrecută-n în alte locuri, căci acel tren ce părăsea România trebuia să se fi oprit undeva, iar alte trenuri îl duseseră probabil la acea destinaţie de care se temuse într-atît, înghiţind apoi destinele părinţilor săi, reîntoarcerea sa în ţară...

Se mulţumea însă cu prezenţa bărbatului aceluia atît de liniştitor, care, pe măsură ce trecea timpul, încerca să-şi petreacă tot mai multă vreme cu el, punîndu-i sute de întrebări, dar venind totodată cu sute de soluţii pentru a-i îndepărta disperarea. L-a îndrăgit, i-au fost de-ajuns cîteva zile pentru a-i aştepta fiecare intrare în cameră ca pe-o izbăvire, ca pe-o uşurare pe care doar el, doctorul, prietenul său, i-o putea oferi.

Însă, către sfîrşitul celei de-a treia săptămîni de după ieşirea din comă a lui Bruno, doctorul Petrovici a intrat amărît în cameră, aducîndu-i o veste pe care, i-a spus, o ţinea de cîteva zile în el, dar deja nu mai putea s-o evite. Odată cu însănătoşirea fizică, Bruno trebuia să se întoarcă în închisoare. A făcut eforturi, i-a mărturisit, să-l ţină în continuare aici. Le-a explicat autorităţilor toate amănuntele bolii. L-au întrebat însă dacă mai întîlnise o asemenea boală şi el s-a văzut nevoit să le spună adevărul. Nu mai tratase niciînd aşa ceva. Doar în acea revistă pe care-o citise poate în anii facultăţii, nici nu-şi mai aducea aminte cînd, găsise ceva asemănător, ceva care-i era lui suficient pentru a-l crede pe Bruno, mai ales că-l studiase în tot acest timp. Dar argumentul ăsta nu fusese nicidecum suficient în faţa celor care-l voiau înapoi în închisoare. Apelaseră, i-au zis, şi la un alt medic, iar acela le spusese că, în opinia sa, pacientul se preface tocmai pentru a scăpa de executarea în continuare a pedepsei. Doctorul ştia că nu-i aşa, dar avea mîinile legate.

— I-am convins să te ţină separat de restul puşcăriaşilor, cel puţin

pentru o vreme. Şi să mă lase să te vizitez din cînd în cînd în celulă... Ei n-au de unde să ştie. La naiba, nici măcar eu n-aş fi crezut dacă nu mi-ai fi fost aici, sub ochi, vreme de trei săptămîni.

— În cît timp trebuie să mă-ntorc acolo? l-a întrebat Bruno.

Nu-l luase totuşi pe nepregătite vestea. Încă după prima săptămînă, gardianul ce-l păzea de-a lungul zilei îi atenţionase că, odată ce se va putea mişca în voie, avea să-l aştepte revenirea printre „colegi“ – aşa-i spusese, pe-un ton oarecum ameninţător chiar. Printre colegi îşi dorea să revină şi gardianul, cu atît mai mult cu cît în cazul lui era vorba despre un sens diferit al cuvîntului. Iar Bruno l-ar fi înţeles, i-ar fi priceput nerăbdarea, dacă ar fi avut vreme să se gîndească la aceste sensuri diferite. Însă el reţinuse doar tonul ameninţător şi o nouă spaimă, la gîndul reluării unei vieţi pe care, de fapt, nu o trăise în nici un fel. Pe care nu-şi amintea că o trăise. Dar, oricum, ştia că va veni acest moment. Spera să fie cît mai îndepărtat, dar ştia că va veni.

Doctorul Petrovici a dat din umeri, mohorît.

— În cîteva zile, aşa mi-au zis. Au văzut că deja te poţi mişca bine, aşa că... Măcar dacă-n căderea aia ţi-ai fi rupt şi vreun alt os, a oftat bărbatul, arătînd spre picioarele pacientului său.

Şi, chiar dacă acel oftat n-a sunat întru totul potrivit, nu doar omul în halat, de care se apropiase într-atît în ultimele săptămîni, dar şi Bruno a regretat în acel moment faptul că celelalte oase din corp îi fuseseră mai tari decît ale capului, că prăbuşirea lui de la etajul trei al unui bloc nu-i schilodise decît mintea, decît amintirile, nu şi vreun membru, spre a-l ajuta să evite, măcar pentru înc-o bucată de timp, întoarcerea într-o închisoare atît de străină lui.

*

L-au aşteptat întreaga după-amiază. Doctorul Petrovici întîrzia însă, iar cei doi gardieni fuseseră deja nevoiţi să sune de două ori, de la telefonul spitalului, pentru a explica de ce transferul deţinutului întîrzia.

Abia spre seară, Bruno, îmbrăcat deja de cîteva ore în zeghe, cu un halat de spital deasupra, s-a ridicat din pat pentru a se repezi în întîmpinarea doctorului său.

— Era să ratez asta, i-a zis bărbatul care-l îngrijise în cele aproape patru săptămîni.

— Au vrut să plecăm de două ori pînă acum.

— Era să ratez *asta*, nu plecarea, a zis medicul, ridicînd o pungă şi arătîndu-i-o lui Bruno. Ştiam că nu vor pleca, am vorbit cu cine trebuie. Era obligatoriu să-ţi pot da eu însumi... o să vezi ce am aici.

A băgat mîna în pungă, scoţînd de-acolo, cu un zîmbet larg, o păpuşă de lemn.

— Ei? l-a întrebat pe Bruno, agitînd păpuşa, ţinînd-o de cap, lăsînd să cadă sforile la capătul cărora atîrnau cîteva şipci de lemn împreunate, ca un soi de cruce. Nu-ţi spune nimic nici asta?

Bruno a privit-o cu atenţie. Un cap parcă prea mare pentru restul corpului, acoperit pe jumătate de o mască neagră. Nişte cîlţi negri ieşind de sub o pălărie lungă, ascuţită. Îmbrăcată într-un costum ciudat, cu pantaloni bufanţi, albi, prinşi sub genunchi într-o înflorătură, cu un fel de cămaşă, tot albă, peste bust. La mijloc, o împletitură maro, care părea a ţine cămaşa să nu se desfacă, deşi era inutil, a observat, întrucît era croită dintr-o singură bucată, doar cu o deschizătură la gît. Trebuia să-i spună ceva? Dezamăgirea de pe chipul doctorului, ce a urmat zîmbetului larg de la început, i-a confirmat că aşteptările sale fuseseră altele.

— E a ta, era printre lucrurile personale pe care ţi le-au păstrat dinainte de intrarea în închisoare. M-am dat peste cap să le obţin. Nu ştiu de unde sînt, nu ştiu ce-ai făcut cu ele înainte. N-am eu acces la asemenea informaţii. Şi chiar de-aş avea, n-aş putea să le discut cu tine. Fiecare deţinut are nişte lucruri personale, nişte lucruri de dinaintea intrării în închisoare. De cum am văzut felul în care se manifestă boala ta, am cerut lucrurile tale personale. Am sperat să ţi le pot da mai repede, poate te-ar fi ajutat. Dar a durat, nu ştiu să-ţi spun de ce. Abia ieri am primit, în fine, confirmarea. Iar azi a trebuit să mă tîrguiesc pentru ele, se răzgîndiseră, ziceau c-o să ţi le dea ei. Pînă la urmă, am obţinut aprobarea. Speram că-ţi vor fi de folos într-un fel.

— Ele? a întrebat Bruno, arătînd spre păpuşă.

— Ah, da, mai e ceva. Cum era să uit!

A dus mîna la piept şi a scos de-acolo o bucată de hîrtie. I-a întins-o lui Bruno, fără a mai arăta însă zîmbetul din momentul în care scosese din pungă păpuşa.

— Bănuiesc că nici asta nu-ţi spune nimic. Totuşi, e scrisul tău, să ştii. Mi-au spus... Cred că am voie să-ţi zic şi ţie. E o foaie dintr-un manuscris care ţi-a fost reţinut la momentul arestării. N-am putut să obţin mai multe, mi-au dat o foaie, atît. Dar poate să te-ajute. Eu am citit ce-ai scris acolo, e... Ştiu că ţi-e greu încă să legi literele între ele, dar cu timpul o să poţi. Citeşte asta. E nemaipomenit ce-ai scris. Şi-o să vezi, are legătură cu marioneta asta.

Bruno a luat bucata aceea de hîrtie. Într-un colţ, o ştampilă. Foaia, umplută cu scris de mînă. O îngrămădire de litere. Nu, nu-i spuneau nimic. Spre deosebire de momentul în care primise păpuşa, acum s-a lăsat totuşi

cuprins de-o anume emoţie. N-a înţeles, n-a putut citi ce scria acolo – însă gîndul că erau scrise de el, în acea viaţă ascunsă sub negură, a fost suficient pentru a-i face mîna în care ţinea hîrtia să-i tremure.

— Îţi spune ceva? l-a auzit pe doctorul Petrovici, cu o voce din nou precipitată.

— Nu, i-a răspuns Bruno. Dar dacă e scrisul meu... Pot să păstrez asta?

— Sigur că da. Asta şi marioneta, i-a zis doctorul.

S-a străduit apoi să îndese din nou păpuşa de lemn în punga în care-o adusese şi i-a întins-o.

— Mi-au promis c-o să le poţi ţine în celulă. Nu ştiu cum i-am convins, dar am făcut-o. Poate în timp o să-ţi aminteşti. Să-ncerci să citeşti foaia aia. Sînt cuvintele tale, gîndurile tale. Trebuie să-ţi spună ceva pînă la urmă.

Cînd au intrat gardienii, Bruno s-a văzut nevoit să le dea lor punga şi foaia de hîrtie. I-au desfăcut cătuşele de pe mîna legată de spătarul de fier al patului, i-au dat jos halatul, i-au pus cătuşele din nou, de astă dată pentru a cuprinde ambele mîini, duse la spate. Apoi, fără a-i lăsa prea multă vreme pentru despărţirea de doctorul Petrovici, l-au condus pînă în curtea spitalului şi l-au urcat în dubiţa ce-l aşteptase acolo o jumătate de zi.

La sfîrşitul unui drum nu foarte lung, în care a încercat să-şi alunge spaimele ascultînd murmurul maşinii, vocile oamenilor de-afară, cele cîteva claxoane, croncănitul unor ciori, unul dintre cei doi gardieni l-a înştiinţat, zîmbind batjocoritor, că a ajuns în sfîrşit acasă. Iar Bruno a coborît, fără vreo vorbă de răspuns, în curtea îngustă, înconjurată de garduri înalte din beton cu sîrme ghimpate deasupra, pe care n-o mai văzuse niciodată în viaţa lui.

Capitolul 21

Avea momente cînd simţea impulsul de a-l căuta pe tovarăşul Bojin, de a merge chiar pînă la el acasă pentru a-i mărturisi totul. Într-o noapte, după ore întregi de nesomn cu transpiraţii reci, se ridicase disperat, sătul de toate frămîntările, îşi smulsese de pe el pijamaua, grăbindu-se să se îmbrace în haine de stradă. Ajunsese însă doar pînă la uşă, rămînînd cu mîna pe clanţă, tremurînd. Momente lungi, obositoare. Nu putea face asta, nu-i putea face asta Elizei.

Avea alte momente cînd îşi aduna în gînd toate minciunile pe care le croise fostul lui amic, forţîndu-se să-l urască, măcar să-l dispreţuiască profund pentru asta. Într-o după-amiază, se aşezase chiar la masă şi începuse să le pună pe hîrtie. Numărul unu, tichetul de subscribţie naţională. Numărul doi, moartea părinţilor într-un bombardament. Numărul trei, locuinţa de pe strada Făinii. Numărul patru, slujba pe care ar fi avut-o înainte în Iaşi. Numărul cinci... Se oprise aici, erau mult prea multe, erau legate una de cealaltă, nu le putea pune în ordine, nici nu mai ştia, de fapt, care era minciună şi care nu. Pînă la urmă, totul, absolut totul era o minciună, nu numai acele lucruri pe care apucase sau pe care ar fi vrut să le scrie, chinuit, pe hîrtia aruncată cocoloş la coşul de gunoi. Şi totuşi, tocmai pentru că erau prea multe, tocmai pentru că erau atît de legate între ele, tocmai pentru că împreună făceau un soi de adevăr, sau măcar sunau a adevăr atunci cînd îi fuseseră oferite ca explicaţii de tovarăşul Bojin, nu mai putea să se revolte din pricina lor.

Eliza? Tovarăşul Bojin? Se simţea, ăsta era argumentul ultim, pe care şi-l oferea în fiecare clipă de singurătate cruntă şi de năvală a gîndurilor, se simţea totuşi mai apropiat de ea. Nu-l mai copleşea, adevărat, mistuirea aceea de început, dorul care-l făcea să adoarmă gîndindu-se la momentele petrecute cu Eliza. Gîndurile acelea frumoase de altădată se ghemuiseră într-o amintire nu foarte îndepărtată, însă uneori deranjantă acum. Pînă la urmă, şi ea îl minţise. Pînă la urmă, de-aici venea tot urîtul, cum ar fi putut să creadă, fără îndoială, că ea îi spusese tot adevărul? Pînă la urmă, iar urîtul se transforma odată cu întrebarea asta într-un ghimpe noduros pe margini şi foarte ascuţit la vîrf, dacă Eliza nu l-a iubit niciodată, ci doar s-a folosit de el, aşa cum, în alt mod, s-a folosit de el tovarăşul Bojin? Se simţea totuşi mai apropiat de Eliza. Măcar pentru că în privinţa ei existau doar întrebările astea care declanşau urîtul, pe cînd în privinţa lui Bojin răspunsurile îl îndurerau.

Eliza. Nu-i mărturisi, în zilele ce urmară nefericitei întîlniri din

garsonieră, că tovarăşul Bojin văzuse acea hartă, în care Naidăşul apărea scris cu stiloul de mîna ei. Şi nici femeia nu mai aduse vorba despre acea întîlnire. Era un subiect ce trebuia lăsat deoparte în momentul ăsta, un subiect pe care, eventual, aveau să-l discute altcîndva, atunci cînd pînă şi Naidăşul va fi rămas undeva în urmă, cînd toate se vor fi transformat în amintiri neînsoţite de emoţii.

Însă, la mai bine de-o săptămînă după acea duminică, la sfîrşitul programului de lucru de pe şantier, Brunului i se transmise că e aşteptat la baraca inginerului. Eliza îl îmbrăţişă, dar zîmbetul larg, care mohorîtului şef de şantier trebuie să-i fi sugerat nimic mai mult decît bucuria revederii dintre cei doi, nu-i ascunse deloc Brunului îngrijorarea din privirile femeii. Cîteva minute mai tîrziu, după ce Brunul îşi predase salopeta, cîţiva metri mai încolo, după ce discuţia lor nu mai putea fi auzită, Eliza, care-l ţinea strîns de braţ, aproape că-şi gemu cuvintele pe care le reţinuse pînă atunci:

— De ce nu mi-ai zis că Bojin a văzut harta?

El se opri din mers pentru o clipă, apoi se lăsă tras de femeie mai departe, continuînd ceea ce nu trebuia să pară mai mult decît o plimbare între îndrăgostiţi.

— Nu s-a întîmplat nimic, încercă un răspuns, deşi era clar că Eliza nu putea fi liniştită cu asemenea vorbe.

— Nimic? Azi am stat două ore de vorbă cu Bojin, într-o cameră din hotel, în timpul programului. De ajuns pentru colegii mei – poţi bănui ce şi-au închipuit c-am făcut cu un bărbat străin în cele două ore. Nimic, zici. Vreme de două ore, m-a întrebat o mie de lucruri despre tine. Iar la început am crezut că şi-a dat seama de tot ce-am stabilit împreună. A zis că mi-a recunoscut scrisul...

— I-am spus mai întîi că-i al meu. Pe urmă, că-i al unei librărese. De fapt, el a spus asta, iar eu am acceptat.

Era o după-amiază posomorîtă, cîteva stoluri de ciori croncăneau în zbor deasupra lor, iar norii se-adunaseră greoi, înăbuşind aerul, cald încă în acel început de octombrie. De pe fruntea Elizei se scurgeau spre ochi broboane de sudoare, poate din cauza aerului încărcat, poate din cauza emoţiilor pe care le-adunase peste zi şi pe care le elibera acum. Se opri, îşi scoase din geantă o batistă, îşi tamponă fruntea îndelung, apoi îşi flutură, de cîteva ori, cealaltă mînă dinaintea gurii. Îşi recăpătă respiraţia şi abia apoi vorbi.

— I-am mărturisit că era scrisul meu.

— Poftim?!

— N-aveam încotro, îl privi ea cu reproş pe Brun. Nu mi-ai spus nimic. Nu ştiam ce-aţi vorbit voi. Dar e mai bine, mă gîndesc acum... E mai

bine c-am spus asta. Se leagă altfel lucrurile.

— Cum se pot lega mai bine?

— I-am spus c-ai venit la mine cu harta. Că voiai să afli pe unde-ai fugit prima oară. Mă rog, nu prima oară: pe unde ţi-au zis ei c-ai fi fugit. Şi-apoi, i-am zis că eu ţi-am desenat pe hartă locul ăla, că-l ştiu de la un văr al meu. Ăsta-i, de fapt, adevărul, oftă ea. A trebuit apoi să-i explic lui cum e cu vărul meu... Pînă la urmă, l-am convins. Dar i-am spus, iar asta ne creează mari probleme. Mari de tot.

Figura confuză a Brunului o făcu să-şi clatine capul cu amărăciune.

— Într-un fel, i-am dezvăluit sau... sau i-am dat măcar cîteva sugestii despre planul nostru.

Planul lor. Al ei. De-a lungul drumului pînă spre Podul Roş, iar apoi pe străduţele străjuite de case vechi, micuţe, ale căror curţi, pline cu orătănii, cu cîini care ieşeau năuci printre ulucile gardurilor de lemn şi care apoi se vîrau înapoi speriaţi, pentru a putea lătra în voie către cei doi trecători străini de loc, nu păreau a aparţine în vreun fel oraşului Iaşi, Eliza îi povesti, pentru prima oară în amănunt, planul ei. Al lor.

Mai întîi, povestea femeii îl duse într-un sat din Bucovina. Satul în care ea se născuse. Iar Brunul se opri pentru o clipă-n loc, dîndu-şi seama că nu discutaseră pînă atunci niciodată despre trecutul Elizei – de parcă, dat fiind că trecutul lui era atît de încurcat, în mare parte supus negurii, se simţise vinovat s-o chestioneze asupra istoriei ei personale. În răstimpul de cînd se cunoşteau, Eliza îi spusese de două sau trei ori că pleacă „la ţară, la ai ei“, iar el se mulţumise de fiecare dată cu explicaţia, fără să simtă nevoia unor detalii. Îşi continuară apoi drumul, printre cotcodăceli şi lătrături, iar ea îi vorbi despre un văr cu care copilărise şi de care era foarte apropiată. Lucrurile se schimbaseră, vremurile la fel. Ea venise la Iaşi, el plecase tocmai în Timişoara, unde-şi găsise de lucru la fabrica de zahăr „Banatul“. Se reîntîlneau o dată sau de două ori pe an în sat, cînd fiecare dintre ei îşi vizita părinţii. Cu prilejul sărbătorilor, de Paşte sau de Hramul Bisericii, atunci cînd familiile se reuneau, petreceau o zi-două împreună. În urmă cu ceva vreme, vărul ei îi mărturisise, după ce băuse un pic mai mult cu prilejul unei asemenea sărbători, ceva ce femeii i se întipărise bine în memorie. Anume că încercase să fugă din ţară, împreună cu doi prieteni. Tocmai prin Naidăş, pe-acolo îşi propuseseră să treacă graniţa. Avuseseră un plan bine pus la punct, vărul ei visa şi noaptea ce-aveau să facă, pe unde-aveau să treacă. Doar că nu-l lăsase inima. Aşa-i zisese – în ultima zi, în chiar ziua fugii, nu-l lăsase inima. Ar fi trebuit să se rupă de familie, ar fi trebuit să uite de zilele de Paşte, de zilele de Hram. N-a putut s-o facă. Avuseseră totul pregătit, însă în ziua plecării îşi anunţase prietenii că el

rămîne. Ceilalţi doi trecuseră însă graniţa. Naidăş era un loc bun pentru asta. Trecuseră fără probleme. Vărul ei aflase asta ceva mai tîrziu, de la neamurile lor care intraseră în ancheta Securităţii. Nu, nici cei doi nu scăpaseră. Ajunseseră în închisoare, căci fuseseră prinşi de sîrbi şi trimişi fedeleş, înapoi, peste graniţă. Nu ascunseseră că-s români, asta fusese prima problemă a planului lor. N-avuseseră, apoi, pe nimeni să-i scoată din Iugoslavia. Aceasta fusese a doua, cea mai mare greşeală. Una pe care ea, Eliza, şi el, Brunul, n-aveau s-o facă. Căci Brunul avea pe cineva în Italia. Şi încă nu pe oricine, o avea chiar pe mama lui, care, pe lîngă toate, era o persoană influentă, trebuia să fie de vreme ce deţinea o afacere – ea putea să-i scoată, ea putea să le rezolve toate problemele. Important era să iasă din ţară, iar Naidăş era cel mai potrivit loc pentru asta. Iar pentru prima fază, a ieşirii din ţară, vărul Elizei, cu care se întîlnise chiar în urmă cu cîteva luni, tot în sat, avea să-i ajute. Îi promisese asta. Planul era deci simplu, ăsta era: în momentul în care totul ar fi fost în regulă între ei, în momentul în care puteau pleca spre Timişoara, urma să-şi anunţe vărul prin telefon. Fără detalii, pe astea le stabiliseră cînd se întîlniseră ultima oară. Doar un telefon că vin spre el, spre Timişoara. Iar de-acolo, totul urma să curgă lin, în direcţia dorită. Nu-i spusese pînă acum Brunului despre toate acestea pentru a nu-l încărca în plus. Pentru a nu-i crea alte griji. Nu erau ale lui. Ea avea să se preocupe de chestiunea asta. Doar îi ceruse să lase totul în seama ei, nu?

Trecură pe lîngă Palatul Culturii, într-acolo îi dusese povestea Elizei. Nici nu mai fuseseră atenţi la drum, la momentul în care cotcodăcelile şi lătrăturile fuseseră înlocuite de zgomotul oraşului.

— Şi i-ai spus toate astea lui Bojin? De ce? întrebă, la finalul îndelungatei explicaţii, Brunul.

— Bineînţeles că nu i-am zis toate astea. A trebuit să-i spun însă c-am aflat despre Naidăş de la vărul meu. Trebuia să-i înlătur bănuielile, nu? Şi nu i-am spus că ar fi vrut el să fugă, ci pur şi simplu că ştia de locul ăsta, că auzise acolo, în Timişoara, despre unii care-au trecut graniţa prin Naidăş. Nu i-am zis povestea asta pe care ţi-am spus-o ţie. Dar nici o minciună nu-i bună, să ştii, dacă nu se bazează măcar pe-o jumătate de adevăr... Chiar şi-aşa, problema e că i-am atras atenţia. De fapt, dacă mă gîndesc, nu eu am făcut-o. Ci tu, cînd l-ai lăsat să-ţi vadă harta.

Brunul dădu din umeri – pe jumătate scuzîndu-se în felul ăsta, pe jumătate enervat de învinuire. Nu-i spuse însă nimic, căci privirea ei nu-l acuza, ba chiar, pentru o clipă, i se păru că recunoaşte în ea sentimentele pe care, în trecutul apropiat, femeia i le mărturisise în cîteva rînduri.

— Acum trebuie să ne grăbim, îi zise Eliza.

Brunul privi spre cer, norii parcă se apropiaseră şi mai mult de pămînt, începea să se întunece, iar pe după blocuri, cîteva fulgere îndepărtate, neînsoţite încă de tunete, ameninţau cu o ploaie serioasă. Începu să meargă cu paşi mai mari.

— Nu chiar acum, zîmbi Eliza, privind şi ea spre cerul încărcat. Adică şi acum, că altfel ne udă straşnic. N-am umbrela la mine. Dar eu ziceam altceva...

O privi din mers, neînţelegînd la ce se referă.

— Cu plecarea, îl lămuri ea. Trebuie să ne grăbim să plecăm. E deja octombrie. Nu putem trece frontiera pe zăpadă, ni s-ar vedea urmele de paşi, am fi imediat prinşi. Şi-apoi, i-am da prea mult timp de gîndire lui Bojin. Deja i-am atras atenţia. Dacă mai întîrziem mult, lucrurile s-ar putea complica rău de tot. Două săptămîni, maximum trei, mai zise ea, după o pauză. Deşi eu aş vrea chiar şi mai devreme. Dar în nici un caz nu trebuie să treacă octombrie.

Brunul îşi continuă în tăcere mersul grăbit. Ba chiar mări viteza paşilor, trăgînd-o după sine pe Eliza în ceea ce, pentru ea, se transformă aproape într-o goană. O tăcere lungă, paşi repezi pe caldarîm, răsuflări tot mai adînci, tot mai dese. Iar cînd se-apropiară de-o staţie, el îi desprinse braţul de-al său şi porni într-o fugă în toată regula, aruncîndu-se practic în tramvaiul ce tocmai oprise şi ţinînd uşile pînă cînd reuşi să ajungă şi Eliza. Femeia urcă după pornire, din mers, agăţîndu-se de mîna întinsă de Brun. Şi-abia după ce se aşezară amîndoi pe cîte un scaun, Brunul îşi dădu seama că, în ciuda grabei sale, a alergării, a faptului că, atunci cînd uşile tramvaiului se închiseseră, sperase cumva, într-un mod neghiob, ca vorbele Elizei să rămînă undeva afară şi să se scurgă odată cu ploaia prin rigole, prin crăpăturile din şosea, prin gurile de canal, ele-l urmaseră pînă aici, răsunîndu-i acum ca un gong în urechi.

Două săptămîni. Maximum trei.

*

Foarte puţini dinari iugoslavi. Două sute de mărci germane. O sută de dolari. Eliza făcuse rost de aceşti bani de la hotel. De-a lungul timpului se cazaseră şi turişti străini, iar atunci cînd se putea, cînd figura oaspetelui nu anunţa vreun pericol, banii se schimbau pe sub mînă. Din păcate, deşi avusese cîţiva oaspeţi iugoslavi în ultimele luni, fuseseră mai toţi oficiali, nu le putea propune tocmai lor schimburi de bani. Dinarii, mărunţiş, îi primise de la un jurnalist german, cel care-i dăduse şi mărcile. Trecuse şi prin Iugoslavia neamţul şi-i oferise mărunţişul acela fără a-i cere lei în schimb, doar aşa, pentru că-i plăcuse de ea şi pentru că venise vorba. Ea-l

întrebase ce mai are în afară de mărci, el scosese din geantă un pumn întreg de mărunţiş, în care se-amestecau dinari şi coroane cehoslovace, ba chiar şi copeici, şi-o lăsase pe Eliza să aleagă monedele pe care le voia.

Un kilogram de piper, apoi. Nu se vindea la kilogram, ci în punguţe de-o sută şi de cincizeci de grame. Cumpărase şapte punguţe de-o sută, alte şase de cincizeci, le deşertase apoi pe toate într-o pungă mai mare. Aici Brunul se minunase – pentru cîini, îl lămurise Eliza. Aşa făcuse şi vărul ei, aşa se pregătise să facă. Un kilogram de piper pentru a-i deruta pe cîinii grănicerilor. Hänsel şi Gretel pe dos. O cale de piper lăsată în urmă, pe care să nu poată merge nimeni.

În locul fulgarinului bej, ponosit, subţire, o haină neagră, groasă pentru el. Neagră ca noaptea. O căutaseră trei zile prin magazine – Eliza, exasperată, venise la un moment dat cu ideea de a vopsi o haină albastră, căci păreau a nu da nicăieri de ceea ce căutau. Abia într-un magazin mic de cartier, un O.C.L., găsiră acea haină lungă, pe care femeia avea s-o taie la zece centimetri deasupra genunchiului, urmînd să-i facă un tiv, îi garantase Brunului că se pricepea la aşa ceva. Altfel, l-ar fi încurcat în cazul în care trebuiau să fugă. Şi mai mult ca sigur că aveau să şi fugă.

Brunul, în fiecare după-amiază cînd ieşea de la serviciu şi cînd Eliza era la rîndu-i liberă, o urma fără prea multe vorbe, fără împotriviri, în cursa ei, aproape maniacă, de-a aduna lucrurile necesare plecării. O urma şi-şi blestema în gînd teama, incapacitatea de a-i spune ceea ce crede cu adevărat. Iar ceea ce credea cu adevărat era că lucrurile o luaseră cu totul razna, că fuga asta n-avea să aducă nimic bun, că dincolo lumea n-avea să fie mai frumoasă decît aici, că tovarăşul Bojin, cu toate minciunile, îl ajutase mai mult decît o făcuse vreodată mama lui, cea pe care Eliza o privea acum ca pe-o salvare şi pe care ajunsese s-o portretizeze în mintea ei şi, de multe ori, în cuvinte ca pe-un fel de Sfîntă Duminică din poveştile copilăriei. O Sfîntă Duminică blîndă, caldă, iubitoare, condusă de-o dragoste disperată pentru fiu, care, locuind dincolo de-o Apă a Sîmbetei cît Iugoslavia de mare, avea să-şi trimită cîinele pe nume Uşor-Ca-Vîntul-Greu-Ca-Pămîntul să-i scoată din necaz. O Sfîntă Duminică în care Brunul însă nu credea mai mult decît în orice altă sfîntă din poveşti, căci nu-i trimitea în nici un fel peste negură, de-acolo, din îndepărtata sa copilărie, vreun sentiment de încredere, vreo speranţă reală. Nu-i trimitea nici măcar un chip, ci doar un contur în spatele tatălui, un contur ce rostea, rareori, cîte-un cuvînt în italiană, nevrînd să înveţe limba română nici măcar pentru propriul copil.

Asta credea Brunul, pe toate astea le gîndea în timp ce-o urma pe Eliza, în tăcere, fără a avea curajul sau doar părîndu-i-se zadarnic să aducă

aceste gînduri în discuţie. Iar cînd ea îi comunică, fără a-i mai aştepta părerea, data plecării din Iaşi, anume vineri, 23 octombrie, urmînd ca noaptea de sîmbătă spre duminică să şi-o petreacă în Timişoara, iar în următoarea să aibă loc şi trecerea frontierei, căci Eliza doar atunci putuse obţine două zile consecutive libere, Brunului îi deveni clar că viaţa lui se va schimba întru totul, îi deveni clar că nu mai era nimic de făcut din partea lui, că lucrurile fuseseră deja hotărîte: în scurt timp, aveau să se urce într-un tren, lăsînd în urmă pentru totdeauna singurul oraş pe care-l cunoscuse în viaţa sa de adult, singurul loc pe care se-obişnuise să-l considere acasă.

*

Cu tovarăşul Bojin se reîntîlni în săptămîna dinaintea plecării. Marţi, cînd acesta îl aşteptă la ieşirea de pe şantier, prietenos, ca şi cum între ei totul s-ar fi rezolvat în urma acelei vizite duminicale pe care i-o făcuse. Brunul şi-ar fi dorit fie să se vadă mai devreme, fie să nu-l mai întîlnească deloc pînă la plecare. Însă abia în perioada asta îşi dăduse seama că relaţia lor avea o problemă pe care n-o conştientizase vreodată sau măcar n-o privise vreodată ca pe una reală: întîlnirile lor, toate, fuseseră stabilite dintr-o singură direcţie, a tovarăşului Bojin. Iar el, Brunul, chiar dacă poate simţise nevoia uneori să-l vadă, mai cu seamă în vremea cînd îl considera cu adevărat prieten, privise acest mod de a se întîlni cu Bojin ca pe un dat, nu se gîndise nicicînd că ar putea el, în vreun fel, să ia legătura cu prietenul său, cu fostul său prieten. Acum însă, de cînd pregătirile pentru plecare avansaseră într-atît, şi-a dorit enorm, în cîteva rînduri, să-l vadă. Ştia însă doar cum să ajungă acasă la el, iar asta i se părea nepotrivit. Mai mult, îşi dădea seama că o asemenea vizită ar fi ridicat multe întrebări. Ar fi vrut totuşi să-l vadă, să-i vadă chipul, să încerce să afle dacă toate iluziile pe care şi le făcuse în privinţa lui Bojin n-ar fi putut fi salvate, în vreun fel, de vreo expresie prietenoasă de pe chipul acestuia, dacă toate temerile legate de el nu s-ar fi scurs cumva într-un zîmbet al omului de care viaţa lui de după accident depinsese atît de mult. Apoi, cînd intraseră în ultima săptămînă dinaintea plecării, cînd Brunului îi devenise mai mult decît clar că nu mai e nimic de făcut, tocmai acele expresii prietenoase, tocmai un posibil zîmbet îl făcuseră să-şi dorească să nu se mai vadă cu Bojin. Nu pentru că ele l-ar fi putut determina să se răzgîndească, era prea tîrziu pentru asta – şi, oricum, simţea că răzgîndirea nu mai ţinea deloc de el. Ci pentru că l-ar fi făcut să regrete şi mai mult plecarea, să se urască şi mai mult pentru că nu găsise în el nimic din forţa doctorului Ustinenko sau a lui Manolis Glezos, personaje care, chiar dacă înlesniseră încercările altora de a-l manipula, rămăseseră totuşi acolo, în interiorul său, pentru a-i răscoli

uneori sentimentele, pentru a-l face să se simtă mic în faţa măreţiei lor, mic şi neputincios, chiar laş.

O expresie prietenoasă, un zîmbet cald. Şi o îmbrăţişare din partea tovarăşului Bojin, imediat ce se reîntîlniră, în după-amiaza de marţi. Apoi, o surpriză: fostul său prieten îl conduse spre o maşină neagră, elegantă, cu şofer.

— Am un drum scurt, îi zise. M-am gîndit să te plimb şi pe tine cu frumuseţea asta, făcu el, întinzînd ambele mîini şi cuprinzînd în deschiderea lor tot automobilul negru. Vii?

Ştia că Brunul va veni, era o întrebare pusă aşa, într-o doară, dintr-o politeţe care făcea bine unei relaţii de prietenie atît de încercate în ultima vreme. Chiar dacă ar fi avut programată o întîlnire cu Eliza, Brunul n-ar fi spus nu, mai ales acum, cînd trebuia să fie mai grijuliu decît oricînd faţă de tovarăşul Bojin. Însă Eliza era la serviciu, urma să stea pînă tîrziu, în noapte, căci la 1 noiembrie avea să se deschidă un alt hotel în Iaşi, „Continental“. Iar întrecerea socialistă cu acest nou stabiliment de odihnă – îi spusese ea, speriată de gîndul că le va încurca planurile, existînd chiar pericolul să-i fie anulate cele două zile libere de care avea atîta nevoie – fusese deja pornită de şefii ei, aceştia mobilizîndu-i pe toţi lucrătorii de la „Victoria“ la ore suplimentare, pentru ca, în momentul inaugurării celuilalt hotel, al lor să nu cadă într-o umbră pe care n-ar fi meritat-o.

Urcă în maşină, pe unul din locurile din spate, iar tovarăşul Bojin se aşeză lîngă el, intrînd pe partea opusă. Maşina porni imediat după ce şoferul îl salută, cu un „Să trăiţi!“ cuviincios, dar mecanic, dovadă că n-avea habar cine e, fostul său prieten nu-i spusese, după cum se părea, nimic.

— Ei, cum ţi se pare? îl auzi pe Bojin, apoi îl privi cum se saltă uşor, de cîteva ori, pe bancheta moale a automobilului. Plăcut, nu? Nu-i a mea, dar dacă mi-aş putea lua o maşină, asta ar fi. Pobeda M20, nu cred să fie alta care s-o întreacă. Adică mă refer la toate, nu la cît prinde, că din punctul ăsta de vedere nu-i cine ştie ce. Dar să vezi ce suspensii bune are, nici nu simţi drumul. Trei viteze plus marşarier, motor în patru timpi de 2.000 de centimetri cubi. Prinde optzeci la oră, nu?

Brunul se miră de întrebare, dar observă imediat că-i era, de fapt, adresată şoferului.

— Cam aşa-i, îi răspunse acela. Atîta arată kilometrajul, dar eu n-am mers cu mai mult de şaptezeci, tovarăşu’. Nu-i bine s-o forţezi.

— Nici n-ai nevoie de mai mult, la o adică. Îţi consumă peste doişpe?

— Niciodată. Doişpe litri la suta de kilometri, tovarăşu’, aşa cum scrie la carte.

Brunul simţi că discuţia asta e pentru el, simţi că ar trebui să exclame sau măcar să dea din cap a apreciere, dar totul îi suna complet străin, cuvintele care păreau a fi rostite, mai cu seamă de Bojin, cu un oarecare entuziasm nu-i spuneau nimic lui. Aşa că zîmbi spre fostul său prieten, iar acesta plescăi din buze, nemulţumit de reacţie.

— Vezi, omule, dacă n-ai şi tu o pasiune? Stric orzul pe gîşte.

Apoi îi dădu un cot şi-i făcu din ochi, arătîndu-i astfel că glumeşte.

Pînă cînd ajunseră la drumul ce ducea către Leţcani, cel din cartierul Păcurari, tovarăşul Bojin strică pe mai departe orzul pe gîşte, vorbindu-i despre o altă rachetă trimisă de sovietici spre Lună, de astă dată un eveniment cu adevărat epocal, căci era una care şi atinsese suprafaţa corpului ceresc, la jumătatea lui septembrie. I-ar fi povestit toate astea mai demult, dar, se scuză el, de-atunci încoace nu mai avuseseră decît o singură întîlnire, pînă şi aia întreruptă de „tovărăşica respectivă“ – iar aici îi făcu din nou cu ochiul. Reveni apoi la rachetă, îi povesti cum, de-acum încolo pentru vecie, pe suprafaţa Lunii se vor găsi fanioane cu stema Uniunii Sovietice şi cu inscripţia „Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Septembrie 1959“. Abia aici Brunul îl privi cu atenţie, frămîntat de-o întrebare. Pe care i-o şi adresă.

— Era o rachetă fără oameni în ea?

— Na-ţi-o bună, acum vrei şi oameni, dădu din umeri tovarăşul Bojin.

— Şi-atunci cum au lăsat pe Lună fanioanele alea?

Tovarăşul Bojin îl privi fix cîteva clipe, îşi duse mîna la obraz.

— Ei, uite că asta nu scria la ziar. Dar sigur au aparate, omule, nişte roboţi, ceva. Cumva le-au lăsat ei acolo, că doar sînt deştepţi.

Ieşiseră deja din Păcurari, în jur doar cîmpuri, nimic altceva. Şi o lungă perioadă de tăcere. Nu era deloc obişnuit ca tocmai tovarăşul Bojin, cel care nu pierdea o clipă fără a-i povesti vreo istorie citită în ziare, fără a-l înnebuni cu lucruri tehnice care nu-l interesau defel, fără a-i pune apoi întrebări peste întrebări, tocmai atît de vorbăreţul tovarăş Bojin să nu găsească nici un cuvînt pentru a întrerupe uruitul neplăcut, aproape enervant al motorului maşinii. În Leţcani abia, cînd maşina opri, tovarăşul Bojin scoase din geantă un dosar şi zise:

— O să lipsesc cinci minute. Şi adăugă, făcînd iarăşi din ochi: Mă aştepţi, da?

În locul Brunului, căruia îi fusese adresată întrebarea ce se voia glumeaţă, răspunse şoferul:

— Se poate, tovarăşu’? Păi, nu pentru dumneavoastră am venit?

Bojin ieşi, fără a-i mai explica şoferului gluma, iar următoarea

jumătate de oră Brunul şi-o petrecu în maşina parcată lîngă trotuar, privind ţintă spre străduţa pe care se pierduse tovarăşul Bojin, doar din cînd în cînd uitîndu-se la ceasul ce-avea acelaşi nume cu automobilul în care se afla, ceas pe care tot fostul său prieten i-l dăruise cîndva, cu mult timp în urmă. Încercă, în tot acest timp, să nu se gîndească la nimic, nici la Eliza, nici la plecarea care, dacă n-avea să intervină nimic la serviciul ei, avea să se producă peste patru zile, nici măcar la motivul pentru care tovarăşul Bojin îl luase în această călătorie în afara oraşului, deşi de la bun început întrebarea asta se plasase deasupra tuturor celorlalte gînduri ale sale. Se strădui să numere casele de pe străduţă, apoi trecu la ţiglele de pe-un acoperiş, încurcîndu-le permanent, luînd-o de la capăt, iar cînd, în sfîrşit, tovarăşul Bojin îi apăru în depărtare dinaintea ochilor, începu să-i numere paşii pînă spre maşină, privind numai către picioarele lui. Nu reuşi să treacă de zece însă, căci un alt gînd luă locul numărătorii, acela că, după plecarea din ţară, atît ar fi vrut să-şi amintească din fostul lui prieten, aceşti paşi care se apropiau de el fără un chip cu zîmbete mincinoase, fără vorbe care ascundeau alte înţelesuri. Doar nişte picioare ce călcau pămîntul la fel ca picioarele lui, la fel ca picioarele oricui altcuiva.

— Am întîrziat, spuse ca o scuză imediat ce intră în maşină.

— Lăsaţi, tovarăşu', că sînt obişnuit să aştept, face parte din meserie, interveni iarăşi şoferul, deşi nici de astă dată nu lui i se adresase Bojin.

Drumul înapoi dură mai puţin decît la plecare. Era normal, de vreme ce nu mai trebuiră să meargă pînă-n capătul celălalt al oraşului, spre şantierul pe care lucra Brunul. Nici acum însă tovarăşul Bojin nu găsi de cuviinţă să ducă vorba, aşa cum o făcuse de-atîtea ori înainte, spre acele banalităţi din viaţa Brunului de care fusese întotdeauna interesat. Nici despre ultima lor întîlnire nu mai pomeni nimic. Încercă doar, însă fără prea mult chef de data asta, să curme tăcerea cu alte cîteva glume ce trebuiau subliniate şi prin gesturi. Mai pomeni, după ce hohoti artificial, ca şi cum ar fi făcut-o pentru sine, despre o rachetă americană, în contraexemplu cu cea trimisă de Uniunea Sovietică pe Lună. Erau de rîs americanii, într-adevăr, de vreme ce racheta despre care-şi amintise tovarăşul Bojin, una numită Polaris, care nici măcar nu se voia interplanetară, ci doar o armă pentru flota de submarine a Statelor Unite, se defectase în momentul desprinderii celei de-a doua trepte şi se prăbuşise în ocean imediat după lansarea ei din baza experimentală de la Cape Canaveral. Însă Brunul nu-l însoţi în rîsul lui, aşa încît tovarăşul Bojin nu dezvoltă subiectul, rămînînd doar, pentru încă o bucată de drum, cu un rictus dispreţuitor în colţul buzelor, care spunea multe despre părerea lui cu privire la americani.

Apoi, maşina opri în faţa blocului în care locuia Brunul, surprinzîndu-l cumva pe acesta, căci, deşi văzuse direcţia în care se îndreptau, tot se aşteptase ca această întîlnire să nu se reducă totuşi la una fără rost, fără discuţii concrete. Nici măcar auzindu-l pe Bojin cum îi dădea şoferului indicaţii pentru a ajunge la blocul său nu fusese convins că maşina se va opri acolo. Coborî însă, ascunzîndu-şi mirarea. Cînd îl văzu coborînd şi pe fostul său prieten, pentru o clipă se gîndi, îngrijorat, la o explicaţie: avea să urce împreună cu el în apartament, abia acolo urmînd să aibă loc discuţia propriu-zisă. Şi chiar dacă nu ştia în ce-ar putea consta această discuţie, trebuia să fie una neplăcută, căci altfel nu s-ar fi deranjat să-l poarte pe drumul către Leţcani şi înapoi, ţinîndu-l cumva prizonier în maşina aceea, pentru a fi sigur că nu-l va rata.

Tovarăşul Bojin însă, cu un alt zîmbet larg pe chip, veni către el şi-l îmbrăţişă din nou, pentru a doua oară în aceeaşi zi, deşi nu-şi amintea s-o mai fi făcut şi-n alte dăţi. Apoi îl îndepărtă uşor, aşezîndu-şi palmele peste umerii lui, şi-l privi cîteva clipe, fără să-şi schimbe în vreun fel expresia binevoitoare.

— Asta e, îi zise. Ţi-a plăcut călătoria?

— Da, mormăi Brunul, abia acum nemaiputîndu-şi ascunde mirarea de pe chip.

— Ce ai, omule? întrebă fostul lui prieten, fixîndu-l cu privirea. Vrei să-mi zici ceva?

— Nu, dădu din cap, îndepărtîndu-se uşor, astfel încît îl obligă pe Bojin să-şi coboare mîinile.

— Atunci...

Bojin ridică o mînă în semn de salut şi intră înapoi în maşină. Şi-abia în clipa aceea Brunul îşi aminti, brusc, ceea ce stabilise cu Eliza că trebuia să-i spună fostului său prieten, în cazul unei întîlniri.

— Ar mai fi ceva, se aplecă el spre interiorul maşinii.

Bojin scoase capul, iar Brunul reveni în poziţie verticală.

— Sîmbăta asta aş vrea să merg la părinţii Elizei, într-un sat din Bucovina. M-a invitat să-i cunosc părinţii. Ştii, relaţia dintre noi e... Adică... ar vrea să plecăm de sîmbătă, are două zile libere.

Spuse repezit ultimele cuvinte, enervat de bîlbîială.

— Înţeleg, dădu din cap Bojin, de astă dată fără nici un zîmbet. Poţi cere şi tu o zi liberă de pe şantier. Sigur te vor înţelege.

Se retrase din nou în interior, iar şoferul porni motorul. Brunul făcu doi paşi, cu spatele, spre scara blocului. Ceruse deja ziua liberă, inginerul i-o acordase, nu acceptul ăsta îl căutase de la Bojin. De fapt, ce căutase? Ce aşteptase? Adevărul era că nu înţelegea nimic din această întîlnire, din

această despărţire. Nu înţelegea cum de tovarăşul Bojin nu-i pusese nici o întrebare nici măcar acum, la final. Nici nu-i spusese în ce sat avea să plece, deşi îşi pregătise, împreună cu Eliza, toate răspunsurile. Înainte, fostul său prieten se interesa fie şi de-o ieşire în apropierea oraşului. Chiar îl certase cîndva, în primele luni de după eliberare, cînd o luase singur, pe jos, către Cetăţuia, mînat de-o curiozitate pe care simpla privelişte asupra dealului pe care se afla mănăstirea nu avusese cum să i-o satisfacă. După scandalul acela, în care tovarăşul Bojin îi dăduse de înţeles că orice asemenea iniţiativă ar avea, el, în calitate de ocrotitor al său, trebuie să afle primul, Brunul avusese grijă să nu mai greşească. Refuzase să stabilească pînă şi data ieşirii la iarbă verde, în Ciric, acea ieşire la capătul căreia se certase pentru întîia oară cu Eliza, pînă cînd nu primise acceptul lui Bojin de-a se duce acolo. Iar acum nu conta că pleacă două zile întregi? Nici măcar nu-l întreba în ce sat urma să meargă, deşi-i spusese clar că-i vorba de Bucovina, adică la vreo două sute de kilometri depărtare?

Şoferul făcuse un ocol, pentru a întoarce maşina astfel încît s-o poată lua înapoi, pe drumul de pe care venise pînă la intrarea spre scara blocului. Încetini acum, ajungînd din nou în dreptul Brunului, iar tovarăşul Bojin coborî geamul.

— Drum bun, îi zise, făcîndu-i din nou cu ochiul, un gest pe care-l repetase în ziua asta de multe ori.

Brunul nu reuşi să-i răspundă. Ridică doar mîna pînă la nivelul pieptului, salutînd timid, ca şi cum greutatea întrebărilor care-l năpădiseră ar fi apăsat şi asupra mîinii sale drepte, nelăsînd-o să se ridice mai sus de-atît. Urmări apoi cum automobilul Pobeda M20, singura maşină pe care şi-ar fi luat-o vreodată tovarăşul Bojin dacă şi-ar fi permis să-şi cumpere una, o coti pe şoseaua largă, aflată undeva la vreo cincizeci de metri de scările blocului, apoi dispăru după alte clădiri de beton, lăsînd în urmă doar un miros vag, nu foarte neplăcut, de benzină.

Capitolul 22

— Trebuie să fi făcut tu ceva. Sigur eşti vinovat, omule, nu te mai căina ca Dona Siminică. Nimeni nu te-ar fi închis nevinovat. Important e să te gîndeşti la ce-o să faci de-acum încolo. Să vezi perspectiva, asta vreau să zic.

Perspectiva. Cîţiva metri pătraţi în jurul lui, ziduri negre, reci, două paturi, unul pe care-l ocupa el, celălalt liber. De cîteva luni deja, aceeaşi perspectivă. Nimeni cu care să vorbească. Doar de trei ori de-atunci, de cînd ieşise din spital, primise vizita doctorului Petrovici. Îl întrebase, disperat, de ce nu vine mai des. Nu ţinea de el, ar fi vrut, asta i-a răspuns. Şi n-avea de ce să nu-l creadă. De cînd devenise puşcăriaş, mai bine zis de cînd redevenise, totul era secret. Şi, mai cu seamă, totul era interzis. De vreme ce lui i se puneau atîtea oprelişti, de ce nu l-ar fi crezut pe doctor că şi vizitele mai dese îi erau interzise? Era sănătos fizic – doctorul Petrovici se plîngea de asta, s-a plîns la fiecare dintre cele trei întîlniri ale lor din primele luni. Altfel ar fi stat lucrurile dacă l-ar fi putut declara nesănătos. Bolnav. Dar fizic n-avea nici o problemă. În ceea ce priveşte memoria... Aici pînă şi el, doctorul, ajunsese să fie luat drept neserios la un moment dat. Mai nimeni nu-l credea întru totul. Asta îi spusese în şoaptă, la a treia vizită. Ultima. Mai toţi credeau că el se preface. Ca să scape de restul pedepsei.

Iar acum îl avea în faţă pe bărbatul ăsta grăsuţ, mai bătrîn decît el. „Am patru’ş’patru de ani – îi spusese de la bun început – şi încă n-am auzit în viaţă de cineva care să n-aibă amintiri chiar aşa, deloc-deloc. Adică da, de-ai fi un moşneag, nu zic, s-ar putea întîmpla. Că moşnegii îşi mai pierd memoria, asta-i vîrsta. Dar să nu-ţi aminteşti nimic, absolut nimic, vreme de douăzeci de ani? Zău că n-am mai pomenit.“

Era de la partid. Aşa i se prezentase, fără a-i spune care partid. Fără a-i explica ce fel de treburi ar avea vreun partid cu el, un deţinut dintr-o închisoare, care, în plus, habar n-avea de ce e închis. Nu arăta a om de partid. O amintire din copilărie: în sat, vizita unuia de la liberali parcă. Poate ţărănişti, nu mai conta. Pălărie pe cap, costum adus la dungă. A intrat în curte, le-a vorbit mieros bunicilor. Iar la sfîrşit, un om al lui a pus în verandă o sacoşă cu de toate. Cîrnaţi de porc, mere roşii, brînză, ouă. Şi altele, nu-şi mai amintea. Au lăsat-o pur şi simplu acolo şi-apoi au plecat. Doar el, copilul, apucase să vadă sacoşa. Bunicul, abia după plecarea lor. S-a înfuriat şi, cu o lovitură de picior, a răsturnat totul în curte. Aşa aflase el conţinutul sacoşei. A ţipat şi la bunica: îl considerau un cerşetor sau ce? El, care era fruntaş în sat, avea nevoie de pomană? Aşa-şi amintea de

politician: om cu vorbă mieroasă, cu costum adus la dungă, cu pălărie pe cap.

Cel care-i intrase în celulă era însă îmbrăcat în haine obişnuite, n-avea pălărie. Nişte pantaloni oarecare, fără dungă. Un flanel căruia nu i-a putut recunoaşte culoarea în lumina slabă ce pătrundea acolo. Faţă rotundă, prietenoasă. Roşu în obraji, proaspăt ras, ochii mici sub nişte sprîncene stufoase, în neorînduială. Cu o chelie care-i făcea părul scurt să-i pară o limbă maronie lipită de cap. „Bojin Dumitru“, aşa i-a zis că-l cheamă. „Poţi să-mi zici tovarăşul Bojin“ – apoi i-a făcut din ochi, şi mai prietenos. „Bruno Matei“, a spus el, aşa cum îl învăţase încă din copilărie tatăl să se prezinte, mai întîi prenumele, apoi numele. „Da, cunosc“, a zis Bojin Dumitru. „Chiar m-am gîndit venind încoace: Bruno, Bruno, ce nume. Am înţeles că vine din italiană. Acum te văd şi uite că eşti chiar brun. Şi dacă eşti brun, aşa o să-ţi zic, omule. Brun. Brunul. Că doar sîntem în România.“

Aşa l-a cunoscut, cu două ore în urmă. Iar de-atunci au vorbit, au pălăvrăgit despre orice, mai puţin despre ceea ce ar fi vrut el să discute. Cît avea să mai stea aici? Înnebunea aşa, între ziduri, fără să vorbească cu nimeni. Şi mai ales îl înnebunea gîndul că nu-şi amintea nimic, trecuseră luni şi nu-şi amintea absolut nimic. De ce era închis? Asta era întrebarea care-l chinuia cel mai tare, o întrebare la care gardienii refuzaseră să-i răspundă. Toţi refuzaseră să-i răspundă. Doar doctorul Petrovici i-ar fi spus, era sigur, însă şi lui îi era interzis. Nu avea voie să vorbească despre nimic altceva în afara situaţiei medicale a lui Bruno, l-a făcut să înţeleagă clar asta. De ce era totuşi închis?

— Trebuie să fi făcut tu ceva. Sigur eşti vinovat, omule, nu te mai căina ca Dona Siminică. Nimeni nu te-ar fi închis nevinovat. Important e să te gîndeşti la ce-o să faci de-acum încolo. Să vezi perspectiva, asta vreau să zic. Şi-apoi, uite, nu-i chiar aşa de rău: văd că ţi s-a dat păpuşa asta, nu stai chiar singur, nu? Dac-ai şti cum stau alţii în închisoare... Ţie ţi-e bine: nimeni nu te pune la muncă, nimeni nu te deranjează. Stai singur în celulă, ai unde dormi, ai ce mînca. Trebuie doar să te gîndeşti. Să faci eforturi să te gîndeşti la ăia douăzeci de ani de care spui că nu-ţi aminteşti nimic.

Bojin Dumitru a făcut o pauză după ce a zis toate astea, luînd în mînă păpuşa de lemn şi clătinînd-o uşor.

— Ehe, Brunule, sînt oameni care ar da orice să poată face schimb cu tine. Bine, poate nu afară, căci afară trăim alte vremuri acum, cu totul altele decît ce zici că-ţi aminteşti tu. Omul începe să trăiască bine afară. Dar aici, înăuntru... Cîţi ar face aici schimb cu tine, ehe!

După mai bine de două ore, tovarăşul Bojin a plecat nelăsînd în urmă altceva decît întrebări. Mai multe. Poate, în alte condiţii, şi mai

chinuitoare. Însă bărbatul i-a promis că se vor mai întîlni, chiar în curînd, că se vor întîlni destul de des în perioada ce va să vină. Iar Bruno s-a simţit bine în ziua aceea. N-a mai plîns, strîngîndu-şi păpuşa la piept. N-a mai repetat, obsedant, ceea ce învăţase pe de rost din petecul de hîrtie dăruit la ieşirea din spital de doctorul Petrovici. În primele zile în celulă îl citise, cu mari eforturi, literă lîngă literă, cuvînt lîngă cuvînt, frază lîngă frază. „Orice marionetă are suflet. Doar că trebuie să ştii să i-l descoperi. Se găseşte, poate la fel ca la oameni, în interior. Cu siguranţă însă că unii vor dori să-i dea un alt nume, aşa că îl vom numi centru de greutate. Orice mişcare a marionetei se bazează...“ Îl rostise, în acele zile de început, fără să-i înţeleagă sensurile, încercînd pînă la disperare să-şi explice cum un asemenea text, scris de el însuşi, după cum i se spusese, nu-i mai spune nimic. Gîndurile lui erau scrise acolo, gîndurile lui nu voiau, cu nici un chip, să-l priceapă acum. Îl învăţase după cîteva zile, săptămîni poate, pe dinafară. Şi-l repetase de mii de ori, îl repetase şi în noapţile de nesomn. Acum însă, după prima vizită a bărbatului „de la partid“, n-a mai simţit nevoia să-şi acopere singurătatea cu acele cuvinte goale, rostite pentru sine sau pentru păpuşa de lîngă el. N-a mai simţit nevoia să se supună întrebărilor, noilor întrebări lăsate în urmă de vizitator. I-a plăcut de el, căci pe lîngă întrebări, care poate altcîndva ar fi fost chinuitoare, a lăsat în urmă un chip prietenos cu cîteva zîmbete şi, mai ales, speranţe. Speranţe privind întîlniri viitoare, care aveau să-i curme singurătatea. Speranţe chiar pentru unele răspunsuri.

Bruno Matei, Brunul, a dormit bine după acea primă întîlnire cu Bojin Dumitru. Iar înainte de a adormi, s-a gîndit minute bune, poate chiar o oră întreagă, la perspectivă.

*

Perspectiva s-a lărgit permanent în următoarele săptămîni, luni. Nu asupra trecutului, deşi în cazul lui Bruno Matei şi asta ar fi fost o perspectivă necesară, mai plină de pericole ascunse, dar, cine ştie, poate şi de frumuseţi decît chiar viitorul. Totuşi, nu despre trecut a vorbit cu tovarăşul Bojin, cel care s-a ţinut de cuvînt, vizitîndu-l des, uneori chiar de trei ori de-a lungul unei săptămîni. Ci despre prezent, despre perspectiva din afara celulei de închisoare. Şi, din cînd în cînd, chiar şi despre viitor.

Prezentul, a aflat pas cu pas Bruno Matei, Brunul, nu mai avea nici un fel de legătură cu bucata de trecut pe care şi-o amintea, cea de pînă pe la şaisprezece ani. După al doilea mare război, unul mult mai aspru chiar decît primul, în care românii luptaseră eroic tot împotriva nemţilor, chiar dacă nu de la bun început, lucrurile se schimbaseră dramatic. Avusese loc o

revoluţie a poporului, o răsturnare a exploatatorilor, în frunte cu Regele Mihai, o înfrîngere definitivă a burgheziei ce sugea sîngele poporului. Toate elementele duşmănoase fuseseră eliminate, aşa cum elimini buruiana din porumb, cînd porumbul e încă mic, încă insuficient de puternic pentru a învinge singur. Iar acum, datorită acestei revoluţii a poporului, porumbul crescuse frumos, strălucea în soare şi dădea ştiuleţi mari, hrănitori, aşa cum ţara asta merita. Totul se schimbase, totul. Ţăranii nu mai depindeau de boieri, de chiaburi, aveau pămîntul lor – pe care însă hotărîseră, cei mai mulţi dintre ei, să-l dea în întovărăşiri ori spre colectivizare. Colectivizarea însemna că tot pămîntul devenea al statului, dar statul era al lor, al ţăranilor, al oamenilor muncii, aşa încît pămîntul statului era totodată şi pămîntul lor. Căci statul, ăsta era cel mai important lucru, statul însuşi se schimbase. Nu mai existau partide care să se certe între ele, fiecare vrînd să fure cît mai mult. Nu mai exista un rege care să facă tot ce vrea, cînd vrea, pe spinarea săracului. Exista un singur partid, unul muncitoresc, care era condus de oamenii muncii. Afară, aşa-i spusese tovarăşul Bojin, raiul despre care vorbeau altcîndva şarlatanii de preoţi era construit acum de oameni. Căci decît un rai după moarte, şi acela creat în vise mincinoase, mai bine un rai în timpul vieţii, unul muncit, care creşte în jurul tău văzînd cu ochii.

Lui Bruno Matei, toate cele auzite, chiar dacă nu erau, nu puteau fi pe deplin înţelese, chiar dacă multe din cuvinte îi rămîneau străine, îi creau în minte scene luminoase, năucitoare uneori, cu mult soare, cu multă bucurie, cu un chef de viaţă care-l cucerea într-atît, încît în multe nopţi nu putea adormi gîndindu-se, cuprins de-un sentiment nou, fremătător, la cum va fi viaţa lui după eliberare. Căci da, se putea gîndi şi la aşa ceva, chiar tovarăşul Bojin îl încurajase s-o facă. Fără a-i da un termen clar, îi spusese că, dacă lucrurile vor decurge bine, eliberarea va veni cîndva, el însuşi va putea să simtă din plin raiul de-afară, să trăiască în el alături de toţi ceilalţi. Dacă lucrurile vor decurge bine – asta era singura problemă, căci tovarăşul Bojin nu dezvoltase ideea, nu-i spusese în ce fel trebuie să decurgă lucrurile pentru ca binele să fie consfinţit. Bruno simţea totuşi că acest bine trebuie stabilit chiar de omul grăsuţ, prietenos, roşu-n obraji şi cu sprîncene stufoase care-l vizita atît de des în celulă. Simţea că de el, de tovarăşul Bojin depinde acest bine, aşa încît, după cîteva săptămîni, ajunsese să trăiască numai pentru aceste întîlniri, ajunsese să le viseze, iar faţă de el, de vizitatorul lui, ajunsese să aibă sentimente greu de definit, cu atît mai mult cu cît nu le mai cunoscuse vreodată, dar care parcă semănau întru cîtva cu sentimentele pe care le avusese în copilărie faţă de bunicul său. Tovarăşul Bojin îi dădea senzaţia că lumea întreagă se mişcă în momentul în care se mişcă el, că aerul capătă un miros mai bun, mai proaspăt cînd îi intră în

celulă, că o singură vorbă a sa e de-ajuns pentru ca zidurile negre să capete viaţă în lumina ferestruicii şi să se umple de culori vesele. Tovarăşul Bojin îi dădea siguranţă şi multă, multă speranţă.

Momentele deznădăjduite se răriseră. Mai apăreau uneori, e adevărat, apăreau mai ales atunci cînd vizitele întîrziau, cînd treceau zile întregi în care trebuia să se reobişnuiască numai cu vorbele scurte, morocănoase ale gardienilor, care în continuare îi interziceau ieşirea din celulă, obligîndu-l să mănînce acolo, să-şi facă nevoile acolo, în tineta aceea de lemn care mirosea întotdeauna, ore întregi, chiar şi după golirea şi spălarea ei. Dar pînă şi-n momentele de deznădejde îşi găsise o alinare tot datorită tovarăşului Bojin. Căci în cursul uneia dintre întîlnirile lor îi schimbase şi-o altă perspectivă: asupra păpuşii venite din trecutul său şi dăruite de doctorul Petrovici. Prin doar cîteva vorbe, prietenul lui, îl considera cu adevărat prieten, îi dăduse viaţă acelei păpuşi. Un lucru, chiar dacă te foloseşti de el pentru a-l strînge la piept şi pentru a plînge, chiar dacă te ajută ca martor mut să-ţi rosteşti vreun discurs învăţat de pe-o foaie de hîrtie, rămîne tot un lucru neînsufleţit atîta vreme cît n-are un nume. Tovarăşul Bojin îi dăruise însă un nume. Luase păpuşa în mînă, o studiase o vreme, apoi îi spusese: „Cîndva, pe cînd eram şi eu mai tînăr, poate chiar copil, nu mai ştiu exact, am fost la un bîlci. Şi-am văzut acolo un spectacol cu nişte păpuşi dintr-astea. Nu ştiu dacă erau chiar aşa, s-a întîmplat demult. Da’ îmi amintesc numele lor. Era o păpuşă căreia-i ziceau Mărioara. Şi o alta care era bărbat, ca păpuşa asta a ta. Lui îi ziceau Vasilache. N-aş fi ţinut minte, dar am mai auzit dup-aia numele astea, pe la teatre de păpuşi. Acum nu mai e ca pe vremuri, păpuşile nu mai stau prin bîlciuri, în noroaie. S-au făcut teatre de păpuşi, ştii? Oricum, e un nume bun pentru o păpuşă de lemn. Vasilache“. Vasilache. Şi, odată cu numele, păpuşa lui începuse să-l asculte. Tot nu putea să-i vorbească, gura de lemn nu putea să se deschidă. Dar îi fusese îndeajuns un nume pentru ca Vasilache să devină atent. Pentru ca lui Vasilache să i se poată pune întrebări. Pentru ca Vasilache să aibă răspunsuri, chiar dacă erau exprimate printr-o înclinare a capului sau printr-o mişcare a mîinilor. Îi fusese de ajuns un nume pentru ca Vasilache să se implice în momentele lui de deznădejde, să-l ajute, să-l înţeleagă. Să-i înţeleagă parcă altfel pînă şi discursul acela pe care-l învăţase de pe foaia de hîrtie, iar asta cu toate că nici măcar el însuşi, Bruno, nu-l înţelegea prea bine. Vasilache îi luase locul tovarăşului Bojin în lungile momente în care acesta lipsea, iar din celula întunecată răzbătuseră apoi pînă la urechile gardienilor, în multe zile, nu doar plînsete, nu doar şoapte mecanice, ci şi discuţii dintre cele mai fireşti, discuţii voioase uneori, ba chiar şi poveşti, pe care Bruno le recupera acum din memoria de dinainte de negură pentru a i

le transmite lui Vasilache, cel care-l asculta cu atenţie, conştiincios. Cel care învăţa ascultînd.

Uneori, tovarăşul Bojin venea cu ziare. *Scînteia*. *Flacăra Iaşului*. Îi citea cîte ceva din ele, arătîndu-i astfel că raiul de-afară nu era simţit doar de el, ca reprezentant al partidului, ci de numeroşi alţi oameni, de toţi. Îi citea scrisori de la aceştia, publicate în ziare, în care mulţumeau din tot sufletul partidului pentru minunatele realizări din ultimii ani, pentru schimbarea atît de radicală a condiţiilor de muncă şi de viaţă. Alteori, tovarăşul Bojin îi citea chiar despre realizări în sine. Noi linii de cale ferată, efortul comun pentru electrificarea lor. Depăşirea entuziastă a planurilor de producţie în diverse întreprinderi. Ridicarea de noi şi noi blocuri de locuinţe pentru oamenii muncii. Ridicarea unor cămine culturale în sate, pentru luminarea şi înălţarea spirituală a ţărănimii. Parcuri pentru recreere, policlinici, spitale. Perspective.

Cel mai mult îi plăcea însă tovarăşului Bojin să-i citească Brunului, cum ajunsese să-i spună permanent, fără a-i mai aminti vreodată numele vechi, despre realizările tehnice ale lumii noi. Orice articol descria vreo invenţie, vreo reuşită, în special a U.R.S.S.-ului, căci această ţară imensă, prietenă a României, era cea care deschidea orice drum către viitor, îi era citit deţinutului cu voluptate, cu exclamaţii entuziaste. Aşa aflase Bruno Matei, spre exemplu, despre automobilul anului 2000, deşi încă n-avea habar de automobilul prezentului, ci doar de-acelea, rare, pe care şi le amintea din copilărie. Se bucurase însă, pentru că şi prietenul său se bucura, aflînd că în anul 2000 jumătate dintre automobile vor avea motoare atomice, iar cealaltă jumătate, motoare electrice. Încercase să zîmbească şi el larg, asemenea tovarăşului Bojin, cînd ajunsese la partea de articol care vorbea despre cablurile electrice prin care circulă curenţi de înaltă frecvenţă, întinse sub imensele autostrăzi din acei ani. Făcuse eforturi să-şi imagineze cum vor circula maşinile, lăsîndu-se purtat în această închipuire de vocea repezită a tovarăşului Bojin: „Un dispozitiv special cu antenă, aşezat sub podeaua maşinii, captează energia cîmpului electromagnetic care se creează în jurul acestui cablu. De fapt, cablul de sub autostradă este un emiţător cu antenă, iar motorul maşinii este un aparat de recepţie. Energia cîmpului de înaltă frecvenţă preluată de acest receptor este transformată în curenţi continui care acţionează motoarele situate direct sub roţi. Călătoriile cu aceste maşini vor fi cu totul neprimejdioase, conducerea lor va fi automatizată şi automobilul nu va executa o poziţie inadecvată: călătorul va ajunge în scurt timp la destinaţie“. Raiul anului 2000 avea să fie mult mai spectaculos chiar decît raiul anului 1958, în care deja intraseră cînd tovarăşul Bojin ajunsese să-i citească toate astea, şi, chiar dacă n-avea cum

să priceapă toate detaliile la fel cum le pricepea tovarăşul Bojin, Brunul începuse chiar a-şi socoti în minte anii, aproape 37, la care adăugase încă 42, cîţi îl despărţeau de acel rai, pentru a se bucura cumva că, fie şi necesitînd o aşteptare atît de lungă, erau şanse ca el să prindă acele vremuri, într-o bătrîneţe ce urma să facă uitate momentele mai puţin fericite de-acum.

Înainte, cu mult înainte de-a ajunge însă în acel rai, Brunul avea nevoie să cunoască raiul mult mai apropiat din care, vreme de cîteva luni bune, îi tot venise tovarăşul Bojin în vizitele sale. Iar cînd, în primăvară, prietenul său intrase în celulă şi, după un zîmbet larg, păstrat prea mult pe chip, îi dăduse în sfîrşit vestea aceea atît de aşteptată, pe Brun îl apucaseră brusc ameţelile, nu mai putuse să respire preţ de cîteva clipe şi numai faptul că bărbatul care-l ajutase într-atît în ultimele luni îl apucase de umeri, scuturîndu-l mai întîi şi apoi susţinîndu-l, trăgîndu-l practic în sus, contrabalansase moliciunea genunchilor, a întregului corp, care, altfel, pornise să i se ghemuiască lîngă picioarele de fier ale patului.

*

Formalităţi, semnături. Tovarăşul Bojin mereu alături. O zi de primăvară, treişpe aprilie. „Treisprezece aprilie una mie nouă sute cincizeci şi opt“, punctase oficial data un bărbat în uniformă, înainte de a-şi trece la rîndu-i semnătura pe unul dintre acte. Ziua în care Bruno Matei, Brunul, avea să iasă pe porţile închisorii către un oraş pe care nu-l cunoştea, dar faţă de care avea aşteptări mari.

În sfîrşit, la mijlocul zilei, după bărbierit, după spălat, după lepădarea hainelor de închisoare şi îmbrăcarea în altele, nu neapărat noi, dar altele, aduse de prietenul său, în sfîrşit – drumul spre porţi. De ele îşi amintea. Intrase aici în vara trecută. Curtea era neschimbată. Îngustă. Garduri din beton, înalte. Sîrmă ghimpată deasupra. O mare diferenţă totuşi. Acum se îndrepta spre poartă. Un gardian a deschis-o reverenţios. O aplecare respectuoasă, îndreptată totuşi nu către el, ci către tovarăşul Bojin. Acesta a păşit primul dincolo de ea. Brunul l-a urmat. Un salut scurt, poarta s-a închis. Afară.

S-au oprit. El s-a oprit, iar tovarăşul Bojin l-a aşteptat mai încolo, lîngă o maşină cu două portiere deschise. S-a oprit şi s-a întors cu faţa spre porţile închise. S-a depărtat cîţiva paşi, pentru a vedea mai bine. Vasilache era nepăsător, îi atîrna inert pe braţul drept. Lui n-avea cum să-i pese, pentru el lucrurile nu prea se schimbaseră. Vasilache avea nevoie doar de Brun, atît. Vasilache era un ascultător. Iar pe Brun îl avusese şi în închisoare, şi aici, afară. Pentru fostul deţinut însă, fostul deţinut, imaginea

clădirii aceleia gri, obosită, bătrînă, care i se înfăţişa acum din afară era importantă. Era o imagine care trebuia să i se întipărească bine în memorie. Pe lîngă atîtea amintiri pierdute, nu-şi mai permitea luxul de-a o pierde şi pe-aceasta. Chiar dacă nu era o amintire bună. Însă era, trebuia să fie, una importantă.

Şi-apoi, o mînă pe umăr.

— Hai, omule. Avem o zi grea. Grea pentru mine, că pentru tine e frumoasă. Şi cu surprize, o să vezi.

S-a tot uimit de-a lungul drumului. Universitatea, o construcţie imensă, năucitoare. Prima din ţară, l-a înştiinţat prietenul lui, cu mîndrie. Biblioteca, statuia lui Mihai Eminescu. Rîpa Galbenă, cu arhitectura ei spectaculoasă. Gara, călători grăbiţi, călători obosiţi în faţa ei, cu sacoşe mari, burduşite. Blocuri. Străzi. Străduţe. Blocuri. Abia cînd şoferul a oprit maşina în faţa unuia, Brunul şi-a amintit să întrebe:

— Dar unde mergem?

O întrebare ce trebuia pusă de mult, încă dinainte de-a ieşi pe porţile închisorii. Dar nu-i venise. Nu se gîndise nici o clipă la asta. Ştia că urmau să meargă afară, îi fusese suficient. Urma să părăsească celula aceea strîmtă şi neagră. Şi urma să facă asta alături de tovarăşul Bojin. Cel care, ştia asta, avea să rezolve toate lucrurile, avea să hotărască totul, tovarăşul Bojin era un om căruia i te puteai încredinţa fără a-ţi mai pune întrebări. Nu-şi pusese. Abia acum a simţit nevoia. În faţa unui bloc pătrăţos, vechi, cu patru etaje. Lîngă care oprise maşina.

— O să vezi, a rîs prietenul său.

Au urcat un etaj. Apoi, tovarăşul Bojin s-a oprit în faţa unei uşi, a scos o cheie, a deschis-o. A intrat, Brunul s-a oprit dinaintea pragului.

— Hai, curaj, l-a îndemnat bărbatul dinăuntru.

Un hol. În stînga, o uşă. Tovarăşul Bojin a deschis-o.

— Aici e baia.

După ea, tot pe stînga, altă uşă. Tovarăşul Bojin a deschis-o şi pe aceasta.

— Aici e bucătăria.

În faţă, o uşă mai mare. Tovarăşul Bojin a pus mîna pe clanţă, a intrat.

— Vino, omule. Aici e camera. Una singură, dar e de ajuns, nu?

Un pat. Un dulap. O masă mare în centru. Pe masă, o vază roşie, fără nimic în ea. Lîngă masă, de-o parte şi de alta, două scaune.

— Ei?

— Frumos.

— Frumos, auzi la el, a hohotit tovarăşul Bojin. Încă nu te-ai prins,

nu-i aşa? Hai, ia un loc pe-un scaun. Să te fac să înţelegi, că văd că ţi-e mai greu singur.

S-a aşezat. Pe celălalt, s-a aşezat prietenul său. A scos din geantă o sticlă plină. S-a uitat în jur, căutînd ceva.

— La asta nu s-au gîndit. Pahare. N-au adus pahare.

S-a ridicat, ieşind pe hol. A intrat pe una dintre uşile de-acolo, a revenit rapid, cu două căni, ceşcuţe.

— Sînt bune şi astea. O să sărbătorim acum. Am luat un vin special pentru momentul ăsta. Trebuie să sărbătorim.

A turnat vinul. Brunul a dus ceaşca la gură imediat. Un miros pe care nu-l cunoştea. Înţepător. Plăcut totuşi.

— Stai, ce te grăbeşti aşa, l-a oprit tovarăşul Bojin. Am şi un discurs. Crezi că toate astea vin aşa, fără discurs? A rîs din nou. Ce ţi-am spus eu în închisoare, omule, îţi aminteşti? Ce ţi-am zis? N-am promis eu că, dacă lucrurile vor decurge bine, o să poţi simţi şi tu toate astea, toate... cum să le zic? Toate bucuriile pe care le are în prezent un om obişnuit. Am promis. Şi uite că m-am ţinut de cuvînt. Nu numai eu, că nu pot eu singur să le fac pe toate. Noi muncim aici la comun. Toţi pentru unul. Şi uite că s-a muncit şi pentru tine. Ţi s-a repartizat garsoniera asta. E a ta, omule. S-o locuieşti sănătos, a mai zis Bojin. Abia acum putem ciocni.

Brunul a întins, mecanic, ceaşca spre cea întinsă de prietenul lui. Au ciocnit. Apoi, a băut vinul. Nu i-a mai simţit însă nici mirosul, nici gustul. Nici măcar vorbele vesele care au urmat, vorbele tovarăşului Bojin, nu le-a mai auzit. Garsoniera lui? Locuinţa lui? Încă nu reuşea să înţeleagă cuvintele astea care i se zbăteau în minte; ar fi vrut să le prindă cumva, să le înţepenească acolo, să le scoată dintre toate celelalte gînduri, să le separe, să se bucure de ele. Nu reuşea. N-a reuşit minute bune. Nu a reuşit pînă la a doua umplere a ceştilor de către tovarăşul Bojin. Abia vinului din a doua ceaşcă i-a simţit din nou mirosul, i-a simţit gustul. Abia atunci a reînceput să audă.

— ...pentru toţi cei care nu umblă cu prostii, pentru toţi cei care muncesc cinstit. O să-ţi găsim şi ţie un loc de muncă, trebuie să te întreţii, să te reintegrezi. Dar important e că partidul nu te lasă pe drumuri pînă atunci. Noi te ajutăm la nevoie. Ţi-ai plătit datoria către societate, gata, eşti curat. Şi-atunci, ne facem şi noi datoria faţă de tine.

— E locuinţa mea? bîigui Brunul.

— A ta, omule. Nu-ţi vine să crezi? E a ta. Adică o să stai în ea. Iar după ce-o să-ţi găsim un loc de muncă, o să plăteşti chirie, c-aşa-i frumos, nu? Noi îţi dăm, dai şi tu înapoi. Important e... Important e că m-ai convins pe mine că eşti cinstit. Boala ta, vreau să zic. Uite, îţi spun pe şleau: nu te-

am crezut la început. Nimeni nu te-a crezut. Nici măcar doctorul ăla care te-a tratat nu ne-a convins. Şi el zicea: tovarăşi, aşa ceva n-am mai văzut. Să-ţi pierzi adică memoria pe fix douăzeci de ani. Tovarăşi, aşa ceva n-am mai văzut. De-asta am stat noi atîta de vorbă. Că trebuia să ştim. Trebuia să ne asigurăm că eşti cinstit cu noi. Iar dacă tu eşti cinstit cu noi, sîntem şi noi cinstiţi. C-aşa e-n viaţă.

Sticla s-a golit în următoarele două ore. Iar tovarăşul Bojin a venit, în acest răstimp, cu răspunsuri. Cu multe dintre cele căutate de Brun de-a lungul ultimelor luni. Ceaşcă după ceaşcă, răspunsuri după răspunsuri. Nu despre trecut. Cînd trecutul nu-i bun, nu trebuie adus în discuţie, e mai bine să fie uitat. O boală ca a Brunului era chiar o binecuvîntare, aşa i-a spus, dacă stai şi te gîndeşti bine. De ce să aibă amintirile unor întîmplări care-l făcuseră s-ajungă la închisoare? Trecutul nu mai conta. Răspunsurile ţineau doar de viitor. De perspectivă. Iar din ele Brunul a înţeles că va fi ajutat. Din ele, Brunul a înţeles că, într-o societate precum cea nouă, omul nu e niciodată singur. Omul nu mai poate fi singur, căci e parte a unui întreg care gîndeşte şi acţionează întotdeauna ca un întreg. Construcţia raiului pămîntesc, nu a celui scornit, se face numai prin braţe unite. Prin forţa întregului popor, supus unui singur ţel, al binelui comun. Al dezvoltării. Al reuşitei depline. Al comunismului.

Brunul a înţeles că nu mai e singur. Şi nu s-a mai simţit singur nici cînd tovarăşul Bojin, după ce s-au terminat vinul şi discursurile, s-a ridicat şi, promiţînd că va reveni a doua zi, a ieşit din garsonieră. Nu s-a mai simţit singur nici cînd, deşi pînă spre seară mai erau destule ore, s-a vîrît în pat. L-a aşezat alături de el pe Vasilache şi a început să-şi adune gîndurile. Unul cîte unul. Le-a aşezat într-o ordine. Şi le-a unit pe toate, le-a legat în jurul unui singur sens. În jurul perspectivei. Al uneia despre care de atîtea ori înainte, de atîtea ori chiar şi de-a lungul acestei zile îi vorbise prietenul său, tovarăşul Bojin.

Capitolul 23

Nu-i aşteptase la gară, ea avea doar o adresă, pe-o bucată de hîrtie. Ticu, vărul Elizei. Nu îndrăznise să rişte, îi explicase femeia Brunului. El avea să rămînă, de ce să rişte să vină la gară, de ce să rişte să-i vadă cineva împreună? Oricum se expunea unui pericol, de vreme ce-i primea, pentru o noapte, în casa lui.

Seara de sîmbătă, 24 octombrie, staţia Timişoara. Plecaseră din Iaşi cu aproape douăzeci şi patru de ore înainte. Un drum lung, îngrozitor de lung, aşa i se păruse Brunului. Nu dormise nici un minut, chiar dacă ea îi ceruse asta. Acceleratul 604, cu plecare la ora 22.45 din staţia Iaşi, pe ruta Tecuci, Buzău, Ploieşti Sud, Bucureşti Nord. Sosire în Bucureşti la ora 6.30. Bilete luate numai pînă acolo. Cuvîntul „risc“ folosit în aproape orice frază de Eliza. De ce să rişte? Dacă se va prinde cineva, va înţelege că au plecat la Bucureşti. Nu mai departe, la Bucureşti. Ar fi fost o problemă, dat fiind că Bucureştiul nu-i în Bucovina. Dar ar fi fost o problemă mai mică decît dacă ar fi aflat că plecaseră spre Timişoara.

O oră la dispoziţie pentru alte bilete. Altă rută. Alt accelerat. Bucureşti-Timişoara, de astă dată Brunul nu mai reţinuse numărul trenului, prin Piteşti, Piatra Olt, Craiova, Turnu Severin, Orşova, Caransebeş. Plecare la ora 7.30. Sosire în staţia finală la ora 19.35. Cifre, ore. Numele unor oraşe pe care nu-şi mai amintea să le fi auzit vreodată. Şi-un alt drum lung, de astă dată şi mai afurisit. Oboseala adunată peste noapte, ajutată de soare, de lumina zilei, îl chinuise şi mai rău. Ar fi dormit. Alţii dormeau pe banchete. Ar fi dormit pe drumul de zi, pentru a recupera ce nu făcuse noaptea din cauza emoţiei. Însă apăruse o altă îngrijorare. Somnul l-ar fi trimis, poate, într-un tunel. Un nou tunel, o nouă negură. Aşa încît îşi forţase ochii să rămînă deschişi, să adune toate cîmpurile şi văile văzute prin fereastră, toate dealurile, toţi munţii, toate pădurile, să le adune în ei, să le ţină acolo, nepierzînd nici un strop din acele imagini. Se străduise să fie permanent conştient, să nu se lase dus în nici un tunel, să nu-şi piardă nici o clipă gîndurile. Pînă la Timişoara. Pînă în staţia Timişoara, unde coborîseră într-o burniţă rece, timpurie, neaşteptată. În miez de noapte, căci trenul întîrziase mult. Ore întregi.

Ticu, vărul Elizei. Un noroc, semn bun, îi spusese ea: stătea aproape de gară, urmînd indicaţiile de pe hîrtia din mîna femeii nu făcuseră mai mult de jumătate de oră pe jos. Trenul întîrziase. Dacă ar fi stat departe, cum ar fi ajuns? Timpul nu era de partea lor, a doua zi trebuiau să-şi continue drumul. Era obligatoriu să treacă graniţa cît mai repede, cei rămaşi în Iaşi n-aveau

voie să-şi pună întrebări înainte ca ei s-ajungă dincolo. Ăsta era planul. Planul Elizei, care trebuia respectat în cele mai mici amănunte. Planul ei, singura salvare.

Ticu. Le-a deschis uşa speriat, cu ochii cît cepele, repezindu-se spre ei şi împingîndu-i în apartament. Se temuse. Întîrzierea îl făcuse să-şi închipuie o groază de lucruri. Să-şi închipuie că fuseseră prinşi în Iaşi. Să-şi închipuie chiar, şi mai rău, că discuţiile dintre el şi Eliza, purtate prin telefon, de la poştă, fuseseră ascultate. Şi, chiar dacă îşi luaseră atîtea precauţii, vorbind detaşat şi codat, fără nici un fel de trimitere directă spre ce-avea să se-ntîmple, tot se temuse că fuseseră descoperiţi. Iar în cazul ăsta, ar fi încurcat-o şi el. Aşa-şi petrecuse cele cîteva ore de întîrziere a trenului: gîndindu-se că a încurcat-o şi el. Nu ştia cine avea să apară în cadrul uşii acum, cînd auzise ciocăniturile: ei sau Securitatea?

Cîte un ceai, băut pe lumina stinsă. Era trecut de miezul nopţii, n-avea rost să atragă atenţia în felul ăsta.

— Aşa-i. N-are rost să riscăm, îi zise Eliza Brunului, ca un fel de scuză.

— N-are rost, repetă Ticu.

Ticu, vărul Elizei. Un tip cam de patruzeci de ani, cu un păr des, blond, cu ochii mari, o frunte lată, cu mîinile tremurînde, făcînd mişcări bruşte tot timpul. Poate ţinea de firea lui sau poate doar în seara asta, în care adunase atîtea frici, se manifesta aşa. Un bărbat blînd, cu voce înceată, abia şoptită printre buzele de iepure, asta remarcase Brunul de la bun început. O voce răguşită. Fumînd ţigară de la ţigară, bînd trei ceşti de ceai cît timp ei reuşiseră să termine doar una.

— Şi chiar o faceţi, zise el, ca o concluzie după un moment prea lung de pauză. Nu te-am crezut, îşi îndreptă el privirea către Eliza.

Singura lumină venea de-afară, prin fereastră. Un bec de la un stîlp, de ajuns însă pentru a contura chipurile celor dinăuntru, de ajuns pentru a nu-şi adresa vorbele orbeşte.

— Întotdeauna, continuă Ticu, aveai dorinţa asta. De mică.

— Nu chiar de mică, se opuse femeia. Habar n-aveam, în copilărie, ce-s alea ţări străine.

— Mă rog, din tinereţe, zise el, zîmbind. M-ai bătut atîta la cap, încît m-ai făcut să vreau şi eu. Ştii că, de fapt, datorită ţie am început să mă gîndesc la asta? Se întoarse spre Brun: Ţi-a spus probabil că şi eu am vrut să plec. Numai că n-am putut...

— Mi-a spus, dădu din cap Brunul.

— De fiecare dată cînd ne-ntîlneam acasă, la ţară, cum-necum, discuţia ajungea la un moment dat aici, continuă el spre Brun. Maică-sa,

mătuşă-mea, încerca să-i bage minţile-n cap. „Vrei să te omori, fato? Şi să ne-omori şi pe noi?“ Numai taică-su, unchiu-miu, o încuraja. Aşa-i că te-ncuraja? o privi pe vară-sa.

— Sînt bătrîni, dădu din mînă Eliza, deranjată de subiect. O să-i lase-n pace. O să-i poarte o vreme-n anchete, iar apoi o să-i lase-n pace. Acum nici nu le-am zis nimic. După ce am vorbit ultima oară cu tine, nu le-am mai zis nimic. Habar n-au că sînt aici.

— De cînd i-am povestit despre încercarea aia a mea, continuă Ticu să vorbească, răguşit şi şoptit, cu Brunul, n-a mai fost om. A trebuit să afle totul. Să-i spun totul. Şi-ai apărut tu, după cum se vede. Omul cu relaţii în afară. Dacă nu erai tu, îţi spun că n-ar fi plecat. Şi nici n-ar fi trebuit să plece. Fără să ai pe cineva să te scoată de la sîrbi, e ca şi cum ţi-ai pune singur laţul de gît.

— Chiar crezi c-avem vreme să pălăvrăgim acum? ridică vocea Eliza, încercînd să-l oprească pe vărul ei.

Brunul îi văzu privirea în lumina aceea slabă. Încruntată, nervoasă. Ţintuindu-l o secundă pe Ticu. Buza de jos îi tremura, întotdeauna îi tremura buza cînd se enerva.

— Am luat de toate. Şi piper pentru cîini, cum mi-ai zis.

— Obligatoriu, dădu celălalt din cap.

— Şi-o lanternă.

— O aprinzi doar dacă-i obligatoriu. Cel mai bine, n-o aprinzi deloc. Dacă ar fi fost senin, sigur n-aveai nevoie...

— Burniţa asta, făcu Eliza.

— Poate trece pînă mîine noapte.

— Poate trece.

— Mîncare? întrebă bărbatul.

— Cîte ceva. N-am vrut să iau conserve. Chiar dacă le scot etichetele, le-ar recunoaşte ca româneşti. Nimic cumpărat. Doar nişte costiţă afumată, cîrnaţi.

— De la ţară?

— Mi-au mai rămas, da.

— Bine. Şi dacă tot am pomenit de mîncare...

Se ridică şi ieşi spre bucătărie, iar cît timp rămaseră doar ei doi în cameră, nu-şi spuseră nici un cuvînt. Pe Brun îl deranjase ceva din discuţia la care asistase. Încă nu ştia exact ce, însă enervarea Elizei şi privirea de-o clipă pe care i-o aruncase vărului ei îi transmiseseră ceva neplăcut, ceva ce ştia c-ar trebui să înţeleagă acum, fără a reuşi însă. Gîndurile astea îl împiedicau să vorbească.

Mîncară, tot cu lumina stinsă. Nişte slănină cu pîine, brînză. Cîteva

mere, la sfîrşit. Discuţiile despre planul lor continuară, în timpul mesei. Fără alte amintiri, fără nici un fel de complicităţi în care Brunul să nu fie inclus. Sfaturi de la Ticu, o mulţime. Unele de care trebuiau să ţină cont. Altele care erau în voia destinului, doar a lui. Era necesar, de pildă, ca în noaptea trecerii, următoarea, să bată uşor vîntul. Nici prea tare, nici prea încet. Suficient însă pentru a acoperi orice fîşîit. Nu ţinea de ei, nu puteau controla vîntul. Dar vărului Elizei îi făcea plăcere să arate că le ştie pe toate, să arate că numai urmînd sfaturile sale aveau să reuşească. Sau poate îşi oferea doar o mulţumire. Neplecînd atunci cînd avusese ocazia, poate îşi dorea să ştie măcar că a contribuit la o fugă, la o evadare reuşită. Poate că încerca să-şi creeze un motiv de mîndrie peste timp. Un sentiment. Poate se vedea lucrînd peste un an, peste doi, peste trei tot la fabrica de zahăr „Banatul“ din Timişoara, dar ştiind că dincolo, un dincolo care pentru el nu putea să însemne nimic concret, dar care era, fără doar şi poate, mai bun, doi oameni trăiau o viaţă întru totul diferită datorită lui.

Se culcară abia spre dimineaţă. La trei ore, poate mai bine, după miezul nopţii. La trezire, se gîndi Brunul înainte de-a închide ochii, la trezire avea să înceapă o zi cum nu mai trăise nicicînd. Iar următorul somn avea să-l doarmă în altă parte. În altă ţară. Poate într-un tren. Poate într-un autobuz. Poate chiar pe cîmp. Dar în altă ţară. Înfiorarea produsă de încolţirea acestei idei n-avu timp să se transforme însă în sudori reci, nu-l copleşi. Oboseala adunată în atîtea ore nedormite se dovedi mai puternică decît toate fricile înghesuite în mintea lui.

*

Pe Vasilache, Ticu nu-l observase în seara precedentă. Lăsaseră pe hol cele două plase, bagajele pe care le căraseră cu ei, marioneta se pierduse-n beznă, printre ele. Dimineaţă însă pe Brun îl treziră şoaptele celor doi veri, agitate, încropind o ceartă.

— Nu pot să-i cer asta. Ţine la ea, n-am cum să... – vocea Elizei.

— Da-i nebun? E-un rahat de păpuşă. Şi-ncă una cu chelie! Ce naiba? Ai înnebunit şi tu? Ştii cum atrage atenţia? Toţi o să se uite la voi. Şi-n plus, noaptea... E albă, îţi dai seama? – vocea lui Ticu.

Se ridică din pat, încă frînt de oboseală. Păşi către ei.

— Vasilache, îi zise Eliza.

— E alb! dădu din umeri Ticu, privindu-l mustrător, acuzator. Nu poţi să-l iei cu tine. Mai ales noaptea. Ce-o să faci? E ca şi cum le arăţi ălora unde să ţintească.

— Măcar să-l băgăm într-o altă plasă, spuse Eliza. Una neagră.

— Mda, dădu din mînă a lehamite vărul ei. Că doar mergeţi în

vacanţă, cu o mie de bagaje după voi...

Brunul îşi frecă ochii, încercînd să şteargă păienjenişul ce-i înceţoşa vederea. Apoi se aşeză pe-un scaun, clătinînd din cap. Avea sens ce spuneau. Toate lucrurile aveau sens. Mai puţin faptul că doi oameni de care se simţea acum străin, care aveau o întreagă istorie împreună, care formau o familie a lor ţipau la el acum. Chiar dacă ţipau în şoaptă. Acceptase totul. Acceptase să-şi bată joc de tot ceea ce învăţase, trăise vreme de doi ani, de dragul Elizei. Acceptase un drum chinuitor, mult prea lung, cu trenul pînă aici. Un drum de-a lungul căruia deja începuse s-o simtă ca pe-o străină. Acceptase să se lupte chiar cu acest sentiment al lui, să şi-l alunge cu gîndul la momentele frumoase petrecute înainte, cu mult înainte de a afla că vrea să fugă şi de a-l tîrî pe el în povestea asta. De dragul lor, al acelor momente, acceptase totul. Dar chiar trebuia să accepte şi asta? Vasilache nu mai era de mult, poate tot din cauza Elizei, prietenul său. Devenise şi pentru el în timp, în ultimul timp, doar o marionetă neînsufleţită. Dar chiar dacă acum ştia asta, şi ei, acestei marionete, îi datora multe. Căci existase o vreme cînd însemnase mult mai mult pentru el decît însemna acum. Iar dacă avea să plece, dacă avea să treacă graniţa aia blestemată, în nici un caz n-avea să-l lase în urmă pe Vasilache. Şi nici să-l vîre într-o plasă. Era doar o marionetă, dar una care-i văzuse zbaterile, chinurile, plînsetele, disperările, care-l ascultase. Iar acum, în ziua asta atît de diferită de toate zilele vieţii sale, îi datora lui Vasilache măcar atît. Să fie, la rîndu-i, martor al acestei zile. Nu, n-avea să-l lase aici, n-avea să-l vîre în nici o plasă.

— Nu, dădu Brunul din cap.

— E alb, şopti rugător Eliza, apropiindu-se de scaunul pe care stătea el.

— Îl iau cu mine orice ar fi. Altfel, eu mă-ntorc.

— Nu poţi face asta. Te arestează.

— De ce să mă aresteze?

— Că m-ai ajutat să fug, spuse ea, plecîndu-şi privirea. Eşti aici, ai făcut-o deja. Eşti cu mine. Nu te mai poţi întoarce.

— Nu, clătină Brunul din cap. Vasilache vine cu noi. Şi nu-l vîr în nici o plasă.

— E o prostie, interveni vărul Elizei. Aşa ceva n-am mai auzit.

— Nu plec nicăieri fără el! ridică vocea Brunul, nemairespectînd consemnul şoaptelor la care se supusese încă din noaptea trecută.

Ticu veni la masă, aşezîndu-se şi el pe-un scaun. Eliza făcu acelaşi lucru. Cîteva clipe de tăcere. Apoi, vărul femeii dădu larg din mîini.

— Cremă de ghete, zise. Îl vopsim cu cremă de ghete.

Brunul se încruntă.

— Se duce pe urmă. Doar cît să nu se vadă alb, atît de alb. Mă gîndesc că... Pun cremă de ghete în puţină apă, într-un lighean. Şi-i vopsim măcar hainele.

Brunul nu zise nimic. Privi hainele lui Vasilache – chiar aşa ponosite, vechi, rufoase, erau totuşi albe, prea albe. Poate n-ar fi trebuit să i le spele, pregătindu-l astfel pentru călătorie.

— Trenul pleacă în două ore. Trebuie să mergeţi cu trenul ăsta. Altfel, mai e unul abia diseară. Ajungeţi în Reşiţa tîrziu, iar de-acolo n-o să mai prindeţi nici o cursă pînă-n Naidăş. Dacă-l vopsim acum, îl uscăm la cuptor.

— Haide, îl rugă din nou, mai impacientată de data asta, Eliza.

Lăsă alte cîteva clipe să treacă, înainte de-a accepta. Pînă la urmă, n-avea nici o problemă cu ideea asta, Vasilache în haine negre rămînea tot Vasilache, la fel cum rămăsese Vasilache şi după ce-l chelise, smulgîndu-i pălăria cu dinţii. Însă nici nu voia să cedeze atît de uşor. Se săturase să decidă alţii pentru el, s-o audă pe Eliza spunîndu-i ce-i bine şi ce nu. Dar era totuşi prea alb.

— Bine, zise în cele din urmă. Să-l vopsim.

După cîteva minute, Vasilache părea mai degrabă murdar, îngrozitor de murdar, decît vopsit. Hainele albe, pe care el le spălase de-atîtea ori, cu-atîta grijă, erau acum, după ce vărul Elizei de storsese, pătate cu negru pe-alocuri, cu gri în alte părţi. Mai degrabă murdare decît negre. Dar măcar îi făcuseră voia de a-l lua cu sine. Cît timp marioneta rămase la uscat, în gura cuptorului, se mulţumi cu gîndul ăsta, că-i făcuseră voia, că nu cedase şi-acum. Discuţia lor nu-l mai interesa. Se aşezaseră la masă, Ticu îi dăduse o hîrtie, pregătită încă dinaintea sosirii lor aici, cu o hartă, desenată de mînă, a locului prin care urmau să treacă frontiera. Se concentraseră multă vreme asupra acelei hărţi, vărul îi explicase Elizei pas cu pas ce trebuiau să facă, pe unde să meargă, odată ajunşi în Naidăş. Dar era discuţia lor, a doi oameni mai mult sau mai puţini străini, de care Brunul depindea acum doar pentru că n-avusese curajul să se rupă mai devreme. N-avea cum să mai dea înapoi şi-n privinţa asta. Era prea tîrziu. Dar măcar nu cedase în legătură cu Vasilache.

Ticu nu ieşi din apartament la plecare. Se despărţiră acolo, în dreptul uşii. N-avea rost să rişte. Încă o serie de sfaturi, cele mai multe repetate din noaptea precedentă. O îmbrăţişare prelungă între el şi Eliza. O strîngere de mînă între el şi Brun. De-acum, tot riscul era numai al lor.

*

Restul zilei se desfăşură, în mare, conform planului. Reşiţa. O gară

pustie, ei doi întîrziaseră o vreme pe peron, pentru că după coborîre Brunul căutase mai întîi o toaletă. Apoi mai rămăseseră pe acel peron un timp, neştiind prea bine încotro s-o ia. Într-un tîrziu, Eliza se dumiri, iar el o urmă tăcut. Nici aici nu făcură mult pe jos pînă la autogară, de fapt o staţie mică, cu o chichineaţă de unde se cumpărau bilete. Inclusiv către Naidăş.

O singură abatere de la plan totuşi. Vasilache. Cel pentru care Brunul se luptase cu Eliza şi cu vărul ei. Acum, în timp ce aşteptau autobuzul ce-avea să-i ducă, în această după-amiază de duminică, spre Naidăş, Vasilache se afla în plasă. Una maronie, de pînză, cumpărată de la o Alimentara, în care nu Eliza îl vîrîse, ci Brunul. Dar pentru că aşa hotărîse el, nu pentru că i se impusese asta. Aşa hotărîse după ce, la coborîrea în gară, trebuiseră să caute mai întîi o toaletă, unde Brunul îşi frecase, vreme de minute bune, pielea de pe faţă şi de pe mîini pentru a-şi îndepărta negreala. Vasilache se răzbunase în felul acesta pentru vopsirea hainelor. Iar Brunul se răzbunase pe Vasilache vîrîndu-l într-o plasă maronie, cumpărată de la o Alimentara. Povestea asta fusese, pînă la urmă, unul dintre momentele plăcute ale zilei. Încăpăţînarea în privinţa păpuşii îi eliberase, pentru scurt timp, de tensiune, îi făcuse să rîdă împreună, ca-n alte vremuri, în acele vremuri în contul cărora Brunul se afla acum aici, în staţia de unde urmau să ia o cursă spre Naidăş.

Un autobuz mic, zdrăngănitor, scoţînd fum negru la oprire, lăsînd fum negru în urmă la plecare. O mulţime de călători, în general bătrîni, femei şi bărbaţi întorşi cu genţi goale din oraş, după ce le deşertaseră în locuinţele copiilor, poate ale nepoţilor. Feţe obosite, tăcute. Nici Brunul nu simţi nevoia să spargă tăcerea, fie şi numai între ei doi, cît ţinu acest drum.

Continua să burniţeze şi-aici, unul dintre geamurile de sus ale maşinii, căruia îi lipsea sticla, lăsa să intre un aer rece, un aer de iarnă, deşi se aflau în sud-vest şi ar fi trebuit să fie cald încă, la sfîrşit de octombrie. Poate nu cald, dar în nici un caz nu era încă vremea iernii. Curentul şuiera uneori prin geamul acela, un şuierat care crea o atmosferă apăsătoare, cu atît mai greu de suportat în momentul în care înserarea începuse să îngreuneze vizibilitatea, şi-aşa afectată de burniţă. O senzaţie tot mai apăsătoare îi precipita Brunului respiraţia. Teama revenită, transformîndu-se odată cu hurducăielile aproape în spaimă, i se amesteca acum cu aerul acela rece şuierat înăuntru, cu umbrele serii, cu şoaptele încurajatoare ale Elizei, al cărei chip căuta, din cînd în cînd, să se destindă liniştitor spre el, ajutat şi de-un zîmbet forţat.

La un moment dat, autobuzul opri printre dealuri sau munţi, Brunul nu-şi putea da seama unde, din pricina întunericului. Şoferul deschise uşa şi coborî, iar de-acolo, de jos, îl auzi izbucnind într-un torent de înjurături –

paşte, dumnezei, viaţă de căcat. O pană, aflară călătorii. Iar apoi şoferul le ceru tuturor să coboare. Erau nevoiţi să se abată de la planul lor, de la planul Elizei, gîndi Brunul. Faţa femeii de lîngă el arăta aceleaşi gînduri speriate.

Şoferul, un gras negricios, tremurînd de nervi, le ceru călătorilor ajutorul. Îi împărţi în două echipe. Una a bărbaţilor, cealaltă a femeilor. Bărbaţii trebuiau să vină toţi pe partea dreaptă a autovehiculului, să-l ridice uşor, la comanda lui. Nici prea mult, nici prea puţin. Să-l ridice cît e necesar pentru ca sub autobuz să fie vîrît un bolovan. Iar bolovanul era sarcina celei de-a doua echipe, a femeilor. Le arătă, cu mîinile, cam cît de mare să fie. Le trimise în căutarea unei asemenea stînci, pe care s-o rostogolească apoi, cu un efort comun, pînă la maşină. Atunci venea rîndul bărbaţilor. Urmau să ridice maşina, iar bolovanul trebuia vîrît dedesubt, s-o susţină. Cineva, dintre bărbaţi, comentă. De ce să facă treaba femeile, de vreme ce bărbaţii tot n-aveau de ridicat maşina pînă la întoarcerea lor? Şoferul le explică tovarăşilor mai întîi că el e şeful. Şi-apoi, că munca trebuie divizată. Că rolul unora e să ridice maşina, iar al altora e să aducă bolovanul. Pînă la urmă, într-o societate egală, şi munca trebuia să fie egală. Chiar dacă, insistase şoferul în discursul său pentru tovarăşi, chiar dacă oricine putea totuşi să-şi dea seama că a aduce un bolovan, prin rostogolire, e o muncă mai uşoară decît a ridica pe braţe ditamai maşina.

În cîteva minute, femeile îşi făcură treaba. Brunul o văzu pe Eliza, de la distanţă, împingînd mai abitir decît celelalte doamne, tovarăşe, bucata de piatră. Era evident speriată, timpul trecea, iar ei mai aveau încă mult pînă la graniţă. Şoferul le-a încurajat, dînd din mîini, ţipînd, indicînd încotro trebuie tîrîtă piatra. Iar cînd bolovanul se opri lîngă maşină, acelaşi şofer îşi mută atenţia către echipa bărbaţilor. Cu alte încurajări, alte indicaţii. Călătorii, printre care şi Brunul, gemură la unison, ridicînd maşina. Împingînd-o, mai bine zis, într-o parte. Iar toată acţiunea asta, însoţită permanent de încurajările generoase ale şoferului, dură aproape jumătate de oră. În ciuda braţelor bărbăteşti puse unul lîngă altul, greutatea era prea mare, aşa încît femeile se văzură nevoite să aducă şi alţi bolovani, mai mici, pentru a susţine fiecare centimetru ce separa roata automobilului de pămînt. În sfîrşit. După o oră, poate chiar mai bine, de la momentul în care observase pana, şoferul privi mulţumit noua roată şi le ceru un ultim efort, atît bărbaţilor, cît şi femeilor. Celor dintîi, efortul de a mai ridica un pic vehiculul, cît să poată fi îndepărtată piatra de către echipa femeilor.

Reveniţi în autobuz, atmosfera se schimbă. Călătorii îşi reluară locurile, de astă dată cu chipuri zîmbitoare, mulţumiţi că munca lor dăduse rezultate, că autobuzul putea acum să-şi continue drumul. Şi Eliza era mulţumită, observă Brunul. Nu întîrziaseră foarte mult, o oră în plus nu le

dădea peste cap planul.

— Te-ai străduit, nu glumă, i se adresă Elizei o femeie în vîrstă, ce stătea pe scaunul de-alături, după ce autobuzul începu să ruleze din nou pe şosea. Eu îmi dădeam duhul, pe cînd dumneata împingeai la bolovan de parcă voiai s-ajungi călare pe el acasă.

Rîse, îşi arătă astfel cei cîţiva dinţi aurii, cîţi mai rămăseseră întregi dintr-o lucrare veche. Nu-i vorbea cu răutate, chiar dacă în spusele ei se distingea şi-un oarecare reproş. Eliza nu-i răspunse decît printr-un zîmbet. Însă bătrîna avea chef de discuţii, era clar.

— Unde mergeţi? o întrebă, arătînd cu bărbia şi spre Brun.

O încruntare pe chipul Elizei, cîteva ezitări. Apoi, trebui să-i răspundă.

— La Naidăş.

— Bată-vă să vă bată, ridică vocea cealaltă, bucuroasă. La cine? Am o soră acolo, merg mult pe la ea. Îi ştiu pe mai toţi oamenii din sat, că din tinereţe mă tot învîrt prin Naidăş. Obişnuiam să mă duc la biserică acolo, era un popă bun pe vremuri, acu' nu mai ştiu cum e. Dar ăla le zicea frumos, mamă-zău. Se-adunau din satele dimprejur să-l audă. Pe urmă a plecat. Nu de bunăvoie, dacă mă-nţelegeţi, zise femeia şi zîmbi iarăşi, de astă dată complice. Era un preot din vremurile ălelalte. Avea el păcate, da' le zicea tare frumos. La cine spuneaţi că mergeţi? Că sigur nu sînteţi de pe-aici...

Încruntarea Elizei se transformă, Brunul i-o putea citi în ochi, în spaimă şi enervare totodată. Spaima o făcu însă să deschidă gura pentru a răspunde.

— Nu cred că-l ştiţi, zise ea. Am un văr, abia s-a mutat. De-asta şi mergem, arătă ea spre Brun. Să-l ajutăm. Noi locuim în Timişoara, de-acolo s-a mutat şi el. Trebuie să văruiască, să cureţe, să deretice. E neînsurat, are nevoie de-o mînă de femeie. Şi-apoi, acoperişul, mi-a zis că-i găurit. De asta l-am luat şi pe fratele meu, din nou o mînă către Brun, ca să-l ajute.

— Fiiiu, făcu femeia, aproape reuşind să fluiere, printre buzele ţuguiate. Ca să vezi, se mai mută oameni în Naidăş. Pentru ce?

— Ca să facă agricultură, zise din nou repede, fără vreo ezitare, Eliza.

Brunul îi admiră, mai întîi, sîngele rece. Se bucură pentru cîteva clipe că e atît de pricepută – el n-ar fi ştiut, în ruptul capului, cum să iasă din situaţia asta. Ea însă găsise imediat explicaţia potrivită. Şi-o dăduse atît de hotărîtă, fără să clipească, încît l-ar fi convins, fără doar şi poate, şi pe el de n-ar fi ştiut mai bine cum stau lucrurile. Pornise de la văr ei real, iar apoi povestea se legase de la sine, curgînd limpede, fără poticniri, de parcă

şi-ar fi avut-o pregătită dintotdeauna. Se bucură pentru cîteva clipe c-o avea lîngă el. Şi dincolo, în Iugoslavia, lucrurile aveau să se lege la fel de bine. Mai bine chiar, întrucît povestea era ticluită de mult, o repetaseră deseori împreună. Iar dacă o va lăsa pe Eliza s-o rostească, indiferent în faţa cui, n-avea de ce să-şi facă griji.

Apoi, ascultînd în continuare discuţia cu bătrîna ce-avea o soră în Naidăş şi admirînd-o pe femeia de lîngă el, Brunul nici nu-şi dădu seama cînd gîndurile lui, ajunse deja pentru o vreme în Iugoslavia, o luară îndărăt, către noaptea trecută, oprindu-se la acel schimb de priviri dintre Eliza şi vărul ei. Se opriseră acolo, căutînd ceva în vorbele rostite de Ticu, fără a înţelege nici acum exact ce. Abia după ce autobuzul opri într-un sat, lăsînd-o pe bătrîna cu care discutase Eliza să coboare alături de alţi călători, abia după ce ea se întoarse spre Brun şi-i şopti, uşurată, că a mai rămas puţin, poate doar cîteva minute, pînă vor ajunge şi că se bucură c-a scăpat de insistenţele „cucoanei“, gîndurile acelea ale sale se rupseră din amintirea nopţii trecute şi se adunară într-o întrebare pe-o voce joasă:

— Auzi, tu cînd ai vorbit prima oară cu vărul tău despre fuga lui din ţară?

Eliza făcu ochii mici, cerîndu-i astfel să nu vorbească despre asta nici măcar în şoaptă, nici măcar într-un autobuz care, prin hurducăielile lui, îi lăsa pe oameni să se înţeleagă între ei doar ridicînd vocile unul la celălalt, aşa cum se-ntîmplase în convorbirea cu bătrîna care coborîse deja.

— Nu ne-aude nimeni, dădu din cap Brunul. Zi-mi cînd ai vorbit!

De astă dată, ridică şi el vocea, dar nu pentru a fi auzit, ci pentru că gîndurile acelea multe, venite din noaptea ce trecuse, se grăbeau să capete o explicaţie.

— Nu ştiu, dădu din umeri Eliza.

— Cum să nu ştii? Nu-ţi aminteşti cînd a vrut să fugă?

Avea un ton prea ridicat, Eliza făcu ochii mari şi privi îngrijorată în jur.

— Acum vreo doi ani. Ce naiba ai? Vrei să strici totul?

— Acum vreo doi ani, repetă Brunul. Şi cînd ai aflat de maică-mea? De cînd ştii că e-n Italia?

— Ce-i cu tine?

— Spune-mi!

— Ţi-am zis...

Îi spusese. Eliza aflase în cursul acelei prime întîlniri cu Bojin. Cînd acestuia, aşa-i povestise ea, îi scăpase fără să vrea o informaţie: că mama lui trăieşte şi că e-n Italia. Şi-o crezuse atunci, de ce n-ar fi crezut-o? Era în acea seară de august, pe 23, cînd Eliza dăduse totul pe faţă, cînd

sinceritatea îi sfîşia sufletul, iar mărturisirea se lega fără cusur în faţa sa. Se lega mai bine chiar decît se legaseră, cu cîteva clipe înainte, vorbele despre un văr din Naidăş care se mută în casă nouă, una spre care se îndreptau el şi Eliza.

Şi totuşi, Brunul simţea, intuia lipsa unor legături. Legături ce nu puteau fi însă create acum, în acest autobuz care-i hurducăia, într-o noapte cu burniţă deasă şi printre şuierăturile unui geam spart ce aducea înăuntru puţin din aerul unei ierni care se anunţa într-un moment atît de nepotrivit. Mai ales aici, în sud-vestul României, o zonă în care sfîrşitul de octombrie putea fi şi ar fi trebuit să fie ceva mai blînd.

Capitolul 24

În dimineaţa de 13 aprilie 1958, Dumitru Bojin s-a trezit mult mai devreme decît de obicei. Nu era foarte grăbit, deşi urma o zi grea. Însă de-afară venea un aer plăcut prin fereastra larg deschisă peste noapte, ce dădea către parc. În ultimele cîteva zile, copacii scheletici, urîţiţi de iarnă, înviaseră, iar Copoul îi trimitea în casă, odată cu valuri proaspete de aer, aromele teilor. Sau măcar iluzia aromelor, căci încă nu venise, la drept vorbind, timpul acelor miresme ce cuprindeau întregul deal, poate chiar întregul oraş. Teii îşi dădeau adevărata măsură undeva prin iunie. Oricum însă, imaginea copacilor din nou înfrunziţi era îndeajuns de îmbucurătoare încît nările lui să caute în aerul primăverii aromele şi chiar să aibă impresia din cînd în cînd că le-au descoperit, că au reuşit să le capteze şi să le trimită apoi, cu un uşor tremur, întregului corp.

Şase şi cincisprezece, a văzut acele ceasornicului de lîngă el, şase şi cincisprezece, iar la Penitenciar trebuia să ajungă abia la opt. N-a trezit-o şi pe Toriţa. S-a dus la bucătărie, şi-a pregătit fără nici o grabă ceaiul. Îi era suficient ca mic dejun, de multă vreme renunţase să mănînce la primele ore, prînzul îi devenise cea dintîi masă a zilei. S-a spălat şi s-a îmbrăcat cît timp a fiert apa, iar apoi a ieşit cu ceaiul pe terasă, şi-a aprins o ţigară, a tras două fumuri, a aruncat-o. Nu era mare fumător, doar în anumite situaţii – o băută cu prietenii, fumatul era plăcut atunci, o ţigară nervoasă, mai puţin plăcută, dar liniştitoare, în cazurile cînd apăsarea muncii devenea prea mare, cînd i se cereau lucruri care nu-i făceau nici un strop de plăcere. Şi se întîmpla asta, se mai întîmpla. Cele două tipuri de adevăr în care credea îl ajutau însă, prin forţa cu care-i cucereau pe rînd mintea, să-şi păstreze chipul binevoitor în faţa şefilor chiar şi-atunci cînd munca pe care i-o dădeau era una neplăcută. Cele două adevăruri şi cîte o ţigară liniştitoare.

În ultimele luni însă, îşi făcuse treaba cu o plăcere crescîndă. Nu era deloc ceea ce-şi închipuise iniţial că va fi – se speriase, o privise mai întîi ca pe-o retrogradare, căci îl puseseră să facă teren, îl puseseră să se-ocupe de-un singur om, aşa cum se mai întîmplase doar cu ani în urmă, înainte de a-şi aduna colaboratori. De multă vreme însă, cînd era vorba despre vreun obiectiv, informatorii şi rezidenţii săi îşi făceau bine meseria, în ansamblu n-avea ce să le reproşeze. Îi uşuraseră mult viaţa, chiar dacă uneori avea nostalgia muncii pe teren, iar din punctul ăsta de vedere putea spune cu o anume amărăciune că, deşi viaţa îi devenise mai uşoară, îi era totodată şi mai plictisitoare. Emoţia lucrului direct cu oamenii, strategiile pe care le urzea în mintea lui la fiecare abordare în parte, jocul ideilor, şiretlicurile

ingenioase, toate acestea care, pînă la urmă, îi înfrumuseţaseră viaţa, căci ţineau de partea ei creativă, cădeau de la o vreme, în majoritatea cazurilor, în sarcina informatorilor şi a rezidenţilor. Cîteodată îi invidia. Pe de altă parte, alteori se consola cu gîndul că, nefiind totuşi un om banal, ca mulţi alţii pe care-i cunoştea, avea şi alte pasiuni cu care să-şi umple viaţa. Toate noutăţile tehnicii, toate descoperirile pe care le făcea în sensul ăsta îi umpleau zilele şi-i curmau plictiselile. Iar poveştile colaboratorilor, în cele din urmă, erau şi ele multe, diverse, antrenante uneori, aşa încît nici la serviciu nu putea spune că avea neapărat o viaţă permanent lipsită de satisfacţii. Sigur, erau fel de fel de oameni printre ei, printre colaboratorii săi. Pe unii îi dispreţuia chiar, dar îi privea pe toţi ca pe nişte instrumente de lucru. Tîmplarii dau forme lemnului, oţelarii transformă oţelul, specificul muncii lui era însă acela de a se ocupa de oameni. Diferenţa, una care-l făcea cu atît mai special, era că, în timp ce tîmplarii sau oţelarii foloseau diverse instrumente pentru a modela lemnul sau oţelul, el şi colegii lui modelau omul cu ajutorul omului. Se trecuse, gîndea uneori amuzat Dumitru Bojin, de la o epocă în care se practica exploatarea omului de către om la una în care, cu mijloace moderne, scopul final devenise modelarea omului de către om.

Misiunea lui din prezent îngloba însă, şi-a dat seama repede, după temerile de la început, tot ceea ce de-a lungul timpului îi adusese atîtea satisfacţii. Prima etapă, cunoaşterea, culegerea informaţiilor. Îndeplinită – şi cu asupra de măsură încă. A doua începea chiar azi, odată cu punctul de cotitură, eliberarea omului ăstuia de care se ocupase în ultimele luni, Bruno Matei. Îl plăcea. Muncise pentru el tocmai fiindcă-l plăcea. La început se apropiase şi el de subiect cu suspiciuni – era cam trasă de păr toată situaţia. Cum să-şi piardă memoria? Şi încă pe fix douăzeci de ani, de parcă cineva, Ăl de Sus sau Ăl de Jos, dacă ar fi fost s-o ia în seamă pe nevastă-sa, Toriţa, i-ar fi tăiat cu un satîr, aşa, o bucată de viaţă. Dar nu oricum, ci la milimetru, ca un măcelar priceput. Harşt, douăzeci de ani de viaţă, să-i porţi sănătos pe ceilalţi, pe ăştia-i folosim noi, c-avem nevoie. Haida-de, prea de tot, omule – îşi spusese aşa, gîndise aşa la început. Cîteva săptămîni îi fuseseră însă de ajuns pentru a se lămuri că măcelarul, Ăl de Sus sau Ăl de Jos, chiar îşi făcuse damblalele în felul ăsta. Adică tipul din închisoare nu-l minţea, nu minţea pe nimeni. Era vai de capul lui, avea trei’şapte de ani, dar aduna în el doar ceea ce trăise pînă pe la şaişpe. Mare chiţibuşăreală şi cu mintea asta omenească – însă îi plăcea al naibii că tocmai în sarcina lui căzuse rezolvarea chiţibuşărelii ăsteia. Îi trebuiseră alte cîteva săptămîni să-şi convingă şi şefii, cu rapoarte peste rapoarte. Pînă la urmă, reuşise.

Pasul următor a venit de la sine: rapoartele lui au plecat sus, tot mai

sus, prin diverse birouri. Poate prin alea de la vîrf, alea situate cel mai sus, de vreme ce acum se trezise cu graţierea lui Bruno Matei, mai mult, cu un plan de viitor deja înjghebat, căci se trecea la etapa a doua odată cu eliberarea ăluia. Etapa a doua, modelarea omului de către om. Şi cine era însărcinat s-o ducă la bun sfîrşit? Cine altul decît el, Dumitru Bojin! Rapoartele trebuiau să continue, observarea obiectivului nu trebuia întreruptă. Era un caz special de reintegrare în societate, sigur se puteau trage, printr-o supraveghere adecvată, nişte învăţăminte de-aici. Avea să i se aloce o locuinţă, pe care în scurt timp obiectivul urma să şi-o întreţină singur, căci în cadrul pasului al doilea Dumitru Bojin fusese însărcinat să-i găsească şi-o slujbă, pentru o reintegrare activă şi folositoare. La sfaturile psihiatrului care se îngrijise de tip, i s-a sugerat chiar să-i obţină un post la Teatrul de Păpuşi de Stat – dosarul lui arăta că avusese tot felul de păsărele dintr-astea, cu păpuşile, aşa încît era mai bine ca, în perioada reintegrării şi a recuperării, să i se ofere o muncă cu care, dacă nu mintea lipsită de amintiri, măcar corpul îi era obişnuit. Adică, aşa le zisese doctorul, nu trebuie băgat într-un mediu complet străin, pentru că asta i-ar putea accentua boala pînă la o nebunie în toată regula. Iar în cazul ăsta la ce bune eforturile? În cazul ăsta s-ar fi dus naibii ideea de reintegrare şi de studiu al acestui tip de reintegrare.

Şi-a terminat ceaiul. Şapte şi cinci. Tot prea devreme. N-avea rost să mai stea însă pe terasă, deşi aerul de dimineaţă era atît de plăcut. Şi mai plăcută avea să fie însă în plimbarea către penitenciar. Era aproape, maximum douăzeci de minute de mers pe jos, în ritm lejer. A ieşit din casă fără s-o trezească pe Toriţa, n-avea rost.

A simţit, în timpul plimbării prelungite, întrerupte cînd simţea nevoia să se aşeze pe cîte o bancă din parcul Copoului, că totul în viaţa lui e aşa cum trebuie să fie. Poate primăvara îi dădea gîndurile astea bune, poate sentimentul că avea să fie, de-a lungul acestei zile şi, cine ştie?, de-a lungul zilelor, săptămînilor, lunilor viitoare, un factor hotărîtor în viaţa unui om, a unui om care o lua practic de la zero. S-a oprit de două-trei ori, gîndindu-se chiar la asta: avea şansa să lucreze asupra unei persoane cum, probabil, nimeni n-o mai făcuse vreodată. Ca asupra unui copil pe care-l creşti de mic în spiritul ideilor tale. Numai că în cazul lui Bruno Matei, al Brunului, lucrurile stăteau mult mai spectaculos: nu era copil, era un bărbat în toată regula, trecut pînă şi de tinereţe. Şi totuşi, o lua cumva de la zero. Ca şi cum s-ar fi născut acum, în lumea nouă, dar sărind în ea direct din lumea veche, trecînd cu ochii închişi peste toate frămîntările creaţiei, peste tot procesul atît de dificil uneori prin care el, Bojin, a trebuit să treacă. Era un norocos, în fond, Brunul. Lipsa memoriei putea fi, iată, un mare noroc. Omul avea să

fie ferit de luptă, de temeri, de muncile depuse de toţi ceilalţi, bucurîndu-se doar de binefaceri. Iar el, Bojin, era cel care-l crea acum pe noul Brun, total adaptat noii lumi – fusese creatorul aşteptărilor, urma să fie creatorul realităţii acestor aşteptări împlinite.

Cînd a cotit-o la dreapta, spre Penitenciar, s-a scuturat de toate gîndurile astea frumoase. Erau un fel de poezie, un fel de cîntec lăutăresc de bodegă sau de pick-up, în ambele cazuri îmbătător. Or, ziua devenea concretă, mai avea cîteva minute pînă la ora opt. Ziua devenea concretă, nu una a poeziei şi a cîntecelor lăutăreşti. Avea treabă cu Brunul, trebuia s-o încheie pînă după-amiază. Căci atunci avea o altă treabă, legată într-un fel de prima, mai exact spus, contribuţia lui personală la prima. Stabilise să se vadă, într-una din casele de întîlniri, cu o rezidentă a sa. Scenariul celor de mai sus era interesant, avea să i se supună întru totul. Dar de ce să nu vină cu propria contribuţie la acest scenariu? Pe orice friptură gustoasă făcută de Toriţa, el, Bojin, adăuga întotdeauna puţină sare, puţin piper. Puţină sare, puţin piper avea să adauge şi-aici. Dar înainte de asta trebuiau rezolvate toate formalităţile.

*

După ce-au ieşit împreună pe porţile închisorii, Dumitru Bojin a simţit că Brunul vrea să fie lăsat cîteva clipe singur. S-a dat la o parte, l-a aşteptat lîngă maşina care venise între timp să-i ia pe amîndoi. A stat aşa cîteva minute, privindu-l cu un fel de bucurie amestecată cu milă pe omul ăla, cu păpuşa atîrnîndu-i pe braţ, care se uita spre clădirea închisorii de parcă şi-ar fi lăsat în urmă toată viaţa. De fapt, lui Dumitru Bojin i-a plăcut chiar să-şi imagineze, în timpul acelei cufundări în contemplare a Brunului, ce gîndea acesta – iar partea cu toată viaţa lăsată în urmă aparţinea imaginaţiei sale. Pînă la urmă, cam ăsta era adevărul, chiar dacă celălalt păstra amintiri şi din copilărie. Dar viaţa unui om, la drept vorbind, a meditat Dumitru Bojin, începe cu adevărat abia după încheierea tinereţii. Pînă atunci, e o joacă. Pînă atunci, nu există o viaţă personală, ci doar una supusă, pe de-o parte, intereselor altora, pe de alta, instinctelor pe care o minte fragedă nu le poate controla. Îi plăcea uneori lui Dumitru Bojin să filosofeze pe tema vieţii, orice om îşi e dator lui însuşi s-o facă din cînd în cînd, aşa încît, aşteptîndu-l pe proaspăt eliberatul deţinut să depăşească momentul despărţirii lui de închisoare, n-a avut altceva de făcut decît să-şi ofere asemenea clipe de filosofie. Dar, de fapt, n-avea cum să ştie ce gîndea cu adevărat Brunul în minutele alea. Ar fi trebuit, e adevărat, să gîndească aşa: că îşi lasă în urmă toată viaţa, tot ce cunoscuse pînă acum din ceea ce înseamnă viaţă. Dar cine putea şti cum gîndea în realitate un om care nu

mai avea acces la douăzeci de ani burduşiţi, altfel, cu amintiri?

S-a apropiat de el. Avea şi alte treburi, nu-l putea aştepta totuşi la nesfîrşit. I-a pus mîna pe umăr.

— Hai, omule. Avem o zi grea. Grea pentru mine, că pentru tine e frumoasă. Şi cu surprize, o să vezi.

Surpriza cea mai mare, garsoniera. Dar încă n-avea să-i spună nimic despre ea. Voia să se bucure şi el de cum se va comporta Brunul în momentul în care va vedea cu ce-şi înlocuieşte camera strîmtă şi mizeră din închisoare. Tot drumul a tăcut, gîndindu-se doar la momentul acela, al marii surprize. O alta era ceasul pe care-l avea în buzunar. Un ceas Pobeda, din colecţia proprie. Sigur, o surpriză mult mai mică decît aceea a garsonierei – însă darul avea să-i fie oferit din toată inima. Şi era o contribuţie personală. N-avea bon pe acel ceas, nu era nici măcar un cadou pentru care făcuse vreun raport ori ceruse vreo aprobare. Era, pur şi simplu, ceva ce-şi dorise el personal să facă, nefiind deranjat că-şi descompleta astfel colecţia. E adevărat, avea şi alte ceasuri cu aceeaşi marcă, dar ăsta era unul chiar special, dacă se gîndea bine, căci fusese cumpărat tocmai din Uniunea Sovietică, în singura vizită pe care-o făcuse acolo, cu ani în urmă, pentru un schimb de experienţă. Aşa că şi cadoul devenea unul special. Pentru un om special, aşa avea să-i spună în momentul în care urma să i-l ofere, căci într-adevăr, din atîtea motive, Brunul era special.

S-a desfătat cu bucuria fostului deţinut în momentul în care i-a spus că garsoniera avea să-i devină de-acum locuinţă. I-a arătat, după ce a scos din geantă şi a pus pe masă o sticlă de vin, pregătită de cu seară, tot ce trebuia să-i arate: baia, în care se găseau cîteva prosoape, trei săpunuri, un brici şi-un pămătuf pentru bărbierit, ba chiar şi-un halat nou-nouţ. Bucătăria, cu farfurii, cu ceşti, cu un polonic, cuţite, furculiţe şi linguri – mai puţin pahare, uitaseră de pahare. Camera mare, cu toate ale ei, plus dulapul din care s-a mîndrit să scoată hainele făcute cadou de partid. O pijama, două perechi de pantaloni, una subţire şi una groasă, un flanel, două cămăşi şi o haină pentru ele care, chiar dacă nu făcea costum cu vreo pereche de pantaloni, tot era bine-venită, un fulgarin. Toate astea, plus hainele de pe el, plus perechea de pantofi din picioare – pe toate i le adusese, la eliberare, şoferul maşinii care-i transportase pînă aici. Iar pe hol, pentru la iarnă, l-a lămurit Bojin, o pereche de şoşoni. Partidul avea grijă de el, era un lucru ce trebuia subliniat. Partidul avea grijă de toţi cei care meritau.

Şi-apoi, pornind de-aici, vreme de două ore, pînă la golirea sticlei cu vin, a ţinut să-i vorbească Brunului din suflet. Să-i spună tot ceea ce avea de spus, tot ceea ce, desigur, îşi putea permite să-i spună. Şi s-a înflăcărat

de-a lungul acelei discuţii, pentru că a simţit cum se transformă în profesor. Dintr-un meditator cumva stingher, de pe patul de fier al închisorii, într-un profesor al unui om liber, dispus să absoarbă ca un burete învăţăturile lui, pregătit să revină la o viaţă creată de aceste învăţături. S-a înflăcărat şi s-a simţit puternic. Pînă acum, în anii mai grei sau mai uşori de cînd lucra în Securitate, simţise din plin puterea, dar parcă nu se bucurase niciCînd de ea. Era o putere pe care o avusese în faţa unor oameni, în majoritatea cazurilor, vinovaţi şi înspăimîntaţi şi pe care chiar îi dispreţuia. Oameni care-şi cereau iertare sau oameni care, deşi conştienţi de vinovăţia lor, încercau şmechereşte să şi-o ascundă. În faţa acestora, puterea lui era însă creată de instituţia pe care-o reprezenta. N-avea satisfacţii. Nu mintea lui, nu forţa proprie crea dominaţia, ci forţa întregului sistem din spatele său. Şi-apoi, chiar şi puterea asta era iluzorie, căci dominaţia pe care şi-o exercita asupra lor, chiar asupra informatorilor şi a rezidenţilor, era imediat contrabalansată de dominaţia celor situaţi mai sus pe scara ierarhică asupra lui.

Cu Brunul însă, puterea ţinea exclusiv de el. Omul nici nu ştia că e de la Securitate, iar dacă ar fi ştiut, n-ar fi înţeles ce-nseamnă asta. Şi era atît de bine că nu ştia... Toate cuceririle în ordinea aceasta, a dominaţiei, aveau să fie obţinute de el însuşi, de Dumitru Bojin. Profesor, îndrumător, ajutor. El, Dumitru Bojin, îşi oferise sieşi, fără să-şi dea seama de la bun început de efect, o satisfacţie uriaşă, cum serviciul în sine nu-i oferise niciodată: aceea de a modela un om cu vorbele sale, nişte vorbe care veneau din adîncul lui, chiar dacă pe linia unui singur adevăr dintre cele două în care credea. Veneau din adîncul lui, şi nu din nişte caiete tipărite pe care i le vîrîseră pe gît şefii.

Cînd l-a lăsat singur pe Brun, după cele două ore petrecute-n garsonieră, şi-a dat seama că e ameţit. Putea fi şi din cauza vinului, a acceptat gîndul. Dar, în mare parte, n-avea cum să nu accepte şi evidenţa asta, ameţeala îi era provocată de-un fel de entuziasm căruia nu-i găsea încă toate explicaţiile, dar pe care voia să-l păstreze acolo, în interiorul lui, pentru cît mai multă vreme.

*

Discuţia din casa de întîlniri nu s-a prelungit mai mult decît îşi propusese. După ce şi-a informat rezidenta, oferindu-i şi o serie de date din dosar, nu mai multe decît îi erau necesare, Dumitru Bojin i-a întins mîna, profesional, s-a lăsat înfiorat, ca de fiecare dată, de căldura mîinii ei, şi-a ascuns senzaţia sub o reglare oficială a vocii, apoi a simţit nevoia să adauge, deşi cu vorbele astea îşi începuse, de fapt, întîlnirea:

— Nimic special, subliniez. Doar o prietenie care să-l facă să nu se

simtă singur. Eu o să fiu acolo cît pot, dar el are nevoie de mai mult. Şi, pînă-şi face noi prieteni, cine alţii să se ocupe de el în afara noastră?

Un mic rînjet însoţitor pe finalul acestor vorbe. Nu l-a simţit venindu-i, însă şi l-a dorit pe chip. Era mai firesc să fie acolo, într-o relaţie cu un rezident dădea oricînd bine.

— Important e, a adăugat, să n-aduci niciodată în discuţie nimic din ceea ce el a uitat, iar noi ştim. Ar fi nedrept. Să-l lăsăm pe el să-şi amintească, asta a şi fost de altfel recomandarea doctorului. Şi-apoi, dacă i-am spune noi cîte ceva, l-am înnebuni şi mai rău, îţi dai seama. Ce rost ar avea? Treaba noastră e să-l facem să redescopere lumea şi să se adapteze la ea. O să ai acces la alte informaţii care-mi vin pe parcurs. Cît priveşte modul în care te-apropii de el, ţine doar de tine. Nu-i o grabă. Chiar două, trei luni. Prioritatea mea e să-l angajez. După aceea, găseşti tu o cale, nu-mi fac griji. Doar să mă ţii la curent.

Femeia deja se ridicase, aşa încît Dumitru Bojin a condus-o spre uşă. Ea era contribuţia lui la plan. Dacă exista cu adevărat un plan bine controlat. O femeie care-i atrăsese de ani buni atenţia, încă de cînd o preluase ca informatoare. Pe-atunci, fireşte, era mai tînără, iar frumuseţea ei stîrnise chiar nişte invidii printre colegi. Un păr şaten strălucitor, ochi mari, negri, deasupra buzelor o aluniţă abia vizibilă, dar suficientă pentru a contura într-un fel anume un zîmbet rar, dar cu atît mai fermecător. Dacă era să fie sincer cu sine, nu gîndul la Toriţa l-a împiedicat de-a lungul vremii să încerce mai multe, ci faptul că era, peste toate, un profesionist. Nu se putea încurca, în nici un caz, cu o informatoare. Nu se putea încurca, mai apoi, nici cu o rezidentă – o femeie care-şi cîştigase acest statut superior numai şi numai datorită calităţilor profesionale. Rareori avusese parte de-un om atît de devotat, rareori informaţiile aduse de colaboratori le puteau întrece ca utilitate pe cele livrate de Elisabeta Stancu. Nu-i lipsea nici acum strălucirea din acei ani de început. Avea treizeci şi cinci acum, poate uşoare riduri în jurul buzelor care creau acel zîmbet atît de special, dar rămînea o femeie frumoasă.

La uşă îi strînse din nou mîna. Aceeaşi senzaţie, nu scăpase nicicînd de ea în atîţia ani. O rezidentă frumoasă, cu o mînă caldă. Care i-a zîmbit acum, din uşă. Şi l-a făcut doar cu atît să-şi plece ochii, stînjenit. Şi să spună, de parcă n-ar mai fi spus-o:

— O să te descurci tu, eşti deşteaptă.

A rămas în cameră, singur, încercînd să-şi adune gîndurile de peste zi. Abia după cîteva minute s-a ridicat. S-a căutat în buzunar, după chei. Nu erau acolo, le-a văzut pe masă. În timp ce le căuta însă, a găsit ceasul Pobeda, cel pe care îl scosese din colecţie, ca surpriză personală, pentru a i-l

oferi Brunului. O clipă s-a uitat la ceasul din palmă, parcă neînţelegînd ce caută acolo. Apoi, s-a pocnit cu cealaltă palmă pe frunte. Uitase. Uitase complet, furat de entuziasmul propriilor vorbe, furat de aplombul celor două ore în care îşi oferise sieşi atîtea mostre de înţelepciune, în care-i oferise Brunului atîtea sfaturi, vorbe, învăţături.

Ceasul arăta nouăsprezece treizeci. Nu era tîrziu. Ar fi putut să meargă chiar acum spre garsonieră, să i-l ofere. Ar fi trebuit totuşi să facă un ocol mare şi nu mai avea vreo maşină la dispoziţie. Şi-apoi, poate că Brunul dormea deja. Era încă devreme, dar o asemenea zi, în care se trezise cu o locuinţă la dispoziţie, cu o întreagă lume nouă la dispoziţie, trebuia să fi fost copleşitoare pentru el.

În timp ce-a încuiat uşa de la casa de întîlniri, şi-a trimis imaginaţia către garsoniera Brunului, înainte de-a decide dacă şi paşii lui aveau să meargă într-acolo sau urma să lase surpriza a doua, cea a cadoului personal, pe ziua următoare, în care oricum promisese că avea să-l viziteze. S-a pus în locul fostului deţinut, s-a aşezat acolo, în patul moale, atît de diferit, atît de plăcut mirositor prin comparaţie cu cel din închisoare. Apoi, coborînd în stradă, încă tot indecis, privind cînd spre ceasul din mînă, cînd spre orizontul înserat ce se zărea printre blocuri, şi-a înlocuit senzaţiile proprii, accentuate de vîntul primăvăratic, cu senzaţiile Brunului, mai exact cu cele pe care bănuia el c-ar fi trebuit să le aibă acesta. Şi-acolo, în garsoniera de care-l despărţeau zeci şi zeci de blocuri, o jumătate de oraş, s-a simţit şi el, aşa cum ar fi trebuit să se simtă fostul deţinut, mai întîi fericit. S-a simţit apoi copleşit de priveliştea pe care o descoperea de la geam. S-a simţit atras de acea privelişte, pe care ochii minţii i-o asociau acum cu libertatea verde a dealurilor, libertatea roşiatică a cerului ce se contura în spaţiile neîngrădite de clădiri, în amurg. S-a simţit atras pînă-ntr-acolo încît, adunînd lunile de nelibertate pe care şi le asumase, s-a lăsat brusc copleşit de nevoia de-a porni către orizontul acela, de-a se elibera de tot trecutul recent. Al lui, al Brunului. Al celui în mintea căruia Dumitru Bojin intrase prea adînc, fără să-şi dorească asta, al celui în mintea căruia descoperea acum ceea ce nu prevăzuse nici o clipă mai devreme, descoperea nevoia acută de libertate, de atingere a ei. Nevoia de fugă.

Nevoia de fugă. Aceste cuvinte i-au chemat, aproape brutal, imaginaţia înapoi. Aici, pe strada din faţa casei de întîlniri, ea nu-şi mai avea locul; doar o spaimă ivită dintr-o realitate prea periculoasă pentru a o putea accepta. Nevoia de fugă a căpătat brusc un alt sens pentru Dumitru Bojin. Care s-a repezit mai întîi către un tramvai, frămîntîndu-se de-a lungul celor cîteva staţii, încercînd să-l facă să gonească pe şine, apoi a alergat, ştergîndu-şi din cînd în cînd sudoarea, pînă la garsoniera Brunului.

A bătut în uşă cu pumnul, ţinînd strîns în celălalt ceasul Pobeda, din colecţia proprie, pe care voia, pe care trebuia să aibă cui să-l dăruiască. Nici un răspuns. A găsit cheia de la garsonieră, cheia lui, după ce a căutat-o febril, în întuneric. A deschis uşa. A năvălit înăuntru. Şi-abia cînd a văzut chipul înfricoşat al celui din pat, care abia se trezise, ridicînd spre el, ca şi cum l-ar fi putut apăra, acea marionetă cu care venise din închisoare, Dumitru Bojin a reuşit să-şi ducă mîna spre inimă, încercînd să-şi oprească în felul ăsta zvîcnirile.

— Eşti aici, i-a zis, răsuflînd cu greu.

— Unde-aş fi putut să fiu? s-a mirat cel din pat, lăsînd abia acum păpuşa lîngă el, căutînd, cu cealaltă mînă, să-şi acopere pieptul cu cămaşa de la pijama. Apoi, liniştindu-se: Ai spus c-o să vii mîine. M-am pus să dorm...

Bojin s-a aşezat pe un scaun, dînd din cap. A stat aşa cîteva clipe, apoi şi-a descleştat pumnul în care avea cadoul, s-a ridicat, a venit către Brun.

— Am uitat să-ţi dau asta, i-a zis. Am venit pentru că ar fi trebuit să-ţi dau în dar ceasul ăsta, omule. Şi-am uitat. O să ai nevoie de el. De-acum, timpul nu ţi-l mai ordonează alţii, n-o să-l mai socoteşti după cum vin mesele, după cum se schimbă gardienii. Îţi trebuie un ceas de-acum.

Nu i-a mai spus că e un cadou pentru un om special, cum avusese de gînd în acel discurs pe care şi-l pregătise încă din seara trecută. Deşi, cu siguranţă, avea de-a face cu unul. Cu un om în mintea căruia îi era, şi-a dat seama acum, imposibil să intre. Chiar dacă imaginaţia lui se străduise s-o facă, rămăsese totuşi doar imaginaţia lui. Brunul însă n-avea să fugă. N-avea de ce, n-avea unde. Îl despărţeau de orice fel de fugă nu doar prea mult timp, ci şi prea mult spaţiu. Douăzeci de ani includ în ei spaţii şi timpuri pe care nu le poţi străbate orbecăind.

Pentru Dumitru Bojin însă, cei douăzeci de ani pierduţi ai Brunului erau cuprinşi într-un dosar. Pentru el, respectivele informaţii creau o hartă, chiar dacă extrem de schematică, pe care mintea lui, transferată pentru scurt timp în cea a fostului deţinut, ştia cum s-o folosească. Aşa încît, la capătul acestei zile cu atîtea sentimente greu de definit, s-a strecurat şi unul împovărător. Căci în viaţa lui începea nu doar o perioadă diferită, nu doar o perioadă cu satisfacţii, aşa cum le văzuse pînă acum, ci şi una foarte grea.

Harta aceea ascunsă în nişte pagini de dosar trebuia ţinută departe de Brun.

Capitolul 25

Înainte de-a cădea zăpada – vorbele astea fuseseră repetate de Eliza în ultimele săptămîni ca o condiţie esenţială în încercarea lor de a părăsi ţara. Era obligatoriu să plece din Iaşi înainte de a cădea zăpada. Fulgii deşi, mari, care-i temperau întru cîtva spaima Elizei doar pentru că păreau să se topească imediat ce atingeau solul, însoţeau însă acum orbecăiala celor doi. Se străduiseră să urmeze indicaţiile puse pe hîrtie de vărul ei, Ticu. Dar burniţa cu care veniseră din Timişoara şi pe care-o urîseră cu voce tare în cîteva rînduri se răzbuna acum, transformată într-o ninsoare ce dădea ştirea noii ierni. Mult prea devreme. Şi tocmai în noaptea asta, în locul ăsta.

Mai întîi, Nera le fusese ghid. La ieşirea din sat, trecuseră un pod peste rîu, apoi îi urmaseră cursul, cu clipocitul apei permanent în stînga. Partea uşoară, clară a drumului. Pînă la primul cot serios al rîului. Acolo, în locul în care-şi schimba cursul, îşi îngropaseră şi documentele. Eliza le pusese într-o pungă, pentru a nu se uda. Nu mai aveau nevoie de ele – şi chiar dac-ar fi avut, chiar dacă s-ar fi întîmplat ceva şi n-ar fi putut trece, era greu de crezut că aveau cum să revină la cotul rîului, pentru a şi le recupera. Însă Eliza le împăturise totuşi într-o pungă, smulsese un arbust pitic, iar în locul gol vîrîse actele, acoperindu-le apoi din nou cu rădăcina arbustului, în jurul căreia adunase pămînt ud, o moviliţă.

De-aici trebuiseră, căci aşa le spusese Ticu, aşa-i desenase Elizei pe hîrtie, de-aici fuseseră obligaţi să se despartă de Nera, luînd-o drept înainte, fără nici o abatere, o linie dreaptă. Cînd ai însă de înfruntat noaptea şi ninsoarea, linia dreaptă, atît de uşor de controlat cînd există repere, se curbează, devine strîmbă, întortocheată, iar ţie nu-ţi rămîne decît să te mişti ca un pendul ce şi-a pierdut centrul de greutate, într-o încercare disperată de a-l regăsi, de a-ţi linişti mişcările haotice, de a te repoziţiona pe traseul atît de dorit, singurul posibil.

Rătăciseră mult în căutarea frontierei. Ore întregi. Zorii încă nu dădeau semne, dar miezul nopţii, ştiau amîndoi asta, trecuse de mult, încă dinainte ca Nera să-i părăsească, să se ducă spre stînga, căutînd propria intrare în Iugoslavia, undeva mai jos însă, la mare depărtare, pe-acolo unde, tot Ticu le spusese asta, era mult prea greu de trecut, căci locul era împînzit de grăniceri. Rătăciseră trîntindu-se la pămînt odată cu fiecare zgomot pe care-l auzeau, trîntindu-se uneori chiar şi la zgomotele mai puţin obişnuite pe care le făcea unul dintre ei. Bezna şi ninsoarea puteau ascunde pericolul oriunde, oricînd. Rătăciseră într-atît încît pînă şi Eliza, cea calmă şi stăpînă pe sine, tremura udă şi nervoasă, uneori cu gesturi din care reieşea că

exasperarea îi aluneca în disperare. Iar Brunul, de parcă n-ar fi avut nici gînduri, nici împotriviri, tăcea şi se lăsa condus în rătăcirea în care renunţase a se mai gîndi la orice alt reper în afara femeii. Nici măcar nu răspundea rarelor ei întrebări şoptite. Ridica din umeri doar, dădea eventual din mînă, strîmba din buze; bezna nu lăsa însă vederii Elizei aceste gesturi, muţenia Brunului contribuind la alunecările ei între disperare şi exasperare.

După acest răstimp răstimp, mult mai lung chiar decît drumul făcut pînă aici, femeia îi puse mîna pe piept, iar Brunul încremeni, aşa cum o mai făcuse înainte de cîteva ori. Acum însă Eliza nu se mai înşela, nu era o altă alarmă falsă. În pustietatea asta, abia schiţată de umbrele slabe ale nopţii, se auzeau, încă îndepărtate, voci de bărbaţi. Se ghemuiră într-o clipă după nişte crengi jilave, rămăşiţe vagi ale unui copac de curînd tăiat sau poate doborît de vreo furtună, în aşteptarea vocilor care veneau către ei. Şi-apoi, pe cînd încremenirea lor începuse să devină dureroasă, întunericul prinse formă. Două forme, doi bărbaţi. Grăniceri. Vorbeau despre mîncare, şi-au dat seama de asta, chiar dacă graiul acela bănăţean, moale şi straniu, ţinea departe de ei înţelesurile conversaţiei în totalitatea lor. Îngenuncheaţi, cu coatele şi mîinile întinse în acelaşi noroi care le îngheţa genunchii, Brunul şi Eliza se străduiau să respire odată cu glasurile. Doar în pauzele, prea lungi, dintre vocile celor doi Brunul n-avea după ce alte sunete să-şi ascundă bătăile inimii, primele zbateri cu adevărat furioase ale inimii de cînd porniseră din Iaşi pe drumul ăsta pe care-l făcea pentru că trebuia să-l facă, deşi nici măcar el însuşi nu ştia exact de ce.

N-aveau cîini grănicerii. N-aveau nici griji, nu păreau a fi în vreun fel atenţi la ce se-ntîmplă în jur. Discuţia lor curgea aproape veselă, amicală, pentru ei noaptea asta neagră, cu ninsoare, era doar una dintre multele nopţi ce-aveau să li se şteargă întru totul din memorie nu din cauza vreunei întîmplări dramatice, ci din pricina lipsei uneia, mai bine zis din pricina lipsei oricărui fel de întîmplare care să-i curme nopţii bezna şi s-o facă deosebită. Iar fugarii ascunşi după crengile unui copac doborît nici nu-şi puteau dori altceva decît ca noaptea să rămînă banală, complet lipsită de întîmplări pentru cei doi grăniceri.

Nici după ce vocile dispărură complet, în partea opusă celei din care apăruseră, Eliza şi Brunul nu îndrăzniră să se mişte. Abia la cîteva minute după ce nici o voce n-a mai răzbătut către ei, o primă şoaptă a Elizei. Graniţa trebuia să fie în faţă, asta-i spunea, căci oamenii patrulau, firesc, în paralel cu ea. Trebuiau să avanseze cît mai repede, înainte de întoarcerea patrulei.

Plescăitul încălţămintei prin noroi – ţipător, urlător, aşa le părea acum. Eliza se opri, îl opri pe Brun. Se aşeză în genunchi, îi ceru să facă

acelaşi lucru. Începu să se tîrască, urmată de bărbat. Zece, douăzeci, treizeci de metri. Cincizeci poate. Cîini în depărtare, undeva în întuneric, spre dreapta. Se trîntiră în noroi, lungiţi – mai întîi ea, apoi şi el. Trebuiau să-şi continue drumul chiar şi-aşa. Cu noroiul rece intrîndu-le pe sub haine, pe lîngă gît, pe lîngă şolduri. Erau obligaţi să-l continue, căci undeva, în faţă, la o distanţă încă greu de calculat, dar aproape, se înălţa gardul. Era de-ajuns să-ţi ridici doar un pic capul din noroi pentru a-l vedea. Poate şi pentru că ninsoarea slăbise, îşi subţiase fulgii pînă la mărimea unor stropi de burniţă, poate şi pentru că norii, tot mai goliţi, nu mai reuşeau să oprească, pe la orizonturi, vagi urme din lumina lunii. Sau din lumina unei dimineţi prea grăbite.

Cîinii lătrau mai aproape acum. Poate erau împreună cu cei doi grăniceri pe care-i văzuseră. Poate că nu trecuseră în patrulare prima dată, ci se duseseră doar să-şi ia cîinii, iar patrularea lor abia acum începea. Abia acum, venind direct către ei. Eliza se forţă, grăbindu-şi tîrîşul spre gard. Întunericul îi proteja încă, dar drumul parcă nu se scurta. Se opri, privi spre Brun, apoi se ridică în picioare şi-i întinse mîna.

Se ridică şi Brunul, apucînd mîna caldă a femeii. Privi în jur, de astă dată avînd o cu totul altă perspectivă. Din loc în loc, ninsoarea crease petice albe pe noroi, subţiri, dar largi pe-alocuri. Aveau cîteva şi-n faţă, între ei şi gard.

Începură să alerge spre gard. Nu mai contau plescăiturile, nu mai conta nimic. Doar o fugă în zigzag, ocolind albul zăpezii ce le-ar fi păstrat tiparul urmelor, o fugă pînă la gardul care, pe măsură ce se apropiau, devenea tot mai înalt, copleşitor chiar, atunci cînd ajunseră dinaintea lui.

Eliza nu ezită. Timpul nu era de partea lor, li se opunea cu o mai mare forţă decît împletitura de sîrme ghimpate dinainte. Apucă cele două bagaje pe care le căraseră după ei, pline de noroi, mai grele decît în momentul în care plecaseră cu ele din Iaşi. Le aburcă peste gard, lăsîndu-le să cadă dincolo. Luă apoi şi plasa din mîinile Brunului, îl scoase de-acolo pe Vasilache şi-l aruncă peste gard – iar păpuşa de lemn se rostogoli în groapa săpată de mîinile oamenilor, ultima piedică la ieşirea din România.

Privindu-l pe Vasilache întins la pămînt, cu mîinile desfăcute de-o parte şi de alta, Brunului îi veni brusc să rîdă. Iar hohotul înăbuşit care urmă, apărut din imaginea marionetei întinse în groapă, îi curmă toate spaimele adunate pînă atunci. O groapă dincolo de gard. Ca şi cum cei care o săpaseră ar fi vrut să transmită un mesaj – asta vă aşteaptă dacă plecaţi, dincolo de ţara voastră e o groapă, atît. O groapă adîncă, în care vă rupeţi picioarele, mîinile, gîtul. Un ultim mesaj – care însă, în loc să-i dea frisoane, Brunului i se păru acum mai degrabă ironic, îl făcu să zîmbească.

Eliza n-avea vreme pentru asemenea gînduri. Îi ceru s-o urmeze, să facă exact aceleaşi lucruri. Acoperind sîrmele ghimpate cu plasa în care cu cîteva clipe în urmă se aflase Vasilache, începu să se caţăre, iar Brunului i se păru că gardul se înclină puţin. Mai întîi spre el, apoi spre groapa de dincolo. Cînd femeia îl încălecă, gardul se linişti, rămase ţeapăn vreme de cîteva secunde. Apoi Eliza sări – nu se rostogoli precum marioneta, nu se-ntinse la pămînt. Se ridică imediat, se reapropie de gard şi-i strecură Brunului, printre sîrme, plasa. Fruntea abia îi ajungea acum pînă la genunchii lui, buzele ei rosteau ceva caraghios. Sau poate nu cuvintele erau caraghioase, de altfel, nici măcar nu înţelegea exact ce-i spunea, poate hohotul acela de rîs, pe care şi-l înăbuşise cu cîteva clipe în urmă, îl făcea să le simtă aşa.

— De ce stai? N-avem timp.

Cîinii, din nou. Lătrături distincte acum, la o sută-două de metri. Încă suficient de departe pentru ca Brunului să-i rămînă timp să îngenuncheze, dincolo de gard, apropiindu-se astfel de chipul agitat, speriat al Elizei.

Zorii se ridicau din pămînt, laolaltă cu aburii.

— Ce faci?

Aproape că-i strigă să sară, nemaicontrolîndu-şi vocea. Cîinii tăcură ca la comandă. Nu se mai auzea nimic acum, în afara respiraţiei ei agitate.

— Ce te-a apucat? Nu mai avem timp...

Nu se întrebase niciodată cum de-o femeie singură, fără copii, o femeie de treizeci şi cinci de ani la vremea aceea, nu pierdea nici un spectacol de teatru de păpuşi. N-avusese motive să se întrebe asta. Nici măcar după ce directorul o adusese în magazia lui pentru a vedea păpuşile şi-n afara scenei, nici măcar atunci n-avusese vreun motiv să se mire. Nici măcar după ce-l invitase la o cofetărie, arătîndu-se atît de pasionată de munca lui. Nici măcar după ce, împrietenindu-se de-a lungul verii anului trecut, chestionările ei se răriseră, pînă la a dispărea întru totul la un moment dat, nici măcar după ce ea refuzase în cîteva rînduri, pe motiv de oboseală, să mai vină la spectacole, în toamnă, deşi păruse la început atît de interesată. N-avusese de ce să-şi pună întrebări pe-atunci. Eliza era Eliza, femeia la care îndrăznea să se uite doar din cînd în cînd, pe sub sprîncene, la ale cărei vorbe obrajii i se încălzeau brusc, indiferent dacă se aflau afară, în vreo seară friguroasă, ori în căldura apartamentului ei, femeia în faţa căreia propriile cuvinte sufereau, oprindu-se în gîtlej uneori, abia suflate printre buze întredeschise alteori. N-avusese motive să-şi pună pe-atunci întrebări. Nu venise vremea lor. Acum însă, într-un moment în care spaimele i se topiseră, toate, într-un hohot de rîs înăbuşit, chiar dacă nimeni

altcineva n-ar fi putut înţelege asta în afara lui, venise timpul întrebărilor. Sau măcar al unei întrebări, cea de care mintea nu i se putuse descotorosi nici măcar sub forţa spaimelor pe care le trăise pînă s-ajungă aici, la gard.

— De cînd ştiai că mama trăieşte în Italia?

Nici un alt răspuns în afara privirii ei, în care reproşul părea a lăsa loc resemnării.

Se ridică din genunchi, înălţîndu-se deasupra aburului firav ce ieşea din pămînt. După burniţă, după ninsoare, aerul dimineţii, care ar fi trebuit să fie mai rece decît cel al nopţii trecute, îl încălzea acum în valuri. Făcu un pas înapoi, ceea ce readuse în privirea femeii un semn vag de speranţă.

— Vii?

O nouă clătinare fermă a capului îi opri însă orice altă rugăminte.

Eliza mai privi în sus, către el, cîteva secunde. După care se întoarse, culese de pe jos cele două plase mai mari, bagajele. Îl zări pe Vasilache, ezită o clipă. Apoi se aplecă şi, strîngîndu-i sforile în jurul trupului, îl luă la subsuoară. Se opri în faţa peretelui celuilalt al gropii, parcă abia atunci văzîndu-l. Lăsă din nou plasele jos, aruncă doar marioneta dincolo, în afara adînciturii din pămînt, şi începu să se caţăre. Alunecă de cîteva ori, reuşi în cele din urmă. Nici măcar cînd ajunse sus, la aceeaşi înălţime cu Brunul, nu se mai întoarse spre el. Luă de jos marioneta murdărită cu cremă de ghete şi cu noroi şi începu să fugă. Iar Brunul rămase nemişcat după gardul de sîrmă, privind către femeia care se îndepărta. Se întoarse cu spatele la gard abia atunci cînd nici măcar zorii nu-l mai lăsară să-i desluşească umbra.

*

Lătratul cîinilor nu se mai auzea. Dar oricum nu mai avea nici un motiv să se teamă. Era aici, nu dincolo. N-avea acte, într-adevăr, dar chiar de-ar fi ştiut cum să şi le recupereze, n-ar fi vrut. Erau şi actele Elizei acolo, n-avea nevoie de alte emoţii. Dacă în timp ce le-ar fi dezgropat, presupunînd că ar fi recunoscut arbustul de la cotul Nerei, l-ar fi surprins cineva? Grănicerii. Soldaţii. Ar fi aflat şi despre ea. Nu voia asta, în nici un caz nu voia. Eliza îşi dorise întotdeauna să fugă. Acum era departe, merita să fie acolo. Merita şansa de a se îndepărta cît mai mult, neştiută de nimeni. Ea nu mai exista ca Eliza, documentele îi erau ascunse sub rădăcina unui arbust, era doar o femeie oarecare, poate o franţuzoaică, ăsta fusese planul, o franţuzoaică plină de noroi, alergînd pe coclaurile Iugoslaviei. Îi veni din nou să rîdă imaginîndu-şi asta. Aşa şi trebuia să rămînă, o franţuzoaică alergînd pe coclaurile Iugoslaviei. Pînă cînd avea să ajungă dincolo. Şi mai dincolo. În Italia poate. Oriunde. Era deşteaptă, ştia să se descurce. Iar el n-

avea nevoie de documente. Urma să le spună cine e. Documentele? Pierdute undeva pe drum. Era neatent, da. Neglijent. Nu vinovat. Urma să recunoască totul, cum luase trenul din Iaşi pînă-n Bucureşti. Singur. Cum continuase pînă-n Timişoara. Singur. Reşiţa, alt tren. Naidăş, un autobuz. Singur. Venise să vadă locurile prin care, aşa o spunea dosarul lui, încercase altădată, pe cînd era mult mai tînăr, pe cînd încă nu ştia ce vrea cu adevărat de la viaţă, să plece din România. Acum nu intenţionase asta. Acum venise doar ca vizitator. Ca turist. Ar fi fost oare de neînţeles? Tovarăşul Bojin l-ar fi înţeles. De altfel, l-a şi înţeles, în mod sigur.

Privi în jur. Orizontul se colora-n alb-albăstriu, gălbui către răsărit. Habar n-avea încotro s-o ia. Cît trecuse de cînd acea patrulă îi înspăimîntase într-atît? Poate douăzeci de minute, poate-o jumătate de oră. În orice caz, nu mai mult. Nu-şi dădea seama însă prea bine în ce direcţie dispăruseră grănicerii. Se îndepărtase de gard, acum nu-l mai avea în spate, ci în stînga. Ar fi trebuit, în căutarea patrulei, să meargă în dreapta probabil, într-acolo o luaseră ei. Urmase însă, instinctiv, direcţia din care acolo, la gard, i se păruse că a auzit cîinii. Abia acum îşi dădu seama că-i auzise din partea cealaltă. Însemna că erau mai multe patrule. Una avea să-l descopere. De ce să fugă, de ce să se ascundă, de ce alte emoţii? Îi putea aştepta aici. Cu spatele la gard, departe de el. Să le fie clar că nu vrea să fugă.

Zări o porţiune ceva mai întinsă de zăpadă în faţă. Un nou zîmbet. Avea să-i aştepte aici. Începu să păşească pe zăpada subţire, care se fleoşcăia imediat sub tălpile lui. De cîte treceri e nevoie pentru a crea o cărare de noroi într-un petec de zăpadă moale, slabă, zăpadă de toamnă tîrzie, deloc asemănătoare cu zăpada aceea hotărîtă, adevărată, a iernii? De-o singură trecere, dacă era vorba de paşi tîrîţi. Privi în urmă, văzu nemulţumit cărarea clară, prea clară. Trebuia să-şi ridice picioarele, trebuia să dea contur paşilor. Începu să meargă cu paşi mai mari, prea mari poate, nu era mersul obişnuit. Dar era mai bine aşa, nu ştia cît avea de aşteptat. Unu, doi, trei. Zece. Doişpe. Şaisprezece paşi. Şaptesprezece. Atît, porţiunea cu zăpadă se termina, se îneca în noroi. Se întoarse. Alţi paşi mari, printre urmele lăsate, cu atenţie. Unu, doi, trei... De astă dată nu pînă la capătul porţiunii, n-avea rost, ci pînă la locul în care cărarea întreruptă devenea continuă, pînă la locul în care, la prima trecere, îşi tîrîse paşii. Şaisprezece paşi pînă acolo. Greşise. Chiar şi pe-o fîşie atît de mică greşise? Un pas în minus.

Dădu din mînă, nemulţumit. Apoi scutură din cap. N-are importanţă pînă la urmă, îşi zise. Nu numărul paşilor contează. Se întoarse, pentru a treia trecere. Nu auzi cîinii înainte de-al zecelea pas. Iar atunci cînd îi auzi, prea brusc, lătrînd asurzitor, îi fu de-ajuns o uşoară întoarcere a capului

pentru a-i şi vedea. Se repezeau amîndoi spre el, cu un soi de vaier lung, încadrat cumva, ştia asta, deşi nu putea vedea nimic altceva în afara colţilor care se-apropiau, încadrat de urletele unor oameni, ale stăpînilor celor doi cîini. Ridică mîinile, le încrucişă deasupra capului, un gest mai degrabă reflex, dar la care-l obligară cuvintele repetate ale Elizei, venite acum spre el dintr-un trecut deloc îndepărtat, din zilele în care-şi pregăteau plecarea. De zeci de ori, îi spusese de zeci de ori să ridice mîinile deasupra capului dacă avea să fie descoperit. Trebuia să fie un gest salvator, aşa îl asigurase Eliza. Nu era însă. Nu acum. Cîinii îl trîntiră în zăpada amestecată cu noroi, chiar acolo, pe cărarea lui. Începu să se roage de cîini, căci oamenii erau încă prea departe. Nu simţea nici un fel de durere, îl îngrozea însă că-l muşcau, cu siguranţă se întîmpla asta. N-aveau botniţă, le văzuse colţii năvălind către el. Colţii aceia care acaparaseră orice altă imagine cu cîteva clipe mai devreme şi care acum, fără doar şi poate, se-nfigeau în el, în carnea lui, deşi urla cît îl ţinea glasul că e nevinovat, că nu vrea să fugă, e doar un turist, atît, un turist. Cînd în sfîrşit nu mai simţi cîinii deasupra lui, cînd în locul lor primi cîteva şuturi în burtă, cînd reuşi să vadă cele două arme aţintite spre el, spre faţa lui, începu să tragă aer în piept cu forţă, dîndu-şi abia acum seama că, în timpul atacului cîinilor, uitase să respire – urlase doar, atît, urlase încontinuu. Şi-abia după ce-şi regăsi, cît de cît, suflul, auzi şi vocile oamenilor.

— Te-ai rătăcit, prietene, zise unul dintre glasuri, venit de lîngă patul puştii care-i atingea cu vîrful fruntea.

— Noroc că te-am găsit noi, îl completă celălalt glas, pornit către el de lîngă patul puştii ce-i apăsa cu vîrful obrazul.

— Nici o mişcare! se auziră apoi ambele glasuri în momentul în care Brunul încercă să-şi îndrepte capul spre ei, pentru a-i vedea mai bine.

— Nici o vorbă! se uniră încă o dată glasurile în momentul în care Brunul, fără a se mai mişca, încercă să le explice motivul pentru care era acolo.

Îl forţară să se ridice, apucîndu-l de mîini. Unul dintre grăniceri trecu în faţa lui, ţinînd puşca ridicată. Celălalt îi duse mîinile la spate, legîndu-i-le cu o sfoară. Nu cătuşe, o sfoară. Iar asta îl ajută pe Brun să-şi închipuie că nu e arestat, n-avea cum să fie arestat în felul ăsta, fără cătuşe. Mai ales că nu greşise cu nimic, nu era în nici un fel vinovat. Încercă din nou să le explice celor doi grăniceri situaţia. Doar două cuvinte ţinu însă explicaţia, atît reuşi să scoată pe gură înainte de a primi o lovitură în spate, cu patul puştii. Una care-l făcu să îngenuncheze.

Rămăsese aşa o vreme, îngenuncheat. Unul dintre grăniceri, cel care-l legase cu mîinile la spate, se duse către cîini, îi linişti cu cîteva vorbe

prietenoase, iar la sfîrşit le puse botniţe. Apoi reveni, îl ridică pe Brun, ajutat şi de celălalt. Începură să-l tîrască prin zăpada slabă, fleoşcăită, exact pe urmele paşilor pe care apucase să-i facă înainte de atacul cîinilor. Încercă să-şi mişte picioarele şi abia atunci simţi muşcăturile. Peste tot, pe şolduri, pe glezne. Pe braţele pe care, în timp ce-l cărau, cei doi grăniceri le presau dureros. Nu-i era frică totuşi. Nici acum nu-i era frică. Cu atît mai mult cu cît cîinii mergeau acum la pas lîngă ei, de parcă întîmplarea din urmă cu cîteva minute nu existase, de parcă totul se petrecuse doar în mintea lui. Nu-i era frică, îi era doar, într-un fel, ruşine. Ar fi vrut să păşească, ar fi vrut să nu se lase moale în braţele celor doi. Încercă s-o facă, deşi gleznele îi erau cumva amorţite şi îndurerate în acelaşi timp. Strînse din dinţi. Reuşi chiar cîţiva paşi, apoi se lăsă iarăşi, epuizat, cărat de ei. Din cînd în cînd, simţea nevoia să pună picioarele pe pămînt, din cînd în cînd strîngea din dinţi, apoi ceda iarăşi.

N-avu cum să-şi dea seama nici ce distanţă parcurseră, nici cît timp trecu pînă în momentul în care-n faţă, pe-un deal mic, cu pantă uşoară, îi apăru dinaintea ochilor un post de pază. Îl tîrîră într-acolo, cu destule eforturi, erau şi ei deja obosiţi. Cei doi grăniceri se salutară cu soldatul de sus. Nici un fel de nelămurire din partea aceluia, nici un fel de mirare. Pentru ei, pentru toţi trei acum, părea o dimineaţă oarecare, pe care prezenţa Brunului n-o schimba în nici un fel. Cei doi care-l căraseră îl sprijiniră la baza postului de pază.

— Nu se poate mişca, zise cel care-l legase. Trebuie doar să fii cu ochii pe el. Noi ne terminăm patrularea şi trimitem maşina. Nu-l putem căra. Nu pare greu aşa, cînd îl vezi, dar să-l cari totuşi atîta drum...

De-acolo, de sus, îl auzi pe celălalt.

— N-aş vrea să-mpuşc pe nimeni azi. E-o zi frumoasă, după toată lapoviţa şi ninsoarea asta. E parcă şi mai cald, nu?

— Pare să fie mai cald, zise de jos colegul celui care-l lovise cu patul puştii în spinare. Nu-ţi face griji, n-ai de ce să-l împuşti, n-o să fugă. Are picioarele flenduri.

— Şi-au făcut cîinii mei datoria, intră din nou în vorbă, de astă dată cu un soi de mîndrie, cel de-al treilea. Hai, zise spre colegul lui. O jumătate de oră cel mult, îşi îndreptă el din nou privirea către cel din postul de observaţie. Vine maşina, n-are rost să-l cărăm noi.

Grănicerii care-l prinseseră se îndepărtară. Brunul îi urmări cu privirea pînă cînd nu mai putu întoarce capul după ei.

— Să ştii că tot te-mpuşc dacă trebuie, îi spuse soldatul din postul de observaţie. O să fie o zi frumoasă, tu nu vrei să mori, eu nu vreau să te-omor. Dar dacă trebuie, tot te-mpuşc.

— Nu pot să mă mişc, spuse Brunul, apoi se sperie. Aşteptă cîteva clipe, după care, pe-o voce coborîtă, adăugă: Am voie să vorbesc?

— Ai voie, veni răspunsul de sus. Numai să nu fugi.

— Nu pot să fug, mai zise o dată Brunul. Nici dac-aş vrea. Dar nu vreau. Sînt nevinovat. N-am încercat să trec graniţa...

— Degeaba mă convingi pe mine. Treaba mea-i să stau aici, cu puşca asta. Pe mine nu trebuie să mă convingi de nimic. Dar te-au prins la graniţă, nu? Nu ştiu ce mai e de zis.

— Am venit doar...

— Mie nu-mi da nici o explicaţie, doar să nu fugi, atît, pentru că m-ai obliga să fac ceva ce nu vreau să fac. Dar îţi spun, ca să ştii. Lasă explicaţiile, o să le dai altora, nu mie. Dar n-o să te ajute la nimic. Ani întregi o să tot dai explicaţii pentru ce-ai făcut... N-am auzit de vreunul care să fi fost prins şi să fi scăpat de asta.

— Eu n-am vrut să fug, zise din nou Brunul.

— Şi-atunci ce făceai aici? Locuieşti prin zonă?

— Nu. În Iaşi, spuse aproape şoptit.

— Unde?

— În Iaşi...

Auzi un fel de rîset al celui din postul de observaţie. Sau poate doar i se păru, poate omul doar răsuflase profund, zgomotos. Poate pufnise. Oricum, aşteptă ca soldatul să continue discuţia în vreun fel, dar de sus nu mai veni nici un sunet, nimic. Aşa încît tot Brunul simţi nevoia să vorbească. Se gîndi că ar fi bine să-i povestească soldatului, a cărui voce o simţise prietenoasă, întreaga sa istorie, ce-şi mai amintea din ea. Fără Eliza, atît. Şi fără Vasilache, căci acum şi el plecase, împreună cu fosta lui iubită. Să-i spună povestea ca şi cum n-ar fi existat nici unul, nici Vasilache, nici Eliza. Să-i spună despre tovarăşul Bojin, despre cum avusese acesta grijă de el atîta vreme, să-i spună apoi că el nu ştiuse să aprecieze asta cum se cuvinte şi că se căia acum. Să-i spună că se lăsase purtat pînă aici de tot felul de gînduri, dar că, ajuns în faţa gardului, a ultimului obstacol, renunţase. Aici, în faţa gardului, simţise că n-are încotro să meargă, că pînă la urmă nu există altă casă decît aceea pe care o ştii. Or, el n-avea de unde să ştie alta, aşa-l îndemnau gîndurile să-i spună soldatului, casa lui era singurul loc de pe lume în care ar fi vrut să se afle acum. Aşezat la o masă, cu o sticlă de vin pe ea, cu tovarăşul Bojin pe celălalt scaun. Vru să-i spună, apoi îşi dădu seama că, în afară de gîndurile astea, atît de clare, mai existau o mulţime de alte gînduri, mai puţin clare, dar la fel de importante. O mulţime de gînduri care i-ar fi încurcat cuvintele, l-ar fi făcut să spună extrem de puţin, să fie extrem de neconvingător. Gînduri pentru care o

jumătate de oră nu însemna absolut nimic. Pe care ar fi putut, poate, să şi le adune şi-apoi să le povestească în zile, luni, ani.

— Mi-am pierdut memoria, zise Brunul, deşi tocmai se hotărîse să nu mai spună nimic acum, să lase totul pe anii viitori, cei plini de explicaţii, aşa cum îl avertizase, cu cîteva clipe în urmă, chiar soldatul din postul de pază.

Se gîndi un moment că soldatul păţise ceva, căci nici de data asta nu primi un răspuns. Încercă să se ridice, însă gleznele şi muşchii de mai sus nu-l ajutau deloc, dimpotrivă, îi trimiteau dureri în tot corpul, îl făceau să ofteze, să tremure, să nu-şi poată reţine lacrimile.

— Stai jos, auzi în fine vocea soldatului. Nu vreau să te-mpuşc.

— N-ai de ce să mă-mpuşti, zise Brunul, aşezîndu-se la loc.

Îşi privi picioarele tremurînde, se forţă să-şi liniştească muşchii. Ridică apoi capul, îndoindu-şi gîtul spre spate, către înaltul postului de observaţie de-al cărui perete stătea sprijinit. Nu-l văzu pe soldat. Deschise gura pentru a mai zice ceva, rămase aşa cîteva clipe, apoi îşi reapropie buzele uscate şi coborî privirea. Era mai bine să tacă şi el. Oricît de binevoitor părea, pe soldatul ăsta, căruia nu-i ştia chipul, căci n-apucase să i-l vadă prea bine cînd fusese adus lîngă postul de pază, nici măcar n-avea să-l mai întîlnească vreodată. Aşa că-şi alungă orice intenţie de a-i mai vorbi.

Zorii se înstăpîniseră de-acum. Şi anunţau, într-adevăr, o zi caldă.

— Sfîrşit —